НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ.

I.

1. Пѣсни периодически и религиозни.

а) Коледни обичаи, пѣсни и слави (благослови).

Изъ Горня-Баня (Софийско).[1]

Записалъ Хр. П. Константиновъ.

Коледенъ обичай.

Приготовления. Щомъ настжпжтъ коледнитѣ пости, сдумвали се 30 40 или повече души пѣснопое да прѣговарятъ коледарскитѣ пѣсни. Тѣ се събирали днесь въ една кжща, утрѣ въ друга, а нѣкой пжть въ „селското школо“ при черквата и пѣяли пѣснитѣ. На 24 Декемврий сж се събирали всички на събрание и сж избирали изъ помежду си 8 души отъ най-способнитѣ и най-гласовититѣ за коледаре.

Съставъ на коледаретѣ. Осъмъ-тѣхъ коледаре сж извършвали разни служби. Отъ тѣхъ е имало:

1 старецъ,
1 баба,
1 гайда́ръ,
1 трохобе́ръ, и
4 четни́ци.

Старецътъ е главатарь на коледаретѣ. Той ги води, той имъ заповѣдва и даже ги наказва, разбира се, на шега. Той е ималъ звънци на лактитѣ да дрънчжтъ и е носилъ една толга съ топуэъ на края. Тая толга той е въртѣлъ, съ нея е наказвалъ дружината си и на нея е навиралъ подарявавитѣ отъ всѣка кжща колачета и послѣ ги е прѣдавалъ на *трохобера.* Старецътъ е нареждалъ и *славитѣ*, които ще видимъ по̀-надолу, както и особеннитѣ заповѣди къмъ трохобера, гайдаря и четницитѣ. Имало е случай, когато старецътъ е убивалъ бабата. Това е било прѣди 40 години. Убиецътъ старецъ е билъ дѣдо Златко Ковачътъ, а убитата баба е билъ отъ

[1] Настоящитѣ пѣсни и слави съмъ слушалъ прѣзъ Юний и Юлий 1886 год. отъ дѣда Коля Стоилковъ Куркчията, отъ дѣда Младена Гайдарджията и отъ Тодорина Стефчовъ, главатарь на най-многочисленното сега домакинство въ село Горня-Баня. (Пер. Сп. XXI—XII, 434). Първиятъ отъ тѣхъ е билъ много години наредъ коледарь, та е прѣредилъ всичкитѣ коледарски служби; вториятъ много пжти е билъ коледарски гайдарь, а третиятъ е билъ тоже коледарь-пѣячъ двѣ три години наредъ. Дѣдо Колю и дѣдо Младенъ сж 70 годишни старци, а бай Тодоринъ приближва къмъ 55-а год. Една пѣсень и нѣколко слави съмъ слушалъ отъ Тодориновия братъ Никола Стефчовъ.

Пѣячетѣ приказватъ за коледарскитѣ пѣсни, че тѣ били останали отъ времето на царь Коледа.

Коледуването е изоставено въ Горня-Баня прѣди 15—20 год. Въ съсѣднитѣ села Суходолъ и Обѣля още си ходжтъ коледаре.

село Близура [1]), между Владая и Бали-Ефенди. Ужь на шега поискалъ да ѭ накаже и като ѭ цапналъ съ тукмака въ челото, паднжла си на мѣстото.

Бабата се обличала въ дрѣхи съвсѣмъ инакви отъ мѣстната носия, съ мѫжки чешире подъ ризата, съ невѣстински *подчелникъ* и окичена съ цвѣтя като булка. Тя се е въртѣла около стареца, за да ѭ брани отъ множеството, което е слѣдило коледаретѣ и постоянно ѭ закачали. Тя нѣкой пѫть е искала да се непокорява на стареца и въ такъвъ случай била е наказвана. Прѣправяла се е на млада булка, на стара баба и на болна жена, за да произвежда смѣхове.

Гайдарьтъ е свирилъ гайдата.

Трохоберътъ е носилъ торби и е събиралъ колачетата, които му е прѣдавалъ старецътъ. Тая служба се е считала за най-долня и най-неприятна, та за това за неѭ сѫ се мѣрили съ рѫцетѣ на старцовата тояга и чиято рѫка е оставала на края, приемалъ е тая служба. За подемивъ трохоберa сѫ наричали *магаре*.

Четницитѣ сѫ пѣяли пѣснитѣ. Тѣ сѫ се наричали и *пеяче*.

Коледуване. Коледаритѣ сѫ ходили въ тѣхното и въ ближнитѣ имъ села на 24, 25, 26 и 27 Декемврий, всѣкога слѣдвани отъ множество мѫжие, момчетия и дѣца. Като влѣзѣли въ нѣкоя кѫща, казвали "добро iутро домакине" [2]). Старецътъ започвалъ да издава заповѣдитѣ си. Гайдарджията засвирвалъ, четницитѣ запѣвали, бабата започвала смѣшни игрички. Испѣвали сѫ най-напрѣдъ пѣсень за домакина, втора за домакинята, третя за първия синъ, четвърта за първата мома и т. н. т. За всѣки членъ отъ домакинството — било то сдружно или не — си има особении пѣсни. Има пъкъ отдѣлни пѣсни за всѣки членъ отъ домакинството, споредъ занятието му (за овчарь, козарь, конярь, механджия, попъ, пчеларъ и пр.)

Всѣка пѣсень за мѫжки членъ отъ домакинството започва така:

„Станенiне господiне,
Тѐбе пеiѐм, домакине,
Добрiе сме ти гѐскье дошлѝ,
Добър сме ти глас донѐли".

А завършва:

„Станенiне господiне,

Тѐбе пеiѐм (и тукъ добавятъ или „домакине" ако пѣсеньта е на домакина, или „дудо младо," или „младо момче" или „малко дѣте", споредъ възрастьта на лицето, комуто се пѣе пѣсеньта.

За женскитѣ членове отъ домакинство, пѣснитѣ захващатъ както горѣ, само че слѣдъ първия стiхъ се добавя: или „и тiзека домакiнко" или „и тiзека мла̀до бу̀лче" или „и тiзека ма̀лка мо̀ме." Така сѫщо и на края на пѣсеньта добавятъ „тѐбе пеiѐм" или „домакiнко" или „мла̀до бу̀лче" или „малка моме."

Домакинътъ има право да казва на стареца, коя пѣсень слѣдъ коя да се пѣе. Слѣдъ пеенето пѣснитѣ, иде редъ на *славитѣ*. Домакинътъ има право да иска и *слава* отъ стареца.

Слѣдъ коледуването, което е ставало нощно време и се означавало съ „Голѣмото Коледо" коледаретѣ и селянитѣ сѫ се събирали въ една кѫща, та изяждали и испивали събраното отъ коледаретѣ. Излишното продавали и съ паритѣ купували вино.

[1]) Това село не сѫществува вече. То се е раскрьсвало, когато Арнаутитѣ отъ Македония сѫ отивали за Видинъ. Землището му е присъединено къмъ Бояновото, тъй като повечето жители се прѣселили въ Бали Ефенди (сегашното Княжево) сѫжанце на Боянско землище.

[2]) Въ Софийско на голѣми и радостни дни, гоститѣ казватъ „добро ютро" и въ вечерно време.

4. На овчарь (6).

Станенѝне господѝне,
Сно́шти доідо́х от оздо́ле,
От оздоле Офчо́-По́ле.
Добжр сме ти гла́с доне́ли,
От офчѝци от офча́рье,
Сѐ се о́фци изіагнѝли:
Сѐ іагне́нца ваклоша́тки
Сѐ офчѝци белоша́тки
Сѐ овно́фци виторо́шки.

5. На козарь.

Станенѝне господѝне.
Сно́шти доідо́ из оздо́ле,
Из оздо́ле от пла́нина
Добжр сме ти гла́с доне́ли
Од козѝци од коза́рье:
Сѐ се ко́зи искозѝли
Се козе́нца белоша́тки,
Се іарчо́вци виторо́шки,
Се козѝци брадоро́шки.

6. На конярь.

Станенѝне господѝне,
Сно́шти доідо́ из оздо́ле
Из оздо́ле од Заго́рье.
Добжр сме ти гла́с доне́ли
Глас доне́ли от коніа́рье:
Кобѝлки се иждріе́били,
Се коньо́вци патуно́жки,
Се кобѝлки левогрѝвки.

7. На механжия.

Станенѝне господѝне,
Помина́ си Желе́п Не́но,
На дерве́но на меха́ни,
Па на Пе́тра іудгова́рьа:
„Пе́тре, Пе́шо механджѝо!
Като седѝш на дерве́но,
На дерве́но на меха́ни;
Да ли вѝде да помѝне,
Да помѝне моѐ ста́до?“
Пе́тре Пе́шо іудгова́рьа:
„Сла́ва те́бе, Желе́п Нено!
Іа́ не зна́ем коіе́ бе́ше,
Коіе бе́ше твоіе́ ста́до,
Туку стада́ помину́іа,
Помину́іа замину́іа“.
Желеп Нено іудгова́рьа:
„Моіе́ ста́до да́ко лѝчно
Да́ко-лѝчно и обѝчно:
Де́вет овнѝ с ме́ден звжне́ц,
Десѐтото ва́кла офца́,
Ва́кла офца́ с ме́ден звжнец,
И пред не́го іа́нкехаіа.
Іанкехаіа́ с' кафа́л свѝри.
Тако́во іе моіе́ ста́до“.
Петар Пе́шо іудговарьа:
„Това́ ста́до ра́но мѝна,
Ра́но мѝна одзара́на,
До сега́ іе достигна́ло
Овчо́-По́ле бел босѝльок,
Покраі река геренлѝва,
Под горѝца под елѝца“.

8. На богатъ човѣкъ.

Станенѝне господѝне,
Собра́хме се момчетѝіа,
Момчетѝіа Дренопо́лски,
Дренопо́лски Етропо́лски,
Та се зговор зговорихме:
Да ѝдеме коле́джанье,
Коле́джане мла́ди го́сти.
Прогова́рьат момчетѝіа,
Момчетѝіа Дренопо́лски,
Дренопо́лски Етропо́лски:
„Може мо́же да ѝдеме,
Несмеіеме од едно́го,
Од едно́го Пе́тра Ба́на“.
Тама́н ду́ма издума́ха
Промѝнжл іе Пе́тар Ба́на,
Дочу́л ги іе Пе́тар Ба́на
Іудгова́рьа Петар Ба́на:
„Мо́же мо́же да ѝдете,

Небо́йте се од ме́нека;
Ка и́дете да хо́дите,
Да хо́дите по село́то,
И у ме́не да мине́те
Лепо чем ви да́р дари́ти:
Цжрна́ чо́ха, некро́іена,
Мо́р калпа́ци нено́сени,
Врани́ ко́нье неіазде́ни.
Я чем това́ да ви да́рим
Да сте ві́іе благода́рни".

9. На кошаритѣ.

Станени́не господи́не,
Ле́ком лети́ лева́ чела́,
Ле́ком лети́ по роси́ца,
По роси́ца по треви́ца.
Та сжби́ра мло́гу бла́го,
Та доно́си на ножи́ца,
На ножи́ца по жжлти́ца,
На глави́ца по пани́ца.

10. На скорооженен мжж.[1])

„Станени́не господи́не,
Маре мла́ди Мануи́ле,
Што ти ли́бе хилно ходи,
Омиíено неплéтено,
А о́прано некжрпено?"
Мануи́л им іудгова́ріа:
„Сла́ва ва́ша коле́джанье,[2])
Виде́ло ме пржвно̀ ли́бе,
Сно́щи ве́чер на кладе́нци,
При момите и неве́сти.
Дало́ сам им по іаблочка.
Та за това́ хилно ходи,
Омиíено неплéтено,
А о́прано некжрпено".

11. На невѣста.

Станени́не Господи́не,
„Неве́стице фуру́глицé.
Дé си била́ ото́нува
Ото́нува досе́нува?
Невестица іудгува́рьа:
„Испра́штах си своіа́ бра́та
У дружи́на коледаре;
Дружи́на го оча́куіа,
Они́ без не́го немо́жа,
Че ям тре́ба на али́ ме́ста,
На али места и на добри́
На али́ места на при́помош,
Іа на добри́ за ра́зговор".

12. На младоженецъ первецъ (първа година отъ женидбата му).

Станени́не господи́не.
Бра́нко іуна́к конья́ кове́,
Спорет не́го пржвно̀ ли́бе.
Та му да́ва сребро́ пло́чи,
Сребро́ пло́чи златни кли́нци,
Да си кове́ добра́ ко́нья:
Бра́нко іуна́к туку мета
Туку мета цжрни́ о̀чи
Ту́ у конья ту у ли́бе.
Іа ли́бе му іудговарьа:
„Сти́га ме́таі цжрни̇ о̀чи,
Ту у конья ту у ли́бе,
Нело ко́ви добра́ ко́нья
Да си конья неукове́ш".

13. На домакиня, която ражда.

Станени́не господи́не,
Замжчи се божа́ ма́кьа́,
Од Игна́та до Божи́ча.
Та си роди́ мла́да Бога.
Па запретна́ свилни́ ску́ти,
Та си везо́ мла́да Бо́га.
Па се шетна́ ния Іурда́на,
Ниа Іурда́на воз Іурда́на,
Та си сресна́ свети́ Ива́н
И му ти́ом іудгова́рьа:

---

[1]) Слушана отъ Никола Стефчовъ.

[2]) Въ други коледарски пѣсни записани въ краището Палакария (Самоковска окол.) въ селата Чуветлозо и Студена, се казва „Сла́ва ва́мо коледжанье".

„Добрá срéшта светѝ Іовáн:
Тéбе срéснах тéбе стѝгвах,
Ти че кржстиш млáда Бóга.“
Пошлушá іа светѝ Іовáн,
Запретнáл е свилий скýти
Та си земá млáда Бóга,
Млáда Бóга лéва ржка,
Дéсна ржка стржк бусѝльок.
Светѝ Іовáн іудгувáрьа:
„Постóі гòро постóі вóдо,
Да си кржстим млáда Бóга.„
Што іе чýло все́ станáло,
Едно држвó недочýло
Недочýло нестанáло.
Товá држво трепетлѝка,
Проклéл го е свети Іовáн:
„Хеі ти држво трепешлíво!
Да си растéш по злѝ мéста
По зли мéста усóіата.
Да нестѝнеш и сас вéтар
И сас вéтар и без вéтар.“

14. На ергенинъ за женетье.

Станевѝне Господѝне,
Изіаздѝло лýдо млáдо,
Лудо млáдо нежéното,
Изіаздѝло добрá кóньа,
Та го іаздѝ мало млогу,
Прее плáнина преа рýдина,
Да си ловѝ добрá лóва.
Искарáло сур елéна.
Та го гонѝ мáло млóгу,
По плáнина по рýдина.
Елéн бéга надзáт глéда,
Лудо млáдо се по нéго,
Се по нéго та до нéго.
Сур елéна іудговáрьа:
„Фáла ¹) тéбе лудо млáдо,
Нетéпаі си добрá кóньа,
Добрá кóньа и сам сéбе;
Не іе іелéн за ден рáсал
Не іе іелéн іедногóдец,
Нал іе іелéн троіегóдец.
Три гóдин іе трева пáсал,
На плáнина на рýдина;
Три гóдин іе млéко сицáл,
На іелéна кушýтица.“
Лудо млáдо іудговáрьа:
„Бегаі бегаі, сýри елéн,
Бéгаі бегаі да утечéш:
Конь ми не іе за ден рáсал,
Конь ми не іе едногóдец,
Нал е кóнья троіегóдец;
Три гóдин іе млéко сѝцал,
Три гóдин іе зóба зóбал,
Зóба зóбал зоб белѝіа,
Вóда пóіен рýіно винó
Бегаі бегаі да те гóним,
Че те гóним че те стѝгнем.“
Елен бéга надзáт глéда,
Лýдо млáдо сé по него
Се по нéго та до нéго.
Та го скарá дóлье пóлье,
Дóлье пóлье дóлье селó,
Долье полье крива рéка.
Долье селò Гьургьýлево,
Гьургьýлево Гьургьýшено,
Дéка момѝ плáтна бéли
И невéсти тжнкѝ рíзи.
На побегнá сýр елéна,
На побегнá да утечè;
Проговòри лýдо млáдо:
Хеі віïека мáлки мóми,
Мáлки мóми и невèсти!
Мáлки мóми сéстри да сте,
И невéсти снáхи да сте.
Распрегнèте белѝ платнá,
И вáшите тжнкѝ рíзи,
Тжнкѝ рíзи белѝ кжрпи.
Направèте плáтнен сарáі,
Да фáнеме сур елéна,
На дел че го подéлиме,
Секому че дел делѝти.“
Распрегнáли мáлки момѝ,
Распрегнáли белѝ платнá.
И невéсти тжнкѝ рíзи,
Тжнкѝ рíзи бели кжрпи.
Та фанáли сур елéна,
И на дел го поделѝли,
На си момѝ и невèсти.
Една момá дел нестигнá.
Лудо млáдо іудговарьа:
„Леле, варе, мáлка мóме!
Тиае мéне на дел надна́,
Тиае мене іаае тéбе
И фанá іа дéсна ржка,
Та іа фжрли кóньу сапá,
Па си оідè на дворóве,
От пóрти се провѝкнуіа:
„Излес моіá старá мáле,
Ето тéбе іодженица
Мéне бéла прèменица.

¹) Тая дума нѣкои пѣснопойци пѣятъ *вила*.

15. На скорородено мжжко дѣтѐнце.

Станенѝне господѝне,
Подувà ни вѝри вѐтар,
Вѝри вѐтар низ бел Дýнав,
Низ бел Дýнав низ бел Дýнав;
Та надýха враnà кòньа,
На коньàта сѝньо седлò
На седлòто мжшко детѐ,
На детѐто зелѐн венѐц,
На венѐцо секуіаку
Секуіаку горекò цвѐкье
Паі-пòвише здравичѐто,
Да е детѐ зàман здрàво
Зàман здрàво млòгу живо.

16. На близнета.

Станенѝне господѝне,
Чувà макьа два гжлаба
Та ги чувà очувà ги,
Та станàха та литнàха,
Едѝн литнà над Загòрье.
Та одлетѐ на Загòрье;
Другѝ литнà над бел Дýнав,
Та одлетѐ зад бел Дýнав.
Та летѐха мàло млòгу,
Мало млòгу до три дѐна;
Та летѐха долетѐха,
Па се двàма испѝтуіа.
Пò-младѝо іудговàрьа:
„Ѐле брàте, пò-стар брàте!
Като летѐ над бел Дýнав,
Да лѝ вѝде нѐгде нѐщо?“
По-старѝо іудговàрьа:
„Ѐле брàте пò-млат брàте!
Алѝ летѐх та си видòх.
Мренà рѝба у бел Дýнав;
Да зѐмеме тжнкà мрежа
Да ѝдеме да фàнеме
Да фàнеме мренà рѝба.“
Пак старѝо одговàрьа,
Одговàрьа на младѝо:
„Ѐле брàте пò-млат брàте!
Като летѐ над Загòрье,
Да лѝ вѝде нѐгде нѐщо?
Пò-младѝо одговàрьа:
„Алѝ идòх над Загòрие,
Алѝ идòх алѝ видòх;
Та си видòх малкà момà.
Да мàхнеме мренà рѝба,
Мренà рѝба у бел Дýнав
Да ѝдеме над Загòрье,
Да зѐмеме малкà момà,
Малкà момà за тѐбека,
Да се, брàте, ти ожѐниш.“
Станенѝне господѝне
Вам си пеѐм двѐ близнѐта

Коледарски слави.

1. На домакинъ.

Кадѐ Цàва цавýвахме,
Кадѐ Бога богýвахме,
Дойдòхме у нàшего домакѝна,
Да го развесѐлим.
Он би вѐсел.
Та ни зарадýва, та ни обрадýва,
Нѐго Гòспот
Сос орàтни волòвци,
Сос бжрзи коньòвци.
Сос ягни овчѝци.
Речѐте дружина амѝнь.
Паднàл кумѝнь та го сломѝл.
Дошѐл петѐл та ги го напѐл

Краятъ на тая слава е билъ измѣняванъ споредъ положението на домакинството. Нѣкоя старецътъ ж завършвалъ така:

Та го дари Гòспот:
Кого лжжѝчка, кого панѝчка
А нѐго колесничка сос злàто и сребрò.
Речете дружина аминь и пр.

Пакъ нѣйдѣ е завършвана така:

Забрàха Бòга и светаго Ивàна,
Та го искарàха на високо дѐлье

Него Госпот дари сребро и злато
Та оідѐ домакин,
Та го докарá с колесница.
Речѐте дружина амин и пр.

2. На домакиня.

Тáзи нáша домакинка
Тъа е нóсена и поднóсена
Като рúба длъбочина
Като орел височина
И като свракá
С устрената опашка.
Тако ми слáва домакинъа.
Речѐте дружиня амин и пр.

3. На трохобера.

На трохобера старецътъ е нареждалъ:

„Трохоберо трóхи брáлъ,
Други фаідá невидѐл;
Една ти ржка лóіана,
Друга ти ржка вóштена,
Под носá ти мжртва кóс,
Да немóш аіне на лéда
Вóда да се напие
Лéте у стóмна.
Речѐте дружина аминь и пр.

4. Друга за трохобера.

Трохобѐро додé бил, трóхи брал,
Другú хаирь хич невидѐл;
Една ти ржка лóіана
Друга ти ржка вóштена
Зиме при огин непришѐл,
Лéте на слжнце непалѐл.
Речѐте дружина аминь и пр

5. На гайдаря.

На гайдаря стареца казвалъ:

„Свири старче свири, да се насвириш,
По Румания на кисело млéко;
Дýхаі, дýхаі, дýхнала ти маікьа
У студéна ýста.
Речѐте дружина аминь и пр.

6. На колакътъ.

Като земалъ отъ домакинята колакътъ, старецътъ го навиралъ на тоягата, па нареждалъ слѣдующата слава:

„Тáзи вита колачина,
Превита, премлѐна, претлѐна.[1])
Тъа с била на голѐмо нивье крьсцú,
На мали гýмна копни;
Да немóже свети Иван,
С лéки боздугáн
Да ги престрелú.
Речѐте дружина аминь и пр.

7. На дѣте.

Тáзи малка нивица,
У нивица крýшица,
Под крýшица лýлчица,
У лýлчица детéнце;
Макьа му го льульаше,
Баштá му пѐсни пéіаше:
„Расни, Стоіанчо, порасни,
Та да тржгнеш

[1]) прѣсѣяна.

По ба́штин си занаја́т".
Расна́ Стоїанчо порасна́,
Направи́ си саму́р калпа́к,
Запаса́ си ме́ден кафа́л,
Па си тржгна́ по седенки, по бѣли́лки.
Така́ и башта́ му чиньеше на
мла́ди годи́ни.
Та́ко ми сла́ва дружи́на, ами́нь,
Паднал куми́нь, та те сломил и пр.

8. На парата.

Като земе старецътъ пара́та, що му даджтъ, сла́ви:

Та́зи пари́ца, ако іе медена,
Ме́дна му кошари́ца;
Ако іе зла́тна, зла́тна му коспіа;
Ако іе сре́бжрна,
Сребро́ му се ле́ло и кова́ло,
Като лі́с на го́ра,
Като ле́т на во́да,
И като за́ман води́ца по́д водени́ца,
Тако ми сла́ва дружина и пр.

Всѣка една отъ горнитѣ слави е била заключвана съ слѣдующитѣ думи:

Рече́те дружи́на ами́нь,
Паднал куми́нь та те сломи́л,
Доше́л пете́л, та ти го напе́л.

или

Та́ко ми сла́ва дружи́на, аминь,
Падна́л куми́нь и т. н. т.

Когато кажели нѣйдѣ на стареца: „Де́до! Стар ли си, стар ли си?". Той е отговарялъ:

„А, а, а, стар сам, стар.
Кога бе цар Кустади́н на Босньак[1])
Де́до са даржѐще за квасні́к,
Кога бѣ цар Кустади́н на Бошу́лья[2])
Де́до са кри́іеше пот кушу́лья".

Кога дадѣли малко колаци, старецътъ казвалъ:

„Дай повече.
Тука нема баба да покрі́іе,
Та нело ко́пии да добі́е".

За себе си старецътъ нареждалъ:

„Ху ху, ху ху, станени́не
Та виде́ ли чудо ти́
Ста́рецо се премені́
Сос поту́ре бошна́чки".

Ако въ нѣкоя кжща укорѣли бабата, че неможе да се носи, както трѣба, старецътъ казвалъ:

„Ако згреши́ дру́ги не́кої,
Та што на ба́ба оста́на".

Нѣкои *слави* сж изговаряни отъ стареца и на турски и на български.[3]) Една такава забѣлѣжихъ и тя гласи:

---

[1]) Село съ това име има въ краището Палакария (Самоковска околия).
[2]) Село между Ветренъ и Пазарджикъ.
[3]) Сжщо и въ града София, на Гергьовденъ, когато извършватъ обичаятъ *мориноделъ* и изваждатъ бѣлѣжкитѣ на момитѣ изъ гърнето съ вода, прѣдричанията за щастието на ... чени *мании* се нареждатъ по турски.

„Беш киші, одун кесер.
Алтж киші стѐш іакар.
Казандá дѫр казандá,
Башиндá дѫр калдѫрдѫ“.

На български:

„Петина дарві сечеха,
Шестина огин кладеха.
Гѫската по глава дига нагоре“.

Изъ Хаджиеллесъ, Хасковско.

Записалъ *С. Поповъ*, учитель.

При настѫпванието на коледнитѣ пости, събирали сѫ се момцитѣ отъ цѣлото село на събрание, за да наредѫтъ работата по коледуванието. Най-напрѣдъ сѫ се допитвали до по-старитѣ хора и слѣдъ като взимали тѣхното позволение, измолвали са, нѣкой селянинъ да имъ отстѫпи една стая, въ която да се събиратъ прѣзъ поститѣ, за да прѣговарятъ коледарскитѣ пѣсни и да изберѫтъ пѣвци, една или двѣ тайфи.

Всѣка тайфа се е състояла отъ четире души пѣвци, отъ които единиятъ се е считалъ за първъ и се е наричалъ *чета*. Той е билъ длъженъ да знае всичкитѣ коледарски пѣсни и тѣхнитѣ напѣви, и при коледуванието той е започнувалъ най-напрѣдъ да пѣе.

Слѣдъ избиранието на четитѣ и пѣвцитѣ, тѣ сѫ се събирали прѣзъ нѣколко вечери въ опрѣдѣлената кѫща и сѫ прѣговаряли и учили коледарскитѣ пѣсни.

Пѣснитѣ сѫ пѣли тъй: четата съ единъ пѣвецъ е запѣвалъ и сѫ испѣвали единъ стихъ, а другитѣ двама пѣвци сѫ *отпѣвали* или повтаряли сѫщия стихъ.

Слѣдъ изучванието на пѣснитѣ, коледаретѣ сѫ намирали една неразрѣзана кратуна, на която пробивали една рѣзка, колкото да влизатъ пари. Кратуната е носилъ единъ особенъ момъкъ, избиранъ отъ и измежду момцитѣ.

Като настѫпѣлъ деньтъ за коледуванието, и двѣтѣ тайфи коледаре послѣдвани отъ всичкитѣ селски моми сѫ отивали да пѣѭтъ най-напрѣдъ въ кметовата кѫща. Кмета ги подарявалъ съ пари и имъ давалъ устно позволение да ходѭтъ и по другитѣ кѫщи. Пѣнието е ставало все вечерно време до срѣдъ нощь. И двѣтѣ тайфи сѫ пѣяли и въ кѫщитѣ на селскитѣ първенци, и не по два и два, но по четире и четире пѣвци, така щото да имало по единъ *чета* и въ запѣванието на стиха и въ отпѣванието му.

Слѣдъ пѣнието въ кѫщитѣ на кмета и първенцитѣ, четитѣ сѫ зимали всѣки своитѣ пѣвци и сѫ отивали единитѣ къмъ една, а другитѣ къмъ друга страна на селото да пѣѭтъ.

Всѣка вечерь тѣ сѫ се събирали въ опрѣдѣлената кѫща и сѫ се сдумвали, коя тайфа къмъ коя махала ще отива да пѣе. Сѫщо и селскитѣ моми, сѫ се раздѣляли на два дѣла и единитѣ сѫ слѣдили едната, а другитѣ — другата тайфа, за да научаватъ коледарскитѣ пѣсни, та на слѣдующата година, да могѫтъ да бѫдѫтъ избирани и тѣ за пѣвци и чети.

Коледаретѣ не сѫ пѣли редомъ въ всѣка кѫща, а само въ кѫщята, гдѣто е имало госте. Момитѣ сѫ ги прѣдизвѣстявали, гдѣ имало гостье и гдѣ не. Освѣнъ момитѣ, и момцитѣ сѫ били длъжни да обаждатъ всѣка вечерь на коледаретѣ, въ кои кѫщя имало госте.

Това за прѣдъ бѫдни вечерь; а на бѫдни вечерь, коледаретѣ сѫ ходили да пѣѭтъ въ всѣка кѫща.

На бѫдни вечеръ, четитѣ заедно съ пѣвцитѣ сѫ се събирали по отрано въ общата стая на общо събрание, въ което трѣбало да присѫтствуватъ всичкитѣ селски момци. На това събрание, тѣ сѫ опрѣдѣляли: коя тайфа или чета, отъ коя кѫща да захване коледуването и въ коя да свърши, та да не подминѫтъ нѣкоя кѫща. Момцитѣ тоже сѫ се раздѣляли на двѣ дружини по една за всѣкоя тайфа. Нѣкои отъ момцитѣ сѫ земали по една торба, за да събиратъ фасуль, булгуръ, соль, сланина отъ закланото за коледа свине, масло, отвара, пчеличено брашно и вълна; а двама момци сѫ били назначавани да носѭтъ кравaитѣ или колачетата, които оная вечерь събиратъ коледаретѣ.

На бѫдни вечеръ, коледаретѣ сѫ пѣяли не само въ кѫщитѣ, но и по пѫтищата, отивайки отъ една кѫща въ друга. Тѣзи пѣсни, що сѫ пѣли по пѫтищата иматъ и особено название *пѫтни пѣсни* за отлика, отъ другитѣ *коледарски пѣсни*. Въ нѣкои кѫщя, коледаретѣ сѫ испѣвали само по нѣколко пѣсни; въ кѫщитѣ, гдѣто имъ се давало нѣщо за ядение и пиение, т. е. гдѣто сѫ ги гощавали, тѣ сѫ пѣли по̀ много пѣсни. За това, тѣ сѫ били прѣдизвѣстявани, въ кои кѫщя имъ била приготвена гозба.

Прѣзъ деня всѣка домакиня приготовлявала за коледаретѣ единъ кравай. Ако въ кѫщата е имало мома, тя е мѣсила кравая и го е нашарвала съ стафиди. Коледаретѣ пѣейки сѫ отивали къмъ кѫщата и сѫ се спирали на двора, гдѣто сѫ испѣвали една пѣсень. Четата е приемалъ кравая и е нареждалъ славитѣ. Ако въ кѫщата е имало нѣщо приготвено за ядение коледаретѣ сѫ влазяли вѫтрѣ и прѣдъ сложената трапеза сѫ испѣвали на всѣки членъ отъ домакинството по една пѣсень, като сѫ пѣли най-напрѣдъ на най-стария членъ, а най-сетнѣ на най-младия. Слѣдъ това, коледаретѣ сѫ били гощавани и въ сѫщото време, домакинята е донасяла по малко фасуль, булгуръ, соль и пр. и го е туряла въ коледарскитѣ торби.

При испращането на коледаретѣ, домакинята, — или пъкъ момата ако е имало въ кѫщата такава — е изнасяла на двора приготвения прѣзъ деня кравай, и го е прѣдавала на четата, който приемайки го съ двѣтѣ си рѫце *славилъ* е съ слѣдующитѣ три *слави:*

1. „Скочете момчета, подскочете, че сме дошли на наш болерина в годината еднаш, та ни дарба подари виіан кравaі, та му се злато и сребро лъало и прес плет прельало.“

2. „Това ако му е малко, дал му Господь синове и щерки, та се носили и подносили като царь сас воіска, като павун по весело, като риба по бѫраоі,[1]) като елен вьс планина и като шума и гора“.

3. „Дал му Господь до два вола, като два сива гѫлъба, по небето фѫркали, по земьата орали, та наорали на големи нивi чести големи крѫсци, на харманe големи сорове, а житница пѫлна сас жълта пченица.“

Слѣдъ нареждането на всѣка отъ горнитѣ слави, четата се е обръщалъ къмъ пѣвцитѣ и момцитѣ съ възвикъ: „Речете, момчета, аминь!“ Момчетата извиквали единогласно: „Аминь!“ Всички коледари изговаряли къмъ домашнитѣ „прощавайте“ и си излизали, пѣейки нѣкоя пѫтна пѣсень.

Въ послѣдния день, майкитѣ на четитѣ и пѣвцитѣ сѫ приготовлявали по една масленица[2]) и по нѣкоя и друга гозба, които насипвали въ единъ сѫдъ и турили въ тавата надъ млина. Всичко вързвали въ единъ месаль, и всѣка чета и пѣвецъ занасялъ приготвената отъ майка му *хлѣбница* въ общата стая, въ която се бѣхѫ събирали по-напрѣдъ всѣка вечерь за

[1]) Бъраоі.

[2]) Масленица е млинъ месенъ въ масло.

да прѣговарятъ и научватъ коледарскитѣ пѣсни На общата трапеза бивало да зематъ участие и другогодишни (лански, по-лански и по-напрѣшни) пѣвци, а и желаещитѣ отъ момцитѣ, що сѫ слѣдвали коледаретѣ. За общата трапеза се е наготвювало за ядение и часть отъ събраното прѣзъ вечерьта изъ кѫщята, което е сваряваля въ два три медника нѣкоя жена, а остатъкътъ се е продавало и паритѣ туряли при онѣзи събрани въ кратуната. Кратуната сѫ строшавали, щомъ коледаретѣ сѫ се съберѣли на общата трапеза.

Пиршеството и веселбата при общата трапеза се е продължавало цѣлъ день съ свирни, пѣсни и хора. При мръкване, момцитѣ сѫ се прощавали единъ други съ думитѣ: „Хайде, момчета, дано даде дьадо Госпоть за до година сас по-живо и сас по-здраво, да прекараме коледнината.“ Тѣзи думи сѫ се изговаряли и по-напрѣдъ при наздравицитѣ

Слѣдъ прощаванието, коледаритѣ сѫ се разотивали.

Пѣсни, които се пѣѭтъ въ пѫть.

1.

Чорбаджиіо больа́рино!
Ко си сѫнен бу́ден би́ва,
Ко си пиіан трезвен би́ваі,
Че ти и́дат добрі̀ го́ста,
Добрі̀ го́сти коледа́ри.

2.

Іорда́н тече́ низ бре́ги,[1])
Над во́да, над во́да, Іордане ле,
Из Іорда́на тѫнка шаіка[2])
А в шаіката Бо́жа ма́ле.
Ф рѫка држѝ мла́да Бо́га,
Мла́да Бо́га от ху́бости
Божа мале от па́рости,[3])
Шаіката се польульа̀ва,
Бродова се позлатьават.
Видели іа офча́рите,
Напускаха офцете си,
Да претечат шаіка с Бога.
Видели іа орачите
Исхвжрльаха копралите,
Да претечат шаіка с Бога.

3.

Пропаднала тѫмна мѫгла,
Гиздава равна Романиіа.
Не е била тѫмна мѫгла,
Гиздава равна Романиіа.
Но іе била лоша ламіа,
Гиздава равна Романиіа,
Лоша ламіа с девет глави,
Гиздава равна Романиіа.
Диха, диха, мѫгла издава,
Гиздава равна Романиіа.

Пѣсни, които се пѣѭтъ по кѫщята.

4. На кметъ.

„Стани ниие господине,
Чули сме та, та сме дошли,
Имаш сина златокоса,
Златокоса шестопрѫста.
Пише му се това име,
Това име царь да бѫде.
Даі го даі го с нас да доіде,
С нас да доіде царь да бѫде“.
— „Оі ви момци коледари!
Имам си го бѫх неправьа.
Ала ми е мѫниничко,
Мѫниничко глупавичко,
Неможе се на конь држа,
Неможе са воіска реди“.
— „Стани ниие больарине,
Ти му пиши това име.
Това име царь да бѫде.
Воівода ште му конь држи

[1]) Ореши = орѣшакъ.
[2]) Шаіка = гемийка.
[3]) Парость = драгость.

И тоі ште му воіска реди."
Тебе пеим домакиньо,[1])
Тебе пеим бога славим,
Од Бога ти много здраве,
Колко здравец по планина,
Толко здраве ф тази кжшта,
Ф тази кжшта ф тая дружина.
Оі коледо моі коледо!

На духовни лица.

5.

Замжчи се божа маіка
От Игнатьа до коледа.
Да си роди млада Бога,
Всички сж се превжрвьали,
Да ми гледат млада Бога.
Поканиха свет Ивана,
Да ми крьсти млада Бога.
Свети Иван одромане:[2])
„Та што мога да си крьстьа,
Да си крьстьа млада Бога?
Ас сжм слаба, тоі е огень".
Млада Бога одромане:
„Преіди, преіди свети Иван,
— Да оставиш божи закон".
Свети Иван се зарадва,
Па запретна бели ржки,
И засука силно скуте,
Силно скуте за поіаса,
И нисука до три свешти.
Свешти зема ф лёва ржка,
А в десница млада Бога.
Млада Бога от кубости,
Свети Иван от парости,
Ржки му се посребриха,
Скуте му се позлатиха,
Брада му се маламоса
Тебе пеим домакиньо, и пр.

6.

Тржгнал ми беше Свети Гьорги,
Рано рано на Гьоргевдень,
Долу долу на зимове.
Да обиде зелен синор,
Сиво стадо шилетина,
Шилетина вакли овни,
Здраво ли іе живо ли іе.
На пжт срешна добра срешка,
Добра срешка свети Ивана:
„Каде збогом свети Иване?"
— Долу ф земья на зимове,
Да обидам сиво стадо,
Сиво стадо шилетина,
Шилетина вакли овни,
Здраво ли іе зимовало."
—„Вжрни се вжрни свети Гьорги,
И ас сега от там ида
Здраво и живо иззимьло,
Ош по лепом илагнило.
Клали ти сж Гергьовштина,
Едно агне ваклошато,
Ваклошато каврошато"[3])
Свети Гьорги се зарадва,
Та си фсегна в десни жебве,
Та извади леви кльучве
Та раскльучи небо земьа,
Та пропадна тжмна мжгла,
Та поросьа блага роса,
Та поникна добра трева,
Та попаси сиво стадо,
Сиво стадо шилетина,
Шилетина вакли овни.

7.

Архангеле Мирхангеле,
Што ти дворе разметено,
Разметено расветлено,
Ред по редом наредено,
Бжрзо коньe извадено,
Сине седло заседлано,
С' златки юзди заіуздено,
Да ли мислиш боі да биеш,
Влашка земьа та і Богданска?
—Мили ми драги коледари,
Нетоі мисльа боі да біia
Влашка земьа и в Богданска.
Сношти ми е слогарь доіжл,
В' деветь села да кумовам,
А в десето да сватовам."
—Мили ни и драк Архангеле!
Като мислиш да кумоваш,
Да кумоваш да сватоваш,
Како ти са млади момци,
Млади момци кривошапци.

---

[1]) Стиховетѣ отъ „Тебе пеим домакиньо" до края се повтарьатъ слѣдъ всѣка коледарска пѣсень.

[2]) Одромане = отговарьа.

[3]) Каврошато=витарошко.

Кривошапци, левострелци?
Мили ни драги коледари!
Пратил ги сжм доле доле,
„Доле доле покраі море
„Да ми ловьат дребна лова,
„Дребна лова іаребича.
Неловили дребна лова,
А ловили добра лова,
„Добра лова три елени,
Три елени златороги.
На чело им іасно слжнце,
На гржди им месечина,
На плешти им дребни звезди,
Напред бегат назад гледат.
Три елени одромали:
— Оі ви момци кривошапци,
Кривошапци левострелци[1]
Неморѣте врани коньe,
Некжвѣте крйви лжци,
Негубѣте тжнки стрели,
Не сме ние три елени,
Но сме ние до три светци,
Та сипваме кат година,
Кат година по Коледа;
Прегльваме Христьянніа,
Тачат ли си христіанстю,
Тачат ли се малко големо,
И момците коледнина.
Тебе, пеим доимкиньо и пр.

8.

Свет се Иван вжзвишава
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бжде
Подир иде негоф тьшно,
Вйком вика, тичом тиче:
„Стоі почакаі, моі мил сине,
Моі мил сине свет Иване,
И ас с тебе ф раі да доіда,
Ф раі да доіда ф раі да бждьа"
— „Вжрни се вжрни моі мил тьшно
Нéмаш пжтьа ф раі да доідиш,
Ф раі да доідиш, ф раі да бждеш,
Некога си врач бивал,
Синоре си разорівал,
Сирáци си непреглéдвал,
Затó немаш пжт вжв раіа,
Ф раі да доідиш ф раі да бждеш."
Свет се Иван вжзвишáва,
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бжде.
Подйр йде нéгова маіка,
Вйком вика тичом тйче.
„Стоі почакаі, моі мил сине,
Моі мил сине свет Иване,
И ас с тебе ф раі да доіда
Ф раі да доіда ф раі да бждьа."
„Вжрни са вжрни, мила мале,
Немаш пжтьа ф раі да доідиш,
Ф раі да доідиш, ф раі да бждеш,
Некога си кума била,
Поюф пльчени недодйла;
Зато немаш пжт вжв раіа,
Ф раі да доідиш ф раі да бждеш."
Свет се Иван вжзвишава,
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бжде.
По нéго вжрві нéгов брáтец,
Вйком вйка тичом тйче:
„Стоі почакаі, моі мил братец
И ас с тебе ф раі да доіда,
Ф раі да доіда ф раі да бждьа,
„Вжрни се вжрни моі мил братец,
Некога си офчáр бівал,
Стáдото си разбжркувал,
Нивите си упáсовал,
Затó немаш пжт вжв раіа,
Ф раі да доідиш, ф раі да бждеш."
Свет се Иван вжзвишава,
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бжде;
По него вжрви негова сестра,
Вйком вика тичом тиче:
„Стоі почакаі моі мил братец,
И ас с тебе ф раі да доіда,
Ф раі да доіда ф раі да бждьа."
— „Приди приди, мила сестро,
Некога си слуга била,
Мжжки деца запазвила,
Зато имаш пжть вжв раіа,
Ф раі да доідиш, ф раі да бждеш."

9.

Свети Никола вино пійше,
Млади ги бехме легосподинеле,
Сжн го заўеди, чáша опўсна,
От сжн се сипна, чáша подхвана,
Нито чашата до зéмьа допрьа,
Нито се вино от чáша разльá.
Всичките светци се позгледаха,
Та свети Никола доглéдаха.

[1] Той стихъ се повтаря подиръ всѣкия стихъ на тая пѣсень

Свети Никола им одромане
„Што ви стоїте, што ви гледате?
Кѫрап се дави нис Черно-Море,
А вѫв кораба триста iунаса
На ноги стоïат с еди̂н глас викат:
Ти ни помагаï свети Никола,
Кѫрап ни махни на добра̂ страна,
На добра̂ страна кая черна земьа,
Што сми обрекли ште го дадеме:
„До триста мери все ріно вино,
„До триста кила̂ бьала пченица.
Не ште Никола, до триста мери,
„До триста мери все ріно вино;
Не ште Никола до триста кила̂,
„До триста кила̂ бьала пченица,
Но ште Никола до една мера,
И ште Никола до един кавал.
Сѫс добра рѫка сѫс добро сѫрце.

10

„Оï Илиіа свет Илиіа!
Іа йалеи на високо,
На високо на поладе,
Та засвари с меден кавал,
„Да се аберѫт вси светини,
Ште ги питам и тефтишам:[1]
Коï іе сторил таіа радос,
Та огрело льатно слѫнце,
„Льатно слѫнце месечинка?“
И излеза свет Илиіа,
На високо на поладе,
Та засвири с меден кавал.
Задал се іе свет Димитар,
И след него тѫмна мѫгла,
Тѫмна мѫгла льута слана.
„Оï Димитре, свет Димитре,
За[2]) та питам и тефтишам,
Ти ли стори таіа радос,
Та огрьало льатно слѫнце,
„Льатно слѫнце мьасечинка?“
— „Прости ма, боже, несѫм ас“.
Задал се іе свет Никола,
С тѫмна мѫгла бели сньагве
„Оï Никола, свет Никола,
Ште та питам и тефтишам,
Ти ли стори таіа радос,
Та огрьало льатно слѫнце
„Льатно слѫнце мьасечинка?“
— „Прости ма, боже, несѫм ас“.
Задал се іе светі Гьорги,
С тѫмна мѫгла бляга рѣса.
„Светі Гьорги, свети Гьорги!
Ште та питам и тефтишам,
Ти ли стори таіа радос,
Та огрьало льатно слѫнце,
„Льатно слѫнце мьасечинка?“
„Прости боже, ас іа сторих,
Та огрел льатно слѫнце
„Льатно слѫнце мьасечинка“

11. Пѣсенъ на момци.

Седи iунак на краі море,
На краі море на постелья,
Постельи му сребарени,
Вѫзглаве му сребарени,
Вечера му морска риба,
Морска риба диньско вино.
Слугарьат му малка мома.
„Іаш iуначе, пиі iуначе,
Исналиваі чаша вино,
Іа напиваі малка мома
Бело лице лебедено,
Черни очи черешови.
Прости iунак таіа вечер,
Іела iунак утре вечер,
„Докле несѫм вечерала,
Вечеряла нелегнала,
И портите преклучила
Вѫрло песто прехранила.“
Прости iунак таіа вечер,
„Доіде iунак сетна вечер.
Мома била вечерала,
Вечеряла и легнала,
Портите іе преклучила,
Вѫрло песто прехранила.
„Добѫр iунак порти бие,
Порти біе льуто кѫлне,
Где го зачу малка мома,
Ты искочи гола боса,
Бѫрзо расклучи портите,
Прехвана му врана коньа,
Окачи му зоп пченица,
И прекани добѫр iунак
Вѫведе го пренесе му
Морска риба диньско вино.

[1]) Вм. сѫдьа.
[2]) За вм. дьа.

12. Момянска.

Пофали се малка мома,
Че е мома наі-хубава,
По-хубава от слжнцото
По-гиздава од брата му,
Од брата му од месеца.
Од до зачу іасно слжнце,
Тоі си мома одромане:
„Мари моме, малка моме!
Ти ли си се тжі пофали?
Че си мома наі-хубава,
По-хубава от слжнцето,
По-гиздава од брата му,
Од брата му од месеца?
Нека сторим вьара клетва,
Да се личим, да се красим,
Од истока до захода.“
Влезна мома в тьаінова си,
В тьаінова си ламперишка;¹)
Та надьяна всичко льапо,
Всичко льапо коприньано
Ошт по-льапо сандалено
Нальазла іе вжн на двора,
Да се личат по хубости,
Од истока до захода.
Личили си по хубости,
Доіде мома по-хубава
Од милното іасно слжнце,
Од брата му од месеца.
Іасно слжнце одромане:
„Мари моме, малка моме!
Іа влезни си ти вжв кжшти,
Сос да греим до две слжнца;
Изгорьяха жетварите
Жетварите на полето,
Косачите в ливадите
Орачите в' угарите
Офчарите пот сьнките.

Изъ Прилѣпско (Македония).

Записалъ *Марко К. Цепенковъ.*

На 23 Декемврія вечерта, спроти 24-й, ке се збират децата стрет село или стрет маало и ке палат огон за да се греіат и ке викаат: „Коледе, коледе, коледе!“

По полнокь ке се заберат децата со стапчиньа²) во раце и со торбиньа на гуша³), заедно со едно колендарче, вжраано со конец бел и цжрвен, *мартинка*, за поіас Колендирчето ет од едно джрвце изделкано со четири кьошеи и нашарено со рески, едни нацжрвени со боіа. Во него ке надевуа колачиньа, каі ⁴) што ке му даат, и ке го закачуат за поіас. На конецо ке му висат колачиньата.

Кога ке одат по пат децата, ке викаат: „коледе,“ а едни по-големки ке поат вака:

„Коледица варварица,
Сива сива гулабица,
Цолотала от планина,
И донесла убаина.

Друга.

Коледица варварица,
Бери пеньа⁵) за вечера,
Мене ми се вечера,
Оти пиле ми загина,
Од море до море,
Во царичини двором.
Царица го налазила,
И превцата⁶) му истурила,
Цицувиц ми сторило
И пилето си умрело.

По Битолски.

Коледица меледица,
И по неа василица,
И по неа дава даві.
Еднаш ни сте во годин,
Како цвеке во градинь.

---

¹) *Ламперинка* казватъ задната часть отъ кжщата, гдѣто държатъ ковчезитѣ съ дрѣхитѣ.
²) Тояжки. ³) На вратъ. ⁴) Кждѣ. ⁵) Пѣни. ⁶) Чървата.

Псешия вака, ке дойдат прет порти, ке склукат за да му отворат и ке влезат ф куки: „Коледе, коледе" ке свикаат (Во Крушоо „коледе, баба, коледе" ке речат), и ке му дiат едни колаци, а друзи костенье [1]) и ке свикаат децата:

„И вгодина дочекале,
Со се ваша мила рода".

После домакинот ке и натера за да пробуричкат [2]) огнот, за да се сiлат кокошките, да несат iајца. „Пири пири, пири пири" ке речат децата и ке одат во друга кукiа".

Дента [3]), секоi домакин тжрчат за да си приготви iаденье и пiенье, едно за бадник а друго за божик.

Домакинката ке сурeди и ке промени кукьата и ке месит една мазник [4]) посен за вечерта. Вечерта ке се клаiи една пеньушка [5]), голема во огнот и таia ке се наречи *бадникоiца*. Костенье ке варат и ке iадат вечерта; од водата от костеньето ке си измиiат раце и нозе, за да не му пукаат през летото.

Туку-речи санок [6]) не ке заспиiат дури да удри клепалото. Тогаi старците и секоi што можи, цжрква ке оди. От цжрква ке се дойдит и ручекот готоф.

По ручек ке поiдат на честенье, каi нункото [7]), каi дедо — зето и каi по-стареа-некоi си.

За честенето ке му стават [8]), неколку мезинья, леблебии, суво грозье, смокви и цжрнi слави, джигерче мезе, расол сторен и пiперки. Ракиia и каве ке му се дава.

Од мазнико што ке го месат, ке напраат по еден кжрс по вратите и ке закачат по троа [9]) емрека [10]) и троа ке запалат за да изгори. Тоа била за арно — за од вапир да неможи да влези во таia кукьа.

Три дни божик се праiат и ора со гайди се играiат на срет село.

Коледето туку-речи и по селата го праiат како во градот.

Во Крушоо коледарчиньата викаат вака:

„Колинде, меленде,
Стара за година.
Iедиш кiнка, отвори ми врата,
Да ми, бабо, колака".

На свжршуваньето коледото, децата ке речат една песница вака:

„Утре вечер бадник вечер.
Коi го има, ке го тучи [11]);
Коi го нема, ке го лижи".

По селата баднико го праат поеке од градо. Вечерта ке клаат еден котел костенье да варат за да iадат. Водата от костеньето едни ја турат во ђрениско [12]), велеiкьум вака:

„На ти цжрнило,
Даi ми белило".

Тоа кажуат, за да излези гламнiцата от пченицата и да биди бела.

И по селата клаваат пеньушка бадникоiца и праат мазник. Во едни села ке остаат наi-старио човек да седи покрај огно, а другите ке излезат от кукьа на двор. Еден чоек ке крени на глаа мазнико и ке тжргнит за да зжрти [13]) кукьата три пати околу на околу со сите кукьни лугье. На

1) Кестани. 2) Размърквате. 3) Дента — деньтъ — цѣлъ день. 4) Баница. 5) Пънь. 6) Всичката нощь. 7) Кумъть. 8) Слагжтъ. 9) Малко. 10) Хвоина. 11) отъ *тучено* (бито). 12) Кладенецъ. 13) Обиколи

тре́ки пат ке вле́зат ф кукья и ста́рио ке ста́ни. „Добро, вечер бадник“ ке ре́чи тоі со ма́зniко. „Дал ти Госпот до́бро, бо́жик“ ке отго́орит ста́риот.

Ке ста́ват да вече́раат и от си́те што ке имат на трапе́зата ке зе́мат по́ троа и ке му кла́ат прет е́мешо и пре́слото на тла́нико [1]), чу́нки та́ка сет тие клаани, како да му пра́ат чес. Ке му за́палат по е́дна све́кья на е́мешо и пре́слото на іа́слите, на рого́ите од воло́ите и био́лите, на сама́рите от ко́ните и магари́ньата, на плу́го и на ко́лите, на сте́жеро во гу́вното, на тъ́рлото и гоcда́рнико.

Со све́ките паленьо ма́слат, о́ти чес му пра́ат на бо́жик, за да му бла́сопт ала́тите, што рабо́таат ни́вьето.

От те́стото што го пра́ат ма́зniко, ке направат кърстоп по си́те вра́ти, за да и чу́ат од ло́шо. Сирека ке за́качат тро́а да по́чадат (укадьтъ), за да не́можи ва́пир да вле́зи или дру́го не́кое се́ниште (духъ).

По Поре́чките се́ла, на ба́дник ке ка́снат (хапнжтъ) по е́дна смо́ква (смо́ква и во на́шите се́ла іа́дат), по тро́а ни́шадър и по тро́а те́рьак. То́а би́ло за да не и ва́кья пала́нца (бес).

На ба́дник спорет бо́жик ка́ко по се́лата и во гра́дот незаспи́ваат и ако при́легнит не́коі, дру́зите ке му ре́чат: „ле́гнуіте, ама и бу́дни би́дете, оти ве́черва ет ба́дник и во църква се о́ди“.

Едно ке кле́па по́по и си́те ке поідат во цъ́рква. Села́ните на бо́жик и ве́лигден си́те се пречесту́аат.

Три́те дни за бо́жик и три дни за ве́лигден по се́лата го и́граат о́ро на стре́т се́ло и че́стат [2]) по ку́ките.

За бо́жик и́каке е́дна подго́орка: „Пре́д божик, аі́д божик, ка́і да си, дома́ да си“.

Детински песни за бѫдникъ.

1.

Збира́іте се́ де́чиньа
Стре́т село на гре́ачка [3]).
Огон да си па́лиме
За да се изгре́еме,
Оти по́сле ке о́диме,
Ко́леда да ви́каме,
Ко́стенье да зби́раме,
За ба́дник д іа́диме,
Божик да го че́каме
И пра́се да іа́диме.

2.

Ко́лете бре се́лани
Де́белите кърваnци [4]),
Оти бо́жик ке до́ідит
У се́кого на́ гости.

---

[1]) *Тланикъ* се казва мѣстото, между двата кжта на огнището вадъ огъня. Огнищата тамъ сѫ тъй съградени, че оставa такова мѣсто за седенье.

[2]) Ходятъ за много години на гостье.

[3]) Срѣщу коледа дѣцата се събиратъ срѣдъ село, дѣто запалятъ дърва или слама, донесени отъ тѣхъ и се грѣятъ на този огънь до зори, когато вече тръгватъ да коледуватъ по кжщитѣ.

[4]) *Крвавикъ* = дебела хранена свиня.

б) Лазарски пѣсни.

Изъ Софийско.

Записалъ учитель С. Вълчиновъ.

1.

Имаш іунак не жѐнен, Лàзаре!
Што го млад не ожениш? Лàзаре!
Што му грѝвньи не ковеш? Лàзаре!
Што му пж̑ретен не лѐіеш? Лàзаре!
Што му гаітан не шіеш? Лàзаре!
А маіка̀ им говòре: Лàзаре!
И грѝвньи сам ковàла, Лàзаре!
И пж̑ретен сам леіàла, Лàзаре!
И гаітàн сам ушѝла; Лàзаре!
Сал немòга да наìда, Лàзаре!
Сàну лѝка прилѝка, Лàзаре!
Што на лицè прилѐга, Лàзаре!
И на родà пригода. Лàзаре!
Лàзарки ѝ говòре: Лàзаре!
- Лàзарова мàле ле! Лàзаре!
Прилѝка му прилѝча, Лàзаре!
Лàзарова сестрѝца; Лàзаре!
Брат ѝ іа Лàзар не дàва, Лàзаре!
Дур не грàдиш мòстове, Лàзаре!
От мòкиня двòрове, Лàзаре!
До мòмкови двòрове, Лазаре!
Когà поіде млад Лàзар, Лàзаре!
Когà поіде на госкье, Лàзаре!
Пòли да си не прàши, Лàзаре!
Чèхли да си не кàлья. Лàзаре!

2.

Кирапне белá червенá,
Скòро не бèх те видѐла.
Сегà те видох на Лазар,
Принѝкнах да те цълу̑вам,
Посѐгнах да те здраву̑вам,
Ти се сво у̑бос поднèсе,
Та бегà в гòра зелèна,
Дек елѐн вòда пиѐше,
Дек пау̑н трѐва пасѐше,
Оба̀ти пѐрья ронеше;
Дѐка ги мòми бѐреха,
Та ги на венци виѐха,
Та ги на Лàзар нòсеха,
И ги на кѝтки виіеха,
Та ги на мòмци дàваха.

3.

Похòди Стоіан отòди
На дòле на тж̑рговіа,
Сивѝ гов..да да бѐре,
Пò мал.. ..иви гонѐда,
Пò-вече мòмѝ да глѐда,
Да вѝди Дѝнка момàта,
Порàсла ли іе голѐма,
Што іа іе годѝл мàпенка,
Оште у свѝльни пѐлени
У позлàтени повоіѐ.
Кога іе Стоіан отишел,
У Дѝнкините двòрове,
Дѝнка големá порàсла,
Та у градѝна седѐше
И свѝлен гергѐв шиіеше.

4.

Забележѝл іе млад Стоіàн
У гòра джрво високо,
У пòле момá у̑бава.
Рачѝ поръчѝ млад Стоіàн
По стàри та на по млàди:
Момàта да ми не лѝбат,
Джрвото да ми не сечàт;
Іа си джрвото познавам,
По шу̑ма по маламòра;
И си момàта познàвам
По кòса по бел косѝ ...

5.

Седѐла іе Елѝн-Доіна
У градѝна под кал..на,
Та си шила сж̑рмен колàн,
Пошивàла свѝлен ракав
Пошивàла задремàла,
Задремàла санувàла,
На сан ѝ се присанило:
Чу̑дно дж̑рво чудновато,

Вжрпето му дур дò небо,
Сжлпето му дур до земи,
Лиcтáта му маламѐни;
Род родѝло две ıа̀бжлки.
Што ıе било̀ тѐмна маглá,
Оно̀ било̀ тешка грѝжа;
Штото̀ било̀ чу̀дно джрво,
Оно̀ било̀ тѐшка свáдба;
Штото било̀ две ıа̀бжлки,
Оно̀ било̀ до два млади,
До два млади под два вѐнци.

6.

Чул се ıе Стоıан и прочу̀л,
Че ѝма Стоıáн, че ѝма,
Че ѝма двòри кàмени,
У двòри кулѝ жилезни.
У кулѝ бáчва òлово,
У бачва вино̀ червенó,
У вино ıелѐн играıе,
Сее позлàтени рогове,
И на рòгове вѝргове,
И на виргове ту̀гове,
На ту̀гове синьò седлò,
На седлòто мàшко детѐ,
У рàка му златна чàша,
У чàшата сту̀дна вòда,
У водàта рòсна кѝтка.
Водàта ıе от чешмàта,
Кѝткaта ıе низ градѝна,
Што ıа брала малкà мома.

7.

Каков ıе тоıа гидѝıа,
Што ıазди коньа дориıа
Низ Едренската чаршѝıа,
Крај Едренското кафене.
Турци в кафенѐ седѐха,
Та на се самѝ чу̀деха:
Какòв ıе тоıа гидѝıа,
Што ıазди кòньа дориıа;
Што се ıе толку премѐнил,
У ту̀рска белà премена;
Што се ıе толку натàкнал,
У арнау̀тски пиштолѐ.
Никој си Стоıан не познà,
Едно го турчѐ познàло.
Та па на ту̀рци говòре:
Това ıе Стоıан от Троıан,
Това ıе Стоıан гидѝıа,
Што ıазди коньа дорѝıа.

8.

Тодор с Тодòра зборева
— Мома чичова Тодòро,
Бојна мома̀ у̀бава,
Налажи баıу девоıкьа.
А Тодòра му говòре:
— Та коıа баıе, та чиıа?
Тодòр Тодòри говòре:
— Мома у̀бава Тодòро!
Катò си тòлку у̀бава,
Заште си толку глу̀пава,
Iа се над вòда надведи,
Та коıа видиш у вòде,
Таıа штеш баıу да лажеш
Тодòра шту̀ра глу̀пава.
Та се над вòда надвѐде,
Видѐ си сѐнкьа у вòда;
Та на Тодòру говòре.
— Бао Тодоре, Тодоре!
Кату̀ се, баıе, надвѐдох,
Надведох та се огледах,
Видòх си сѐнкьа у вòда,
Може, ли баıе, да бàде?
На ли, сме баıе, рòднина,
Чѝчо и тàта два брата,
Мàма и стрина ıетжрви;
А ніıа с тѐбе чѝчови.
Тодор Тодори говоре:
Мома убава Тодоро!
Чѝчова мома̀ у̀бава.
Катò си толку у̀бава,
Заште си тòлку глу̀пава.
Сѝньото нѐбо крај нѐма,
Ситно кàменье броı нѐма
Гаста тжрніца страк нѐма
Длабока вода брод нѐма,
Убава мома̀ род нѐма.

9.

Стоја̀н си ста̀до разма̀нья,
По вжрх по Ста̀ра-Пла̀нина
И Овчо по̀ле голѐмо.
Сѝтна си роса̀ прирѐси,
Вжрьла го дрѐмка пребѝла,
Та легна̀ Стоја̀н, та заспа̀,
В сред Овчо по̀ле голѐмо,
Под столова̀то орешѐ.
Сепна се Стојан, сабуди,
Кога̀ се сепна̀, сабуди,
Та па разгледа̀, разгледа̀
На го̀ре, та па на до̀ле;
Та па се качѝ, возска̀чи
Воз столова̀то ореше,
Сиво̀ си ста̀до согледа̀
З Кара̀-Вла̀шка широ̀ка.
Вла̀си му ста̀до дѐлеха,
На дѐветь дѐла ту̀раха.
Остѐнал овѐн караджѐ,
Овчи караджа̀-аладжа̀.
Стоја̀н се викна̀ провикна̀
Овен караджа̀-аладжа!
На кжрст ми ста̀до кжрстѐваі,
Та го при мѐне доведи.
Дзванѐцо кѫ ти позла̀та.
Рогове кѫ ти посребра.
Дзванѐцо кѫ ти позлата,
Да пејѐ, като̀ девоіка;
Рогове кѫ ти посребра,
Да лашта̀т, като̀ сжлнцето.
Ка го іе дочу̀л караджа
Караджа овен аладжа̀,
На кжрст му ста̀до кжрстѐва.
Та го при нѐго докара̀.

с. Локорско, Януарий 1888 год. Слушал от Божана Ласкова Вълчинова.

10.

Пасло момчѐ вранѝ коньѐ
З зелѐното ливагье,
Та испа̀сло до три пѐрья,
До три пѐрья пауневи,
Паунѐви галуневи;
Затикна̀ ги на главата,
На глава̀та над очѝте;
Па возседна̀ врана̀ конья,
Та отиде на челма̀та.
Там затѐче три девојки
Три девоіки, еднолѝки,
Едноліки, едноімки
Едно̀ руво̀ премѐнени
Проговори лудо-мла̀до
— Лѐле варѐ, три девојки!
Три девоіки еднолѝки,
Едноліки, едноімки,
Едно̀ руво̀ премѐнети,
Една̀ ду̀ма продумаіте!
Една̀ игра заиграіте!
Да ви ві̀ди лу̀до-мла̀до,
Коіа ште го нѐго зѐме,
Да іа да̀ри добра̀ да̀ра
До три перья пауневи,
Пауневи галуневи.
Навѐде се наі-старата,
Да си зѐме до три пѐрья
До три пѐрья паунѐви,
Паунѐви галунѐви;
Дигна̀ гла̀ва не да̀де си
Навѐде се по̀-средната,
Дигна̀ гла̀ва не да̀де ги,
Навѐде се наі-млада̀та,
Снѐде гла̀ва да̀де і ги,
Та іа фана̀ за ржка̀та
Та іа качѝ коньу сеѣе,
Заведе іа низ друмове,
Та іа свали на дворове,
И качѝ іа на чардаци,
На чардаци на одрове

С. Войнеговци. Мартъ 1888 го., Слушано отъ Воіника Спасова (Вецо Магарово).

11.

Било̀ мало ма̀ненко,
Не гледаі го ма̀ненко
Ка го гледаі на врани коньь,
Гдѐ му ко̀нья играе . . . .
Задѝци му дзвездѝци,
Седлѐто му срѐбарно,
Оагор-задо̀л свилено,
Стременьо му пжрстенье;
Конья му ги ру̀паше.
Оні̀ пѐнья ру̀штая,
Дека пенья падаше
Там топо̀ла на̀кнеше.
Под топола Нико̀ла,
Чиста чоіа кроіеше,
Свилни дрѐхи шиеше,
Сас сребрана иглѝца,
И с лѐнени кончицы.

с. Локорско, Февруарий 1888 год. Слушана отъ Божана Ласкова Вълчинова.

12.

Тодо́ра кжрши ли́льако
Нат това̀ Бело̀ Ду́наво,
Нат това̀ синьо̀ е́зеро.
Пу́сти се ли́льак откжрши,
Та се Тодо́ра уда́ви,
У това̀ Бело̀ Ду́наво.
Та се Тодо́ра провикна:
— Божеле, мили Божеле!
Ко̀лико село̀ Коишàре
Полони́и моіа ро̀днина,
Оти ме не́кої не чу́іе,
От ту́ка да ме извади,
От това̀ Бело̀ Ду́наво.
Тама̀н Тодо́ра издума,
Ете́ че иде башта й,
Та на Тодо́ра говоре:
— Плі́ваі, Тодо̀ро, ко̀лку мош,
Та на краі да ми исплі́ваш.
А Тодора му говоре:
Немо̀га, та̀те, немога!
Немо̀га, та̀те, да плі́вам!
Пу̀сти се гаітан уплі́та,
У таіа ві́та раки́та.
До де си това̀ издума,
Ете́ че иде маікьа й,
Па на Тодо̀ра гово́ре:
— Мома̀ даштѐрко Тодо̀ро!
Коі ми те, мома̀, уда̀ви?
Пливаі, Тодо́ро, исливаі,
На краі на плитки бро̀дове,
На краі на су́хи бре́гове;
Та маікьа да те прифа̀не,
Прифа̀не, да те пригжрне,
От Ду́нав да те изва̀ди.
А Тодо́ра й говоре:
— Ма̀леле, міла маічице
Немо̀га, ма̀ле, немо́га!
Немо̀га, ма̀ле, да плі́вам!
Пу́сти се гаітан увіва
У тіа га́сти шавар̀е,
Пу́ста са ко́са уплі́та
У таіа ві́та ракі́та.
До де си това́ издума,
Ете́ че іде лі́бето
Лі́бето што го лі́била
Па на Тодо̀ра говоре:
— Мома убава, Тодоро!
Зашто̀ се мома̀ уда́ви?
Дали те маікьа уда̀ви?
Илѝ те башта̀ уда̀ви?
Илѝ ти дови́ досади́
От мои тешки іадове?...
Не деі се, моме́, іадосва́,
Не гини́ млада зеле́на!
Іа плі́ваі, моме́, исплива!
На краі на плитки бро́дове,
На краі до су́хи бре́гове,
Іаска кьу те прифана,
Прифана да те изва̀да,
От това́ Бело̀ Ду́наво.
А Тодора му говоре:
— Не мо̀га, лі́бе, не мо̀га!
Те́шка іе грі́жа на ме́не,
Бистра́ се во́да лулеіе,
Синьо̀ се не́бо синьеіе;
Пу́сти се гаітан увива
У тіа га́сти шаварѐ;
Пу́ста се ко́са уплі́та
У та́іа вита раки́та.
Я прі́ди, лі́бе, прі́стани,
Та ми гаіта̀но отвжржи,
Ил ми косата отрежи."
Лі́бе нали іе, мило іе.
Фжрли́ се в Бело̀ Ду̀наво,
С ле́ва іа ра̀ка прифа̀на,
С де́сната бжркна̀ въ силаффѐ,
Изва̀ди зла́тна чекі̀а,
Та й гаіта̀но отрѐза
И коса́та й отвжрза,
Та іа отъ Ду́нав изво̀де,
Пра̀во іа до̀ма заве́де,
Та па на маікьа гово́ре:
Излез ме, мале, посрешти,
Изнеси вино̀ червено̀,
Про̀стери платно̀ лѐнено."
Ка го іе чу́ла маікьа му,
Ка го іе чу́ла, иале́ла,
Излѐла та го срешна̀ла
Младо на маікьа гово̀ре:
— Іа на́ ти ма̀ле отмена,
На сестра̀ та́нка [illegible]
И [illegible] бела̀ пре[illegible].

с. Войнеговци Мартъ 1888 г. Слушана отъ В. Сл. и Г. К. Магаранова.

13.

Возві́ се ела Миляе́ва,
Не ми іе ела̀ Миляева,
На ми іе Іа̀нка гражда̀нка,
Сас Милуша се згова̀рат.
Іанка Милу́шу говоре:
— Лі́бе Ми́луше, Милуше!
Кога̀ за ме́не доідете,
До̀веди мно̀гу сватове,

Млогу сам дàри готвùла,
Сèкуму свата по дàра,
Стàрому свèкру два дàра,
Свекърви бела кошу̀лья,
На зълви белù бѐлушки,
Дѐвере свùлни колàнци;
На кумó Петар шамлùiа,
На шамлùiата iабълка,
У iабълката жълтùца.

С. Войнеговци, Мартъ 1888 год. Слушана отъ Бабѫ Елена Бешова.

14.

Што ми iе мùло и дрáго,
Че се iе пролеть пукнàла,
Се iе навèло на трѐва
И стòка, марè, и мака;
Сивù говѐда в горàта,
Вранù коньѐве в полѐто,
На ильадници овчùци
И на стотùни козùци.
Сùчка iе стока весела,
Сùчко iе жùво станàло,
Сùчко iе жùво и здрàво
Сùчко на пàша търгнàло,
Орач ми орé в полѐто.
Полските рамнù ру̀дини,
Полските цàли цàлини.
Два му волóве ангьеле,
Рàлото му стрáтурково,
Жеглùте му босùлкьови,
Босильок млóгу мерùше,
Та сùчко жùво сабу̀ди
Сùчките жùви живòтни,
Сùте по нѐго поiдòа,
Сùте се Бóгу молеа:
— Iа даi, ни Бóже, iа даi ни!
Таа годùна наi-добра,
На сùчки здрáве и живóт,
Орáчу дóбар берекéт.

С. Войнеговци. Слушанъ отъ Веша Магарянова.

15.

Ти Пѐтре, ти джелѐпине!
Сал си се Гóспод покàна
У вас на госкье да доiде,
Мòжеш ли Бòга посрештнà?
Имаш ли платнó свùлено?
Бùто набùто нàткано,
И по кенàре злàтено,
Та млàда Бòга да свàлиш,
На рùце да го прифàнеш
Постùлкьа да му постéлеш
И бàнго да го погòстиш,
Погóстиш винó напóиш?
Больàрин Пѐтар говóре:
— Iа йимам сùчко готòво
Сал тукỳ Гóспод да доiде.
Iа йимам платно свùлено,
Сùтно нàбито нàткано,
По кенàре iе злàтено
И по средáта шàрено
И óште йимам в дворове,
До три земнùци с ракùiа
Четвърти с винó червенó
Дѐветь оборé с говéда
И óште деветь с овчици.

С. Локорско. В. Л. Вълчинова.

16.

Прошетá сé млàдо гьачé
Низ у̀бави Цàриграда,
Сас у̀бава вранá кóнья,
Да продáва белá свùла
Белá свùла и цървенá
Синья бледá богасùiа.
Сùте момù надоiдоа
Да купу̀ват белá свùла,
Белá свùла и цървенá
Синья бледá богасùiа;
Сал не доiде момà Iана.
Прошетнá се млàдо гьачé.
Прошетнá си срем-кучùiа,
Низ у̀лици, воз у̀лици,
Сùте момù надоiдòе,
Iа че йде момá Iана.
На пред нéiа две робùньи,
Две робùньи пат разметат,
Две й момù креiци държáт
И óште две с нéiа йдат,
Та отидé момá Iана,
Та отидé на сред пазáр
На сред пазар у чаршùiа
Па на гьачé проговòри:
— Леле варе, млàдо гьачé!
Избери ми белá свùла,

Бела̀ свѝла и цжрвенá
Синьá бледá богасѝiа,
Че ми свѝла iако трéбва
„Да си прáва тáнки дáри.
Проговòри младо гiачé,
Проговори отговори:
— Фáла тéбе, момá Iано!
Iа се кàчи в срем-кучѝна,
Избери си белá свѝла,
Белá свѝла и цжрвенá,
Синьá бледá богасѝiа.
Излагá се момá Iана,
Излага се, измами се,
Измамѝ се, не верѝ се,
Та се качѝ ф срем-кучѝна,
Да набере белá свила,
Белá свила и цжрвенá,
Синьá бледá богасиiа
Бутнá гьачè срем-кучина,
Тя завéде момá Iанá.

С. Войнеговци, Мартъ 1888 год. Слушана отъ Мица Стоянкова.

17.

Поканѝ се светѝ Гьòрги,
Да си ѝде у раi Бòжи,
Та обседльа добра кòньа,
Добрà кóньа хилиндàра,
Обседльà го в златно седло,
Обуздà го в нòва уздà
Нóва уздà чѝсто сребрò,
Па си оiдé по̀ друмове.
Нèшту му се глас зачу̀ва,
Глас зачу̀ва глас дочу̀ва.
Обжрнà се свети Гьòрги,
Обжрнà се та поглѐдна,
На по нѐго стáри баштá
Тиком тичà, глàсом вѝка
„Постòi, постói, сѝнко Геòрги!
И iàзека с тебе дѝда
С тѐбе дида у раi Бòжи
В раi да ѝда, в раi да вида,
В раi да вида, в раi да бàда“.
Проговòри свети Гьòрги:
„Назàт, назàт, стари тàте!
Тизе не мòш с мѐне дѝдеш,
Кога бѐше на млат замàн,
Когà бѐше тизе орàч
Чу̀жда зѐмньа предòрваше,
Не си тѝзе за в раi Бòжи,
Че си тизе млого грѐшен“.
Те по нѐго тѝком тичá,
Тѝком тича глàсом вѝка
Негòвата мѝла сестрà
И се нѐму мѝлно мòли:
„Iа стоi постоi свети Гьòрги,
„Да те стѝгна и прѝстигна
И iа с тѐбе в раi да ѝда,
В раi да ида, в раi да бàда“.
Проговòри свети Геóрги:
„Назàт, назàт мѝла сѐстро!
Тѝзе не мòш с мѐне дѝдеш
Тизе не си за в раi Бòжи,
Кога бѐше на млат замàн
Кжрчму̀ваше, тжргу̀ваше,
Добрò винò продàваше,
Сас вòда го долѝваше“.
Iа по нѐго тѝком тича,
Тѝком тичá ѐком ечѝ,
Негóвата мѝла снаà
Па се гласом провикнува:
„Постòi, постоi светѝ Гьóрги,
Постòi, постòi причѐкаi ме
И iа с тѐбе в раi да ѝда
В раi да ѝда, в раi да бàда“.
Светѝ Гьòрги кóньа сапрè.
Кóньа сапрè на назàде,
„Па на снаà проговòри:
Тѝзе можеш с мѐне дѝдеш,
Тизе мòжеш раi да вѝдиш,
Раi да видиш в раi да бàдеш,
Когà бѐше на млат заман,
Чу̀жда прѐжда ти предеше,
Когà мера не стигаше,
Сас свòiа iа домóрваше,
Тѝзе можеш раi да вѝдиш,
Раi да вѝдиш в раi да бàдеш“.

18.

„Кмéте, Пау̀не, Пау̀не“!
Кмет Паун седѝ та пиiе,
Та пиiè бистрà ракѝiа
И товá винò чорвенò,
На висòките чáрдаци.
Та на сагледá, сагледá,
Па ле пот нéбо летéа
Девет редове гáлабе,
Десети сивѝ пауне.
Кмет Паун викнá слугѝни,
Па на слугѝни говòре:
„Слугѝни мой дворкѝни,

Земѐте тестѐ клучѐве
И това̀ решто̀ сре́брано,
Та отворѐте сѫрпи́іа,
Та награбѐте бели́іа,
И червѐната чени́ца,
Та наранѐте га́лабе
И ти́іа сивѝ паунѐ;
Па ги смаиѐте, фанѐте,
Че кога̀ доіде на̀пролет,
Іазе кьу с.а́дба да пра́ва,
Кьу жѐна си́на Нико̀ла,
Та ми га́лабе требу̀ват,
Га́лабе о̀ште паунѐ;
Га́лабе да ми погу̀ват,
Паунѐ да ми попеіат,
Го̀скіето да ми весѐлат",
И слуги́ни го слуша̀а.
Узѐли тестѐ кльучѐве
И това̀ решто сре́брано,
Та отво̀риа сѫрпи́іа,
Та нагрѐбоа белиіа
И червѐната чени́ца;
Та нарани́а га́лабе
И ти́іа сивѝ паунѐ
Па кога̀ било̀ на̀пролет,
Кмет Пау̀н ко̀ньа обсѐдльа,
Обсѐдльа добрѐ обузда̀,
В ца̀рски се дрѐи премѐни
Отидѐ сна̀ да ди́ри;
Та па промина̀ замина̀
През Ди́мно-ра̀мно Заго̀рье.
Сакадѐ идѐ обидѐ
Си́ну прили́ка да наідѐ,
Ни́каде нема̀ да на̀іде.
Та па отидѐ, отидѐ
При кра̀льо при Доліа̀нскио,
Та па му ти́о гово̀ре.
„Кральо Доліа̀нски, Доліа̀нски!
Зна̀еш ли зашто̀ іа доідох?
До ту̀ка дорѝ до тѐбе?
Іа са̀кам сва̀дба да пра̀ва,
Да жѐна си́на Нико̀ла,
Та си му ди́ра прили́ка.
Што сироти́ нѐго прилѝча
На на̀ша рода̀ пригода".
Кога̀ си това̀ ду̀маа,
Кра́лева мома̀ у̀бава,
Кра́лева добра̀ дашттѐрка,
Чу̀ена и прочу̀ена,
Она̀ им намѐт чи́неше,
Бистра̀ ракиіа слу̀жеше.
Кмет Пау̀н ду̀ма ка́зваше,
Ка́зваше и домѐташе,
Как да си ста́нат сва́тове
Кральо се сетѝ-досѐти,
Та си му ду̀ма проду̀ма:
„Кмѐте ле сва́те Пау̀не!
Какво̀ кьу да іа о̀бреча,
Като̀ не са се видѐли
Сас твоіа си́на Никола,
Некьат се бѐлки арѐса.
Тогаі му Пау̀н проду̀ма:
Сва́те ли кра́льо Доліа̀нски,
Іа слушаі да ти проду̀мам!
Кога̀ за мома̀ доідеме
Іа кьу да доіда за мома̀
И моя̀ китка сва̀тове,
Сас три и́льади ко̀ньаци
И три и́льади пеша́ци,
Ке доіде и млат Нико̀ла,
Па ти и́злезни, та глѐдаі,
И́ма ли, като̀ Нико̀ла?
И́ма ли дру̀ги по̀-у̀бав?
От мо̀іа си́на Нико̀ла?
Аку да има по̀-убав,
Сва̀дбата да ми поваѓнеш
И да си за̀преш мома̀та
Без мома̀ да си и́деме."
Тога̀іа кра̀льо пристаня̀;
И па дру̀го му проду̀ма:
„Не мо̀га сва̀те да и́да,
У дру̀ми и́ма млогу прах
Дрѐите кьу си на̀црапа.
Пау̀н му ти́о ду̀маше
„Сва̀те ле, кральо Доліа̀нски!
Іа кьу на̀права дру̀мове
И с чоа̀ кьу ги по̀стела,
Па тогаі ти да излѐзнеш
И іа кьо да те по̀срешна".
И си се даіма здума̀а,
Здума̀а и додума̀а;
На здра̀ве пи́а раки́іа,
На здра̀во ду̀ма дума̀а,
Та у Недѐлья годѐжо,
До дру̀га да іе сва̀дбата.

С. Долня-Ловецъ, 2 Ноемврий 1868 г. Слушано отъ Никола Стояновъ Корчински

—

в) Разни религиозни.

Изъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

1.

Бужеа маіка, бугродица,
Бугродица с свеатѐк Петра,
Госпудіу са замолили:
„Отвури ни бужи-раеан,
Бужи-раеан в долна земіа,
Да ми видим булерьене,[1])
Булеарьене, сирмасине,
Какво надоат, какво пиоат“.
И Госпуть си хи пуслушеа,
Утвори хми долна земіа,
Долна земьа с Бужи-раеан;
Булеарье са заградени
С меарьмерь камсань са вградьени,
Нито надоат, нито пиьоат.
На суфрі хми поаре и пепеал
Сирацине, сирмасине,
Сас суфрі са заградени,
Сась баклици се вградени.
Булеарьене, зеаньгініене,
Сирмасеам са жеалну молеать:
„Йоі сирмаси, йоі сираци!
Даіте и нам с вас да адом,
С вас да адемь, ваши гозби,
Ваши гоабі, вашу вину.“
— „Йоі булеарье, йоі зеаньгінье!
Йоі бугати натрупоаье!
Віie сте и сали, пілы:
Наши коаки гозби сли,
Наши соалзи віну віли …

Слушана отъ Митювица Ишиштийката въ с. Левочово.

2.

„Та слеази ми Свеати Петре,
Та ми подаі отдлучене,
Отклiучiено уд бужи раі,
Да утворим бужи ріеан,
Да ми відим моартьви души,
Шту ми правеат факірьене,
Факірьене, зеангіньене?“
Та ми слеазе Свеатi Петар.
Та пудаде отключене.
Утворяха бужи-раеан,
Та відеха моартьви души,
Факірьене, зеангиньене
Зеангіньене на краі сидьоат,
С мерьмерь камсань приградьени;
Факірьене ф бужи-раеан,
Та ми адоат и ми пиьоать
Зеангінье са жацу молеать:
„Ої факірье, наши брате!
Отвурите мерьмерь камень,
Та и ніе с вас да доідим!“
Факірье хми одрумоне:
— Ої зеангиньо, чурбажіе!
Віе ни сте наши братьа,
Та ниможим с вас да сидім.

3.

Тоарнали ми са, тоарнали,
Ду тріста млади хажііе,
Нах хажилоке штат да ідат
Варвеаха, колку варвеаха,
Флеазаха ф меаіка гимііка,
Флеазаха ф море длибоку,
Дуіваха зимни веатруве,
Летиха беали снеагуве,
Чоарну са море заледі
Девеать педеаіе ледуве
Запреа са шеаіка гимііка,
Хажііене са адумуват:
„Ивачу, млади калимаріу![2])
Та фріпни ф долна градінка,
Накарши раньеан буселеак,
Скоалеасаі лу вру свеатціне,
Свеатѐк Никола наі-напреш“.
Иванчу си хи пуслушеа,
Та фріпна ф долна градінка,
Накоарши раньеан бусілеак,
Скалесал іе вру свеатціне,
Свеатѐк Никола наі-напреш.
Врутъ си свеатціно дбідаха,
Свеатi Никола ни доідe

[1]) Въ членоветѣ тѣ, сѣ, нѣ, звукътъ е се изговаря съ примѣсъ отъ а=еа.

[2]) *Калимари* се наричатъ поставенитѣ отъ манастиритѣ хора, да поканватъ людетѣ *за отиване на* поклонение.

Чоарну са море заразлеада,
И свеатѝ Никòла чи дòіде,
Аднеаш гу с òчи погльоадна
Чоарну са море разлеадѝ,
Та че хажѝем вѝкаше:
„Та воарнитіе са хажѝо,
Та три гудѝни седите
Тугàф на хажилоак ѝдите.

Слушани отъ Иванъ Пондовский въ Устово.

4.

Сѝчку си Стуеан имеàше,
Моаску си деате нимеаше,
Та са на Бòга мòлеàше.
„Та хоарнаі ми, Бòже лье
Ду іеднò моаску деàтеанце,
Гв гу гулеаму ѝскутеам
Ду дванàдеасте гудѝни,
Курбань ща да гу вàкулеам.
Дòту ти реачѐш Гòспудіу!“
Зачý му Гòспуть кòлба-ня,
Та си му Гòспуть харѝза
Ду іеднò моаску деàтеàнце.
Та си гу Стуеан искýти,
На дванàдеасте гудѝни,
Тогàф си Стуеан спумасапов,
Каквà іе дýма прудýмал,
Да са іе Стуеан фтàсувал,
Деàтеанце курбàнь да дадѐ.
Стана гу Стуеан заведе
Нах висòка-на плàнина,
Деатеа-ну курбàнь да кòли.
Ага мѝ Стуеан утѝде,
На плàнина си пристѝгна,
Извàди сàбье òгньену,
Да му главоа на іутсечѐ;
Дѐ му са іевѝ àнгеальчеак
Сас іедѝн іувѐн каматан,
Та си Стуеану вѝкаше:
„Стуеане гѝдим, Стуеане!
Нимѐі си кòли деатеанце;
Деате са курбàнь ни кòли,
Курбàнь са кòли, Стуеане
Вàклиеан іувѐн, кàматан.

Слушана отъ Страндженица, въ село Левочово.

5.

Задѝли са са, пудàли
Ут чоарну мòре гимѝіки,
Гимѝіки поальни с рàни,
Гимѝіки воарли хаіцýтье;
Та си са чýдум чýдеаха
Ф рàвну ну пòлье ширòку,
Кутра щат юдрѝ сурѝіа.
Юд'ьли ни са, юдрѝли,
Ф Тупуалѝіцка-на сіурѝіа,
Тулеам са іòбир сто̀рили,
„Ду три стутѝни увнòве,
„Ду неть стутѝни шѝлета,
Ф чоарну хи море фàраха.
Чеанкувіе[1]) еасну цоапкаха,[2])
Увнòве жеалтиу блеаѐха.
Іечеарье мѝлну плачеаха.
Кіехеаѝ на хми вѝкаше:
„Никòіте плàка уачеарье
Іам са на Бòга мòлите,
Да си ми Госпуть прувòди
Дìу врутъ свеатци-не да дòдат.
Свеатѝ Никòла наі напрѐд,
Да си ми стàду навàди
Ут чоарну мòре длибòку.
И Гòспуть си хи пуслýша,
Та хми свеатціі-не прувòди,
Свеатѝ Никола наі напрѐд,
Та си хми стàду навàди
Ут чоарну мòре длибòку.

Слушана отъ Няся Тиклярътъ, въ село Хасковица.

6.

Пусабрà Гòспуть жеажѝіе,
Гòрня и дòлна махалоа.
Дуаѐ-ну да му васпрашоат
Гà беаха ф срадѐ луачу,
Чи ми наіілаха, наіілаха,
„Ду двѐ срѐбарни сабальки
Та хи дàдаха Гòспуду.
Гòспуд хи дàде àнгеалу,
Ангеалу Архàнгеалу.
„Нà ти àнгеале сабальки,
„Дѐ чýгш бòльнеак чилеака,
„Да ѝдиш, да гу убѝдиш,
„С сабалка да гу измàмиш,
„Душоата да му извàдиш“.

[1]) Отъ тур. дума *Чанъ*=звънецъ, умалит. *Чеанкуве*. [2]) Цоапкаха=звънтѣха.

Имáла мáйка, имáла,
Адиńчьек сíна, Стуеана,
И тоі са бóлен разбулеа
Дé гу іе зачул Ангельчеак,
Та си Ангеалчеак утíде.
На Стуеануви двóруве,
Стуеана да си іубíде
Сеаболка да гу накáчи
Душоа-на да му вадíди
Агá ми Стуеан издоахня,
Стуеанована мáíдица,
Пу рáвни двóрье хóдеаше
Есени си глáсіе пýскаше,
Мóрни си кóси мoдинеаше
И на Бóга са мóлеаше:
„Бóже лье мíли, Гóспудьу!
Как ми кaіdíса, Стуеана
Стуеан бе адін у мáіка,
И пéтьувничеак у баштá“
Гóспудьу си са нажеалí,
Та си áнгьельу вíкаше:
„Йди си вдíгни Стуеана,
Чи ми іе адін у мáіка
И пéтьувничеак у баштá.
Чи гу мáіка пу жеалеіе“
Утíде áнгеал, вдíгна гу.
Стуеанува на мáчица,
Тá си Стуеану вíкаше:
„Стуеане, сíну, Стуеане,
Што ми си, сину, пустеавнеал
И блеадан ми си публеаднеал,
И бíнал ми си на мýхаль?[1]
Бóже лье мíли, Гóспудьу!
Залтóк ми зймаш и врáщташ“?
Гóспут áнгеальу вíкаш:
„Ангелье, Архáнгелье,
Йди си зоами Стусана,
Чи гу мáіка му мирáчи“.
Ут тугáф Гóспут архíса,
Да зíма назáт, да врáщта
Да вдíга уд гроп умреали.

Слушала отъ Добра Маркова въ Устово.

7.

Рахсадала іе леана Марріка,
Гáньеан босíлек ф мáіка градíна
Ат дé іа вíдеа сáснуну слоанце,
Тó си мáщи му тíху румóне:
„Ой малье, малье, ти стара мальке,
Зьоами ми, мáльe леана Марина,
Леана Марина за поарву льубе“
Зьоала му мáіка леана Марріка,
Леана Марріка за поарву льубе,
Та іе гувеала дéвеат гудíни:
Бáби и деаду ду трí гудини,
Лéлеам, дéверьеам ду двé гудини.
Стрíку, стричиний цáла гудíна.
Кýму, кумеахи дрýга гудíна.
Поарвуму льубе ду две гудини.
Еасуну слоанце тíху румóне:
„Ой мáльe, мáльe, ти стáра мáльe.
Как та си прáвеа сас пеаму льубе?
Зьоами ми мáіх ду дрýгу льубе.
Ду дрýгу льубе звеазда Деаничка,
Зьоала му мáіка ду дрýгу льубе,
Ду дрýгу льубе, звеазда, Деанíчка.
Агá ми беше на воньчеаньи,
Леана Марріка бóри сноатеание,
Нагуреа бóрна ду тьоанки поартье.
Запáли хи са и дéснеан ракáф;
Звеазда Деанíчка тíху румóне:
„Марí Марíіку, леана Марнку!
Акý си леана, та слеана ли си?
Нагуреа бóрна ду тьоанки поартье.
Запали ти са и деснеан ракаф“.
„Ой звеазду, звеазду, звеазду Деаничку!
Нисоам ни неаха, нисоам ни слеана.
Гувеала ми сам дéвеат гудíни:
Бáби и деаду ду трí гудини,
Лéлеам, дéвеарьеам ду двé гудини.
Стрíку стрíчини цáла гудина,
Кýму кумеачи дрýга гудíна,
Поарвуму льубе ду двé гудини.
Пак ти ни гувеа ни веанчíлкеа хи.
Леана Марріка тíху румóне:
„Ой Бóже, Бóже, мíли Гóспудьу,
Та стóри си ма леатну пíленце,
Леатну пíленце и леастувичка,
Да си ми ф арсам пу врьат цивьоани!
Та си ми стана леатну пиленце
Леатну пíленце и леастувичка.
Ти ми нефоарка арне пéльмурки іе[2].

Слушала отъ Марта Странджуна въ с. Левочево.

[1] *Мухаль* казватъ на плѣсеньта. *Мухалеано* плесенясало.

[2]) Варіантъ на горната пѣсень, слушана отъ Марина Маркова въ Устово е печатана въ изданието ми „Родопски старини" I книга. Както горната, тъй и последната пѣвачи

8.

Има́ла ма́йка едині́чеак сі́на,
Едьиничеак сі́на, ху́банеак Пѐтра,
Та си ми тоарна нах бужи-рѐеи.
Следъ нѐгу тоарна ста́ра му ма́йка,
Та си на Пѐтра ут срьоашту рука:
„Чеакаі ма, чеі́каі сі́ну льу Пѐтре,
И і̂а сас тѐбе фаф раі да дỏі̂да,
Нах раі да дỏі̂да, нах раі, бужи-раі
Пѐтар ма́ици си ті́ху румо́не:
„Воарни са, воарни ста́ра ма́лье лье
Ти нѐмаш поатье с мѐнеа да дỏі̂диш,
На двор дỏі̂даха сира́ци, сирма́си,
Та ти пуі̂ѐскаха, да хи упраті́ш,[1]
Пак ти хми рѐче ста́ра ма́лье лье:
„Ни стѐ ни ку́ан, ни стѐ ни слеі̂ни,
Та рабутите и са храните.“
Че си хми да́де адно́ пувеа́сму.[2]
Адно́ пувеа́сму, купо́налеану.“
Пак си ми тоарна Пѐтрува бу́ба́ику,
Та си Пѐтруму ут срьошту ру́ка:
„Чеі́каі ма, чеі́каі сину льу Пѐтре,
И і̂а сас тѐбе фаф раі да дỏі̂да,
Нах раі да дỏі̂да, нах раі бужи-раі!“
Пак си му Пѐтар ті́ху румо́не:
„Воарни са, воарни ста́ри бу́ба́ику,
Ти нѐмаш поатье с мѐне да дỏі̂диш:
Ти беаше ура́ч, ура́ч и купа́ч,
Та ириаі́маше чьузду сі́нурье,
Чьузду сі́нурье и чьузда зѐмьа.“
Пак си ми тоарна Пѐтрува сѐстра,
Та си Пѐтруму ут срьоашту ру́ка:
„Чеі́каі ма, чеі́каі, бра́те лье Пѐтре,
И і̂а сас тебе фаф раі да дỏі̂да,
Нах раі да дỏі̂да, нах раі, бужи раі“.
Пак си хи Пѐтар ті́ху румо́не.
„Воарни са, воарни мила сиестрице,
Ти нѐмаш поатье с мѐне да дỏі̂диш:
Ти привіі̂аше сі́тнуну веално́,
Сі́тнуну веално́ рачеані́чину,
Та приаі́маше чьузди куд̀рі́ни.“[3]
Пак си ми тоарна Пѐтрува снаха,
Та си на Пѐтра ут срьоашту ру́ка:
„Чеі́каі ма, чеі́каі, дỏвеарьу Пѐтре,
И і̂а сас тѐбе фаф раі да дỏі̂да,
Нах раі да дỏі̂да, нах раі, бужи-раі.“
Чи нѐхи Пѐтар ті́ху румо́не:
„Хаі̂да ми, ха́і̂да мі́лна снашице,
Ти і̂маш поатье с мѐне да дỏі̂диш,
Чи пригльеодуваше и упраташе
И сиращине, и сирма́шине.

Слушана отъ Иванъ Стойчевъ въ с. Лѣвчене

9.

Изльѐли са три сьурі́и,
Три сьурі́и с три офчеарье,
Та троасеаха о́фцеам треава,
Офцеам треава нѐ пасеана
Студна вода нѐ піі̂ана.
Утидаха ф Куі̂нь гора,
Та наі̂даха о́фцеам треава,
Офцеам треава не пасеана,
Студна вода нѐ пиіена,
Распу́снаха сиву ста́ду,
Засві́рнха кава́льене.
Дѐ хи дучу́ сі́лна І́уда,
Сі́лна І́уда, Самувіла,
Та си фана гулеа́меанук,
Гулеа́меанук уфчеа́реанук;
Тоі си хи са жеа́лну мо́ли:
„І́уду, І́уду, Самувіл̀у!
Пимо́і си ма каді́суиа,
Чи си і̂мам поарву льу́бе,
Поарву льу́бе с дрѐбни деаца,
Та штат жеа́лну да ми пла́чат“.
Сна́на І́уда, Самуві́ла,
Чи си фа́на по́ срейдьнеанук,
По́ срейдьнеанук, уфчеа́реанук;
Па си фа́на по́ срейдьнеанук,
Тоі си хи са жеа́лну мо́ли:
„І́уду, І́уду, Самувилу!
Нимо́і си ма каді́суиа,
Чи си і̂мам ста́ра ма́йка,
Ста́ра ма́йка с дрѐбни сѐстри,

на горната пѣсень, ми казаха, че „куга́ту да се офчарка деана Марина, сторена ут Гоcпуда на деастовичка, прие веньжурките, деаду хи рі̂овал да си іа ваарѐ, та са фа́нал за раху́чките! на рачеаникат и оти ни мужил да іа ударжи, скощал хи раху́ч-ките та са разгра́л и рачена́ват уваль, затуі сига доастувичкеантеа поарцата са раздрати на упашките“. Раздѣлена към двѣ пѣсни.

[1] *Зараши, упрашати* въ тая мисль показва даде имъ нѣщо, благодари си съ щедростьта си, испълни имъ просбата.

[2] *Пувеасму* е една тънка (прѣчетена жичена) прѣжда.

[3] Между тия редове въ пѣсеньта има и за Петровата братъ и жена, но пѣвачката ги бѣше забравила, какъ отъ други не можихъ да испитамъ. И за тѣхъ е било открито ... отъ Петрова страна да го последватъ въ рай, но тѣ ... на грѣховетѣ имъ

[4] „Рашко ... е ... фалшиво прѣжди на ... рачешкъ.

Та штат жеа́лну да ми пла́чеат".
Устави гу, смилй хи са,
Та са фа́на с наі-ма́лькеанук,
С наі-малкеанук уфчеа́реанук;
Тоі хи ти́ху о́друмоне:
„Іу́ду, Іу́ду, Самуви́лу!
Дьоа́ да сто́рим всеа́ри кау́ль,
Іа да свйреам, пак ти йграі;
Аку́ си та іа на́тесвиреам,
Чи іа́ те́беа да по́губеам;
Пак ку си ма надигра́ниш,
Чи ти ме́неа да пугу́биш.
Уфчеа́р свйри, Іу́да играіе;
Свирили са, игра́ли са
Ду три де́нье и три новиита,
Ни са іуна́к надевйрьуна,
Ни са Іу́да надигра́ва.
Уд де́ ро́сна си́тна ро́са,
Іу́ди крилца́ утижеаха.
Іу́да му са жеа́лну мо́ли:
„Бре́ уфчеа́рьу, бре стадо́рьу!
Нимо́і си ма наіда́сува,
Чи си ймам ста́ра ма́іка,
Поарву льу́бе, дребни деаца".
„Іу́ду, Іу́ду, Самувилу!
До́ штат пла́ка мло́гу ма́іки,
Чи да́ пла́че твоіа ма́іка".
Та си фа́на си́лна Іу́да,
За крилца́на, раменца́на,
Та іа фтапта́ де́веат пе́дьо,
Де́веат пе́дье низ заамьоа́на.

Слушаля отъ Лина Бояджиева въ Устово.

Изъ Охридъ.

Сфети Гьорьгиіа и Ламіа[1]).

Записалъ *К. Н. Шапкаревъ.*

(Испѣва отъ покойната ми баба (по майка), Арса Г. Стрезова,*) презъ 1855 г.).

Забило́**) ми се си́ново*) мо́ре,
Се зака́зала си́лкана*) ла́мья;
Ката ден идит[4]) п една девоіка;
Ре́т†) ми іе до́шоа за ца́реа кье́рка,
Ца́реа кье́рка, единоро́дна;
Ца́реа кье́рка да ми іа іа́дит![4])

[1]) Сравни у Милад. Б. Нар. пѣс. No. No. 11, 31 и 38. С. П. С. кн. XIII стр. 147. Бълг. Книж. год. III, ч. I стр. 200.

*) Покойната ми баба, Арса Г. Стрезова, която едва преди 15 години почива (се помина, на 90 годишна възрасть, бѣше неизчерпаемъ изворъ и богато съкровище отъ чисто български народни умотворения. За жалость, часть само отъ това богатъ складъ бидохъ честитъ да почерпя, и то повече отъ поезията ѝ, а приказки съвсѣмъ малко. Причината на това нещастие за мене е била че, когато покойната бѣше на врѣме и въ състояние да ми предаде съкровището си нацѣло, азъ или не съмъ билъ още въ положение да го оцѣня, та да го прѣвзема, или пакъ не съмъ се намиралъ въ родното си мѣсто и при нея. А когато азъ притежавахъ и двѣтѣ тия условия, тога пакъ она, поради глъбоката си старость, не бѣше вече въ състояние да удовлетвори напълно желанието ми. Ето защо трѣбва да се прибързва съ събирание на народни умотворения.

**) Ударението въ западно-Македонский говоръ, освѣнъ въ Костурско, е непостоянно; нъ пакъ зато премѣстването му не става тугу така и случайно, а по единъ постояненъ и траенъ законъ. То обича въ всѣка рѣчь третята сричка, считана отъ послѣдната; а, когато до една трисрична рѣчь на края ѝ се прибави още нѣкоя или нѣкои срички, членътъ и п. или нѣкои окончания по склонителнитѣ правила или по производителни, тогава то слиза надолу съразмѣрно съ прибавенитѣ частици, тъй щото пакъ да стои на трета сричка. Също така става и когато по енклитиката, която е много обична у насъ, се прибере до рѣчьта нѣкоя или нѣкои още други едносрични или двесрични рѣчи, които заедно съ главната прѣдидуща рѣчь съставятъ като една нераздѣлна рѣчь, както и. п. въ дадений тукъ случай.

*) *Си́ново* и *си́лкана*, послѣднитѣ срички, *но* и *на* сѫ членове, употрѣбявани въ западно-Македонский говоръ, които се срѣщатъ и у Рупаланский въ Родопитѣ. За този членъ повече ще се види другадѣ и другояче.

†) *Рет*, вм. *ред*; причината на това неправилно правописание, както и въ други още рѣчи, е строгото фонетично начало, което съмъ слѣдвалъ и слѣдвамъ въ записването събранитѣ ми материяли, за което впрочемъ повечко въ другъ случай ще кажа.

[4]) *Іадит* и *іайт*, = іаде, — ѣде. Въ говора на западно-Македонското българско население, освѣнъ въ Костурското, въ 3-те лиц. ед. чис. наст. врем. у глаголитѣ, послѣднята сила б. и се запазила, а и до днесь се пази; като: *ходит, одит, седит, сѣдит, іадит* и др. Колкото за бук. *іи* вм. *ѣ* или *е* и обратно, и за *и* вм. *е* ще имаме случай да кажемъ въ другъ случай

Ми се собрали сфите гражджани,[†]
Сфите гражджани по пиргоите,[††]
За да ми видат как кье се іадит,
Как кье се іадит цареа кьерка,[†††]
Та ми іе дошол Сфети Гьорьгиіа:
„Хаі ти, девоіко, цареа кьерко!
Шчо ми си допьла крај сино море?“
„Хаі гьиди мили Сфети Гьорьгиіа!
Налегла ми іе силнана ламьа;
Секьи ден йадит и една девоіка,
Рет ми іе дошол мене, сирота!“
И му говорит и солдзи [5]) ронит!
„Малчи, девоіко, солдзи не рони!“
Іе [6]) се наведи на скутоіте:
„Цареа кьерко, да ме попошчиш;
Кога кье доідит силнана ламьа,
Тога ти меке да ме разбудиш!“
Како ми легнал на скутоите,
Така ми заспал Сфети Гьоргьиіа.
Тога ми таіа си го попошчи.
Ми се забило сиiноно море,
Се закаала силнана ламьа;
Тога си рече сама со себе:
„Секьи ден іадаи [7]) и една девоіка,
Денес кь йаедам двене девоіки“.
Девоікье [8]) било страм [9]) да го будит,
Да го разбудит Сфети Гьорьгиіа;
Тук [10]) ми зарона солдзи горешчи,
Та му капнаа на негва глава,
Му изгореа [11]) руданά глава.
На часот тоі ми се разбуди,
На часот скочи Свети Гьорьгиіа:
„Хаі ти, девоіко, цареа кьерко!
Ти шчо ми рониш солдзи горешчи?“
„Хаі гьиди мили Сфети Гьорьгиіа!
Ми се заказа силнана ламьа!“
Колку реч уіче не ми доректа,
Та ето ми іа силнана ламьа;
Колк се заказа силнана ламьа,
Тоі ми іа удри со злати мждрак.
Ми искочнле [12]) сфите гражджани,
Мужджо да земит от царатого [13]),
От куртулиса цареа кьерка.

[†]) *Гражджани* по Охридский говоръ изговаря се *граджджани* а пакъ по тамо наречений Бърсячкий говоръ — *грађьани*, както по-обширно тоже ще се види другадѣ.

[††]) *Пиргоите* = пирговетѣ, гръц. рѣчь, = стълбове, или тур. кули. Въ Охридъ има една кула, до главната порта, която и до днесь се нарича, като съ собственно име, „Пиргъ“; това се види и отъ една отъ брачнитѣ ни пѣсни, която захочва така:

„Долетал іе сивй сокол, йвожрекал
Долетал іе сивй сокол на *пирга*,
Иаайкал іе сфем гражджани нѝ име
Дали стоит таіа нова ў-т тка?
Донесол сум алатѣ-жкретен за неіи“.
(Брач. пѣсни No. 1-о.)

[†††]) *Цареа-кьерка* вм. *Царева кьерка*. Въ нашия говоръ бук. *в* въ последнята срѣчка често се исхвърля, както въ този случай, а особито въ окончанието мн. ч. на едносрѣчнитѣ имена и на прилагателнитѣ, както се види и въ по горнитѣ: *пиргоите, скутоите* и пр.

[5]) *Солдзи*, сльзи. Бук. *з* много пѫти у нашиий говоръ се изговаря: *дз*, като: *дзвездзи*, *,рѫжнам. солдзи, дзвіска*, дзвонец и пр., съгласно съ древното Ѕ.

[6]) *Іе* или ѣ, 3-то личн. мѣстоим. ж. р. дат. пад. вм. ѝ; повече другъ пѫть.

[7]) *Іадам* = ям, — ѣдж = съ Елинското ἔδω, ἐσθίω.

[8]) *Дѣвоікье*, дат. пад. = *девоіки*, на девоіката. У нашиий говоръ дат. пад. на ж. р. ед. ч. окончава на *е—ѣ*, а не на *и*, както у другитѣ български говори; като: *майце, сестре, Богородице* и пр.

[9]) *Страм* = *срам;* букв. *с*, когато се случи предъ *р*, зима между себе и послѣдующата си бук. р, едно *т*, како *страм, страх* (гл.), *стреде, стредно, стребро* и пр. вмѣс. срам, срах, среде, средно, сребро и пр. Също и бук. з предъ *р*, зима *д*, — *здрело* вмѣс. *зрело*, и др.

[10]) *Тук* = туку = нъ.

[11]) *Капнаа, изгореа*, = капнаха, изгореха. Съглас. бук. *х*, у мн. ч. лиц. 3-то на преми. врѣм. у глаг. не се слуша ясно или и съвсѣмъ е изоставено, както обикновенно и когато се намира тя въ началото на рѣчьта, а и когато се чува, звукътъ не е точно подобенъ на грьцкото χ. Горѣпоменутата ми баба никога не можеше да произнесе χ освѣнъ гърлово, подобно на французкото *h*.

[12]) *Искочиле*, = изкочиле, изскакали, скокнали, та излѣзли вънъ. Въ Велешко и Щипско гл. искачам има значение на просто: излизам, искочи = излѣзъ.

[13]) Царатого, вин. пад., и *царовому*, дат. падежь. Подобни древни форми често се срѣщать не само въ умотворенията, които сѫ останжли отъ по-прѣжни врѣмена, а и въ днешний живъ говоръ, а особито въ г. Охридъ:

„Дететому плака,
Девет пйца клагана“.

(Послов. No. 198.)

2. Пѣсни изъ личния животъ.

Изъ Ахъръ-Челебийско.

Събралъ С. Н. Шишковъ

1.

Марѝ мумѝньке, мáнька мумѝньке,
Іé си на гѝли, капý са гѝли,
Іé си ми кáжи дрýга да гѝлем,
Дрýга да гѝлем, дрýга да слеа-
дом,
Че га са жéниш и мень калесаі,
Момин*) да дóіда, конь да ти вóдю
Рáтаі да ти сам за три гудѝни,
Дудé ми рудѝш мала мумѝца,
Мàла мумѝца с' мóрна кусица,
Тебь да ми мееса ф' чіóрни-не óчи,
Ф' чіóрни-не óчи, ф' беалу-ну лѝце,

Слушана отъ Мария Дечева въ Устово.

2.

Стуеане пóарву льубóвье,
Ни ли ти са іе дудеалу
На возлавье-ну лажевые,
Сѝньу-ну нéбу глодавье,
Стáни, Стуеане, пóслушеі,
Каквó іе пѝлье запеалу,
Ф' чіóста-на гóра зелена?
Дѝмке ле поарву льубовье,
Тѝ гу Димичице пóслушеі.
Стуеане пóарву льубóвье,
Да ни біó хóдил Стуеане,
Фаф дéвет села на хóру,
Да ни біó гáлил, Стуеане,
На кáта сéлу пу мумá.
Ф' Рáйкуву сéлу двé мóми.
Дѝмчица Кольувѝчина,
Марѝіка Тóдуричина;
Че та Стуеане приследеади
Дѝмчица Кольувѝчина,
Та іе Стуеане пржнéде,
Прис Крáльува-на барчѝна,
Та іе дуведе Стуеане,
На висóка-на плáнина,
Че лéгна болан да лижѝш.

Слушана отъ Димитръ Стефановъ отъ с. Кремение.

3.

Марѝ Тудору, тіòнка Тудòру
Штý ти іе соарце сóлкуф вéселу,
Та всякò всаéш и пеасне пеіеш?
Іоі піле, пиле, пиле билбьуле,
Как да ми ни іе соарце вéселу,
Га сига ѝма дéвет гудини,
Как ми забеагна поарву-ну льубе,
Нитò духода, ни хабер прáнта;
Сига сам чýла, чи си ми ѝдеа.
Сас трѝста мóмци бої тьуфеклѝе.
Мари Тудору, тіонка Тудòру,
Наймаш ли са да гу дучàкаш?
Іоі піле, пѝле, пиле билбьýле,
Наймам си са, дучáка гу шта,
Налеала ми сам двé боачви вину,
Двé боачви вину, боечва ракѝіа.
Пусадѝла сам на двор калѝнка,
Излеазам, флеазам и зароачем ѝ:
„Рáсти ми расти, тіòнка калѝнку,
Да ми парастéш тіòнка, висóка.
Сас двéста стоальби, с' триста
фидѝзе,
Га си ми дóіде поарву-ну льýбе.
Да си ми варжé боарза-на конь
И да закáчи тіóнка-на пушка".

4.

Мѝла ми іе, мѝла маічу,
Сіфкуска-ла сѝтна гори
Дéну са рѝну разлѝсува,
Рѝну, рѝну, пу Гьргіóфден;
Га ми мѝнаи прис гурѝца,
Та ми сіóдна пуд éлица,
Пуд éлица на сеничица,
Та зáдуже тіòнка сла́нька,
И закаче тіòнка пýшка.

Слушани отъ Добра Маркова въ Устово.

*) „*Момина*" роднина на момата, която ще се жени и която е длъжна да съпровожда невѣстата отъ дома ѝ до момъкътъ, гдѣто го гощаватъ и даратъ.

5.

Калу̂герчица ба́тьува,
Кйтку панагйрцка,
Іа шта та пи́там батьува,
Пра́ву да ми ка́жиш.
Китку панагирцка,
Утко́ле ли си батьува,
Илй ут ско́ру батьува?
— Ти га ма питаш, ба́тьу ба.
Пра́ву да ти кажеам,
Ни соам утколе, батьу ба.
Ни соам ут скору;
Сягá ми ста́нва, батьу ба,
Деветь гудини,
Как соя удрйха, батьу ба,
Ту̂рце с булгаре;
Та ми прибиха, батьу ба,
Поарву-ту лі́убе,
Кир Тудураки, батьу ба;
Ни тоі духода
Ни хабе́р пращта, батьу ба.
Калу̂герчице батьува,
Китку панагирцка,
За когу бра̀ниш ба̀тьува
Чоарни-те очи.

6.

Ко́ньу льу алеан ка́натан.
Висо́чку вдигаі главоа-на,
Ситьничку пу́скаі рахванан.[1]
Тебе са справи́ бре ко́ньу,
Пашмаклицку іе сука́чіе
И Ра́ікуску іе куна́чіе,
Усто́ска ситна чеарщика.
Іа шта та мо́леам, бре ко́ньу,
Агá наближим ко́ньу льу,
До̀лна махалоа Ра́ікуву,
Ситьничку ситни рахва́ная,
Висо́чку вдигаі главоа на
И да са ко́ньу извишті́ш[2])
И с но́ги да си путоапниш;
Там имам льу́бе и дру̂гу,
Га́льену не́ дуга́льену,
Льу́бену не́ дульу́бену;
Дано́ палеаве́ бре́ ко́ньу
На висо́ки-не кьо́шкьуве,
На шеареани-не меаньде́рье,
На ситьничкине кафе́зье,
Да си ми видеам льу́бе-ну;
Та шта та во́беам, ко́ньу льу,
Фильбо́цка беала пчиница;
И шта та по́сам, ко́ньу льу,
Адалцко́[3]) вину чеаре́ну.

Слушана отъ Михалъ Авдонова въ с. Пашмаклж.

7.

Сно́шта бех ма́чну псеабрал,
Ду седеамдесе́ мо́мчета;
Та хи сам служи́л и густі́л
И нарьо́ат хи сам пуглио́дал:
Вруть беахá, ма́іку, главе́ни,
Главе́ни с поаретеань меане́ни.
Льу іа беах самó лео́фтеару.
Ха́іда и ме́не за́глави
И іа главе́ну да хо́деам.
Главе́ну сас главе́ни-не?
— По́худи, сину, по́худи,
Ду дру́геан леатан Пе́труві деань,
Пе́труві-деань светá Неде́лья;
Лео́фтеару коашта да градиш,
Лео́фтеар гниздьу да пра́виш
— Ма́лье льо, ста́ра ма́лье лье,
Ха́іда ма, ма́іку, за́глави,
Дудо́ пу се́лу ни хо́деам,
Дудо́ ти беалью́ ни пра́веам,
Чи мо́мче-ну ни чо́аки,
Чи му духо́дат ма́лье лье
Іут че́три стра́ни му́ма́рье.

Слушана отъ Стайко Манолова въ Устово.

¹) Турската дума *рахванъ*, означава единъ ходъ на конетѣ, за който ходъ тѣ се прѣдпочитатъ, обиченъ въ Родопитѣ. Българско название не съществува, или поне не се знае до сега въ Родопитѣ за ходътъ на домашнитѣ товарни животни освѣнъ търчание, което казватъ *дробение, пришпкание*. *Рахванъ* казватъ когато коньтъ върви силно, но не стръсено, и лѣвата си прѣдна ногъ поквътва малко, та прави ходътъ си малко като че куца и главата си държи високо и гордо. *Кенгеръ-ченгенъ* казватъ когато по-наврѣдъ прѣмята прѣднитѣ си нозе една по една, а послѣ заднитѣ. *Линкане* казватъ когато съ една прѣдна и друга задна, като че подскача, та стръскова и върви много слабо. Той ходъ е най простиятъ и всичкиятъ добитъкъ има по него естествено вървѣние за по-бърво на всичкитѣ четвероноги животни. Коньетѣ се учатъ на такива ходове докле сѫ малки съ помощьта на връвьи *„спони“* които имъ връзватъ на нозетѣ.

²) *Извиштиш* отъ *виша* = цвили, цвилишъ

³) *Адалцко* = островитянско, вино отъ островитѣ на Архипелагъ въ които Ахъ-Челебийскитѣ абаджии—шивачи ходятъ по търговия.

8.

Гла́ва ли та були, сину мої, или пулувина?
— Ни моа гла́ва були, ма́ічинку, ниту пулувина,
Сарцѐсу ма були „ сарцѐ-су ма були,
За снóшнеан вѐчеар „ . . . .
За снóшнуну льу́бе. „ . . . .
— Па лажеа ште налѐа, сину мої . . . .
— Как ми бива лажеа, ма́ічинку . . . .
Сига́ ут там идам „ . . . .
Пóрти растворѐани „ . . . .
Двóрье наметеани „ . . . .
Стóлье нареадѐни „ . . . .
Муна́ на стол сиди, „ . . . .
Три іа бу́льки плеатоат „ . . . .
Бу́лькиницку плѐтьуву, „ . . . .
За мунчѐ іа гóтьвеат „ . . . .
За какво-су мѐне, ма́ічинку, за каквó-су мѐне.

9.

Ста́ни, мумице, поглеадаі,
Скóру ли ми са соавнува,
Душлó ли ми іе времьóвану,
Да ми са вѐкеа раздевлим?
Ста́на мумица пугльóда
И назàть си са заворна,
Та на іунака викаше:
— Пóсипи, пóсиди, іунàче,
Оштеа іе на ноащ пулуноащ;
Поарвя са пеатли нѐ пеали,
Нѐ пеали, нѐ пуфтóрили
Іунàк мумица ни слу́шеа,
Рипна самѝчеак пуглъóада,
Чи са бе беалу¹) соавналу;
Дѐну ми кóнче сеадлàе,
Чи ми іе слеанце угрѐалу
На муминькини двóруве.

Слушани отъ Мария Дечува въ Устово.

10.

Зовмни ми, мом не лье, чеашка-на,
Піени ми ут ракніка-на,
Колени ми ут меазица-на;
Да запеам и да всарунам,
Чи штиме да са зоамиме!
-- Юначе луду и младу,
Госпуть та испил, юначе!
Пуста ти била чеашка-на.
Чеашка-на сас ракніка-на,
Ракніка сас меазица-на.
Бубаіку ф равну-ну поле,
Братче ми ф чоарну-ну море!
-- Мумице мари хубава,
Ти моли Бога, мумице,
Маіка ти дано ни стане,
Баща ти дано ни доіде,
Братче ти там да устане,
Ние с теб да са зоамиме,
Чи ми сме пуста прилайка,
Кащу два стронка иглика.

Слушана отъ Стайка Моноловa въ Устово

11.

Стави ми, маічу, іоткачи,
Моіа-на ситна баламоа;
Ситьничку да ти посвиреам,
Жеальничку да ти попеаеам,
Зам²) да ми видиш, малье лье,
Как сма сме другуи галили,
С близку кумшицку момече;
Сига гу менье ни да́ват,
Ами гу дават другеаму,
Другеаму ф друга махалоа.
Поди жми речи, малье лье,
Ага гу мене ни дават
И нему да гу ни дават,
Га гу ште иски, малье лье³),

¹) *Беалу соавналу* казвать когато се разсъмне добрѣ.

²) *Зам* се произнася вмѣсто за или *ма*, като: *зама да дойде* = за да дойде, *зама да пеѐ* — за да пѣе и др.

³) Съгласната се произнася меко прѣдъ меките гласни.

Другеаму ф друга махалоа.
Чи да гу мислеам, малье ле,
Ф чоарна-на земья расипна,
Дену ми, маічу, расенива,
Моми и млади іунаци
И още дребни деачйнки.

Слушана отъ Рада Стайкова въ с. Горно-Райково.

12.

Ра́ду льу, мо́а доашторьу,
Ста́ни са Ра́ду раабуди,
Та ми по́слушеаі пильчкове,
Какво́ ми жеалну утпеават!
— Малье лье, стара, малье лье,
Мене ни соа іе слушеалу
Пи́лешти еасни гласуве,
Ниту́ ма водеат, ма́лье лье,
Пи́леашти кипри дра́густье[1];
Ме́неа іе соарце струшену,
Струше́ну и загу́бену:
Бе́лу ми лице заблеаде́,
Тьо́анка ми снага завеа́хна
Завеа́хна и засоахнала.
— Ра́дице моа доашторьу,
Заштокъ ми ду́маш, Ра́дице,
Такива ду́ми притажни?
Ду́мам ти ду́мам, малье лье,
Ду́мам ти и ште да стіне.
Агі́ ми, маічу, развоарна,
Подави-во ми мума́рье,
Мума́рье поарни касме́тье;
То́ стана, маічу, себе́пан,
Да ти са Рада пувоарне[2],
Та іа ни во́деат, ма́лье лье,
Пильешти е́асни гла́суве,
Да тущe, агі́ утпе́ават.

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

13.

Соан сам соанила, міла ма́му,
Ф соабута ве́чер,
Срешту́ видеа́ла: „ „
Да са име́ахме
На двор калйнка, „ „
Ду калйнка-на
Тьоанка сьульвика, „ „
Ду сьульвіка-на
Чарве́н треандафел „ „
На тріендафела-в
Ду три пильчко́ве. „ „
Поарву-ну пиле
Пеа́ казува, міла маму
Терзие-не штат
Да са увійдат; „ „
Фтору-ну пиле
Пеа́ казува: „ „
Дьульге́ре-не са
Збірат тоарнуват. „ „
Тре́ту-ну пиле
Пеа́ казува: „ „
Кундуражіе штат
Тук да си сидьоат „ „
Моми да гледат.

Слушана отъ Василка Вълчова въ с. Долно-Райково.

Отъ с. Сестрино (Ихтиманско).

Записалъ Тола Георгиевъ.

Извяснило се е небото
Милчо воіводо воіводо;[3])
Нашарило се іе земньята
Секакво цвете шарено.
Повеке ружа алена
И бела лоза винена.
Милчо под лоза седеше
И мола Бога молеше:
Боже ле, мили Боже ле.
Ако се с Іанка неземем,
Кога се Іанка годева,
Іа болен да се побола;
Кога Іанки годеж пиіат,
И іа одте по-зле да стана;
Куга се Іанка зажени,
И іа с душа да се раздела;

[1] *Дра́густы* = радости, веселби.

[2] *Пувоарне* въ горнята смисълъ означава повърне здравието и назадъ се врътнало. Въ друга смисълъ въ говора *пувоарна се* казватъ, когато човѣкъ се е обѣщалъ или е далъ нѣкому нѣщо, па се раскае отъ послѣ и си го земе надирѣ. Въ такъвъ случай казватъ: „*Нимо́ се пувръщата, чи като ни се пувоарне кеорбите*".

[3]) Той стихъ се повтаря следъ всѣкой стихъ.

Кога си Іанка венчават,
И мене да си опеват;
Кога си Іанка изваждат,
И мене да си изнасьат;
По Іанка свäи да пéат,
По мене сестри да плачат."
Какво рекал така било:
Куга се Іанка годила,
Милчо се болен поболи;
Куга Іанки годеш пиле,
Милчу си по-зле настана;
Куга се Іанки зажени,
Милчу се с душа раздели;
Куга Іанка изважда'а,
И Милчо си пзнаса'а;
По Іанка свäи пее'а,
По Милчо сестри плаче'а.
Па се прет цржкви ставиле
Іанка девере говори:
„Девере, стари кумове!
Не е закон да ви думам,
Іала кьу да ви продумам.
Пуштете ми десна ржка,
Сас Милчо да се простиме,
Че сме се ногу искале,
Іа па не сме се зезеле."
Кумове се несетиле,
Пуснале й десна ржка,
Сас Милчо да се проштават.
Дури се с Милчо простиле,
Іанка се с душа раздели,
Па си двама закопале.
Іанка туриле прет цржкви,
Милчо туриле зат цржкви.
Кога било утре рано,
Утре рано на преливки,
На Іанка танка топола,
На Милчо расне зелен бор.
Та се прес цржкви превеле,
Па си вржове ставиле,
Та се двама приграбнале.
Кое ка ги е виделю,
Се е слжзи поронило.
Іанкина макьа маічица,
На ли е макьа маічица,
Сас студна вода прилива.
Милчова макьа маште'а,
Сас врела вода прелива,
Корене да му иса'нат,
Они ощте порáснуват.
Та са пот цржкви прорасле,
Па са се двама ставиле.
Кое ка ги е видело,
Се е слжзи поронило.

---

3. Пѣсни изъ челядния животъ.

а) Сватбарски.

Отъ село Върбово (Рупчосъ).

Записалъ М. Катерджиевъ.

---

1. На зетя.

Што стуи ваз тебж[1]), зіокіо,
Кюнку та високу,
Белу та чарноку?
Іа сж[2]) мж[3]) гу прудаі,
Іа сж мж гу менж[4]).
– Ниту гу прудавам,
Ниту гу меновам;
Ваівода гу зима,
Ваіводж[5]) гу давам;
Льу неіа да зима,
Льу неіа да вогьа.

2. На девера.

Ти сж мж сждиш, девжріо,
Та пиеш и іадеш,
Та мж нж видиш, девжріо:
Конж тж сигот у плет ворзанж,[6]
Та врикнж[7]) мж конку ф градина,
Та накарщи мж чарвен тржндафил,
Та хетиж коньам, конж да гриат,
Конж да гриаат чарвен тржндафил.

[1]) Тебе. [2]) си. [3]) ме. [4]) мѣни. [5]) войводи. Това особно на Рупчосъ фонетично явление не е било до сега отбѣлѣжено отъ събирачитѣ на народнитѣ умотворения.
[6]) Коньо ти седятъ у плетъ вързани. [7]) врипни, скочи

3. На зълвата.

Ету чорнж¹) очи, золво,
Ету белу лицж²)
Іа сж мж хи прудаі,
Іа сж мж хи менж.
— Ниту хи прудавам,
Ниту хи меновам;
Ваівода хи иска,
Ваіводж хи давам.

4. На кума.

Станж, куме, конж ковж³)
Конж ковж, воіска вдигаі,
Откупи сж, милни куме,
Откупи сж кумицана.
Вредна ти и за два града,
За два града утраденж⁴),
Утраденж заграденж,
Друмж ти и за день далеч,
День далечж камжнжву⁵).

Отъ Широка Лжка (Рупчосъ).

Записалъ *Кръстю С. Узуновъ.*

---

1. Кога извидатъ невѣстата.

Русо, мала моме,
Пржвальаі, пржвальаі
Пржз вжсоку борцж⁶)!
Назать са убраштаі,
Маіцж тж нарочаі:
— Мале, мала мале,
Села сам бусильак
В долнана градина
В среднана льашица.
Та ми гу заливаі,
Заливаі, пудливаі
Вутжрну с русица,
Вечеру с вудица.
Ага са заварна,
Китки да пувивам
Моіамньам⁷) бракьа,
Моіамньам деважрж.

2. Кога тръгватъ нахъ невѣстата за да ѭ доведжтъ.

Русо, мала моме,
Што сж уникнала?
Дали даржъ немаш,
Даржъ да дароваш,
Спапьа⁸) да туварьаш?
И даржъ сж имам,
Даржъ да дарувам,
И спапьа сж имам,
Спапьа да туварьам;
Ам сж жж и бацну,
Отж ма удельат
Уд маіка, уд баштa,
Уд гулема рода

3. Кога отведжтъ невѣстата у зетя.

Бабу, мила бабу,
Раамитаі, пудбираі,
Чж тж водж ми, бабу,
Млада невьаница 2),
Да сж та изменьа
Зимж ут кразувж,
Летж ут пекувж.

Отъ с. Демирджилеръ (Овче-Хълмено).

Записалъ *Г. К. Дринковъ, учитель.*

---

1. Кога тръгватъ отъ кжщата на момъка.

Летьала іе уруглица,
Хем летьала, хем питала:
— Дека има ройно вино,
Ройно вино, баш ракиіа?
— У Ивана (името на момъка) ройно вино,
У Драгана (името на момата) баш ракиіа.

¹) черни. ²) лице. ³) Стани, куме, коньe кови. ⁴) оградени. ⁵) каменено, камениву ⁶) бърдце. ⁷) на мойтѣ (дател. пад. множ. число отъ мойне).
⁸) Спапа се зове сестрата (прика, чеизъ) на момата.

2. Кога отиватъ свадбаритѣ да земматъ булката.

Іана двори мела,
С китка босилкова,
Вълка сраторова.
Пушки испушнаха,
Іанх ръка трепна,
Метлица испусна,
Іана в къщти влезьа.
Па маіди си кажи:
Мале, мила мале.
Пушки испушнаха.
Маіка Іани кажи:
— Не бої ми се, Іано,
То іе твоіта свадба.

3. Кога излизатъ свадбаритѣ съ булката отъ дома на момата.

Мъгла припадвала
На момини двори;
Слънце іе огрьало
На момкови двори.

Слушана отъ Мария Д. Стоянова

Отъ Чепино.

Записалъ Хр. П. Константиновъ.

(Пѣе се отъ момичетата на помашка свадба, прѣди да изведжтъ булката).

Іану[1]) стáра майку ле,
Іану ле стара майку ле[2]),
Я іóбарни[3]) са надáйде,
Я іобарни са ле надзаде.
Да си ти нешту зáрачам,
Да си тя нешту ле пóрачам:
Да ми дрýшките пусрешташ,
Пусрешташ, Іáну ле, испрáшташ,
Вéчер вýтрица сис вóда,
Па на пладнина сис сóльо.
Іану ле стара майку ле,
Кугату пýшки запýкат,
Па іази, іане, ша доіда
Па тугас, маіку, ша доіда.
— Штéрку ле мúла по-стара,
Штерку ле мила ле еднóта[4]),
Мене си, штерку ле, нежали,
Іами си глéдаі либето,
Іам си пусрештаі либето,
Либето штéрко маіква ти,
Маіква ти, штерко, баштá ти,
Та тугáс добре ше ти іе.
Штерку ле мила еднóта,
С махалóта не кáраі са,
Сис махалéне си бíваі[5]),
Чи ютре за іогии ше ідеш,
Леба да крáтиш ше идеш,
Шо идеш, штерку ле, да зéмеш;
Солта ше кратиш, штерку ле,
Ше идеш, штерку ле, да иштеш.
— Іану ле стара маіку ле,
Іану ле стара ле безýмна!
Фногу деверье си имам,
Іóти ма, маіку, гудáде,
Іоти ма, маіку ле, зупрати
— Штерку ле мила ле еднóта,
Іóти са, штерку ле, бугáти
За жито не штеш ле да кýпиш.

[1]) Въ нѣкои отъ помашкитѣ краища, помацитѣ сж промѣнили българскитѣ родствени названия на турски. Така, бащата кажатъ *бубá* (зв. пад. бóби), майката *анá* (въ Ахж-Челебийско помацитѣ сж добавили къмъ думата *ана* послѣдната часть отъ *майка* [illegible]ка) и кажатъ *ананка* вм. *майка*. Въ краището Чепино, гдѣто е записана тая пѣсень, вмѣсто *анá* кажатъ *яна* (зв. пад. праща *яну* и *яне*). Въ всичкитѣ почти Чепински помашки пѣсни, редомъ съ *яну* или *яне*, стои думата *маику*, както е въ първия стихъ на горната пѣсень. Въ Ахж-Челебийскитѣ помашки пѣсни твърдѣ на рѣдко се срѣща въ пѣснитѣ думата *ананку* и то безъ да слѣдва редомъ думата *майку*, защото българското окончание *йку* на първата е ж доближило до втората.

[2]) Тая пѣсень се пѣе нѣкакъ по-проточено съ полутжжовна мелодия, съ каквато мелодия се пѣжтъ въобще пѣснитѣ при свадбенитѣ обичаи въ Родопитѣ. Всѣки стихъ се повтаря и при повторното испѣване на стиха се добавя частицата *ле*.

[3]) Гласнитѣ звукове въ началото на думитѣ не се умекчаватъ и въ говора, както въ пѣснитѣ. Така думата *обарни* въ пѣснитѣ се чуе *іобарни*, а въ говора *обарни*.

[4]) *Еднóта* вм. *еднаша* (въ Ахж-Челебийско *едноаша*). Тжпиятъ звукъ *оа*, който въ Ахж-Челебийския говоръ замѣства ж и а въ срѣдата на думитѣ въ Чепино повече клони къмъ *о*, съ твърдѣ малъкъ оттенъкъ къмъ *а*. За това, тоя звукъ се отбѣлѣзва тукъ съ *о* съ знакътъ ˆ надъ него, за отлика отъ *о*-то, което не замѣства тжпогласнитѣ ж и а.

[5]) *Биваі* [illegible] добрѣ живувай, погаждай се.

Ли́бе ти не штôт ле да запрôт.
— Іане ле стара, маіко ле,
Што си ле ду́маш таа дума!
Тоі си ми, іане ле, негалчіі,
Тоі си ми, маіку ле, недýма,
Колкаш си влезé при мéне.
Тоі си са, маіку ле, несмеé
Тоі си са, маіку ле, љу воси.
Как ше са, маіку ле, іутржпи!
Іоі móме іоі ма́лка моме,
Момече ле ма́лко ле штýраво,
Што си си гла́дна и жôдна,
Та си са тóлкос ле іудбéсьаш!
— Іаңу ле стара ле маіку ле
Іа́ну ле стара безумнé,
Іá ша си іане ле да бéгам,
Іа ша си іане ле да дôідам.
— Штерку ле мила маічина,
Штерку ле мила штýрава,
Не штô та штерку да доідеш.
Не штô та маічина да влéзеш,
Іá си та дáдох, прудáдох,
Какту си иштôт да правьат.
Да ти месóто ле іутопьóт,
Да ти ліцето ле загубьóт
Іа́ну ле стара маіко ле,
Іа́ну ле стара ле штурава,
За леба ша ти рáботьа[1].
Штерку ле мила едшôта,
Штерку ле мила штурава,
Не штô си да та ле іоставьа.
Нека си маіку ле да не штеш,
При тебека ле ша сéдьа,
При брáт ми маіку ле ша седьа
Ша му децата разнáсьам,
Ша му децата развивам,
Ша му рáбута ле подвржвам,
Ама седьала[2]) ша доіда

Слушала отъ Исмаилъ Ерашовъ Чолакътъ на 16 Априлъ 1888 год.

Отъ село Грамада (Кулска околия).

Записалъ Н. Ивановъ.

Воіник Стоіан и Кралица.

Зажèни се млад Стоіан
Ф сжбота срепштý недèльа,
Ф сжбота булка довèде,
Ф недельа свадба заправи
Кога іе било понделник,
Кралица писмо допрати,
Да иде Стоіан, да иде,
Да иде младо воинйче
На това тешко воіанство,
Напред барьака да носи.
Стоіан ги[3]) дýма продýма:
— Многo сте, братье, чекале
Іош' малко да ме чекате,
Вжв среда до икиндіа,
Свадбата да си развала,
Госкето да си испрата
Іони му дума продумàа:
— Не штe те чекам до іобед,
Камо ли, море, до среда,
До среда до икинд іа,
Свадбата да си развалиш,
Госкето да си испратиш.
Стоіан си за вера улови,
Расфжрльа бела тремèна.
Башта му коньа седлàе,
Маіка му меси бèли леб,
Сестрà му реши рус перчин,
Бýлка му влезна в' градйна,
Набрала цвеке свекакво,
Исвити китка мешана,
Мешана китка воіашка.
Когà ле Стоіан да поіде,
Младо воиниче да иде,
Іоиà му китка подаде
И си Стоіану думаше:
— Либе Стоіане, Стоіане!
Че вà ти китка мешана,
Денем у поіас да носиш,
Ноштем у вода да топиш.
Додè ти і' китка весела,
До тогàва іа ште седа,
Ште седа да те почàкам[4]).
Кате ти китка повеіне,
Да знаіеш, либе, да повниш,

[1]) Съгласнитѣ *д* и *ж* се произнасятъ много умегчени прѣдъ гласнитѣ *е*, *я* и *ю* и първата доближава звукътъ *г*, а втора — *к*. *Седя* се чуе като *сегя*, *рабöня* — *рабöкя*, *тютюнъ* — *ткюкюнъ*.

[2]) *Седяли* се чуе *сегяли*.

[3]) Тукъ *ги* е употрѣбено вмѣсто *им*

[4]) Пѣвецътъ по нѣкой пжть произнасяше думата: *чекам* ту *чекам*, ту *чакам*.

Іа ште се, либе, ожèна.
Іожена, либе, пристанѫ,
По дрýго либе ште ида.
Стоіан си китка іузèло,
У ален іа поас поднѣло,
Младо воіниче отиде,
На това тешко воіанство.
Денем іа в' поіас носило,
Ноштем у вода тòпило.
Доде іе Стоіан поседèл
На това тешко воіанство,
Нешто се малко минало
Тѫкмо ми девет години,
Настѫпи годин' десета.
Нареди Стоіан воіаци,
Наред гатанки гатале
И Стоіан си ги досешта.
Кога ми гатнѧ млад Стоіан
Чýіете мене, дружина,
Дома си имам іабѫлка
Све цѫфти, брате, вѫрзува,
Іа сиги не корен исѫхна,
И што завѫрзва, òпадна.
Никоі се не іе досетил,
Досетила се кралица,
Іале Стоіану продума:
— Стоіане младо воіниче,
Іа іалаі близу до мене
Ти рѫка да ми цѫлуниш
И пропиш да те іопрòста
От това тешко воіанство;
Дòма си, море, да идеш,
Че си невеста іоставил
До іот зàран те чекàла,
А іот зàрана си пристала,
Іот днеска в іе свадбата.
Нелй іа Стоіан поверва,
Близо до неіа отиде,
Та па и рѫка цѫлýва.
И кралицата го опрòсти
От това тешко воіанство.
И станал беше млад Стоіан,
Па стегна конче 'ранено,
Дорде в зенгиіа да стѫпи,
Преминал Стоіан преминал
Дор девет гори зелени.
Стоіан през лозье минýва,
Нему се милост домиле,
Лозьето да си юбиди.
Па се на лозье отбило,
У лозье беше башта му —
В' неделья лозье режеше.
Стоіан му дýма продýма:
Бог ти помага стареo!
Што режеш лозье в' неделья?
Да ли го режеш да роди
Іели го режеш да сѫхне?
Башта му дýма продýма:
— Дал ти Бог добро, пѫтниче!
Не рèжа лозье да роди,
Іала го рèжа да сѫхне.
Іот жалба іот Стоіанова.
Имал сѫм сина Стоіана,
Младо воиниче отиде,
Таіа девета година,
Ка іе невеста оставил,
До іот заран го чекала
Іот заран си іе пристала
Іот днеска й іе свадбата.
Стоіан ми ништо не рèче,
Че бýтна конья 'раненя,
Право у село отиде,
Та па си дома іотишло.
Дома си беше маіка му
Стоіан й дума продýма·
— Бог ти помага, старице!
Што тачеш платно в' неделья?
Дали го тачеш да носиш,
Или го тачеш за покров?
Днеска се платно не тачè,
Іоти іе света недèлья.
Маіка му зина продума.
Не тачèм платно да носим,
Іазе го тачем за покров,
Іот жалба іот Стоіанова
Има' си сина Стоіана,
Има' си сина Стоіана,
Младо воиниче отиде,
Тоіа ѝ девета година,
Ка си невеста остави,
До іот заран го чакаля,
А іот заран си пристала,
Іот днеска й іе свадбата.
Стоіан ми ништо не рече,
Право на свадба іотиде.
Воіка ми одат девере,
Стоіан ги (им) дýма продýма:
Чýіете мене, девере,
Іа си невеста наведете,
Та рѫка да ми цалýва,
Че ште іа дарба дарýвам
Че ма іе пѫтье навело.
Послýшале го девере,
Та си невеста навеле.
Сегнала беше невеста,
Стоіану рѫка цѫлýва.
Іона си беше познала
На десна рѫка пѫрстена,

Дето ся мена менило,
Вечерта на венчаньето
Невеста ду́ма проду́ма:
— Чуіете мене, девере,
И виіе стари ку́мове,
Кои от кжде іе да с иде:
Мене іе Стоіан достигнал,
От това тешко воінство.
Та си свадбата развали,
Іале іа Стоіан заведе.
Кога си дома достигна
И маіка му го познала,
Зашто іе това млад Стоіан,
Млад Стоіан младо воініче.
Некога беше на лъжа,
Іа сега, брате, истина.

б) Тъжачки.

Отъ града Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

1. Поп умрел. Маіка му на попо почна да тажит.

Лѐле си́нко, о̀че свѐти!
Што ми умре ти без врѐме,
Уште мла́до и зѐлено;
Ти сърцево ми изгоре.
Попадиіа си по̀църни
Уште мла́да и зѐлена,
Іа о̀стаи ти връзана
От сѐкого прека́рана
И во църно облѐчена
Му остан два си́рака
Да ін глѐда да ін ра́сти:
Едно ма́шко, дру́го жѐнско.
Ти за ма́шкото нара́ча,
За да го у̀чиме кни́га,
За да зна́и да ни пѐи,
Да се у̀чи поп да би́ди.
Ние него ке пуштиме,
Ко̀га ке си тоі по̀расти,
На да́скал за да се у̀чи,
И по̀сле поп да се сто̀ри,
И тѐбе да те за̀мени.
Лѐле си́нко, по̀пе Тра́іко!
Ка̀ко ке те забо̀раам,
И ка̀ко ке те прѐжалам,
До̀ка мла́до ти ми у̀мре.

2. Дошла маіка іе на попадиіата и іе вели маіка на попо, за да плачит.

Ела, сва́ке, ти да ві́диш,
Ти да ви́диш што не на́іде:
Зет ти попо што ни у̀мре,
Мѐне ста́ра ме ѝзгори,
И кѐрка ти іа по̀църне.
Пла́чи, сва́ке, да пла́чиме
И ко̀си да искѐрниме.
Жи́ви в зѐми да влѐзиме.
Зашто сме да живѐеме
Поцърнети како гламна,
Ф куки до век затво̀рени.

3. Ватила сваньата да тажит

Жа́лам, сва́ке, ем си пла̀чам.
И до Бо̀га ке пі̀кам
За о̀воі та̀ксир што не на́іде,
Ої ти, по̀пе, попе Тра́іко!
Што те на́іде, што ми у̀мре,
Уште мла́до и зѐлено?
Што о̀стаи два сира́ка,
При кѐрка ми да ін глѐда
Църна, тѐмна дур до̀века
От сѐкого прека̀рана?
По̀врати се, оче свѐти,
От каі што си кани́сало,
Не оста́ваі твоіте дѐца,
Тво̀іте дѐца сира́чинья
И тво̀іата попа́диіа
Поцърнета дур до̀века.
Сѐкоі коі што по̀шол та̀мо,
До̀ма веке не се вра̀тил,
Тамо ко̀ски си о̀стаил.
Оі те, кѐрко, попадио!
Што ти би́ло нарѐчено,
Ко̀га ти си се роди́ло
От пу̀стите нарѐчници[1]
За да останиш вдо̀ица
И да у̀мриш поцърнета.
Лѐле, кѐрко, до Го̀спода.
Што те на́іде тѐбе млада!

[1] Орисници.

4. Попадиіата вати да плачи.

Плачи, маіче, да плачиме
Моіте таги да жалиме,
Ф цжрно да се облечиме,
Ф куки да се затвориме
И сирацот да гледаме.
Попе, попе, домакине!
Што е ова, што ми стори,
Ме остаи со сираци
Мошне мали, ем неаредни,
И ти мене ме подржи.
Како каил ти се стори,
За да умриш уште младич,
Ф цжрна земьа ти да влезиш,
Ич сонце ти да не видиш,
Ни от ветар да се ладиш,
Тамо коски да оставиш.
Леле, леле, іас сирота,
Іас сирота до Господа,
Си останав кукаица,
За да кукам дур довека.
Дур во гробо да си влезам,
И тогаі ке заборавам.
Леле, леле, до Господа!

5 Стара баба си го тажит деда.

Лело, старо, што ми умре,
Што ми умре, да без іазик.
Та никто не ми парача,
За како да те закопам,
За задуша да ти сторам,
Задуша да ти се наіди.
Во раі божи да ти поіди.
Леле, Дико домакине!
Ти што умре, арно стори,
Оти си се куртулиса
От старичиската мака,
Ами іас зашто останав,
На земьава да се мачам
Со стапче да се потпирам,
Легни — стани се да іачам[1]
Од очи нешари[2]) гледам,
Заби ф уста ич си немам.
Зашто, Боже, іас останав,
Іас понапред што неумреф,
Тук останав за да грешам
Леле леле іас старичка,
Што си останав самичка
Ти са молам, слатки Боже,
Ти даі ми добра душичка,
За да си умрам побжрго.
Слатки Боже, да ме простиш,
Да ми простиш моіте грешки
Што сум сторила во младос.

6 Внука плачит деда си.

Леле, дедо, зер ми умре,
Леле, дедо, што ми стори,
Мене сирак ме остави.
Леле, дедо, мачен дедо,
Од никого непоткренен
Ни от сина ни от снаа.
Ни от брата ни от сестра.
Сите прет тебе умреше
И от тебе закопани.
Ти остана мачен жален,
За да гледаш нам[3]) сираци,
Сираци ем до три внуки,
До три внуки от сина ти.
Ами сега, златен дедо,
На кого ти не оставиш
За нас чупи[4]) да не гледат,
Дал на маіка дал на татка?
Леле знаеш, златен дедо,
Оти татко си немаме,
Нито татко нито маіка.
Ти до сега не гледаше.
Ами сега ти ни умре
И нас сираци остави
Ти се молам, златан дедо,
Ти на маіка да му кажиш,
И на татка да му речиш,
Оти сама си останав
За да гледам до две сестри,
Место маіка да му бідам,
Гаілето іас да му берам.
Вака, дедо, да му кажиш.
Ти се молам, жити мене,
И за тебе се кажи му
Како сум те следало болен,
Како сум ти чинело іамет,
Ноке ич несум заспивало,
Се над глаа сум ти седело,
За нешто да не посакаш,
За веднаш іас да ти даам.
Лоле дедо, леле татко.

[1]) Охкамъ. [2]) Не толкова, малко. [3]) Вмѣсто насъ. [4]) Момичета.

Ништо кусур не остане.
За да ти те полекуам
Печаеn[1] за да оздравиш,
Од ништо ваде недоби,
Кашлицата да оздрави.
Тиа цжрна те издроби
И си испулка джигере
Се да вікаш, се да вікаш,
Гьоа да се куртулисаш.
Ништо ваіде не ти стори,
Дури душа не си даде.
Леле, дедо, стари татко,
Леле дедо, многу мачен,
Што ке чинам іас без тебе,
О о о и, леле іас сиротица.

7 Ангелина маіка си тажит керка.

Леле леле іас сирота,
Іас сирота до Господа
Што ке виде ова утро,
Да ми умри Раделина.
Немоі керко, немоі слатка,
Немоі, керко, некжідисуі,
Да останш твоіа маіка
За да биди кукавица.
Немоі, керко, немоі сладка,
Непредаваі твоіа младос,
За да влезиш ф цжрна земьа:
Цжрна земьа іе студена,
Тамо има цжрна змиіа,
Цжрна змиіа троіоглава,
Ке ти пиіет твоіте очи;
Тамо има многу цжрви,
Ке ти іадат твоіа снага.
Твоіа снага видикліиа.[2]
Ти се молам, Раделино,
Поврати се уште еднаш,
От каі што си кинисало,
Нажали се, поврати се,
Немоі оди друг вильает,
Оти, керко, коі што ошол,
Коі што ошол, не се вратил.
Оти си ти многу болно,
И неможиш да дооди.
Послушаі ме, златна керко,
Тебе маіка не те лажи.
Прогбори уште еднаш,
И на маіка да іе кажиш
Каі те боли твоіе сжрце.
Твоіе сжрце отрувено,
От пустине горки билки.
Да ли од нив ти се згнаси
Да што си се намуртило?
Іе ли ти маіке велеше:
„Оди, маіко, еким земи,
Донеси го да ме видит,
Белким, маіко, ке ме кренит.“
Кога еким ти доіде,
Од радос рипна просто,[3])
За да го пречекаш чесно.
Тоі те праша, каі те боли,
Ти веднаш нему му кажа.
Тоі ти рече: „немаш ништо,
За три дни ке те оздравям,
Сега би ка ке донесам.“
От кога тоі си отиде,
Се го чека дури доіде,
Очи ич ти не одвжрте,
Се гледаше на пенджере,
Да ли еким ке доіди,
Санким душа ке ти даи.
Едно еким го виде
Оти носи в раце шише.
Веднаш рипна ти на нозье
И на еким му рече:
„Аман, стрико, жити Госпот!
Арни билки да ми даиш,
За до три дни іас да станам
Да си зарадуам маіка,
Оти многу іа намачив;
Ако, стрико, ке оздравиш
Бовчалжк ке ми ти даам.“
Кога билки ти пиеше
Радос многу ми праеше
И на маіка ти велеше:
„Маіко, сега сум по-арно.“
Кога доідоа тріте дни
Жешки солзи ти порони,
Бело лице си утопи,
Си утопи, си ускорби.
И іас тогаі ми те прашав:
„Зашто, керко, така плачиш?“
Ти тогаі ми прогбори:
„Еіди, маіко, слатка маіко,
Еве три дни поминаа,
Еким како што рече:
За три дни ке те оздравам;
Еве по-лошо сум сега,
На очи имам павлака[4]).
Така рече и исказа,
Оти си за умирачка.

[1]) Трудихъ се. [2]) Отъ фидана. [3]) Скочи право, на крака. [4]) Мрѣжа.

И веднаш нешто ти текна,
Та посака твоіе руо.
Ти го донесов прет тебе,
Се што беше го прѐвиде,
И со солзи го порона,
И нади на[1]) та ми рече
Стани, маіко, промени ме,
Промени ме, накити ме,
За нѐвеста ти зготви ме,
Утре, маіко, ке ме земат,
Ке ме земат да ме немат.
Ти се молам, мила маіко.
Моіе руо копринено
Немоі, маіко, да продаиш,
Ами ти да го разданиш,
По сиромашките моми,
Да го носат и да речат.
„Бог да прости Разделина".
Леле керко, леле сладко,
Леле керко многу умно,
Како ке ти забораам.
Тиіе умни твои зборої.[2])
Како, керко, іас ке гледам,
Твоіте другачки стрет село.
Леле, іас сирота што ме наіде!

(Босилка тетка іе дошла на Разделина)

Ела, сестро, ти Босилко,
Да ме видиш, што ме нашло,
Со твоіата мила внука
Мила внука Разделина.

8. Тетка іе Босилка почна да плачит

Што те нашло сега тебе,
Другаш не ке ми те наиди.
Леле сестро Ангелино!
Што сме биле такеірлии,
Лани умре Давезда моіа,
Давезда моіа посвършена,
Ете сега Разделина.
Оі ти, внуко Разделино!
Зашто стори тоа чудо
На твоіата мила маіка
И на твоіо стари татко?
Како ке те прежалиме?
У маіка ти една беше,
Те глѐдаше каі сиіеше,
И за тебе се кълнеше
Оі ти внуко Разделино!
Послушаі ме, ти са молам,
Уште еднаш опули се,
Нешто ке ми ти нарачам:
Да му носиш здраво—живо
На моіата мила керка,
На твоіата братучеда,
Братучеда наша Давезда.
Кога ке ми те пречека
Да іе речиш вака вака:
Маіка ти іе многу болна,
Дека жалат се за тебе
И си одит се во църкво:
Бога молит за да умрит,
За да доідит да те видит.
Ти се молам да іе речиш,
И се врт неіа да си седиш.
Само[3]) ногіе да неодиш
И после да си загиниш;
Оти си ни аджамиіа,
Многу галена од маіка.

9. Мита баба іе почна да тажит.

Леле внуко Разделино!
Што ни стори ова чудо,
Ова чудо нечуено?
Разделино, се раздели
И од маіка и от татко,
И од баба и от тетка
И от сите ни родеи.
Што поцърни твоіа маіка.
Наі поеке мене стара,
Твоіа баба прегърбена,
Прегърбена ослепена.
Слатка внуко, Разделино!
Поврати се и не оди,
Не расплакуі сета кукьа
Іас да одам вместо тебе.
Оти мене ми іе редо,
Да умрам да куртулисам.
От пустана старос гърда[4]).
Іас требаше да си умрам,
Ами за ошто останав,
Зер за тебе се да жалам?
Што по-бърго да прежалам:
Да ли твоіа личотина,[5])
Да ли твоіа умнотиа,
Да ли твоіа кроткотиа,
Да ли твоіа пориаливос?[6])

[1]) Иадилеж. [2]) Рѣчи. [3]) Самичко. [4]) Грозна. [5]) Хубость, личность. [6]) Послушность.

Атжр никому некжршеше
Дўри нȁ малките деца.
Мила, внўко, нажали се,
Нажали се, поврати се,
От каі што си кинисало;
Ти си болно и неолно,
Не ке можиш да доодиш.
Леле слатка внука на баба де!

10. Ангелина маіка іе пак почнуа.

Оі ти керко Разделино,
Што си толку налўтено,
Што си очи заклóнило,
Што си раце прекжрстило?
Стани, керко, опўли се,
Да не[1]) видиш, да не чўеш,
Какви песни ти пеиме,
Како да сме те свжршиле.
Од радос баба ти пеи,
И за свадба се готвиме,
Тебе слатка да мажиме
За пўстана цжрна земья.
Сега ке доідат сватои,
Да те земат, Разделино.
Пўсти конь не ти дóнесат.
Четвóрица ке те вкачат.
Даль не слўшаш, Разделино,
Немоі, керко, да се даваш!
Ти невеста да не одиш,
Дўри гаіда да не чўеш;
И зетот дури не видиш
Недаваі се да те грабнат
Четворица што ке доідат.
Оі ти, Мито, стара маіко!
Оі ти, Дэвадо, мило сестро!
Помагаіте да плачиме
До небеси да се чўе:
Белким Бога ке измолиме,
Да оживи Разделина,
Место неiа іас да ўмрам!
Леле Разделино! Како ке се разделиме?
О, ов! Іас сирота што ме наіде!

11. Маіка плачат керка мажена.

Леле Боно, мила керко!
Што те наіде, што ми умре.
Сжрцето ми го йагоре?
Мое сжрце поцжрнето,
Што жалило се за тёбе.
От кога си ти паднало,
Се те жалам и цжрнеам,
И сèки ден ми те чекав.
Ти на гости да ми доідиш
Со двёте твои мали дёца.
Да пóседиш на пóседок.
Кжсмет не би ти да доідиш
Ти у маіка и у татка,
За да ми се порадуаш
Со татко ти со маіка ти.
Со твоите мили сестри
Нажали се, мили Боно,
На твоите две дѐчинья.
И остаи ти сираци.
Кому, кѐрко, и остаи,
За да ти и глѐда, Боно!
Коіа ке му биди маіка?
Кажи слатка и іас да знам.
Прогоори ти се молам,
Слушаі, керко, што ти вѐлам:
Како, керко, ти кжідиса,
Да остаиш два сирака,
Да шётат по сокаци
И бес татко и без маіка?
Стани, кѐрко, да и видиш.
Ти се пулат и си плачат
И те викат да им станиш,
Да им даиш леп да каснат.
Лѐле, кѐрко, леле Боно!
Што нóбжрго да прѐжалам,
Да ли тебе, да ли мене,
Да ли твои две дечинья?
Бес тебе, керко, останав,
Нема нігде каі да поідам,
Некоі ал іас да си кажам.
Кога имав нешто гиіле,
Веднаш при тебе ке доідев,
Се што имав ке си кажев,
Тãгата ке си йаваден
И радосна ке си одев.
Ами сега каі не одам
За тагата да си кажам,
Ф коіа река да се давам!
Леле Боже, ти са молам:
Земи моіа грешна душа.
Леле, керко, зер неслушаш,
Како маіка ти те тажит.

[1]) Не = насъ, ни.

Како убао те редит.
Леле Боно, златна керко!
Пусти кжсмет си немало:
Момчето што не е тука,
Цжрна твоа венчаница.
За и тоі да те испрати,
Во пустана цжрна земьа,
От каі што нема повратка.
Тоі утре писмо ке земи,
Пусто писмо нагорено,[1])
Ке го чент и ке плачит
И вдоец ке си останит,
Со две невредни дечиньа.
Леле, керко, ме изгоре,
О, ов! Іас сирота до Бога!

12. Жена плачит мажа іе умрен.

Леле, леле, домакине,
Домакине Костадине
Што ти наіде, што ни умре,
Уште во млади годинье
Да ни остаі сираци
Три дечиньа ич невредни,
Ич невредни сите чупи,
За сите руо ке треба,
Ами іас жена невредна,
Со што руо ке направам?
Домакине, пожали ме,
Неоставаі си чупите,
Сираци да ти останат.
Костадине прогоори,
Прогоори поучи ме,
Како сама ке живеіам,
Како чупи іас ке мажам?
Немам татко, немам маіка,
Немам рода ни порода:
Саде имам една сестра,
Една сестра сиромашка,
И таіа си іе вдоица
И таіа си има сираци.
Плачи, сестро Катерино,
Пусти ризик да плачиме,
Двете цжрао ке носиме,
И вдоици ке умриме,
Со сираци намачени,
И от светот зборувани [2]
О, ов! Іас сирота жална!
Оі ти, маіко, стара маіко!
Каі си, маіко, да не видиш
Твоите керки поцжрнени,
Поцжрнени без домакини,
За да гледаме сираци,
Како ти нам што не гледа,
Се со тугьана рабута.
Да ли, маіко, ти не колна,
За вдоици двете да сме
И да гледаме сираци,
И да умриме вдоици
Іас сирота до Господа
Сирак молчка сум расла
И сиромашка ке умрам.
И сираци да одгледам.
Леле, леле, до Господа!
Да ли вака миварекле,
Кога сум се іас родило?
По-арно да не се родев!
О, ов! Іас сирота сиромашка

Слушаня отъ Зоица Цѣпенкова, Софиа Цѣпенкова и отъ други стари жени.

4. Пѣсни изъ обществения животъ.

а) Земледѣлческа.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

Іукрілчу кáцци вйкаше·
– Мáлье лье стáри малье лье,
Іу́треа гу кажеат Вилй день,
Вилй день лйчеан цàрски день,
Сйчкеам штат гóстье да дóідат,
Нам нéма гóстье да дóідат;
Досли сме твоардеа сириáси,
Та си на льу́дье ни слáгат[3]),
Илй си рóда нéмаме?
Іукрілчу сину, Іукрилчу.

[1]) Въ онзи на траурь обичай е да се изгорѣва писмото, въ което се извѣстява за смъртьта на нѣкого

[2]) Прѣговаряни, одумвани.

[3]) *Слагат*=почитать.

Нáшеа іе рóда гулеáма,
Ами смеа твоардеа сирмá-и,
Та си на рóда ни слáга.
Ами са Бóгу пóмули,
И теб бугáтству да дадé.
Га беа ф пуньдеальник вýтриня,
Сички на іóран тоарнаха,
Чóарну іýгарье да уроат
Бéала пчиница да сеаіóат.
Іукрилчу рáну пудраний
На бօальоан Дýнаф іутпде,
Беалу си лице мпеаше
И са на Бóга мóлеаше,
И на триш му са пуклуни:
— Хоариваі[1]) и мень Бóже лье,
Ду два-на сиви бивулье
И іа на іóран да ида,
Чóарни іýгарье да іóра,
Беáла пчиница да сеаіа;
И іа зенгинин да стáна,
И мéнеа льýдье да слáгат.
Каіну са Богу мóлеаще,
Чи си му Гóспуть харила
Ду двáна сиви бивулье.
Стáна Іукрилчу да урé
Беáла пчиница да сеаіé;
Ду двé іе брáзни прибрíанил,
Агá трéта-на зафтóри,
Урáлу-ну са закроаши[2].
И бивулье са запреáха.
Іукрилчу си са чудеаше
И на Бóга са мòлеаше
Доали іе кáмеань іеарлиіа,
Или іе кòреань іеавуруф.
Бивулье си му дýмаха:
Іукрилчу наш свібнине[1]
Нитý іе кáмеань іеарлиіа,
Нитý іе кòреань іеáвуруф,
Ами іе казáнь кулпліа
С дèвеать тувáра алтоанье;
Ами на стàни пòсудри,
Пòсудри и пòрукни ни
Кáмеанеан да си прибоарним,
Ианье да ти извáдим
Стáна хи Іукрилчу пусудрй,
Пусудри и пурýкна хми,
И кáмеанеан са прибоарна
Алтоанье-не си угреаха,
Кáину еасну-ну слоанчице.

Слушана отъ Марина Маринова въ Устово

б) Жетварски.

1.

Кадоану млàда ниведсту,
Готьвила ли си вèчеарька?
— Аргàтьки, моя рàтажи,
Ни соам готьвила вèчерка;
Дèте-ну ми іа плàкалу,
Шеапка-на му сам низала
С манахи жоальти а чтоанье.

Слушана отъ Кена Кирякова въ Устово.

2.

Момнье-лье мари хýбава,
Нимóі са нáсеа, пуднáсеа,
Нимоі са пудгулеамèава,
До ми ште лéату, прòлеату,
Фтáса ште ф пòліе жòатва-на;
Врутъ штат мòми-не да ѝдат
И ти штиш момне-ле, да идиш
Жòалта-на жòатва да жòаниш,
Лèгня штиш, разбулèн са штиш
За дáска вода студéна,
За ореахова сéанчица,
За дàску бéалу копеалье,
Да доіде да та наведé
Нах дàхван, нах Дарѝ Дере.
Чоарни штиш òчи пумрéаниц.
Бèалу штиш лице пувéаня
За дáска вода студéна,
За ореахова сеанчица.

Слушана отъ Гана Манолюва въ Устово.

[1]) *Хоаризаі, харѝза*, значи подари.
[2]) *Закроаши* = захвава да се опира, заложи се.

Отъ Панагюрище.

Записалъ Г. Панчовъ.

Тодоро, Тодоро,
Тодоро Ромьанко,
Проклета подьавко!
Сабрал іе воівода
Три села гариа
И три ньа гарна,
Та па ги поведе
На гольама нива,
Та па им говори:
— Три села гарна
И три ньа гарна!
Коіа ште са наіе,
Нива да зажжне,
Постат [1]) да покара,
Кадинкьа да бжде,
Кадінкьа запчінкьа;
На чордак да седи,
И на шарен дьошекь,
Коприна да преде,
На сребарна хурка,
На златно вратено.
Сичките аргатье,
Ником поникнаха,
Кжрпи похлупиха,
Кжрпи похлупиха
Дур до черни очи,
Сжлзи порониха
Дур до черна земьа
Тодора Ромьанка
Проклета подьавка,
Ником не поникна,
Кжрпа не похлупи,
Сжлзи не порони,
На воівода каже:
— Воіводе, воіводе!
Азе штж са наина,
Нива да зажжна,
Постат да покарам,
Кадинкьа да бжда,
Кадинкьа запчинкьа,
На чордак да седж,
На шарен дьушекь
Коприна да предж
На сребарна хурка,
На златно вратено;
Ала да ми наідеш
На моите братье
Од бужур сукница,
Од латина гаштн
Оште да им надеш
И на биволете
Од облак чулове,
Од облак чулове,
От пьасак синджирье.
Воівода й каже:
— Тодоро, Тодоро,
Тодоро Ромьанко,,
Проклета подьавко!
Та де са іе чуло,
Чуло и разбрало
Од бужур сукница,
Од латина гаштн,
Од облак чулове,
Од облак чулове,
От пьасак синджирье?

в) Овчарски.

Отъ Широка лѫка.

Записалъ В. Поповъ.

Стоіене, сино Стоіене!
Каму тж [1]) сино мор калпак,
Мор калпак меднж кавалж?
— Нжмоі ма пита, малеле:
Камо тж, сино, мор калпак;
Амж ма питаі, малеле:
Каму тж, сино, стадуну?
Вчера мж, маічо, лжноха [2])
Чарнуморьанцж—попльавлж,
Та мж стадуну пуіоха,
Вав чорну морж глжбоку.
Учи ма, маічо, научж,
Как да сж стаду изваѓьа
Ут чорну морж глжбоку.
— Сино льо іа моі Стоіене!
Е та шта хитру научи:
Иджж мж [3]) на краі мурену.
Зісвжрж меднж кавалж,

[1]) *Постат* въ нѣкои мѣста казватъ по тур. *чокал*.
[2]) Вчера ми минаха. [3]) Иди ми

В кавальан дума дя дума:
— Ела мж, ела, карагьое.
Тя навжди мж стадуну!
Утидж Стоіен крај морж,
Засвирж медиж кавалж,
В ковальан дума думашж:
— Ела мж, ела, карагьос,
Та навждя мж стадуну!
Ага гу дучу карагьос,
На триш мж стиду убидж:
— Я збираітя са, шильата,
Збираі хи, брате, бьалчине,
Караі хи, сестро, наклушко.
Га бьаха в среде мурену,
В мурену име бел камин,
Увен на камин палеаж,
И Стоіену му викашж:
— Стоіене, іа моі ступане,
Нж мега всіки да ворньи,
Алоцж мж укюгнака[1])
И рушковж мж утонаха.
Стоіен мж сж му викашж:
— Карагьос вакал каматан,
Та привжди мж стадуву,
Та сж та нешти каідиса.
Каідиса да та закольа.
Малу і илочку пубилу,
И Стоіен сж са углави.
Стоіен сж му са фальашж:
— Карагьос вакал каматан,
Никуму нж сом казувал.
Теб шта да са пофальам,
Чж ма і маіка главила;
Тебж шта годжш да карам
На момжинж дворувж.
Карагьос сж му викашж.
— Стоіене, іа м і ступано,
Прешан са илик збарьа.
Повижш дж, илж им повіжш,
Как сж мж са сж втасувал,
Га тж стадуну взведух?
Гьо да та мольа, Стоіене,
Ако і чарнока мумана,
Чж караі сестра ваклушка;
Ако е руса мумана,
Чж караі брата бьалчина.
— Тебж шта, тебж, карагьос,
Чж мя і мумана по драга.
— Стоіене, іа мои ступане,
Ага штжш менж да караш,
Га ржчеш да ма заколжш,
Та штжш да си мж удрежжш,
Твоіана десна рачица,
Ут ништу лека да нема.
Амж да сж мж удрежжш
Моіну белу сарчоцж —
Ут негу жда са нагуиш.

г) Лихварека.

Отъ с. Караджоврекъ (Чирпанско).

Записалъ П. Ст. Бакаловъ, учитель.

Стуіан чичу си думжши:
— Чичу-льо чичо Иванчо,
Іа даі ми пари на заич
Дистина грошж двжнаісн,
Да си бавоіи пудкувж;
Тешка кирпіа натвариж,
Дур иде чичу дур додж.
Чичу му ньарио думаши:
— Стуіане, кучче братуву,
Аз немам пари на заим,
Аз имжм пжри сжс фжідж,
Сжс фжідж холан сжс залук.
Ти имжш булчи хубаво,
Жку си булчи заложиш,
Давам ти пжри на заим.
Стуіанун многу добулья,
Чи си Стоіан зачлака,
Чи си у тьак утиди,
Ф тжмни жжжри нафльези,
Лиси биули изваді,
Чи си биули продади,
Дж било нешто зж многу,
Зж идж пушка буіліа.
Чи си пушкжтж нарами,
И у чичеви си утиди,
И на чичж си думаши.
— Чичульо чичу Иванчу,
Іази си булчи доведуф,
Дж ти гу залук зжложж,
Зж десет грошж двжнаісн.

[1] Утегнаха, натегнаха.

Дуде си Стоіан надумѫ,
Чи си пушкѫта нѫспрегнѫл,
Чи й чичѫ си ударил,
И на чичѫ си думаши:
— На, на теби пари сѫс фѫлдѫ,
На, тебе булчи ѫж ѫалук,
Давам ти пушкѫ ѫж ѫѫлук!

Слушана отъ Рада Петкова Крахтова

д) Проснішки.

Отъ Прилѣпъ.

Записалъ *М. К. Цѣпенковъ.*

1. Крив питач водит слеп по куки за питанье (просанье).

Кривко пѫрво вели

Даруіте ни, брате мило,
Даруіте ни за Господа
И на мене сакатника.
За пред Бога ви се нашло!

Му пресече зборо слепио:

Даруіте ни, ви Рисьани,
Даруіте ни, сестри мили,
Даруіте ни една пара,
Една пара за Господа.
Една пара — мала стока,
А за голема дужбина.
И пред Бога ви се нашло
За вашите мѫртви души,
Пред Господа им се нашло!
Даруіте ни, мила сестро,
Век[1]) со очи кердосале,
Бог ви чуал челат ваша,
От цѫрната сипаніца,
Што ме мене ослепела,
Што ме мене улішила
Од моіте две очички,
Да не гледам, каі што одам,
По куките да се страмам.
Каил небеф и іас вака,
Да ви сакам лебна трошка.
Сестро мила, даруіте ни,
Век со очи кердосале.
Сестро мила, ви се молам,
Пожалите темнічара[2]),
Темничара без виделце.
Ф темница сум деньe нокьe,
Не си гледам светло сонце
Маічe мила, даруіте ни,
Свет Недела ви помогла,
Пред Бога ви се молила
За вашите мѫртви души.
Даруіте ни, ви Рисьани,
Една пара — мала стока
Со вашата десна рака!
Десна рака ви цутила[3]),
Во раі божи ви отишла.

От кога му дадоа милостина благосоуа.

Бог да прости, мила маіко,
Вие што ни даруавте,
Курбан пред Бога ви пошло!
Бог ви дал од невиднио
Многу стока и добрина,
За да ви са вам претури
Од амбари пченицитe,
От тѫрлата іагниньата.
Збогум, сестро, и ти брате!

2. Пита слепио на цѫрковната врата.

Даруіте ни, браќьа мили,
И на мене темничара,
Даруіте ни една пара,
Една пара — мала стока,
А за голема дужбина.
Некоі, браќьа, закинуіте,
Вие мене пожалуіте,
Оти сум си без очички
Деньe, нокьe во темница
Бог ви чуал ваша челат,
Ви се молам, даруіте ни,
Бог ви чуал ваше здравіе

[1]) Свѣтъ. [2]) Слѣпецъ. [3]) Цъвтѣла.

И деневен ви помогол.
Со здравье ви исчекале
До година до амина
Со се ваша мила рода.
Бог да прости, брате мило,
Десна рака ви цутила!

5. Пѣсни изъ политическия животъ.

Отъ Горна-Баня (Софийско).

Записалъ П. Р. Славейковъ.

---

1. Гъркиня кралица[1].

Сон сонила Софиіска кралица,
Сон сонила и сон бѫлновала:
На сред се е небо препукнало,
Ситни звезди по земья падиале.
Іасен месец кѫрвав е изгреіал
И по него звездица деница,
И она е кѫрвава изгрела.
Проговара Еница кралица.
— Чуеш мене. Шишманине Іане,
Што горок сѫм сѫнок сѫновала:
На сред се е небо препукнало.
Ситни звезди на земе падиале,
Іасен месец кѫрвав е изгреіал,
А по него звездица деница,
И она е кѫрвава изгрела.
— Чуеш тизе, Енице кралице.
Што сон казва, што во книги пише:
Штото се е небо препукнало,
Оно си е царство препукнало,
Препукнало и че да пропадне,
Че пропадне и че се изгуби,
Старо царство, бѫлгарското крал-
ство
А штото сѫ звезди попадале,
Това си е бѫлгарската воіскья.
Че испадне, че да изгине,
Че да гине нашио стар братец.
Стари братец сам цар Иван Шиш
ман,
Че погине Михаил Василич[2]).
А што си е месец кѫрвав изгрел,
И по него звездица деница,
После и іх чем и іа да загинем.
А по мене тизе че загинеш.
Докѫд они това си думали,
Книга стигна от Костенец града.
Дойде книга на Шишмана Іане:
—Скоро, бѫрже, Шишманине Іане,
Да сѫбереш три иляде воіскья,
Па да доідеш на Костенец града,
Костенец го Турци обградиха,
Цар Шишмана во тесно туриха.
Ка прочете Шишманине Іане,
Ка прочете това бѫрза книга,
Он е сѫбрал три иляде воіскья,
Че іа води на Костенец града;
А оно го льубе не пуштило,
Іана льубе, Еница кралица.
Дору слѫнце рано да изгрее,
Еница е пустинка гѫркинка,
Не іа грижа за бѫлгарско царство,
Не іа грижа за своего мѫжа.
Ала ето втора книга стигна:
— Сбери воіска и да стигнеш скоро
На онова Ихтиманско поле,
Царьа гоньат и че го настигнат,
Че ухватьат Михаила Василич.
И тогаі го льубе не пуштило.
Дори слѫнце на ручок не доіде,
Ал ете ти трекья книга стига:
—Скоро, скоро, Шишманине Іане,
Допристигнеш, воіскьа да доведеш,
Да доведеш пет иляди воіскья.
Затвориха Василич Михаила.

[1]) Настоящата една ли не единствена историческа българска пѣсень е написана отъ Цвѣтана Вучковъ въ Горна-Баня въ 1881 г.; отъ него е записана и пѣсеньта Никола татарче и други още двѣ три добри пѣсни. Когато ми каза тия пѣсни, Цвѣтанъ едва имаше 18—19 години, бѣше едно механджийско чираче и едва знаеше да записва и много ме очудваше, защото до тогава и отъ тогава до сега менѣ не ми се е случвало да чуя така близка до историческитѣ прѣдания българска пѣсня.

[2]) Васелич или Василич тука не е име, а както се види употрѣбено е вмѣсто царевич, може би отъ грѣцкото василикос, царски принц, или е нѣщо сърѣвано съ името на селото Василица, тука до Трояновитѣ порти, дѣто се полага да е билъ лагерътъ на царския принцъ Михаила, когато баща му е билъ у Костенецъ и подиръ се е теглилъ.

Че погубьат царьа Шишмана.
И тогаї го льубе не пуштило.
Не послуша Шишманине Іане,
Не послуша свое първо льубе
И си поіде в' Ихтиманско поле,
И си поіде на воз река Искѫр.
Искѫр тече кѫрвен и пороен
И си носи іунашки калпаци,
Цели трупе, рѫце от іунаци
Искѫр гази премлада девоіка,
Искѫр гази, та лови калпаци
Проговори Іане Шишманине:
— Хвала тебе, премлада девоіко,
Защто ловиш іунашки калпаци,
Улови ми трупе от іунаци,
Да ги видим кои сѫ какви сѫ.
Іа хвати ми там онаіа рѫка.
Проговори премлада девоіка.
— Не си сакал, слезни хвати си іа,
Іа си имах три брата іунака
Сите беха на воіска отишли
Стодиха се во Костенца града,
И тримата у боі сѫ паднале,
Та им тражим три добри калпаци,
Да не би им у них книга нашла,
Та да видиш што ни нарачуе.
Засрами се Іане Шишманине,
Па отседна от своето конче,
Та си хвати рѫка от іунака;
На рѫката прѫстен бурмаліиа,
На прѫстено Иван Шишман пише.
Па се джна Шишманине Іане,
И се метна на врано си конче
И повика што го сила дѫржи:
— Што стоите, момци, што гледате?
Погубен е сам цар Иван Шишман,
Іа хаідите на лево да идем
Да тражиме Василич кѫде е,
Дано барем него да наідеме.
Тѫргнали сѫ на лево да идат.
Излели сѫ в' Ихтиманско поле,
Стигнали сѫ пред Ступена града,
С' пушки Турци градо оградили,
С' маждраци сѫ караул оплели.
Ка ги виде Шишманович Іане,
Іуриш стори, караул насече,
Іуриш стори и у градо влезе.
А тамо бе Василич затворен.
Проговори Шишманович Іане
— Прости мене, Васеличу брате,
Даі ми вольа сега да погубим,
Да погубим сва турска ордиіа,
Да те водим у Софиіа стара.
Проговори Михаил Васелич.
— Не проштавам и не давам вольа,
Кѫде бе ти по̀-напред да доідеш,
Сега вече мина штиру време,
Турска воіська вред е попѫлнила,
Іа не знаем кѫде ми е тато
Разльути се Шишманович Іане,
Та си іузе нему остра сабьа,
Та си поіде воз турска ордиіа,
Што докачи све на нож удари;
Па се врати и у градо оіде
Проговори Шишманович Іане:
— Хвала тебе, Васеличу млади,
Прости мене, ти моі мили брате,
Даі ми вольа сега да погубим,
Да погубим сва турска ордиіа,
Да те водим у Софиіа стара.
Проговори Михаил Васелич.
— Не проштавам и вольа не давам,
Зашто тизе пѫрви пѫт не доіде
Сега вече мина штиру време.
Па се вѫрна Шишманович Іане
Повѫрна се воз турска ордиіа.
Да погуби сва ордиіа турска.
Бог да бие една дѫрта баба,
Што научи Турци Еничари.
Прашали іа и она им каже:
— Хвала вазе, Турци Еничере,
Бѫлгари сѫ силни и инати,
А па Іане много харен іунак,
Они вазе тува че погубьат,
Ви тѫрчете на Искѫр на мосто,
Исвѫрльаите ваши остри саби,
Вѫрлете ги на Искѫр на мосто,
На Іанете коно не е ковая,
Ега му се коно убодеше,
Убодеше от острите саби.
Послушаха Турци Еничери,
Послушаха таіа стара баба,
Та вѫрлиха нихни остри саби,
Вѫрлиха ги на Искѫр на мосто.
Минал моста Шишманович Іане,
Убола се неговата коньа,
Паднала е неговата коньа,
С' него падна Шишманович Іане,
Па е паднал на острате саби.
И се ранил на неколко места.
Стигнали го Турци Еничери,
Отсекли сѫ нему руса глава.

2. Никола татарче.

Поболил се Никола татарче,
Та лежало тъкмо девет годин,
Низ кости му трава проницала,
Низ уши му мухи пролетали,
Низ меса му цæрве повадили,
Ни умира, ни па оздравева.
Проговори нему стара маіка:
— Ой те тебе, Никола татарче,
Тизе, сине, много си греховен,
Ни умираш, ни па оздравеваш.
Проговори, Никола татарче:
Фала тебе, моіа стара маіко,
Греховен сæм, па не сæм ли, маіко.
Кога беше прæвното размирство,
Подлизах се со цæрни Татаре,
Па поідохме на стара Софиіа,
Преминахме през поле широко,
Настанахме през гора зелена.
Там найдохме млади овчарчета,
Овчарчета, млади козарчета,
Сæбрахме ги седемдесе деца
И найдохме три нови поіати
Накарахме седемдесет деца,
Турихме ги во нови поіати,
Запалихме три нови поіати
Та гореха три нови поіати,
И гореха седемдесе деца;
Ка гореха, мале, ка пищтеха,
Ка пищтеха седемдесет дечинья,
Дур' до небо гласове са чуіат,
Дур' от жалби гора са свиваше,
От іадове шума опадаше.
Па оідохме на стара Софиіа,
Што е врата се бе затворена,
Сал' отворил, маіко, Етир паша,
Посрешна ни, коне ухвана ни,
Уведе ни у хладни одаи.
Си дружина е' ечмик зобиха,
А іа сака' това бел ориза,
Назобих си моіа добра конья.
'Си дружина вечера ручна,
А іа сакам пешерме да ручам,
Па пешерме, нему мæжко дете
Доведоха нему мæжко дете,
Па заклаха негово детенце,
Туриха го на железен ръжен,
Кладоха го на іасна огина.
Само дете от огин думаше,
Само дете от ръжен думаше:
— Върти, върти, мои стар татко,
Изгореха мои бели рæце;
Топи, топи, моіа стара маіко,
Топи, топи студена водица,
Изгореха мои бели гæрди.
Доде това Никола надума,
И се душа он си се растаіа.

Отъ Софийско и Трънско.

Записалъ *Ст. В. Ватевъ.*[1])

---

1. Марко Кралевич и кæрстато орленце.

Запалѝ се Іанина планѝна,
Изгорѐла горѝца зелѐна,
Изгорѐла гòра гáберова.
Се са пѝлци низ гора бегàли
И изгорѐ тої голѐмо дæрвье,
И имàло тої големо дæрво,
У дæрвòто тої големо гньездò,
У гньездòто кæрстàто орлѐнце,

[1]) Пѣснитѣ сѫ записани отъ мѫже земледѣлци не по-млади отъ 30 години. Най-много пѣсни сѫ записани отъ двама пѣвци: Жоте Илиовъ отъ с. Суходолъ (Соф. околия) и Вуче Ангелковъ отъ с. Вѫрбница (Соф. околия). Ето за какво азъ намѣрихъ за умѣстно да спомена нѣколко черти изъ живота имъ.

Жоте Илиовъ е на 66 годишна възрасть. Пѣснитѣ е училъ отъ баща си и покойната си майка, които сѫ се прѣселили изъ Бурелско (с. Цацаровци) въ Суходолъ още отъ дѣтинството на Жоте. Пѣсни е училъ и изъ Софийскитѣ села. Пѫтувалъ е само до Пиротъ, ала тамъ не е научилъ ни една пѣсень. Жоте е тѫпанарь и извѣстенъ като добъръ пѣвецъ; за това го канятъ много и по сватбитѣ. Не знае да свири на никакъвъ инструментъ. Не знае да чете ни да пише. Пѣснитѣ прѣдава много точно.

Вуче Стоянковъ Ангелковъ е 45 годишенъ. Пѣснитѣ е училъ като овчарь, въ селата Мрàморъ и Годѐчъ (Соф. околия), отъ майка си, отъ дѣда Божила Граховецъ и отъ дѣдо Славка Йоначевъ отъ с. Вѫрбница. Въ турско врѣме е ходилъ до Лом? и Т.-Пазарджикъ. Вуче нѣскоро подиръ освобождението ни е билъ една година кметъ. Смѣткитѣ е рѣшавалъ на рабушъ и ги е държалъ съ най-голѣма точность. Да чете и да пише не знае. Не знае да свири на никакъвъ инструментъ. Пѣснитѣ при повтарянето често ги измѣнява.

Имало іе ситни дробни пилци,
Та не стело пилци да остави.
Изгорело тоі големо гньездо,
Изгорели ситни дробни пилци.
Изгорело кърстато орленце.
Изгорели нодзе до колена,
Изгорели крила до рамена
Паднало іе кърстато орленце,
Паднало іе низ големо дърво,
Паднало іе низ големо гньездо,
Паднало іе на пуста польана,
На польана до равни друмове.
Па си пошли седъмдесе души.
Седъмдесе се млади іунаци,
Да си мѣра земьа покраіпина
Па оідо'а земьа умирѝ'а,
Върна'а се седъмдесе души,
Седъмдесе се млади іунаци.
Па мина'а през гора зелена
А орленце на друмове лежѝ.
Секи мина, секи го подритна.
Наі одаат іе Марко добър іунак.
Он си мина, он го не замина,
Нел се сведе от добрата коньа,
Та си велѐ кърстато орленце,
Та го турѝ коньу на теркиа.
Па си оідо на своі дворове.
Па остави кърстато орленце
Остави го у ладни одаі,
У одаи у благи іабуки,
Па на маікьа по тио говори:
— Леле мале, леле мила мале,
Прави, мале, тоі благи мехлеме
Да лекуваш кърстато орленце
Да лекуваш да го излекуваш,
Егѝ може да го излекуваш.
Лекува го Марку стара маіка,
Лекува го и излекува го,
Излекува кърстато орленце.
Па го везе Марко добър іунак,
Изнесе го на високи чардак,
Па го пушти од ладна пенджера.
Та си литна кърстато орленце,
Залете си у гори зелени.
Па си Марко кираджиа стана.
Та си Марко по друмове 'оди.
Па Маркоте невольа 'ванало,
Поболи се Марко добър іунак,
Па си оіде у гора зелена,
Пушти Шарка на дебело травье,
Марко легна под дебела сенкьа,
Та си лежа три месеца дъна,
Воздисѐ се Марковата кърша,
Воздиса се Марко, усмърдѐ се,
Па не може Марко да си стане.
Лежи Марко, од место не стае.
Набра'а се църни орлетини,
Набрали се суриіа орлове
Да си пиіа Марко църви кърви,
Да си вада Марковите очи.
Кога видѐ кърстато орленце,
Кога виде на под іасно небо,
Пуштило се от под іасно небо,
Та си падна на църната зѐмьа,
Та разгони суриіа орлове,
Разгони ги кърстато орленце.
Па се вие над Марка іунака,
Крила пери, та му сенкьа прави,
У кльуница водица донеси,
Та си пои Марката іунака,
А Марко му по тио говара:
— Фала тебе, църно орлетино,
Што се виеш тизе нади мене?
Дал се виеш кърви да ми пиеш,
Ил се виеш душа да ми вадиш?
А орле си на Марко говори:
— Фала тебе, Марко побратиме.
Бре стоі Марко, тоі дума не думаі,
Ни се виеи кърви да ти пием,
Ни се виеи очи да ти вадим
Ни се виеи душа да ти водим,
Много има намет да ти правим,
Ти си мене млада побратима.
Да знаеш ли Марко ил не знаеш,
Ка изгоре Іанина планина,
Ка изгоре тоі големо дървье,
А се пилци низ гора бега'а,
А іа имах ситни дробни пилци,
Та не можех пилци да оставим;
Та изгоре тоі големо гньездо
Изгоре'а ситни дробни пилци,
Изгоре'а нодзе до колена,
Изгоре'а крила до рамена,
Па минахте седъмдесе души
Ка минахте през гори зелени,
Секи мина, секи ме подритна,
А ти, Марко, наі одзаде беше,
Ти си мина, ти ме не замина,
Нел се сведе од добрата коньа,
Та ме везе, на коньа ме качѝ,
Та ме тури коньу на теркиа,
Занесе ме на твои дворове,
Па на маікіа ти'о одговараш:
„Леле мале, леле стара мале,
Прави мале, тоі благи мехлеме,
Да лекуваш кърстато орленце,
Да лекуваш да го излекуваш“
Послуша те тебе стара маікіа,

Та си прави тоі благи мехлеме,
Лекува ме налекува ме.
Кога беше на ден на Петро́вден,
Изнесе ме на високи чардак,
Та ме пушти од ладна пенджера,
Я до́летех у гори зелени.
Фала тебе, Марко добър іунак,
Много има изнет да ти правим,
Ти си мене добро́ направіло.

Слушана отъ Жоте Илковъ на 12 Октомврий 1887 год.

2. Марко Кралевич, Иве и дете Дукадинче.

Ше́та Ма́рко по Пири́н пла́нина,
И по не́го Иве, своі побратим,
Шета́ли сѫ по по́лье широ́ко,
Мина́ли сѫ през го́ра зеле́на,
Шетали сѫ през су́и планини,
Плива́ли сѫ се́верни море́то,
Настана́ли самови́лски дерве́н;
Та́мо Марко дре́мка одрема́ло,
Тога́і Марко на Иве гово́ри.
— Еі фа́ла ти, Иве, моі побра́тим,
Викни, Иве, с товоі іасни гла́си,
С іасни гласи, сѫс іуна́чко сѫрце,
Викни Иве, викни та си запе́і
Ега́ би се дремка урина́ла,
Ега ми се сѫрце развесе́ли!
А Иве му тога́і отка́зуе:
— Еі фала ти, Марко, моі побратим,
Іа́ не смеем ту́ка да запеем,
Че тука е самовилски дервен,
Че ни чу̀е Вида Баздаржиікьа,
Че ни чуіе из Пирин планина,
Че се слети от Пирин планина,
Че се слети с тиіа остри стрелки,
И два́ма че тука да гинеме.
Одговара Марко Крале́вичия:
Викни Иве, моі побра́тим ве́рен,
Викни Иве, викни та си запеі,
Ега би се дремка уринал ,
Ме́не ми е Вида посѐстрима,
Не че смѐе код нас да доіде.
Иве го е вѐрно послуша́ло,
Викна Иве с нѐму іасни гласи,
С іасни гласи, сѫс іуначко сѫрце.
Ка запеіа през гора зелена,
По гора е шу̀ма попада́ло,
Долишта се с гласи угѫрме́а,
И сва́ се е гора уехта́ла.
Ка ги дочу̀ Гьу̀рга самовила,
Ско̀ро поідѐ до Пирин пла́нина,
Па на Вида тогаі казуваше;
— Еі фа́ла ти, Видо Баздаржиіке,
Два іунаци нив дервене о̀да,
Іунаци с ни краі, ни броі нема,
Ѐдин пеѐ низ тѐсни клисури
С іасни гласи, сѫс іуначко сѫрце,
По гора е шума попадала,
Долишта се с гласи угѫрмеа
И сва се е гора уехтала.
Тогаі стана Вида Баздаржиікьа
Она́ іазди сураго елѐна,
Што е елен, елен шесто-рилец,
Зенгии ѝ зелѐни гуштере,
Камджиа ѝ од зелена смо̀ка,
Іузда ѝ е до две льути змии.
Като іахна̀ сураго елена,
Та се слете из Пирин планина,
Два іунаци на дервен пресретна̀.
Тогаі везе до три остри стрелки,
Веднѫж фѫрльа с тиіа остри стрелки;
С една стрелка Иве ударила,
Една стрелка у глава го удри,
Друга стрелка у гѫрло го удри,
Трекьа стрелка у сѫрце го удри
И Иве е от ко̀ньо паднало.
И Марко се вѫрло уплашило
И веднѫга надзат побегна́ло,
Тѐжки са го жалби нападнала,
Че загина Иве зарат него,
Зарат него за негови думи.
Тежко горко нему іунаството!
И веднѫга коньа попитува:
– Еі фала ти, Шарко добра коньа,
Да виде ли Вида Баздаржиікьа,
Да виде ли на кѫде побегна?
Че іа гоним и іа да погинем.
Іа да гинем, іа да іа погубим,
Че загина моі побратим верен,
Че загина за моите думи
А Шарко му тогаі отказуе:
- Еі фала ти, Марко чорбаджио,
Виш ли Марко под видрото небо,
Де литна Вида Баздаржиікьа,
Де излитна с сураго елена,
Де излитна под видрото небо?
Еі іа Марко при іасно месец.
Тогаі Марко на коньа говори
— Вала тебе, Шарко добра коньу,
Мож ли, коньу, код неіа да литнем?
Ега би іа наземи свалила

Іа да гинем, іа да іа погубим.
Шарко коньа на Марко говори:
Хеі фала ти, Марко Кралевичин,
Можем Марко код неіа да литнем,
Нж извади твоіа бела кжрпа,
Та превжржи твои цжрни очи;
Като литнем вжз видрото небо,
Секакви че ветри да ни сретна,
Бесни ветри и вжрли вирулки,
Може тебе свет да се замае,
Може Марко од мене да паднеш,
Іа чем неіа скоро да намерим
Извадил е Марко бела кжрпа,
Превеза си тиіа цжрни очи,
Излитна'а воз видрото небо,
Секакви ги ветри пресретна'а
Бесни ветри и вжрли вирулки.
Отидо'а код іасниіо месец,
Намериа'а Вида Баздаржинкьа,
Като дигна Марко Кралевичин,
Като дигна тежка топузина,
Да удари Вида Баздаржиінька,
И веднжга Вида побегнала.
Ка іа погна Марко Кралевичин,
Скоро бжрже наземи паднала.
Шарко коньа с копита іа стигна.
Тжргна Марко сабльа димиския,
Да погуби Вида Баздаржинкьа
А Вида се верно примолила:
Фала тебе, Марко Кралевичин.
Немоі Марко мене да погубиш,
Іа не знаіах Марко Кралевичин.
Че си тизе, Марко моі побратим,
Та погубих Иве своі побратим,
Іа чем сега Иве да сжбудем,
Ем че стане по больe іунака,
Больe іунак, што какво е било,
Да поідеме прес Пирин планина
Тука има Магда Самовіла,
Тука има Магдини градини,
Секакво е цвекье посеіала
От секакви болки цвекье има.
Че наберем цвекье самовилеко,
Че да сварим цвекье самовилеко,
Че запоем Иве че оживне,
И веднжга Иве че да стане.
Ем по больe іунак че да бжде.
Тогаі стана Марко Кралевичин
И сас него Вида Баздаржиінька,
Та поідоа прес Пирин планина
Намериа Магдини градини,
Набрали сж цвекье самовилеко,
Та сварна цвекье самовилеко,
Запоиа Иве, оживна,
Стана Иве какво вакло іагне,
Больe че е като ка заспало,
И по больe іунак па станало,
Та станало што какво е било.
И тогаі се Марко зарадува,
Па на Вида тогаі отказуе:
Еі фала ти, Видо Баздаржиніке,
Баздаржинке, моіа посестримо,
Аі д'идеме у моите двори,
Три недели зиіавет че правим,
Че сжживи моі побратим верен.
Отидоа на Прилепа града,
Отидоа у негови двори;
Три недели зиіавет правиа,
Та са пили вино троюготско,
И са пили тоі препек ракиіа.
Минжа им е крави половини.
Тогаі Марко на Вида говори:
-Фала тебе, Видо Баздаржиніке,
Баздаржинке моіа посестримо,
Като ходиш по Пирин планина,
Че тизе си вжрла Самовила,
Че тизе си сичко преодила,
Одила си и води, и гори
Дали има по іунак од мене?
Одговара Вида Баздаржеікіа:
— Фала тебе Марко Кралевичин,
И ти ли си іунак над іунаци?
Да іутидеш у Дукана града
Тамо има дете Дукадинче,
Ем е дете на седжм години
Седжм пжти по іунак от тебе.
Тогаі Марко на Вида говори
— Фала тебе. Видо Базарджинке,
За колко че време да оідеме?"
А Вида му тогаі казуваше.
То е Марко млогу на далеко,
Какво караш коньа така бива,
Мож да одиш три недели време.
Ако ли си коньа попритегнеш,
Че отидеш за три дена време.
Тогаі Марко на Вида говори:
— Фала тебе, Видо Баздаржинке,
Те станахме трима побратиме,
Ха д'идеме у Дукана града,
Да се ваneме дете Дукадинче,
И с него чем побратим да бждем,
Што какво сжe и двата іунаци.
Ка оідоа краі Дукана града,
Тогаі Марко се чудом чудеше,
Да какво че дете да излжже,
Да излжже дете да погуби
Отишле сж у Дукана града,
Краі Дукана камене калджрме,

Срет чаршии порти позлатени,
А в дворове кули направени,
А на кули дете Дукадинче,
А при него Богдан добър іунак.
Ка видо'а Марко Кралевике,
Скоро бърже порти отвориа
И сьс слава Марко посрещна'а.
Окваа го на високи чардак.
Та седели три дни и три нощти,
Се сѫ пили вино и ракиіа.
Тогаі Марко тихом отговара:
— Фала тебе, дете Дукадинче.
Те ние сме трима побратиме.
Че одиме по пусти пустин,
Че одиме по сухи планини,
Че одиме три недели време.
Тамо нема вода за пиіенье:
Коіто може за вода да трае,
Тоі сал може с нас да отива.
А дете му тогаі отказуе:
Че да траем шес недели време,
А то не ли три недели време.
Тогаі се е Марко расърдило.
Па на дете тогаі отговара.
— Ха де, хаіде, дете Дукадинче,
Като идеш с мене. сво побратим,
Само дете ти да се не боиш.
Тогаі пошли троіица іунаци,
Много време блини преминали.
Пливали сѫ северни морета,
Одили сѫ по пусти пустини,
Дето човек не е преминувал,
И тамо са іунаци минали,
Нема нищо іунаци да сретне,
Туку вжрви дете напреде,
Та играе конче тригодично,
Од нищо се дете не боіало.
И Марко си оди на сърдито,
Сал се чуди Марко Кралевичин,
Да какво че дете да погуби,
Че е дете по іунак од него,
Дека мине се е по іунак од него;
Преминали прес сухи планини,
Ходили сѫ три дни и три нощти,
Тамо нема вода за пиіенье,
Тамо вода никоі не са пили,
Сам Марко за вода ожеднело.
А дете се за вода не сеща,
Сам си Марко дума продумало:
— Еі дружина, верни и зговорни,
Тука има потаен кладенец,
Ха да идем вода да пиіеме.
А дете му тогаі отказуе:
Още нема три недели време,
Іа сѫм думал шес недели време.
И Марко се па тогаі расърди,
Па се чуди Марко што да чини.
Марко коньу пословечки дума:
Еі фала ти, Шарко добра конья,
Стана време три недели време,
Ка одиме с дете Дукадинче,
Нигде нема дете да ми падне,
Какво коньу дете да погубим?
Раскриви се с четирите ноде,
Па остани коньу на назаде,
Нека дете нанапред излезне,
Та ега би дете погубили.
Послуша го Шарко добра конья,
Раскриви се с четирете ноде,
Останал іе Марко на назаде,
Изминало і дете на напреде,
Ка разигра Марко Шарко конья,
Ка отклопи сабльа димискиня,
Като махна Марко Кралевичин,
Та пресече дете Дукадинче,
Пресече го на полонината
Том дете хич и не усети.
Тогаі се е Марко упланило,
Та на дете тогаі отговара:
Еі фала тебе, дете Дукадинче,
А пуштиеме наши добри конье,
Да видеме чиіа е по бърза.
А дете му тогаі отговори:
Фала тебе, Марко Кралевичи,
Да нешто ма сърце прегризауе.
И Марко му тогаі отказуе:
Фала тебе, дете Дукадинче,
Те одихме по пусти пустин,
Одили сме снегове ледове,
И там пихме вода снежаница,
Та това[1]) те сърце прегризауе;
Ха пуштаме наши добри конье,
Сае конье че да се разгреме.
Разигра'а нихни добри конье;
Тогаі Марко на Шарко думаше:
— Бегаі, Шарко, до колко си можеш.
Іа погубих дете Дукадинче.
И дете си от конья паднало,
И на Марка тогаі продумало:
— Бог те убил, Марко Кралевичин,
Іа да знаех Марко Кралевичи,
Че тиаска мене да погубиш,
Іа чех тебе з душа да уморим;
Проклет да си Марко Кралевичи,

[1]) При повтарянето на пѣсеньта пѣвецътъ казва од нея ни, ма това.

От тебека нигде гроб да нема,
И Бог Марко да те не приема,
Сал да умреш и да те не знаіа,

От тебека нигде гроб де нема
Ни от тебе, ни от Шарко коньа,
Да не знаіа дека че да умреш!

Слушана отъ Вуче Ангелковъ 6 Септемврий 1887 г.

•

3. Марко Кралевиче, Милош и Вила Белогорка.

Вйно пйіу тройца іуна́ка:
Іедно́ беше Кралевиче Марко,
Дру́го беше Милош до́бжр іунак,
Трекьо беше Милен от Топлйце.
Вйно пі́ше и дума дума́ше:
Іу́тре, ка́жу, пресвете Неделе,
Да йдемо цжрква Раванйце
Да слу́жимо свете литургйие.
Ка е било́ ра́но од зарана,
Ка е звезда́ лице́ зачинйла,
И они́ су ра́ну поранйли,
Поранйли преко по́лье широ́ко,
Настадоше го́ре и зелено,
Али Марка дремка оборйла,
Та не може ко́ньа да уіа́ши.
Па ми вйчи Милошу побра́тиму:
—Чу́іеш мене, Милош побра́тиме,
Іа ми викни тжнко̀ гласовйто
Да ега́ ме дремка оставйти¹.
А Милош му но тйо говори:
—Чу́іеш мене, Ма́рко побра́тиме,
Што іе Вила у го́ре зелене,
Ка сме били и двама малечки,
Нйе сме си и песну поіа́ли
И песен сжм іу бре натпоіа́ло,
Оче мене по глас да позна́е,
Оче мене мла́до да погу́би —
За това́ не смеем да си вйкнем,
Да си вйкнем танко гласовйто.
Іа говори Кралевичи Ма́рко:
Вйчи, вйчи, Милуш побра́тиме,
Што іе вила у го́ру зелену,
Да она́ е моіа посе̏стрима.
Через²) мене и тебе не че.
Вйче Милош танко гласовйто,
Еднуш вйче го̀ра се превжрну́ла,
Кжга́ іунак песну повжрнуло,
Од гора́та шу́ма попадну́ло.
Дочу́ла га Вила Белогорка,
Ско̀ро барже на дела висо̀ка,
Та пречека Милуша іуна́ка,
Вжрли стрелу, іуна́ка утепа.
Іали Ма́рко и това не зна́е,
Чека Ма́рко Милуш да му пое́,
Іали Милуш нема да му пое́.
Метну о̀чи Марко наза́т на тра́гове,
Милош нема по ньега да йде,
Сави Ша́рца наза́т да го тра́жи,
Кжга́ наіде́ Милуша іуна́ка,
Бжлка́ гла́ва, бжлка́ паі трупйна.
Паі се скине от коньа шарено̀га,
Паі си Ма́рко Ша́рцу гово̀реше
— Аку о̀чеш Вилу да уватиш,
Че те раним лебом пексими́да,
Че те по̀им вйно трого̀дишно,
Че ти ковем т іа зла́тжн ко̀вжк,
Че ти ту̀р и узду̀ позлатену.
Аку нечеш Вилу да уванеш,
Чу те сечем на малечке кжрвье,
Чу те ка́чим по гра́нки іелове.
Тжга́і говори коньа шарла́не:
Джржи се мене Марко на рамена,
Ето видим Вила, де се скрила,
Де се скрила до іасното сунце³).
Метну се Марко коньу шараіану,
Извилй се вишни под небеса.
Ка на́близи Вилу Белогорку,
Таі говори коньа шараіано:
„Удри, Марко, до іасното слжнце!“
Ди́жа Марко лаку топозину
Та у̀дари Вилу Белогорку,
Та іу сту̀ри на цжрнйца земьа.
Па іу вати Кралевичи Марку,
Па извади сабльу димискйіу,
Да посече́ Вилу Белогорку.
А Вила му оваког говори:
Не мо̀і мене, Кралевичи Марку,
Милоша чем на́ноге да дйгнем.
Ста́ви гла́ву и паі бѣ е трупину,
Па му ту̀ри сваіке-іаке травке,
Удари го ша́ком през обра́за;
Рипи іунак на іуна́чке но̀ге,
Нема іунак да ка́же дека га болй,
Нж се пла́че дека мно̀гу спа́ло,
И тога́і е Марко Вилу опуштило.

Слушана отъ Димо Радевковъ въ с. Филиповци (Трънска окол.) 29 Априлий 1888 год.

¹) При повтарянието: да іустанн. ²) При повтарянието: зарад. ³) При повтарянието: слънце.

4. Тимишарин Гіуро, Марко Кралевич, дете Голомеше и Арапин.

Шéдба шéта Тимишàрин Гьýро,
Шедба шета, та прилика тражи,
Саде оди, садé оби'оди,
Кòньу ý рака, сив сòкол нá ржка.
Сè обидè рéдом по земьáта,
Од йстока дорѝ до зáпада.
Нѝгде нéма девòіка да нáіде,
Да си нáіде на лицè прилíка
И на мáіка тоі вѐрна одмéна,
И на баштà тоі верна роднина.
Когà оідѐ грàда Сжичáмена,
Тàмо наідè за сéбе прилика,
Тамо наіде за маіка одмена
Тамо наіде за башта роднина.
Утжкмил іе гиздàва девоіка,
Кýма кумѝ Мàрноте іунáка,
Пò стар дéвер Іанкула воівода,
Па си нема премлàдо дèверче.
Прòговори Тимишарин Гьýро:
— Фала тéбе, моіа стáра мáіко,
Одалéко девòіка утжкмих,
Одалеко града Сжичамена,
Кума куних Марко те іунака,
По стар девер Іанкула воівода,
Па си немам премладо деверче
Проговори нему стара маіка:
— Фала тебе, Гьуро, мили синко,
И това ли, синко, да те учим?
Іа òмеси тоі бела погача,
Па наточѝ тоі препек ракиіа,
Па си турѝ у свилни дисаги,
Па си справи твоіà добра кòнья,
Па си іахни твоіа добра конья,
Та си поіди по равни друмове.
Кои те сретне побратим го вани
Да ти бжде премладо деверче;
Кої те сретне и па кої те стигне,
Тѝве него побратим да вàнеш.
И Гьýро о маіка послушало,
Та омеси тоі бела погача
И наточи тоі препек ракиіа,
И си справи нему добра конья
Па уіахна нему добра конья,
Та си поіде по равни друмове.
Нема нигде никого да сретне,
Ни да сретне, ни па да си стигне;
Кога оіде на краі Бело море,
На краі море у бѐла песòка,
Дéка лежѝ детè Голомѐше,
Дека лежи у бела песока,
Дека лежи голо голишаво.
Проговори Тимишарин Гьýро:
„Бог помáга млàди побрáтиме."
Одговàра детè Голомѐше.
„Дал Бог добрò, незнàни делѝю!"
Проговори Тимишàрин Гіýро:
— Фала тебе, млади побратиме,
Хàіде стáни низ бела песока,
Тèбе наідòх, побратим че си ми,
Сà се жèним девер че ми бждеш.
Проговори дете Голомеше:
— Бог те било, незнана делию.
Ти ли с мене шега че си біеш,
Хàіде вжрви на кадè си пошéл;
Ако земем тòва дрéбен камик,
Че те ýдрим у рýсата глàва,
Че искарам твоі цжрни òчи.
Проговори Тимишарин Гьýро:
— Фала тебе млади побратиме,
Іà сжс тебе шéга си не біем,
Іао тебе за йстина дýмам
Ако нечеш за вера да ванеш,
Че се кжлнем у дни у години
Ако нечеш за вера да ванеш,
Че се кжлнéм у велики пòсти,
Што постиме до сéджм недéли,
Та постиме за ден за Велѝкден -
И іу пости іàви че се кжлнем
Тогàі са е за вéра ванало,
Тогаі стана дете Голомеше,
Излезнал іе низ бéла песòка.
Соблéкжл іе Тимишарин Гьуро,
Соблекжл іе гýнья кубелиіа,
Та облече дете Голомеше.
Завéде го на свои двороʹве,
Одвéде го у лàдни одаи,
У одаи шàрени кòвчеди,
У ковчедзи тиіа злàтни дрéи
Па òтвори Тимишарин Гьуро,
Па отвори шарени ковчеди,
Па извади тиіа златни дреи,
Па говори Тимишарин Гьуро:
— Фàла тéбе, млàди побрáтиме,
Избáраі си дреи спрòти тéбе.
Избрало е дете Голомеше,
Избрало іе тиіа златни дреи,
Па облече тиіа златни дреи.
Та излéзе на високи чàрдак,
[Па говори Тимишарин Гіуро]
„Рéдома са сабли накачени".
Проговори Тимишарин Гіуро:
— Фала тебе, млади побратиме,
Избираі си сабльа спроти тебе
И он избра сабльа спротѝ нéго,

Длъга сабльа шеснаесет педи,
А у ширин до четири педи.
Забрънчи си сабльа димискіја.
Проговори Тимишариа Гьуро:
– Фала тебе, млади побратиме,
Іела на двор у равни дворове
Да изберeш лека боздугана.
Избрало е лека боздугана.
Лек боздуган сто и шесдесе ока.
Па іа вcase дете Голомеше,
Заметна си лека боздугана,
Па му дума Тимишариа Гьуро:
Фала тебе, млади побратиме,
А д-іидеме у ладни іахъре,
Да набереш коньа спроти тебе
Ка улезна дете Голомеше,
Ка улезна у ладни іахъре,
Па зареди редом по коньове,
Коіа коньа за опашка ване,
Се коньове низ врата исфърли;
Ред іе дошло до Гьурова коньа.
Кога вака коньа за опашка,
Коньа тегли надзат да повърне;
А коньа са надзат не повраща
До колена у земи уштуца,
А коньа се надзат не повраща.
Избрал си е Гьуровата коньа,
Оружа го и па оседла го.
Па си іахна Гьуровата коньа.
Итра била Гьуровата коньа
Да коньа іе уіліиа кьутліиа.
Три пъти іе у бої улазило,
Три пъти се със арапе било,
Та се коньа на чаркове въртü.
Ка си іахна таіа добра коньа,
Ка го іахна дете Голомеше,
Па се збра'а китени сватове,
Па поідоа по равни друмове.
Ка си поіде дете Голомеше,
Ка си поіде с китени сватове,
Па си личи у китени свати,
Като кьосем у големо стадо.
Ка миная прес поле широко.
Настанаа у тесни клисури,
У клисури у гори зелени,
Излезнал е църиа арапина,
Арапина страшна халетина:
Устата му като мали врата,
Очите му два мали пенджери,
Нозете му Солунски дирeци,
Ръцете му, като два дирeци.
Пресретнал іе китени сватове,
Пресретнал ги на сватове дума:
– Фала вие, китени сватове,
Аіде вие сега си минете,
Сега не чем ништо да ви чиним.
Ка се віе отвъд повърнете,
Што земете дари от девоікьа,
Се чем дари іазе да си земем
И че земем гиздава девоікьа.
Никоі сміеіа дума да продума.
Проговори дете Голомеше:
– Бог те біло, църиа арапино,
'Арапино, страшна халетино,
Секи си се от тебека бої,
А іазе се от тебе не боим.
Іа не чуем, ти това што думаш,
По еднъж іе маікьа ни раждала,
По еднъж че нам смърт да си бъде
Кому вече Господ че поможе.
Заминая китени сватове
Отидоа на момини двори,
Излезнала момината маікьа
Сви сватове дари одаріла.
На Маркоте коньс костеново,
На Іанкула од злато кошульа,
На деверче ништо дар не даде.
Па говори момината маікьа:
– Фала тебе, премладо деверче,
Тебе нечем ништо дар да дадем
Тебе дарим гиздава девоікьа,
Да іа чуваш от зло по пътищата.
Ка поідо'а китени сватове,
Ка поідо'а по равни друмове,
Поведо'а гиздава девоікьа;
Ка миная прес полье широко,
Настанаа у тесни клисури,
У клисури у гори зелени,
Бог да біе църна арапина,
Товарил іе петнаесе мъски,
Товарил іе тоі тежко иманье,
Па си седи под зелен чадъра.
Ка доідоа китени сватове,
Ка доідоа у тесна клисура,
Бог да біе църна арапина,
Уіахнал іе коньа вирогона,
Па претече китени сватове,
Па ги запре у тесни клисури.
Проговори църна арапина:
— Чуете ли, китени сватове,
Даваіте си, дар што са ви дали,
Ако духнем — ветър че ви носи,
Ако плюнем — порої че ви носи
Да ви іадем — една лошка нема.
Даваіте си дар, што са ви дали,
Сіте сега че си погинете
Сви сватове дари са си дали,
Марко даде копье костеново,

Іанкул даде от злато кошулья,
Па бегаа китени сватове.
Се бегаа еди́н не остана̀;
Сал остана премладо деверче,
И при не́го гиздава девоікьа.
Про́говори цжрна арапина:
—Фала тебе, премладо деверче,
Даваі, каже, дар што са ти дали.
Проговори премладо деверче:
— Бог те било, цжрна арапину,
Іа́ не чуіем, ти това што думаш.
Мене не са ништо дар дарили,
Дарна ме гиздава девоікьа,
Да іа чу́вам от зло по пжтищата,
Глава давам, девоікьа не давам.
Проговори цжрна арапина:
—Фала тебе, премладо деверче,
Даваі каже, гиздава девоікьа:
Да те духнем — ветжр че те носи,
Да си плюнем — вода че те носи,
Да те іадем — една локма̀ не́ма.
Проговори дете Голомеше:
—Бог те било, цжрна арапино,
По еднжж іе маікьа ни раждала.
По еднжж че нам смжрт да си бжде.
Кому вече Госпот че помогне.
Іа не чуіем, ти това што думаш,
Іа ми стани на іуначко ме́сто,
Че да вжрльам ле́ка боздогана,
Да си ви́дим што іунаство имам.
Устраши́ се цжрна арапина,
Устраши се, бо́-ме уплаши́ се.
Скараа се до двама іунаци,
Кої по напре́д боздоган да вжрли.
Проговори цжрна арапина:
— Фала тебе, премладо деверче,
Іа че напред боздоган да вжрлим.
Кайл стана дете Голомеше
Станало е премладо деверче,
Станало е на іуначко место.
Станало іе малко на беле́ги.
Ка нишани цжрна арапина,
Ка нишани́ дете́ да удари,
Не нишани́ ко́ньу у гжрди́те.
Нел нишана ко́ньу ме́джу о́чи
Ка си вжрли с ле́ка боздога́на,
Сложи́ла се Гьу́ровата ко́нья,
Сложи́ла се ни́чком на коле́на
И боздога́н над не́го прелете́.
Проговори цжрна ара́пина:
- Фа́ла, те́бе, премла́до де́верче,
Еднжж фжрла́х на ка́мима паднах.
Аіде мо́ре ош еднжж да вжрлим.
Про́говори премла́до де́верче:
—Бог те би́ло, цжрна̀ арапино,
Нас іе маікьа по еднжж раждала,
По еднжж че нам смжрт да си бжде,
Кому́ ве́че Го́спот че помо́гне.
Па си стана̀ цжрна ара́пина,
Па си стана̀ на іуна́чко ме́сто,
Па нишани́ дете́ Голоме́ше.
Ка нишани́ с ле́ка боздога́на
Да удари цжрна ара́пина,
Не нишани́ ко́ньу ме́джу[1]) о́чи,
Нел нишани́ ко́ньу у гжрди́те.
Ка се сло́жи ара́пската ко́нья,
Он да зго́ди цжрна ара́пина.
Ка си вжрлѝ премладо де́верче,
Ка се фжрли с ле́ка боздога́на,
Сложи́ла се ара́пската ко́нья,
Сложи́ла се ни́чком на коле́на,
Тжркалья се по зеле́на тре́ва,
И он его́ди цжрна арапина.
Удари го у ара́пска гла́ва,
Искара го низ си́ньото седло́,
Па си тжргна̀ премла́до де́верче,
Тжргна́ло си та́іа остра̀ са́бльа,
Расточи́ло са́бльа на зла́бове.
Па си махна̀ сжс о́страта са́бльа.
Дорѝ о́стра са́бльа да опра́ви,
На ара́пин гла́ва да одре́же,
До де́сет іе буче[2]) изспресе́кжл.
На ара́пин гла́ва одреза́ло,
По́губи си цжрна ара́пина,
Па о́древа ара́пската гла́ва,
Па іа турѝ ко́нска зоби́лница,
Па си оіде́ на зеле́н чаджра,
Та си забра̀ петна́есе мжски́,
Товарени сас те́жко има́нье.
Па паідоа з гизда́ва дево́ікьа,
Та си іі́да по равни дру́мове,
Та оідо́а на Гьу́рови дво́ри.
Ка оідо́а на Гьу́рови дво́ри,
А сва́тове ду́ма са дума́ли:
Фа́ла ві́іе, ки́тени сва́тове,
До́ста пи́хме и до́ста руча́хме.
Ха́де мо́ре ні́іе да пі́еме.
Да пие́ме на дете́ за ду́ша,
Девоікьа іе ара́пин закара́л,
Погуби́л іе премла́до де́верче,
Та си не́ма де́верче да до́іде
Тамжн са си ду́ма продумали,
И дете́ іе на по́рти чукна́ло,
До́ри оні́ по́рти да отно́ра,
Ритна́ по́рти премла́до де́верче,
Ритна́ по́рти, та по́рти искжрти,

1) При повтарянието: меджи. 2) При повтарянието: бу́ки.

Накара ги у сред у дворове,
А малите при кѫщните ошлй,
Па ўлеана у равнй дворове,
Уведе си гиздавá девоікьа,
Па си сѫбрá премладо деверче,
Сѫбрáл си іе китени сватове,
У трапедао сватове седнáа,
Па си трѫгнá премладо деверче,
Трѫгнáло іе лека боздогáна,
Та си біїе Марко добѫр іунáк,
Ни го біе с лека боздогáна,
Па го біне и на Марко дума:
— Бог те біло, Марко добѫр іунáк,
Заштò йдеш та си кума ловиш,
Кога не мош кума да си бѫдеш,
И не можеш девоікьа да чуваш?
Па си вана Іанкула воівода,
Та си біїе Іанкула воівода,
Па говори премладо деверче:
Бог те біло, Іанкуле воіводо,
Заштò йдош, та се девер ловиш,
Кога некоіш девоікьа да чуваш?
Па си вана млади младожéнья,
Та си біїе млади младожéнья.
Па говори премладо деверче:
— Бог те біло, млади младожéнье,
Оти йдеш далéк за девоікьа,
Кога немоіш девоікьа да чуваш?
Па го біне с лека боздогáна,
Па говори гиздава девоікьа:
— Ўдри, бряче, ўдри та утепаі,
Саде немоі коста да потрошиш.
Па си пушти млади младожéнья,
Па си сѫбрà китени сватове,
Па си даде пет азнй имáнье,
Па ги даде, та свадба правіл,
А пет азни на девоікьа даде,
А пет азни дете си везело
Па ги везе дете Големеше,
Па си оідé на краі Бело море,
На краі море у бела песока.

Жото Иликовъ 31 Декемврий 1887 Мк. 179.

Отъ с. Ярлово (Самоковска Околия).

Записалъ *К. А. Шапкаровъ.*

—

Арватка девоікьа и триесе іунаци; Марко іа убива со превара.

(Исвѣна отъ Достана Стоева, отъ сѫщото село.[1])

Седи Марко, та с макьа вечера
Су'а леба и вино цѫрвено.
Он вечера, макьа невечера;
Макьа сина се у очи гледа.
Марко си потко говори:
„Бре вечераі, моіа стара мале!"
Она рекла: „Вечераі ми,
Вечераі ми, Марко, мили сине.
Твоіа макьа милос' не вечера,
Де е макьа сина нечувала,[2],
Де е макьа іунака родила!"
Марко си поти'о говори:
„Мучи, мучи,[3] моіа стара мале!
И ти ли си сина нечувала?
И ти ли си іунака родила?
Іунак има, под мишка ме носи!"
Расплака се Марковата макьа.
Досети се Марко, вреден іунак.
Па на макьа потко говори:
„Мучи, мучи, моіа стара мале!
Не'де кажи Арватка девоікьа,
И она ме под мишка носеше,
Ама сѫм іа мале, погубило; —
Не бе'ме триесе' дружина,
Собра ме се под Арвата града.
Там найдо ме една бела чешма,
На чешмата, дѫрво от борикьа,
На дѫрвото, камик воденички.

[1] Достана Стоева, отъ село Ярлово, щерка на баба Митра Стоева, отъ сѫщото село, ми е испѣла 165 разни и прѣкрасни пѣсни така точно и редовно, като на книга да бѣхѫ писани та да ги четѣше. Нейната чудесна поетическа паметь ме е толко удивила, щото мислѭ, че едва ли ще се намѣри втора въ това отношение. А пакъ европейскитѣ славянски филолози, като критикуватъ „Веда Словена" на С. Верковичъ, чудьятъ се какъ единъ и сѫщъ пѣвецъ ще можелъ да запомни 4.000 стихове? Аз обаче не само толко, ами може би и всичкитѣ ѝ, испѣни мене пѣсни, да е испѣла повече отъ 16 хиляди стихове. Нека пакъ се чудьятъ и удивляватъ, които не вѣруватъ, или нека провѣрьятъ, ако желаьятъ. Лицето, за което ми е думата, е живо.

[2] *Исчувала* = изгледала, исхранила.

[3] *Мучи* = мълчи.

Чуди'ме се три'есе іунаци,
Чуди'ме се, мале, дзвери'ме се:
Кoi ми тури джрво от борикьа?
Кoi ми тури камик воденички?"
Провикна се коварче низ гора:
„Чудете се, триiесе дружино,
Чудете се и не чудете се!—
Штото ви е джрво от борикьа,
Това ви е Арватьи вретено;
Штото ви е камик воденички,
Това ви е прешлен на вретено!"
А нам ни се вжрао не засфидé,
Та станя'ме три'есе іунака,
Та оідо'ме у Арвата града.
Почука'ме, на порти железни,
Почука'ме, мале, повика'ме:
„Тува ли си, Арватко девоiкьо?
Тува ли си море? іа излезни!
Отфори ни тоі железни порти,—
Зажени'ме Милоша іунака.
Зажени'ме та кье те водиме!"
Немало іа Арватка девоiкьа,
Немало іа, мале, да излезе;
Излезнала по стара робинньа,
Излезнала, порти отфорила.
Проговори по стара робинньа.
„Іа елате, три'есе іунаци;
Тука нема Арватка девоiкьа;
Отишла е на зéмьа запада,
Отишла е, земьа да обиде."¹)
Па влезнали триiесе іунаци,
Наславиле от добри-те конье,
Па поби'а тие буіни²) копье,
Навезали³) нявни добри копье;
Чекáли са Арватка девоiкьа.
Кога' било у нош, у полунош,
Загреáла една іасна дзвезда,
Загреала од земьа зáпада,
Греом грее, на порти догрее.
Та не ми е таiа іасна дзвезда,
Нело ми е Арватка девоiкьа,
Па влезнала у равни дворове.
Нарипали триiесе іунаци.
Арватка им потио говори:
„Добре дошли, три'есе' іунаци."
„Добре нашла, Арватка девоiкьо!
Зажени'ме Милоша іунака,
Зажени'ме, за тебе доідоме,
Доідо'ме, та че⁴) те водиме!"
А она се, море, зарадува, —
Искачи ги високьи чардаци,
Започели вино да си пиіа.
Тжргна сабьа Марко, вреден іунак,
Тжргна сабьа, там да іа погуби.
Арватка се, море, разльутила,⁵)
Земала си троостру⁶) камджиа,
Та забрала триiесе іунáци,
Накара ги у кале Арватцко,⁷)
Накара ги, та ги затфорила,
Та лежали до ден, до Велигден.
Кога било на ден, на Велигден,
Излезнали Арватки девоiкьи,
Излезнали, оро да играіа.
Нема іунак, оро да си води.
Пожали се Арватка девоiкьа:
„Іа си имам триiесе іунаци,
Че изведим, оро да си вода!"
Извела ги Арватка девоiкьа.
Немогли са оро да и вода
Па земала троострy камджиа,
Накарала ги у кале Арвацко,
Накарала ги, па гьи затфорила;
Па е ошла оро да си вóди.
Закукáло пиле кукавица,
Закукало на джáина пенджéра;
Малко кука, аль повече дума.
Си-те си ги на влакно⁸) изведé,
Сал остана Марко вреден іунáк
И нéгова шáрця, добрá кòнья,
Па си дошлà Арвàтка девòiкьа;
Штó да види, море, што да чýе?—
Избегнàли триесе іунаци,

¹) *Да обиде* = да обиди, да обиколи и види. Сащата рѣчь „*обиждамъ*" употрѣбява се въ Македония съ това значение; а още значи и *опитвамъ*. Ела двата ние да се обидиме т. е. да се опитаме, да се опитаме силитѣ си, кой кого ще надмоще.

²) *Бýіни копье* другадѣ е казано; *боино кóнье*. Послѣдното, по всѣкоя вѣроятность, е пó-право, като произведено отъ *бой*. А пакъ другадѣ въ пѣснитѣ се срѣща „кушка бýіалия", т. е. бýйна.

³) *Навезали* = навързáли.

⁴) *Че* = ще. Въ Ярлово казватъ: *чем, чеш, че*, а въ г. Самоковъ: *кьем, кьеш, кье*.

⁵) *Разльутила* = разсърдила, както се казва и въ Охридъ.

⁶) *Трóострy* въ другъ единъ вариантъ казано е „*стрдо-орои*". Кое отъ двѣтѣ е по-право, не могж да знаж точно, но чини ми се, казаното въ втория вариантъ защото явно се види, че то произхожда отъ „три и остро" *трóострy камджиіе*, камшикъ който има три остроти, т. е. три върхове.

⁷) У другъ вариантъ е: златцко халатцука, т. е. чудовищно.

⁸) *Влакнó* = косъмъ.

Сал останал Марко вреден іунак
И негова шарца, добра коньа
Раальути се Арватка девоікьа,
Врана коньа на голина[1]) іавна.
Та одгони триесе іунаци.
Погледал е Марко, вреден іунак,
Какфо си е брави[2]) отфоріа,
Какфо си е брави затфоріа.
Па се справи[3]) Марко, вреден іунак,
Премьени се рўо калугерско,
И загърна кожух калугьерски
И си турил капа калимавка
И си земà Марко патерица.
Патерица, Марко, позлатена:
Па се качи на добрата коньа,
Па си оідè по ранни друмове,
Та е стигна̀л Арватка девоікьа
Арвàтка му потио говори.
„Аиде, аиде, църно калугьерче;
Аіде, аіде, да си бърамо.“
А он рѐкол: Тако̀м Бога,
Таком Бога, гьиздава девоікьо!
Іа неможем с тѐбе да се бърами,
Мòіа коньа, коньа аджамиа,
Тфоіа коньа, коньа акалиіа.“
Проговори Марко вреден іунак:
„Таком Бога, гьиздава девоікьо!
Нешто ти се чижма подмакна̀ла,
Подмакнала на нога десница,
Наведи се, чижма да потъргнеш.
Измами се Арватка девоікьа,
Наведè се чижма да натъргне.
Он извади лека боздогана,
Та я удри танньи половини,
Дека у[4]) се джубè раздваіаше,
Од едного, двамина станàла.
Па си земà она добра коньа,
Та одгони триесе іунака.
Ка видо̀'а Маркоти іунака,
Они пищà като льути змии
Марко си им потио говори:
„Не боите се, триесе іунаци!
Сега нема Арватка девоікьа!
Погуби си Арватка девоікьа.
Па си ошли до̀ма, на дворове.

Отъ с. Джябени (Костурско), Македония.

Доставилъ *К. А. Шапкаровъ.*

Іанкула войвода пограбва беза Магда Арбанашка за стари Новака.[5])

Се собрàле, се набрàле[6])
Сфи кральо̀ви и бано̀ви,[7])
Да ми іадѐ,[8]) да ми пиѐ
Мушафѐре да ми пра̀ве
Му[9]) говòри стари-Но̀вак:
„Аі кральови и банови!
До̀лна зѐмьа, Арбанашка,
Утре има го̀лем сеір,
Дево̀ікьи-те о̀ро и́гре,
Момчината[10]) ка̀мен фърге,

[1]) *На голѝна* = на голо, т. е. безъ сѣдло.
[2]) *Брава, брави* = катанци, вратни куфари, по цинцарски: *браи*
[3]) *Се справѝ* = се приготви
[4]) *У* или *іу* = вм. над. З [illegible] лично мѣстоим. ж. р. ед. ч. [illegible] й
[5]) И на тази пѣсень до сега не съмъ срѣщалъ вариантъ другъ въ до сега издаденитѣ сборници или период. списания. Записвачътъ й, Търпко Поповъ, отъ сѫщото село е единъ отъ най-родолюбивитѣ учители и ревнитель на народ. умотворения. Неговитѣ страдания не сѫ малко, нъ не имъ тукъ мѣстотото да се опишатъ.
[6]) Удареното въ Костурския говоръ е тъжа неподвижно; то обича всѣкога прѣдпослѣдната срччка на рѣчьта, както ще се види и отъ наложената тукъ пѣсень.
[7]) *Кральо̀ви, бано̀ви;* въ Костурско, както и въ Дебърско прѣдпослѣдната съгласн. в въ окончанието не се изоставя, както по другитѣ западно македонски мѣста.
[8]) *Іадѐ, пиѐ* = вм. *ядатъ, пиятъ.* Въ Костурския говоръ 3 лиц. мн. ч. наст. вр. у глаголитѣ окончава на е вм. *ат, ят* или *ам,* т. е. съ измѣнение прѣдпослѣдната гласна на е и безъ крайната съгласна *т.* Това послѣднето става и въ Ерловския говоръ, въ Самоковско, както видѣхме по-горѣ.
[9]) *Му* [illegible] вм. 3-то личното мѣстоимение въ Костур. говоръ нѣма множеств. число, както ни се каза ще срѣщнемъ въ Костурскитѣ пѣсни. Сѫщото се срѣща обаче и въ други говори
[10]) *Момчина.* Въ нѣкоитѣ западно Македонски говори имената отъ ср. р., съ окончание *е,* прѣимуществено умалителнитѣ и други, съ окончание *че, мн,* ч. имать не на *ни,* както у другитѣ български говори, и не *на,* както *име, имѣна,* а не- *имена: іагне, іагнина, момчѐ, момчина: момиче, моминчина; девоиче, девойчина;* (Въ Прилѣпъ *момчиньа, девойчиньа* и пр.) *нешче, нешчина; море, мо̀рнина* и пр.

Стáри старци сеир чине,
Бéла Мáгда нáпрет тжрга,
Напрет тжрга со три тáнци,
Со три танци оробéрци.[1])
Кóі ie сúлен, кoi ie врéден,[2]
„Да и донéси бела Магда,
Кье м арúзам Румелиiа,
Румелиiа и Влахиiа!“
Iанкýлчето му говори.
„Бóг те ýбил, стари вýйко![3])
Шчé á тáксеш дедовнúна?“
Сé нафади стари Новак.
И од нóво ми извúка:
Кoi ie кáджр, кoi ie вреден,
„Да и донеси бела Магда,
Кье м аризам Румелиiа,
Румелиiа и Влахиiа!“
Се нафáди[4]) Iанкулчето,
Сурва[5]) дóлу, вóмен авур,[6])
Дá подсéдла бжрза кóнья,
Му говори стари Новак:
„Аку Iáнкул сáм ми óди,
Речéте му да не зéва,[7]
Да не зева сфóiта кóнья,
Оти му iест аджамиiа;
Нека зева мóiта конья,
Оти ми iéст[8]) унерлиiа!“
Iанкул нúкoi[9]) не попичýка,[10]
Си iа вьáвна сфоiта конья,
Си iа вьавна и отиде
Арбанашка пýста земья;
И му рéче: „Бог помáгал,
Долновéмци, Арбанашци!“
„Добре дóiде, дóбжр iýнак,
Дóбжр iунак, горнóземец,
Слéзи, iунак, от конья-та,
Да ми фжрлиш мáлце камен,
Кoi шчо фжрге наши момци!“
Сýрва Iанкул от конья-та,
Ýдри маждрак во земьата,
Вжрза конья за маждрáка.
Му дáдое[11]) тéжок камен,
Тежок камен, шчо теглéше,
Шчо теглеше трúста оки.
Сфи момчиня го фжрлие
Го фжрлие до краi грáда,
Тоi го фжрли во сред[12] града,
Та расипа[13]) до три мáали
Ми скочие сфите стáрци
Сфите старци и старúци
Си оiдо'е сфи по дóма,
Да си пýле тешки кжнчи.[14]
Вьавна Iанкул бжрза конья,
И му рече: „Бéгаi, коiну,
„Бегаi, коiну, да бегаме!“
Конья нéму одговори.
„Бре Iанкула, млáд Iанкула!
Не сме дóшле да бегаме,
Тук[15]) сме дошли[16]) iунер да сторúме!“
Iанкул коiну одговорил:
„Пули,[17]) коiну, шчо сторú'ме,
Шчо стори ме, — душегýбiе!“[18])
Iунак Iанкул iа заигра,

[1]) *Оробéрец* — който умѣе да бере хорото, който добрѣ игрáе. Въ Охридъ *оробир*, който обича да играе, слѣд. и добрѣ играе.

[2]) *Вреден* = достоенъ, каджрен. Съ това значение тая рѣчь е въ употрѣбление на всѣкждѣ въ Македония; а значението и *врѣдние-тель* никакъ у насъ не е познато.

[3]) *Вуйко* = майчинъ братъ, *уйко*: последньата форма, която е въ употрѣбление в другитѣ български говори, въ Македония никакъ не се случва, а всѣкога първата: *вуйко*.

[4]) *Се нафади* = хвати го iадъ, се разсърди.

[5]) *Сурва* = слезе, отъ *сурвамъ*, *сабирамъ*.

[6]) *Авур* = дахъръ.

[7]) *Да не зéва* = Да не зима.

[8]) *Iест* = ie.

[9]) *Никой* вин. пад. им. *никой*.

[10]) *Не попичука* = не послуша, не ще да зная какво му говорятъ.

[11]) *Дадое* = дадоха.

[12]) *Сред* = срѣди.

[13]) *Расипа* = развали, събори.

[14]) Въ западна Макед. само въ Костурско казватъ: *кжнчи*, а всѣкждѣ другадѣ *кукьи*.

[15]) *Тук* = туку, но.

[16]) *Дошле* и *дошли*; последнята форма рѣдко се случва въ Македония, и то къмъ източната страна, отъ Кукушъ на тамъ, а въ западната всѣкога се употрѣбява първата форма съ оконч. *е*.

[17]) *Пули* — гледай, виждь. Съ това значение глаг. *пулямъ* се употрѣбява въ Костурско, Леринско и Воденско; а другадѣ по Македония сжщиятъ глаголъ значи: имамъ очитѣ си отворени, безразлично да ли гледамъ или не, т. е. еднакво съ гръцкото: χατάζω я не и съ рѣчка.

[18]) Рѣчьта *душегубie* употрѣбява се и въ Охридъ.

Іа заигра бжрза коньа,
Та іа фати бела Магда
И ја фжрли зат коньата.
Сф'т момчиња се фтурiе,
Потжрчае, се вжрнае:
Русо Петре не се вжрти,
Туку тжрчи и се мачи.
А Іанкула му говори:
„Аі ти, іунак, добжр іунак!
Сфи, шчо тжркое, се вжрнае:
Аі и ти, бре, ми се вжрни,
„Да н погубиш сфоіта млада!“
Бела Магда му говори:
„Не го гьибаi,[1] заналдиа;
Това іест моето армасниче.“[2]
Му говори млад Іанкула:
„Аі ти, іунак, добжр іунак!
Вжрни се, оти ке погубиш,
Ке погубиш твоіа младос.“
Бела Магда му говори,
Му говори на Іанкула:
„Кої шчо си сме, бре, сака'ме,
Така си се погодi'ме.“
Млад Іанкула іе говори:
„Мори Магдо, бела Магдо!
Іаз за мене не те носа:
Тук те носа за нуіна ми.“
Таіа фати, да ми плачи.
Крильови-те си рекое:
„Де ми гредиⁿ³) малко мжнгла,[4]
Малко мжнгла,[4] летна роса
Се опули стары Новак,
И му рече на крильови:
„Таа не іест сина мжнгла,
Нито маіска летна роса,
Туку ми іест млад Іанкула.“
Ешче[5] речта не доречe,
Доіде Іанкул и донесе.
И донесе бела Магда:
„Нати, нуіко, бела Магда!“
„Аі ти, внуче, бре Іанкулче!
Нека ти іест арлаана
И од Бога и од мене.“
„Бог те убил, мои нуіко!
Іаз не сакам бела Магда,
Туку сакам да ми дадиш,
Да ми дадиш шчо ми такса!“

Записалъ учит. Т. Поповъ Испѣвалъ отъ 100 годишний старецъ Стоянъ, отъ с. Джамбени.

Отъ Градоберъ (Солунско).

Доставилъ К. А. Шапкаревъ.

Крали-Марко иска съ измама да убие дете Дикатенче, нъ не сполучва[6].

Записалъ Солунс. уч. А. Биринъ.

Крали-Марко ка' си вечерiл,
С' една жена давезда си прика-
жувал[7].
„Давездо, давездо, вечерниче,
Дали има по іунак од мене?“
И давездата му зборувала:

[1]) *Гьибаи* = закачамъ нѣкого.

[2] *Армасниче* = годниче. Въ Кукушко и Костурско годежа наричатъ: „*армас*“ отъ грцкото ἀρραβών, а въ Охридъ *сирок* и годеникътъ *сирачникъ*; другадѣ пакъ *изгоденъ* и *тжжменикъ*.

[3] *Греди* староблгарско = сѫвкжда. Тая рѣчь се употрѣбява въ Костурско, Леринско и Рѣсенско.

[4] Европейскитѣ славистн още иска се съмнѣвать въ сѫществуването на *ринглмн* у южно македонското наречие и особито у Костурското. Знач. и задач. на нашата етнографии отъ Д-ръ И. Шишманова, стр. 26), а ние нѣмаме нужда отъ друго потвърждение при живото потвърждение на рѣченото население (в. н. с. кн. XIX и XX стр. 257-258). Които има нужда отъ други по-вѣрни доказателства, нека стори единъ трудъ да отиде лично въ Костурско, особито у село Джамбени, кждѣто отъ самото име на селото ще се увѣри въ неоспоримостьта на казаното ни тези и другоѣвъ. Отъ думата *джба*, която тамо се изговаря *джмба*, излезло е името на селото, Джамбени. Тамъ ще чуе още *джмби*, *грмнди*, *грнди*, *грмбиче*, *пенш*, *ржнка*, *мжнки*, *мжнгла*, и много още други.

Ешче. Никждѣ другадѣ въ Македония тая форма не се случва. Въ цѣлата почти западна Македония казватъ *уште*, а въ Кукушко *оште*, или *йоще*, само въ Костурско чуе се *ешче*.

[6]) Срав. Милад. в. No. 121. Тая пѣсень тукъ прилича да е повече като приказка или разказъ отъ колкото пѣсень. Нъ азъ ѭ писахъ колкото за да се види говори на селото отъ кждѣто е чървана.

[7]) *Прикажувал* = разговарял се.

„Има, Крали-Марко, има;
Има на Дикатенска земьа
Дете Дикатенче на седжм години,
И седжм кита от теб по-јунак."
Си прижальал Крали-Марко,
Си наседлал коньот и кинисал
Да шета, да ја најде Дикатенска земьа.
Ка іе најдел Дикатенската земьа,
Тамо, блиsу, имьло едно село,
И утишел при селото,
И видел на један двор, що играят деца,
И го чекат на дете Дикатенче,
За да ходат на школьото.
Крали-Марко им іе рекал,
„Даль го знаіте на дете Дикатенче?
Даль го знаите кајде си седе?"
Тие му рекле: „„Дете Дикатенче
Си седе на горната страна на селата;
Неговите порти са от алтжн позлатени
Неговите капджрии сж от злато позлатени."
Крали-Марко отишел на портата;
Три пати викнал, три пати тропнал,
Не оторили; си прескжрнал преку дандаст,
Видел, аланкито му рувок¹) му течат:
Дете Дикатенче расипано спие,
Майка му при него седе и мухите му бркет.
Крали-Марко рекал: „добжр-вечер,
„Добжр-вечер Дикатенчино майко!
Со него имам многу мерак да шетам."
Майка му му рекла, „Кајде е вреден,
„Кајде е вреден дете Дикатенче,
Коньь да вьяха, остра сабьа да држе?"
Станало дете Дикатенче
И рекло: „Мале, наседли ми коньот;
„И јаз имам мерак да шетам,
Да шетам со стрико Крали-Марко."
Майка му му наседлала коньот,
И му дадела²) острата сабьа,
Кьинисоло да шетат со Крали Марко.
Ка отишле до срет пжтот,
Крали-Марко му е рекал:
„Даль ти се пие, дете Дикатенче, вода?"
Дете Дикатенче му рекло:
„Ми се пие, стрико Марко."
Крали-Марко му е рекал:
„Та, каді има вода, наведи се³) да пиш."
Ка се наведе и дете Дикатенче,
Махнал Крали-Марко со сабьата.
От дете Дикатенче коньот удрил на колено
Крали Марко не можел да удре.
Ка станал дете Дикатенче,
Му рекал на Крали Марко,
„Така не се маха, стрико-Марко!
Ка махнал дете Дикатенче,
Седжм стжжена го закопал во земьата.

Отъ с. Баня, (Разложско), Македония.

Записалъ Геор. Разловъ, ученикъ отъ мѣстното училище

Убийството на Момчилъ юнакъ.

Ой Мумчиле, Мумчиле іуначе!
Изгубеле се Мумчилица млада,
Та па Мумчил гувореше:
Ой, Мумчиле, Мумчиле юначе!
Ја іиди си у гора зелена,
Да ми ловиш дивечина⁴.
А той си ѝ немай одговори
— Ойде и ти млада Момчилице!
Іа иди си долу в'ахжрето⁴,
Та избери Шарца кубилица!
Та е флезала млада Мумчилица
Та е флезала долу ф'ахжрету.

¹) Рувок = обѣть. Така наричать тази рѣчь въ Кукушко и Солунско, а по западна Македония: руче.
²) Дадела = дала
³) Наведе се = наведи се. Въобще говорять на тази мѣсень е Кукушки
⁴ са, що се срѣща въ тази пѣсень, като вм. ѣ и се изговаря заедно, слято.
⁵) Дивечь. ⁶) Комшиия, им. ахжрето.

Набрала е Шарца кубилица,
Набрала ія й іа уружáла,
Та а[1])іаанá[2]) Мумчил добжр іунак,
Та утйде у гора зелéна,
Да улóви піле диветина.
Кугá бéаше Мумчил добжр іунак,
Куга беаше у пóле ширóку,
Удгувóри Шарца кубилица:
— Ој Мумчиле, Мумчиле іуначе!
Обжрни кжх поле широку!
Да си вйдиш какві льýде идаа[3]),
Та фдйгаа тáа тéвна[4]) маглá,
Таа тевна магла, магла и прáуве[5])
Баірáци им кату чéста гора,
А наждрáци кату тéвен óблак.
Мумчиле, тéбе кье пугйваа[6]).
А тóі си и вéали утгувóри:
— Оіле и ти Шарца добра коньу!
Бжрже, бжрзаі думá да си йдем!
Отгувóри Шарца добра конья:
— Оіле и ти, Мумчиле іунáче.
Бóг да біе твоіé пжрву льýбо,
Кьé[7]) ми іе крильята путетригьу,
Та не мóга с тéбе да си фржкна!
А тоі си й вéали удгувóри.
— Чини гаірéт, Шарца кубилице,
Чини гаірéт ду думá да идеш!
А тиіá му веали удгувори:
— Оі Мумчиле, Мумчиле іуначе!
Бог да біе твоіе пжрву льубо
Кье ми іе нóзеате укувалу!
Та стигнáа ду ніінито[8]) пóрти.
Удгувори Мумчил добжр іунак.
— Оіле и ти сéстру Еврусиіу!
Іа налéаи ми бжрже утвóри,
Бжрже слеаи, сéстру Еврусиіу,
Кье нело кье млáду пугубйа,
И кье тéбе млáду зальýбаа!
Утгувóри сестра Еврусиіа:
Оіле и ти Мумчиле іунáче!
Бог да біе твоіé пжрву льубо,
Кье кье ми іе рýси кóси
За даит закувáлу!
И пулите за цжрката змиьá!
Кльýчуве іе у бунáр фжрлила!
А тоі си й веали утгувори:
— Чини гаірет, сестру Еврусиіу.
Та слéаи ми мари утвóри!
Ага тиій пóрти утвóреше,
Нéгуви душмáне напжнаа,
Та му утсéкуа главáта,
Та узéа Мумчилица млада,
Та флéауа у Мумчилуви двори,
Та седнáа на Мумчилуви стáн,
Ка седнаа и стан испрунáдна.
Узéа чеáша и чеаша испуснáа,
Защó бéаше чеаша фнóгу тéшка,
Фногу тешка стó и двіесе ока.
Тогáі вéлат негуви душмане:
— Оіле віие, бре млáда дружина!
Тьа погýби тóа добжр іунак,
Та нас ле не кьé да пугуби
Та цупитáа Мумчилица:
— Да ли нека слýжба да ми слýжи,
Ели нека за свéаш да ми свéати.
Избрáла е Мумчилица,
Набрала е светéнсту,
Та я запалиа с катрáн,
Та ми светила три дни и три нощи,
А тиіа[9]) іали и пили.

Слушана отъ Пелагия Х. Поповъ.

Отъ Котелъ.

Записалъ Г. Кировъ

1. Величко[10]).

Чи стана стана[11]) Виличку[12]),
А чи при Бонча[13]) утиди[14]);
А чи на Бонча думаши:
— Бати ле бате, Бончу льо,

[1]) а вм. ж. зм. и ед. ч. ж. р. мѣст. *ия*. [2]) Яхна. [3]) Идѫтъ. [4]) Тъмна. [5]) Прахове. [6]) Погубятъ. [7]) Кіé = че = що. [8]) Нихнитѣ = тѣхнитѣ. [9]) Тііа = тѣ.

[10]) Въ 1867 год. Х. Димитровата чета се расхождаше изъ Котленскитѣ балкани „Дѫбравата“ е куріа, на растояние повече отъ $1^1/_2$ часъ и захваща отъ с. Градецъ до с. Мокрянъ. Величко бѣше младъ и хубавелякъ момъкъ, който що бѣше се засилялъ въ търговията си. Единъ на майка и баща, почиташе се отъ съгражданитѣ си твърдѣ много. Убійцитѣ му мислѣли, че той билъ турчинъ, като е тананикалъ млането облеченъ въ турски дрѣхи. На погрѣбението му въ Котелъ са присѫтствували нѣколко души отъ четата, които открито искавали съболезнованията си на майката на покойния и съжалявали твърдѣ много прѣдъ населението за погрѣшката. Майката на покойния е още жива въ Едревлажския женски монастирь, да се моли за спасението на душата на единичкия си синъ Величко.

Іа ми даі, бате, іа ми даі
Товито кончи хранину,
Кончиту с синьуту сидло[1],
Машинянити[2]) дисаги
С пиринчанити куфари.
На панаирьт шж[3]) идж,
Бончу льо, шж ти дунисж
Цигаре и табакери,
На булката ти маргарит.
Чи стана Бончу, Бончу льо,
Та си кончиту изведи,
Чи гу усидла убузда,
И гу хубаву накичи,
На Виличка гу приводи,
Да иди на панаирьт
На Карнубашки панаирь.
Виличку дума маіци[4], си:
Маиму ле стара, маиму ле,
Іа ми даі мамо дрехити,
Дрехити османлііскити,
И ми даі пушка бульюа
И ми даі чифте пищови
На панаирьт шж ида.
Виличку мама думаши:
Виличко миличак, маіці,
Ни ходи тжзи година,
Тжзи гудина і размирна.
Тузи[5]) и лето хаідушку,
Шж та[6]) Величку убиьжт,
Нема та мама прижалеи,
Чи ти си един на мама
За мумче и за мумичи.
Виличку дума маіци си:
Шж иода[7], мамо, шж иода,
Разбрал сжм, мамо, разбрал сжм.
Чи жильязуту и ефтину,
Шж ида да гу прикупиж.
Чи стана стана Виличку,
Чи си дрехити сжблечи,
Турски си дрехи убличи,
А гьана феса накриви
С синья са кжрпа принажрза.
Нарами пушка бульіа,
Принася чифте пищови,
Чи си кончиту намеснж.
На панаирьт да иди.
Виличку мама думаши:
— Кой ти е мама другарьт?
Виличку дума маіци си:
Маиму ле, стара маіну ле.

[11]) Буквата *а* въ двата слога има нееднакъвъ гласъ. Въ първия *сло* чува се както е въ фр. езикъ съ острото ударение, а слогътъ *ло* гласътъ *о* е какъвто между *о* и *ж* т. е. като да е съ тежко ударение. Ударението на думата е на последния слогъ.

[12]) Изобщо гласътъ *о* въ Котленско наречие, когато се намира подиръ гърлените *г*, *к*, *х* или предъ устнените се измѣнява на *у* твърдо. Членътъ *мо* срѣденъ родъ тъй сжщо е съ *у* остро. За буквата *о* може да утвърдимъ, че въ тукашното наречие несжществува, а винаги, и то по строго определени фонетически правила, се измѣнява ту на *у* твърдо, остро или протяжно. Ясния или сжщинския ѝ гласъ може да се забълѣжи въ едносложнитѣ думи, когато се намѣрва между съгласнитѣ, каквито и да бждатъ тѣ. На пр. *столъ*, *дворъ*, *конь*, *долъ* и пр. Гласътъ *о* се промѣнява на *у*, щомъ приведенитѣ думи се обърнатъ въ множествено число; тъй, *двурове*, *стулове*, *куне* и пр. въ мн. ч. Още гласътъ *о* се чува въ имена отъ ср. р. които сж двусложни и когато се намира въ последния слогъ на думата и ако е въ първия слогъ и въ началото гласътъ е *у* твърдо, на пр. *сено*, *млеко*, *стадо*, *усо* и пр., на втория случай имамъ *уко* вмѣсто *око* и пр.

[13]) Буквата *а* следъ меките съгласни *ж*, *ч*, *ш* има гласъ между *а* и *ж* т. е. толкова меко, като да е половината отъ гласътъ на *ж*, тъй както милото *і* отъ *и*.

[14]) Всички глаголи отъ каквото спрежение и да сж, въ настояще време и въ миналитѣ времена, вмѣсто да удържатъ гласътъ *е* въ съответствуващитѣ лица и числа, замѣняватъ го съ *и* чисто, на пр. *думаши* вмѣсто *думаше*, *хлопахми* вм. *хлопахме*, *играхми* вмѣсто *играхме* и пр.

[1]) Въ двусложнитѣ имена тамъ, дѣто буквата *е* е пряката въ корень, споредъ тукашното наречие, тя е положително замѣнена съ *и*; тъй на пр. *чило*, *сидло*, *дрибно*, *мико*, *пиро*, *мисо*, *сило* и мн. др. Това измѣнение, като да има влияние върху думата щото ударението ѝ да бжде на последния слогъ и следователно да спази ясния гласъ на *о*.

[2]) Безъ изключение членътъ въ мн. ч. *тѣ* е *ти*, като *дисагити*, *хранити*, *кончити* и пр.

[3]) Бждаще време на глаголитѣ се образува винаги съ *шж* вм. *ще* или *щж*.

[4]) Дателниятъ падежъ отъ старобългарския езикъ е спасенъ само въ нар. умотворения, а не и въ говорния езикъ.

[5]) Показателнитѣ мѣстоимѣния, *тоя*, *тоя*, които да означаватъ родоветѣ на имената, въ котленското говорно наречие не сжществуватъ. Винаги си служатъ съ показ. мѣстоимѣние отъ м. р. *тозъ*; на пр. казватъ *тозъ пиро*, *тозъ коно* и пр. и пр.

[6]) Мѣстоименията *ме*, *те*, *се* се изговарятъ чисто *ма*, *та*, *са*; на пр. *биси ма*, *мили са*, *хранихми ва* и пр.

[7]) *Иода* е бждаще вр. отъ глаголътъ *идж*. Тази форма се явява и въ повелителното наклонение 1 во лице мн. число на пр. *хайде да иодимо* вм. да идемъ.

Другарьт ми и пушката
Пушката и пищовити.
На бой са, мамо, на бой са,
Мене ми нищу ни става,
Шж ида и шж си дода.
Ачи Виличку замина,
На пазаирьт утиди.
Худи Виличку и дуде,
Кату са казакь пражштани,
Че дуде ду Джбраката.
Из Джбраката вжрвеши
И си високу пеьаши:
Цоне ле Тинювичина,
Тинюва Цоне Визирьт,
Визирьт Тине ризилькт.
Защто си, Цоне, пубегна
Ад Бонча Цоне поп Вичув
Ф пидеята на момьавити,
Кжть тже песинь дувжриш,
Турку си млане захвана,
Като нейьни вжрвеши,
Тжика сж пушка испусна,
Чи гу ф чилоту удари,
Ф чилоть мижду веждити.
Той са ут коньт прифжрли.
Ачи високу извика:
Отидух сиряк-сиромах,
Бюста му душа проклета
Коту мама си ни слуша!
Казжк и за куго кажж,
За могта мама и пардажж:
Тьа ми прие да ма кривалее,
Чи аз сжм едан на мама,
За мумче и за хумичи.
Коту гу уби кату чу,
Чи дума Виличку бжлгарски,
Тиї са сами стрисниха,
Едни си други думаха:
Шу сгурихми направихми,
Ний Бжлгарин по убихми!

2. Обискъ въ кжщата на Х. Димитра*).

Чи стана гуабашията,
У Марикини утиди,
Чи на Маріка думаше:
Марике, бела бжлгарко,
Нещто шж да та попитам,
Правичьу да ми убадиш.
Каде і, Марике, бакьу ти,
Бакьу ти Хаджи Димитар,
Каде бакьу ти утиди?
Марика дума іуабаши:
Гьеду льо іуабашиа ле
Бакьу гу нема тукана,
Той си на долу утиди,
На долу, долу ф цулету
Сиви гуведа да бере,
Сѣ отбур крави Ѣлучии
И бели-лови биволи.
Днеска и бакьу тукаш:
И утри і бакьу ду пладни.
Іуабашията і думаше:
Маріке, бела бжлгарко,
Кату си доди бакьу ти,
Да додиш да ми убадиш
Малку штиш хизмекь да сториш
Гулями штиш бакшиш да земиш
Ут мене и ут пашата.
Чи си іуабаши утиди.
Марика і гори вжлезела,
И при бакж си утиди,
Чи на бакж си думаши:
Бати ле, Хаджи Димитре,
Тжрси та іуабашиата
Речи ми іуабашиіата:
Маріке, бела бжлгарко,
Кату си доди бакьу ти,
Да додиш да ми убадиш,
Малку шташ хизмекь да сториш,
Гулями штиш бакшиш да земиши,
Ут мене и ут пашата.
Марикин бакьу думаши:
-- Марике мила бакьува,
Іа даі ми мори, Маріке,
Іа даі ми пушка буілиа,
И устрй сабьа фрингиі.
И ми даі пьете пищови
Хубаву да са накича,
Чи шж утерсати да мина.
Чи стана Хаджи Димитар,
Облечи дрехи іунашки,
На ижи пушка буіліа,
Запася сабьа фрингиіа,
И пьете пищови сребжрни,
Чи са хубаву накичи,
Ачи пжк Влашку утиди.

*) Не можахме да узнаемъ въ кое време (год.) е станалъ този обискъ. Предполага се, че той е билъ още въ началото, когато Х. Димитръ се е рѣшилъ постоянно да се занимава съ хайдутуване, [illegible] като въ подирането си [illegible] въ гр. Сливенъ той и не [illegible] [illegible] тайното му укриване.

II.

1. Тълкувания на природни явления, разни народни вѣрвания и прокобявания.

Отъ гр. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ*

1) Колко луге што имало на зѐмниьава, толку и *ѕвезди* имало на нѐбеси — на секоі чоек и ѕвезда. Кога ке умрел чоек, ке паднала и ѕвездата му.

2) *Сонцето* неіделе два пати во дваесет и четири саати, како лу́гето: ами еднаш óдвечер нáвечер, кога си одело дома, како аргатите од нива. Вечѐрата негоа била по еден котел млеко надрóбено со леп.

3) *Како пукнала пченицата от просото.* Во пролет го однесле прóсото да го сеат. И помѝнало по крај една зелена и бавеги голема пченица. „Еі ди просо еі," му рекла пченицата, „мене ке ме жниіат, ти сега ке се сеиш." Просото ништо не му проговóрило. Го посеале и бжрго бжрго порасналo и узреало. Го ожнале и го тоариле на кола, за да го вжрнат. Го поминаа прет пченицата и просото му рекло: „еі ди пченицо, еі ди пченицо еі, како те оставив, кога поминав, за да ме сеат, така те најдов, кога ке ме вжрнат." Кога чула и видела пченицата от одошто мака іе паднала, от каі што беше тжркалеста, пукнала прао посреде. И за тоа лугето велат на некого невреден: за тоа пукнала пченицата от просото, од вакви луге невредни.

4) *Кога штрагорит*[1] *штрачката*[2] пред некоја кукьа бжрго бжрго, едно ке іа чует домакинката, ке іа пречекат и ке іе речит: „штрагори, штрагори, за да ни донесиш добри абери от тугина и од роднина." От тоі ден жената ке опчекуат, за да іе доідат некои абери, или некоі гостин. Ако се погоди за да іе доідит тугинец или некоі гостин, одно ке го видит и ке го пречекат со радос вака: „у у! добре ми доіде, добре ми доіде, повелете[3], оти не знаеф оти ке ми доідете вие, оти штрачката утре од нокь ке се расккиньаше од штрагорење; таіа знаеше оти вие ке доідите, да еве вистина не донесе Господ." А пак ако се погодит, за да іе не доідит тугинец, или гостин, или да іе се погодит нешто лошо да іи се сторит, ке фатит да велит вака: „знаеше пуста штрачка, што штрагореше утре од нокь, за овие пусти лоши абери, оти ке ми доіда."

5) *Гарвано кога грачит* во зимно време приквечер жалóіто, не било на арно: или зима ке искобит,[4] или некоі чоек ке умрит, или ке изопцу́ат живот и друго имање.

6) *Буот*[5], *кога да буат* во зимно време, ке донесел по лоша зима. Ако буат на некоја кукьа на оджако, таіа кукьа ке се запустела.

7) *За утките*[6] *да утат на некоја кукьа.* Утките чунки утат и живеат по пустите куки и туку да застани на некоја кукьа, каі што живеат

[1] Граче. [2] Сврака. [3] Заповедайте. [4] Прокоби. [5] Бухъ, Бухалъ. [6] Кукумявка

луге, за да си попеет, едно ке іа чуіат и ке спискаат старите: „долех! утката ни утит на кукьата, ах дабп неутнала даби, ке ни доідит некоіа лошотиа!“ За поздрава запустуачка на кукьата ет, ако доідит утката до три пати на некоіа кукьа.

8) *Кокошка, кога да запеит како петел*, не ет за арно на таіа кукьа: или ке оскрмашеит, или некоі ке умрит от таіа кукьа. За да се одбранат тиии работи, лекот бил да се продаит кокошката, или на манастир да се даит поклон.

9) *Кокошката* ако снесет јаіце го-мало от како што си носит, не било на арно, чунки белек било тоа јаіце; за неарлина било во таа кукьа.

10) *Кокошката* кога да се непжрпела о кукн и да се истресн пердуат[1]), за берикет било.

11) *Кокошката* кога идит дома од надвор и да влечит нешто на ногата како сламка и друго, тоа претказуало оти ке доідел некоі гостин.

12) От *кокошка* нога кој ке іадит, ништо скришно неможел за да скрпет.

13) Кога да заколиш *кокошка* и за да умри по-бжрго, за да не ритат многу, закачат ножо в земи.

14) *Мачката*[2]), ако се влечка по гало пие кукьа, небило на арно: ке запанела таіа кукьа; ами ако се влечка од огниште каі врата, или ако от каі врата каі огниште, ке добиеле.

15) *Пес* кога да вие во некоіа кукьа, како волк, ке било за да умрит чоек во таіа кукьа или во комшиите. Со пжрво кој ке го чуе за да вие, требало да речит: „ви де ви, да би главата си ја навил, да би“.

16) *Пес* ако се измоча[3]) на праго од вратата кукьна, за голема лошотіа било.

17) *Пес* кога да направи загреби[4] на земи, ако видиш, да и плукниш[5], оти ако не наплукаш и да нетаниш, сета снага ке се исполни со загреби[6] (цжрвени панѕже, зжрнца да те іадат).

18) *Бесен пес* ако те налаі, да го утепаш и да му изеиш сжрцето, не си збеснуал. Едно било и да прескокнеш збесено пес, да да го прескочиш до три пати.

19) *Ластоицата* кога ке доідат, едни жени со пжрво кога ке ји видат, ке немжрдаат[7], пжрстите од рацете и ке речат: „како што іе летаат крильата на ластоицата, така да ми бжрзаат рацете во работата.“

20) Кога ке доідит *штжркот* у нас, едно ке го видат да летат децата и ке му спикаат: „штжрк, штжрк, балабан, полна пушка шарлаган, на ти мартинка[8]), даі ми кошула“.

Секоі каснуат[9]) во пролет на утрина по еден залак леп, за кога да чуе штжркот да кльака, пупунецо да пупа, кукавицата да кука, магарето на ден Гергьувден да рика и жабите да крьакат, за да ги разбиат. Со каснуанье залак леп, кога да чуіат од гореречените животиньи, ке и разбат и сите болести на нив да бидат; а ако го разбиіат некого животинките, ако некаснал залак леп, са година болен ке бил.

21) За *коньо* веруаат, оти кога да го вьаал чоек и да го бодиньал, коньо велел: „држи се, стопане, и небоі се“.

22) *Магарето* кога да го вьаал чоек велело: „да паднеш да се утепаш: со мотика и лопата да те закопаат“.

23) *Страчките* от сева земньа одеіе, во една пуста планина, каі што чоек неможел да приди и му збирале на самовилите свил, што му бил тамо седал и му го вжршиле от пжрви Август до 15. Тога, кога ке си доідат у нас страчките, сите со вратоите окубани, дека били вжрзани една до

[1]) Пердухъ = перушина. [2]) Котката. [3]) Пикае. [4]) Рови, рие. [5]) Плюешь. [6]) *Загреба* се вике по нѣкои мѣста *сѫерба*. [7]) Свиватъ и распущатъ. [8]) *Мартеница* въ Изт. България. [9]) Хапнуватъ.

друга за стѐжер, кога вършели сиилот. Едно ке доіідат и ке итрѝгорнат, за да ни кажат и да тресат поли опашката[1] од жалата, што търгало от самовилите

24) За *пцушката*[1], велает, оти на излегум зимата ако пропуга едно по друго дванаесет гати не ке вати или да се поврати лош студ.

25) Кога насадат *квачка* да вадит пилци, лапата ке и клаат во една кана и ке и истурат во седѐлото и ке речат: „како што се истурна іајцава лесно от кашата, таки да се изведат лесно и водини от квачката пилците“.

26) Од некое сѐдело, каі што несит іајца *кокошка* било арно да се земат и непендек[2] било што ке се збирале іајца, како што се збираат друге многу на пазар.

27) Некоіа жена запиелива, кога ке му видит на некоіа кѐмшиика, оти имат арни и многу буби, ке поідит, та ке іе украдит една буба и ке му іа направит како нова нѐвеста. Ке му іа нѝбелит и ке му іа нѝцарнит и ке му іа пустит пак во бубите. Непендек било, от тоа и сите буби ке тренти да бегаат по ѕидов и тавани и сите ке іе поіделе каі комшивката.

28) Кої што ке отепал *мачка* ако насоли сиренье, ке му се смърдело.

29) *Мачата* ако се скаршит нечинело да іа заварит некоі жени домакин, оти ке му умрела жѐната

30) Мѝлечко дете со нарно кога го опашуат, ке натѐраат некоі кої што има майка и татко, за да бидат живи и нему татко му и мака му.

31) Ако го донес и работите чоека, за да одит на тугина на *Божик*, дури непоминат *Водици* нечѝнело да се оди, оти било за неарно

32) Наечер небидуало да вйат терзиите, като жѐните бидуало да предат и друга работа да работаат од *Божик* до *Водици*, чунки небили крьстева водата и леунка[3] била Богородица.

33) По *Водици* от кога ке се каретит водата или во други дни, се одело на тугина и се почнуало секакви нова работа; саде не чинело во торник, чунки во тоі ден имало лош саат.

34) Тугинца, кога го испраќаат, ке му клаат едно барде вода на порта и кога ке вомиит да го турин со десна нога, за да истурит. Како што течит водата, така да му течит работата

35) *Портата* арно било да се незатворат, от кога ке си одит тугинецо, дури до вечерта.

36) Чоек кога ке излезит *от порта на двор* за по работа, ке глѐдаат коі ке го прѐстретит. Ако го престретат со празни стомни, или со гнои[4], или со што да е празно, или со непечен леп, тоі ден ич небил за арліиа. Се што ке работит, се за празно ке му излѐзело.

37) Ако одит некоі од град надвор и да го престретит *поп* или *заіак* и то за царна штета ке му излези; а ако пак *волк* го прѐстретит многу за арно ке му бидело.

38) Многу за арно било да го престрѐтеле со *полни стомни*, со *печен леп*, со *тоарен коњ* и со се што да е полно. Саде *трудна жена* небило за арно.

39) *Нова невеста* кога да носат, ако се престретит со полно, за арліиа било, а со празно — за лежа. Наі лошо било мартоец да прѐстретит новата нѐвеста

40) За *елено* веруаат гьоа носи каре на рогоите; затоа коі ке го отепал ке умрел.

41) Во кукьата кога да карцка некоіа греда, или таван, или врата, или муеандра, или долап, покажуало гьоа за умирачка во таіа кукьа на некоі чоек.

[1] Гугушка. [2]) Безъ друго. [3]) Лехуса. [4]) Смѣть, боклукъ.

42) Кога *рибите* сет многу ефтини, скапиіа ке бидело; а кога скапи – ефтиниіа.

43) *Пирустиіата* кога да има искри, за да лазат по неа, многу пари домаќино ке земал.

44) *Празна пирустиіа* нечинело на огно да стоит, от кога ке симнит сьумо или друго нешто, оти ке му се празнело кесето од домаќино.

45) Кога да се клават пърриот камен на *нова кукьа*, требало курбан нешто да се заколит.

46) Ако застанит некоі чоек спроти сонце и сенката да му се сени во темело, каі што ке клаат пърриио камен, нечинело, оти сенката ке му се задандат, здравието му се задандуало во темелот и от тоі саат ке вѐнеіал чоекот и ке църиеел, дури да умрит.

47) Ако ти е спружена ногата и ако некоі ти іа пречѐкорит[1], не ке си растел. За да растиш требало пак назат да ти іа пречѐкорит.

48) От кога ке се прѐнесат едни луги од некоіа кукьа во друга, за да си земит берикетот от кукьата, требало да си земит пепелта од огнището и ке сметит гнојо от кукьата и ке си го однесит во друзите куки.

49) Ако ти се смачит[2] некоі чоек, кога да ти доіт дома, за да си станит по бързо, клаі му по троа сол во чевлите и веднаш ке си станел.

50) Ако ти се навьават[3]) чевлите еден на други, покажуале, за да одиш на пат или на туѓина.

51) Ако ти се ничкосат[4]) двата чевла на собуіаньето, покажуале, оти за бърго ке си умрел.

52) Ако ти се посерит коньо, кога ке търгаш за да одиш на пат, да бърго ке се вратиш.

53) Кога ке направиш ново кесе, арно било за да укниш[5]) три пати внатре, кога ке си клаиш парите.

54) Нова месечина кога ке іа видиш, арно било да му шиукниш[6]) три пати и да клаиш пари ф кесе.

55) *Пари* да земиш ќефте, кога ке сториш, арно било да и удриш од брадата и да речиш: „колку коса имат на брадата, толку пари да земам денеска."

56) Арно било во понеделник уште од рано да земиш пари, оти са недели ке земаш. Ако даваш — са недела ке даваш. От тоі уплаф[7], во понеделник ретко оди чоек да сака пари от чоека.

57) Близо на затвораньето дукьаню, нечинело да го сметиш дукьано, или пред дукьано. Тоа било лошо. Муштериите ке си наметиш ньоа ни ти дукьано.

58) За да сотриш *тафтабити* биднало, да почадиш четирите кьошеи на дандоните со свеќата, што си іа запалил ф църкуа на Велигден, кога то чу „Христос воскресе".

59) На Гьурѓевден, ако видиш да носит некоі трева зелена, да си уграбел трошка и да іа кладиш каі што има *тафтабити* и невиндек му било за да се сотрат.

60) Едни пишуале и амаілии и и клавале по кьушіньата, за да и снема *тафтабитите*.

61) Прашало *небото земьата*, што іе тежит поеќи. Земьата му одгоорила: „от стар поп, од гол фудул и од богат лажо".

[1] Прекорача. [2] Додяе. [3] Дойдатъ единъ връхъ другъ.
[4] Обърнатъ напаки.
[5] Хукнешъ, духнешъ. [6] Подсвиркнешъ. [7] Уплашване, страхъ.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *С. Н. Шишковъ.*

—

1) Пролеать, койту види *леайлек* най-напреи чи фоарка, цалуту леату е адраф, пак аку види на поарву да ходи, чи ни іоа за хубаву.

2) *Eagne* пролеать на поарву аку видиш чоарну, ни іоа за хубаву; пак ку е беалу, за хубаву іе. (Черното нѣщо въобще въ нѣкой случай прѣдсказва лоши знамения: болесть, смърть, загуба и др. под.).

3) Ага са лаха[1] *руждельницы* хи да псеіе попат на четиредесетия день отъ рождението фоъ пьоитак на сеть ни а поать разкда *кинсите* момче.

4) *Коіму са руди ф стабуна*, нему са прикалват при живоття булешници-те и сичку вадьува и санивё-те му са нетувиш.

5) Между двамина уртаци га ими кривина (да си крадоат адин друк) тугава мининк-те адоат уд иманье-ту. Ну теах са пуапава га има льу на косам крифку у будник[2].

6) Ага са дунесе *бранину уд аудениица*, нибпие да са уставьа та ади ф торба си ф чувал, ами да са паради бояржев, те да разда жената тьвасну и бояржг.

7) Вечару, ут кък зашьне *слоанце-ту*, соль, *уцет и бранину* са ни панисе ут коапти нах нен, са будигаму да дадеш, чи ни іоа за хубаву. Аку са панесе соль, убиват са тарнаци-те к опеаятеан и другсамтеам дубитацеам; пак ку панеасеш са бранину, са уцет, чи льу колкуту имаш ф коапти ут теах, развалея са.

8) На *капки-не коаштана*, на гробье и сревапиту слоанце-ту, и на смети, га пикае чилеак, струшеава гу (разболѣва се).

9) Ут *кацуана вуда* ку са миш, напьзат ти струпье.

10) Ага тоаргиш на поат, ку та притоиче ф поать, са грьоапнищ *змия*, за хубаву іе; штиш да имаш касметь, каде-ту си тоаргнал; за туля нимоі іа хала, ами си і одьмиши. Да іа прибиеш, за лошу іе. Пак ку та притеаче *заяк*, са *лисиця*, чи ни ти іе за хубаву, затуй ку е кабил воарни са.

11) Ф коапти га ти палеае *змия* ни іоа за хубаву, умиралка штиш да видиш; пак ку іа прибиеш, чи ощте по-лошу станува.

12) *Змия* льу каьва ту да іе лоша, погледаі слоанце-ту адноаш и ниможе да са скриіе; льоаесну са прибива. Пак сплеах да увьоаниш нах неа, хатоа станува.

13) Ага миноваш прис *смети*, нимоі забурева да плюйниш, чи струшеава и урадисва чилеак.

14) Га ут не пивувал уд неакоя *вода*, чи пиеш, са га реатко миноваш прис неа, уставеі неакне ут тебе за боалеашка на пудоа-та. Наі хубаву іе, да уставиш пареа, пак ку немаш чоалум, чи откьнаі адноа жалька ут пеалеат, та остави.

15) Нимоі замита *прахта* ут седьуву нах огнеат, нимоі хи танта е пута-те и нимоі ги фоарлея на булашник меасту, чи іе гресахуту.

16) Га пусади чилеак *ореах*, та га израсте и стане ф доапну-ту дибел колкуту чилеакнта шиіа, умира чилеакат-т дету гу іе садил.

17) Га са палеае *тутун* ут кутиіа, іе за хубаву, пак га са палеае ракиіа, чи іе за лошу, та затуйа припареат да реакоат „хаир дьур".

18) *Стару доарву* нимоі сеак и листье нимоі коаще уд негу, чи ни іоа прилику. Пак доарву, са листье-ту му, га утсечеш дету іе уу паракліші, са на неакоя свеати иоа, штиш да умреш, чи сиди ф негу свеатеца-т.

19) Ката *коапша* и ката *доарво* си имат пу адин ступан (змия ел диві) и койту са лахи да прибие такова ступан, умира. Ага умре ступана-т, тугава сечи доарво-ту, или вали коапта-та.

[1] Случи. [2] Нѣкого.

20) Колку-ту стареаі адноа *бикоа*, коашта ли, хан ли, тупаница ли, жиноса[1]). И га намроат люде-те ф адноа коашта, та запустеле, жиносава. Ф такава коашта га са лаха да преспи чилеак умира.

21) Никои круи *дрехи* ф Мальшина, чи са смалчават деальо-те, коіту ги носи. И ф торник и ф пьоатак, коіту скруи, са униш дрипа, льу га ю надеанье и уидувеана.

22) *Тьоашка жена* га влачи воалка на дарак, га руди, деатету му излиза на гарбоат каракас малки и остри косми. Леакоат му іе да гу набоарене чилеак, дету іе миновал низ море, или гу іе видьувал.

23) Га *нусорий* ф среадё *зима*, цала-та гудина ште да іе чурьук и млогу болеасте ште да има.

24) Га *гумоада-та* пресат и реавоат, ште да са развали времьоа-ту, са на дожд, са на снеак.

25) Никои турса *дарва* уд воархуве-те хан на огнеат, чи и деаца-та са раждат бале.

26) Га зафане да са вари зеален *фасул*, аку сварим воарву на стара меасечина, чи цалуту леату га варіш ни увира.

27) Аку буди *деате* расте кроаку на бой, на Виликеіа четвоартак, га мака му пуздага фурките-те, да гу удрие с лупатата на трии пу худила-та на нуги-теа и прурастува. Пак ку варви еаще ниеоку на бой, чи да гу удрие пу главоа-та, тугава ни расте.

28) Воарву га са феснене *меасечина-та*, какноту іе времьоа-ту, такова ште да е чеак ду нова меасечина (цѣлъ мѣсецъ). Пак ку іе меасечината ф облак (обиколена съ свѣтливи пари), чи ште да лити дожд.

29) Га настоаши чилеак *воаждуник*, шенува и льу коіту гу чуе, углухнува.

30) Аку шиташ да пузнаиш кои ти іе душманин, какво штиш да прикараш за пах-преш, или пак мужі какоав ште да зьоаме кунак, зьоами та раступи *восак* ф огнеат чи гу налеаі ф деакоаф соат напоальнеан с вода и нареачи за какво-ту штиш да пузнаиш и каквоаф-ту оньеа са састине вусакоат, пу неьгу штиш да пузнаиш. (Ако восъкътъ вземе образъ приличенъ на овца, ако е мома, овчарь ще земе; ако е инакъ, овчарь ще ти е душманинъ, или отъ овце ще имашъ полза въ бѫдѫще и пр.).

31) Аку са лаха *Гергьовдень* и *Кустадинудень* ф среада, са ф пьоатак, то уфце-теа са биа жакеул пак тува леату.

32) На к...теани *меасечина* (пълнолуние) гьубрьоа са ни искарува ф градини-те, дарве за коашта са ни сеаче, ни уре са, ни шиат са дрехи, ни стригоат са офце, и сичку какво-ту са прави тугаф, на кратеаш варви. (На пълнолуние нищо не се прави и никаква важна работа се не захваща тогава, защото не спори и цѣнтѣ на стопанинътъ се свършватъ, т. е. умира.)

33) Агá *меасечина-та* налеалё коарвава, за хубаву іе: коарвье ште са леаіоат, ала за хубаву на христеаньете. Пакъ га налеалё слоанцеа-ту коарваву, чи іе за лошу. (Затмение на мѣсечината когато стане, мисли се, че е за лошо на турцитѣ: ще се пролѣе кръвь, нъ за тѣхно зло; а ако се яви слънчово затмение, то е знакъ, че християнска кръвь ще се пролива и въ вреда тѣмъ. Въобще мѣсечината е символъ за турцитѣ, а слънцето — за християнитѣ и каквито явления станатъ по тѣхъ, прѣдсказватъ злини за тия, които ги иматъ. Въ мѣсечно затмение, турцитѣ гърмятъ пушки срѣщу мѣсечината за да нагонятъ лошото бѫдѫще за тѣхъ.)

34) На *нова меасечина* какво-ту зафанеш на правиш, за хубаву іе и беареакёть има. (На първото появяване на новъ мѣсецъ, майкитѣ повдигатъ дѣцата срѣщу нея и казватъ: „каку са пуальни меасечинка на и името на дѣтето) да са напальни кесьоата“).

[1]) Отъ *жина*, *джинъ* = золъ духъ.

35) Кугату са мете *коашта* с мётла, ни бива да са убирає будиб с мётла-та нитё да са удри будиб с нёй, чи ie за лошу. И днищи са не чистеат с мётла.

36) Ага чуни вечеару да пеіоат *мамници*, обиазатвори коащти фсеи кадеа и пусни с пиштол да хи прупоадиш. (Въ отколѣшно врѣме е имало обичай, женитѣ да носятъ яйце по 40 дни на редъ по тѣло въ пазухитѣ си, и което яйце по тоя искуственъ начинъ се излупвало на пиле; това пиле ставало толкова привързано къмъ стопанката си и имало такава вълшебна сила, щото стопанката му каквото поисквала отъ него, направяло. Напр. ако имала нѣкой душманинъ, пращала го да му причини нѣкоя смъртоносна болесть да умре. Такива пилета се казватъ „*мамници*" и каквото правятъ, правятъ го вечеръ, нощѣ, като прѣструватъ гласътъ си на разни мелодии за да измамятъ хората да излизатъ на прозорцитѣ да ги слушатъ и тогава имъ причиняватъ злото. Тоя обичай е останалъ по настоящемъ въ селата Павелско, Фойна, и др. въ Рупчоската околия, но много тайно. Има го и у Помацитѣ въ по-голѣмата часть на Ахъ Челеби, Рупчосъ и Даридере ко. Затова, когато чуятъ вечеръ гласъ на птица, гръмватъ съ пушка, за да ѭ уплашятъ и прогонятъ, да не би да *примами* нѣкого).

37) Вечеару га грачеат *гарагании* (свраки) щте да има за вах-прёщ болеастье и моруве.

38) Га будьнёк пригаси, та нема хич *глас* да лафова, да иде пуд вечкаф мое й на трищ да ираўка пёгувуту си іуме и гласоат щте си му доиде.

39) Ага *нугрибат* будьнек че залити[1], четридеасте деньє ут тўка сетьне многу лити.

40) Га са фсеакне *меасечина-та*, аку долниіат хи креі іе убоарнат на горе (къмъ сѣверъ) щте да іе суша прие цалиіа меасец; пак ку іе убоарнат горниіат хи креі на долу (къмъ югъ), чи щте да іе литишливу вреамьоату.

41) Га излеазе *бабину-ту плайту* (дѫгата казватъ въ Ахъ-Челебийско *бабину плайту*, *риза*, *поіаса* на св. Богородица, *зьмка* и др.), коιту гу прикракне, станува женцку, аку іе моаску, и моаску, аку іе женцку. (Така лъжятъ малкитѣ дѣца).

42) Дету има *уошка* на поат, та уд неіа фсеак как мине, накуси, такава уошка си фсе разсда.

43) Уд *мьоасу* іе хубаву да са адеат *жило-те*, чи расте кусоата.

44) Ага видиш *калымаика*[2]), никоі іа хала[3]), чи іе за лошу. Аку имаш мишки у дума ти, нóрукаи іа на свадба, да доіде да хи истреаби. (Пищипопадийката, порьтъ, казватъ въ Ахъ-Челебийско „*кальмáнка*". Тая животинка се счита като носитель на нещастия и злини и вѣрватъ, че всичко разбира и чувствува. За нея не даватъ да се приказва, и когато се случи да се говори за нея нѣщо, не споменуватъ името ѝ, защото ужь чуела, и причинявала злини на домашнитѣ. Нея не гонятъ и никой не смѣе да дърпне да хвърли да ѭ удари, или разгнѣви за нѣщо. Когато въ нѣкоя кѫща мишкитѣ изобилуватъ, домакинята кога ѭ види, повиква ѭ съ гласъ: „*кальмáнко, іоала на мишкина свадба у домá*" и тя ужь чува и отива и всичкитѣ мишки истрѣбва. Нъ ако се случи пакъ да ѭ наљъжатъ, т. е. да не намѣри мишки, тогава влиза въ долапитѣ, сандѫцитѣ и всѣкаде изъ кѫщи и изпояжда ужъ всичкитѣ дрѣхи на домашнитѣ. Помацитѣ ѭ казватъ *чумува сёстра*.

[1]) Лити — вали дъждъ или снѣгъ.
[2]) Невѣстулка, батева булчица.
[3]) Закача.

45) *Жёнцку сагне*, и стрье са ни коли, чи нъма беръекеть о тъіа копита, коіту заколи. Овчаритѣ по никакъвъ начинъ неприемать въ живота си да заколжтъ женско агне или яре.

46) Ага дуиш *кріва*, се друк дубитак, е не кити реики, приоварцува хм млеаку-ту. И ф огань аку испуснал капка млеаку, фата хи дреафарклица.

Записани въ селата Устово, Левочево и Долно-Райково.

Отъ Хаджиелеската Околия.

Записалъ Александъръ Поповъ

—

Прокобаване на бждни вечеръ.

На бждния вечеръ въ всѣка кжща прокобяватъ. До прѣди 10 год. тоя обичай се е вадилъ въ всичкитѣ села, сега се е изоставилъ въ повечето отъ тѣхъ.

Прокобиването се извършва по два начина:

1) Като си легнжтъ всичкитѣ домашни, домакинята нарѣзва една глава кромидъ лукъ на двѣ равни части и наважда дванадесеть курубки. Въ всѣка курубка туря по 2—3 круха соль и послѣ ги остава на кжщния покривъ, до прѣстоятъ прѣзъ нощьта. Курубкитѣ се нареждатъ на редъ, като всѣка се прѣдназначава да прѣдставлява единъ мѣсецъ въ годината. Сутриньта гледатъ курубкитѣ и прокобяватъ за плодородието на мѣсецитѣ. Курубкитѣ, въ които се е стопила сольта, прѣдвѣщавали че мѣсецитѣ, които тѣ прѣдставляватъ щѣли да бждатъ дъждовни и каквото се посѣе прѣзъ тѣхъ, щѣло да даде изобиленъ плодъ; а мѣсецитѣ, прѣдставлявани отъ курубкитѣ съ нестопената соль, щѣли да бждатъ бездъждни.

2) По втория начинъ вмѣсто лучени курубки, домакинята нарежда дванадесеть поогасняли въглени по реда на мѣсецитѣ. Сутриньта прокобиватъ. Непоглясналитѣ въглени прѣдсказвали дъждовно време за надлежнитѣ мѣсеци, а изгасналитѣ прѣдвѣщавали суша.

2. Баяния, врачувания, гледания и лѣкувания.

Отъ Хаджиеласката Околия.

Записалъ *Александъръ Поповъ.*

—

Разнитѣ болести въ Хаджиелеската околия се лѣкуватъ прѣзъ баяния и прѣзъ цѣрение. Бабитѣ разно баятъ. Имя особени *басни* (баяния) за разнитѣ болести. Твърдѣ нарѣдко се случва, че двѣ баби да баятъ съ еднакви басни.

1. Баяния (басни) за урочасване.

Когато урочася нѣкое дѣте или старъ човѣкъ, болниятъ отива при баячката — баснарката баба, за да му бае за уроки. Бабата го извежда вънъ на двора и като почне да го трие по челото съ палѣмия пръсть отъ дѣсната си ржка, бае му на умъ така:

„Ф името на света Богородица, чака да иде злото тамо, дето петли непеят, дето кучета нелаят, дето пилета неведжт, дето жарвета не викнат, дето вода нетече, там, дето слънце и месечина не грейт, в пусти гори, в пусти места и пусти каменаци“.

Тая басня се повтаря до три пжти, слѣдъ което бабата подемърсква и умива лицето на урочасалия съ студена вода, надъ която е била изречена

по-наредъ на три пжти горнята басня. Освѣнъ това, на болния се дава да пийне отъ *обаяната* вода и тогава си отива у дома.

Втора басня за уроки: „От лев човек дошло, да иде в лева гора, дето растат леви коле и леви пржте, леви прьте и леви джбл, дето се раждат леви дивьачи и се ладщат леви камане; ако е дошло од лев мжж, да му падне лева стрäна, а ако е дошло од лева жена, да й падне лева буза“.

Третя басня за уроки: „Ас отидох при лев коежжия, та ми направи лева брадва, та отидох в лева гора, та отсекох лево джрво, та напрäвих лева бжклица, та ja напжлних с лево вино, тржгнах и срещнах лев човек, дадох му та пи од лево вино, за да нелие леви ўроки“.

Тѣзи двѣ басни се наричатъ *леви басни*. При баянието имъ се извършватъ сжщитѣ обичаи, както и при първата басня.

3. Патрение на бобъ за уроки.

Ако ще патрятъ на урочäсало момиче, събиратъ се на едно мѣсто двѣ момичета и едно момче, а ако ще патрятъ на момче — двѣ момчета и едно момиче, и въ срѣда прѣди да е изгрѣло слънцето, едно отъ момичетата взема една зелена паница или едно гърне, та отива и налива отъ нѣкоя чешма *мълчешно вода*. Тая вода наричатъ тъй за това, защото кога се налива, момичето трѣба да мълчи, макаръ и да го запита нѣкой за нѣщо. Като донесе момичето водата, туратъ въ нея 40 зърна бобъ и 40 малки желѣзни парчета, та стоятъ прѣзъ деня въ водата. При захождането на слънцето, събиратъ се двѣтѣ момичета и момчето — или пъкъ двѣтѣ момчета и момичето — и съ по единъ ножъ бъркатъ едно по едно боба и желѣзнитѣ парченца въ водата, баящимъ съ гласъ тако:

„Деветъ патрьа, осем патрьа, седем патрьа, шест патрьа, петь патрьа, четири патрьа, три патрьа, два патрьа, едно патрья безъ едно, на (името на урочäсалия или урочäсалата) боб патрьа“.

Като се наредятъ и тритѣ лица, повтарятъ и потретятъ едно по едно бъркането боба и желѣзнитѣ парченца и баянието горнята басня. Слѣдъ това паницата, или гърнето, се оставя на кжщния покривъ, за да се освѣтлява прѣзъ нощьта отъ мѣсечината и звѣздитѣ.

На сутриньта по изгрѣването на слънцето, сжщитѣ дѣтца се събиратъ и извършватъ сжщото, каквото извършиха вечерь, т. е. го на три пжти наредъ, *патрятъ на бобъ* и сждътъ се оставя на сжщото мѣсто, за да се освѣтлява прѣзъ деня отъ слънцето. Това се повтаря при всѣко изгрѣване и захождане на слънцето до сжбота сутриньта.

Въ сжбота сутринь, тритѣ дѣца се събиратъ и слѣдъ като извършатъ още единъ пжть патрението, изваждатъ отъ водата бобътъ и желѣзнитѣ парченца и 37 бобови зърна нанизватъ на една нишка като герданъ, закачатъ на тоя нанизъ и три желѣзца и три скилидки чесновъ лукъ. Тоя герданъ занасятъ на урочясалия, който го закача на шията си и го носи като герданъ. Тритѣ бобови ненизани зърна опичатъ на огъня и ги даватъ на болния да ги изяде, а отъ ненанизанитѣ желѣзца исковаватъ нѣкое сѣчиво.

Болниятъ трѣба да носи гердана до понедѣлникъ сутриньта, когато при изгрѣването на слънцето, отива при нѣкой кръстопжть, раскжсва бобовия герданъ и расхвърля боба къмъ четиретѣ пжтища, що се събиратъ на кръстопжтя.

Баянието за уроки се извършва и надъ хора и надъ добитъци; а патрението само надъ хора. За по-леки уроки баятъ, а за по-тежки — патрятъ.

3. Прѣдпазвания отъ уроки

а) Остригватъ отъ тила на бащата или майката малко коса, отчупватъ три трѣски отъ три долни кащни прага и зематъ три скилидки чесновъ лукъ. Всичкитѣ тия нѣща изгарятъ и изгорѣлото се събира и стрива съ петата на лѣвата нога. Отъ получения смѣсъ правятъ едно петно (бѣлѣгъ) на челото на онова лице, което иска да се прѣдпази отъ уроки. Това прѣдпазително срѣдство употрѣбяватъ всѣкога, когато има нѣкой да отиде на сборъ, хоро или друго каквото и да е събрание.

б) Когато ще отива нѣкой въ друго село, или на сборъ и се бои да не го хванатъ уроки, обърсва си лицето съ ръкава на горната си дрѣха и наговаря тъй:

„Когато силните очи можат да преброіат жиците на тоіа моі ръкав, тогива и да ма ударят с силните уроки".

Въ нѣкои села изговарятъ тъй:

„Когато твоите очи можат да преброіат жиците на тоза моі ръкав, тогива и да ма фанат твоите уроки".

в) Дългокосата мома вѣрва, че като ще я гледатъ повече, може да урочаса; затова, тя си зашива на плиткитѣ (на косата) двѣ или три скилидки чесновъ лукъ, за да се впиватъ погледитѣ въ чесновия лукъ.

г) Когато нѣкой облече нови дрѣхи, натърква си дрѣхитѣ съ чесновъ лукъ и си пуща въ джоба една скилидка, за да го нехващатъ уроки.

д) За да неурочасватъ пчелитѣ, поръсватъ ги съ баяна вода и закачва се на всѣкой кошеръ по една глава чесновъ лукъ. Въ селата Бодурово и Читакъ, освѣнъ че закачатъ на кошеретѣ по една глава чесновъ лукъ, но още побиватъ на единъ колъ една кукла, която да привличала погледитѣ на лошитѣ хора.

е) За да неурочасватъ малки чуденцета (сопи, гюрета), закачатъ имъ на челата герданчета съ пъжица и чесновъ лукъ.

ж) За да не урочаса нива, градина или ливада, побива се на срѣдата добичя главна кость, за да привлича лошитѣ очи. Въ нѣкои села окачватъ кость отъ бедро.

Подобни кости, побити на колове, се срѣщатъ и по *саитѣ* и кошаритѣ за овци. Селянетѣ казватъ за тѣхъ, че не сж за прѣдпазване отъ уроки, а за да се плашатъ вълцитѣ.

4. Баяние и цѣрение уплахата.

а) *Прѣкарване прѣзъ огънь.* Както за урокитѣ, така и за *уплаха* (уплашване) цѣрението бива два вида: за по-лека или по-бърза уплаха, и за по-тежка или завъенѣла уплаха.

Когато нѣкой ненадѣйно се уплаши отъ внезапенъ гърмежъ, отъ пожаръ, отъ сбиване на хора, или отъ какъвто и да е неочакванъ случай, завождатъ го при баячката — баба, за да му бае за уплаха. Бабата зема *гребача* малката и истегнова на страна отъ огнището огорѣлъ пепелъ и като го изравни и изглади, туря върху него *кржалъ*, съ който мѣтатъ хлѣба въ пещьта. Слѣдъ това, бабата зема метла и кара уплашения да прѣмине прѣзъ кржала. Когато той прѣминава, бабата го почуква съ метлата по задницата и едновремено туря лѣвата си ржка на главата му и бае.

„Сядне на мьясто, косапки на летало, овце на строгл,[1] трева на поле и риба в море."

Уплашениятъ забикаля и пакъ ще прѣмине прѣзъ кржала. Бабата си туря ржката на сърцето му и слѣдъ като изборя баянето си, удря го съ метлата. Това се повтаря три пжти. На третия пжть баячката-баба си

[1] *Строге* или *струг* е сушина, дѣто лѣтно време издояватъ овцетѣ.

тури ржката върху пояса на уплашения и слѣдъ да постави ржката си тъкмо надъ пъпа му и слѣдъ изброяването на баснята и удрянето съ метлата подскачва.

Подиръ това вдигатъ кржгътъ и гледатъ на пепельта, има ли нѣкакъвъ прѣдметъ, който е произвелъ уплахата. Често пжти, ако се случи да е имало въ пепельта недогорѣлъ вжгленъ, образува се нѣкаква рѣзка и баячката веднага я посочва на майката на уплашеното лице и казва: „Ето, на, отъ (казва прѣдметътъ), отъ който ужъ е станжла уплахата е уплахата."

Бабата косвено узнава отъ лицето, което е довело при нея уплашения, като отъ какво се е уплашило и съобразно съ това казва: „Ето, на, отъ пушка е уплашенъ," или „Ето на, отъ куче е уплашено, гледайте на пепела кучето" или „гледайте на пепела коня."

Слѣдъ познаването отъ какво е послѣдвала уплахата, баячката баба зема три сървени лъжици и съ опашкитѣ на двѣтѣ харинва по малко пепель отъ появения знакъ на него. Наринатата пепель се смѣсва съ вода въ третя лъжица и отъ тая пепелява вода се дава на уплашения да пийне на три пжти. Слѣдъ това, и тритѣ лъжици се хвърлятъ надъ главата на уплашения, така щото да паднжтъ надъ него. Ако лъжицитѣ паднжтъ на лице, значило, че уплашениятъ ще оздравѣе и че уплахата била смѣсена и съ друга болесть; ако ли паднжтъ похлупъ, значило, че малка надѣжда има за оздравяване.

б) Заповѣдване на уплаха. Въ село Кара-Аланъ баба Станевица извършва освѣнъ горния старовремски обредъ и другъ единъ подобенъ нему по слѣдния начинъ.

Като заведжтъ уплашения при нея, тя изважда пепель отъ огнището и заповѣдва на уплашения да стжпи съ боса нога на пепельта. Отъ бълѣга на стжпката се зема пепель, размѣсва се съ вода и тази смѣсь се прѣцѣжда прѣзъ каналитѣ на три калама. Това се извършва съ помощьта на два сжда ето какъ. Въ единия сждъ се туря пепелянатa смѣсь, а отъ втория се исправя калама и прѣзъ канала му се пасипва смѣсьта; отъ втория сждъ смѣсьта се изсипва прѣзъ втория каламъ въ първия сждъ и най-послѣ пакъ отъ първия сждъ се изсипва въ втория прѣзъ третия каламъ. По той начинъ водата се изсипва прѣзъ тритѣ калама. Когато се върши това, бабата бае на три пжти отъ 9 до едно, т. е. при прѣсипването на водата прѣзъ всѣки каламъ, наброява отъ 9 до 1. Слѣдъ това на уплашения се дава да пийне на три пжти отъ смѣсьта, а останалото се хвърля при нѣкое дърво или камень.

в) Лѣяние куршумъ за уплаха. Когато заминжтъ двѣ или три недѣли слѣдъ уплахата и уплашениятъ почне да вѣхне и да губи охота за ядение, той се цѣри чрѣзъ *лѣяние куршума.* Това цѣрение, което извършватъ и мжже и жени станжли....

Уплашениятъ зема едно зърно куршумъ, хвърленъ отъ пушка и отива при нѣкого или при нѣкоя, за да му лѣе куршумъ за уплаха. Лѣячътъ стопява куршума, въ пароницата си за това сждъ и щомъ се слѣе, започва да бае, надъ слѣтия куршумъ и надъ приготвената по-напрѣдъ въ една паница вода, слѣдната басня.

„Уплаха ли е, уроки ли е; ако е од уплаха, од уроки, аз причиню, Господь царствите даде; Божа мајка напред, ние последе и Господь дерманъ".

Тая басня баятъ и по турски:

„Корку му джр, назар му джр; егер куркуданса назарданса, бен себеп, аллах дерман вереджек; мехрем ана евел, бизе сора, аллах дерман".

Слѣдъ баянието, куршумътъ се измина въ сждътъ съ студената вода и се образуватъ разни частички и фигурки. Лѣячътъ разглежда тогива кур-

шумениτѣ частички и познава отъ какво е станжла уплахата, слѣдъ което куршумътъ се изважда изъ водата и се обвива въ една кърпа. Тая кърпа я носи уплашениятъ съ себе си или двадесеть и четире часа или три деня и подиръ се хвърля или на нѣкой кръстопжть или въ рѣката на нѣкой бързей.

5. Баяние за Бабици.[1])

а) Като заведжтъ болното дѣте при баячката, тя туря прѣдъ себе си една паница съ студена вода и три лъжици, и изважда отъ огнището пепель и като я изглади съ машата, удря съ прѣшнель на нѣколко мѣста надъ пепельта, така че съ дупката на прѣшнеля се образуватъ нѣкакви бѣлѣзи. Когато бабата удря пепельта съ прѣшнеля, бае слѣдующата басня:

„Тжрчи (името на болното) и плаче; де го срешна милинка Св. Богородица и го пита: — Што плачиш (името на болното)? — Ох милинка Св. Богородице, натиснали ма са живите бабици. — Мжлчи (името на болното) неплачи, яс шта с прешнель да ги запрешнельи, с метла шта ги намета, с гребен шта ги исчеша и в оган шта ги изгорья“.

Отъ натискането на прѣшнеля върху пепельта, часть отъ послѣдната влиза въ дупката на прѣшнеля. Бабата зема по малко пепель съ наквасената опашка на едната лъжица, зема и съ втората лъжица — въ нѣкои села бабата зема пепель и съ третята лъжица. Земената по тоя начинъ пепель се хвърля въ водата и като се размѣси пепельта съ водата, бабата изгриба отъ смѣсьта съ тритѣ лъжици и дава на болния да пие. Лъжицитѣ хвърлятъ надъ главата на болното дѣте и ако паднжтъ на лице, бабата познава, че дѣтето нестрада само отъ бабици а и отъ други болести; ако ли паднжтъ съ надълбаната страна на земята, заключава се, че болното страда само отъ бабици. Въ всѣки случай, баячката баба казва: „Хайде, идете си; св. майка Богородица да е напомощь“.

б) Има още единъ начинъ за цѣрение дѣтската диарoя и той се нарича *баяние на варени бабици.* То става тъй:

Като заведжтъ болното при бабата, тя зема една тава, въ която сипва нѣколко капки обаяна вода[2]). Зема и малко чисть ленъ или коноплъ, приготвенъ за прѣдение и прави единъ кржгъ, който поставя въ тавата и заграждa водата така, щото да се неокваси ленътъ или коноплътъ. Върху три точки на ленения или конопляния кржгъ турятъ три незапалени кибритени клечки. Когато се приготви всичко това, бабата зема въ лѣвата си ржка тавата, а въ дѣсната едно праздно гърне и като постави тавата надъ главата на болното дѣте, заповѣдва на майката или на друга нѣкоя жена, да запали наведнжжъ тритѣ кибритяни клечки. Щомъ се запалжтъ клечкитѣ, коноплътъ или ленътъ пламва да гори и отъ тритѣ страни. Бабата похлупва запаления коноплъ или ленъ съ праздното гърне и го държи докле изгори добрѣ коноплътъ. Това нѣщо, т. е. правянието кржгъ и изгарянието му съ кибритени клечки се повтаря до три пжти, безъ да се бае нѣкоя басня. Слѣдъ третето изгаряние на ленътъ или коноплътъ, бабата събира сгурията, размѣсва я съ вода въ гърнето и дава на болното дѣте да пие. Отъ сжщата вода, болното дѣте трѣба да пие всѣка зарань въ продължение на една седмица.

[1] Подъ това име е извѣстна диарията у дѣцата, при никнение зъби.

[2] Баячкитѣ иматъ всѣкога при себе си обаяна вода. Тѣ я обайватъ така: броятъ на три пъти отъ деветь до едно и при всѣка бройка изговарятъ и думата *бая*. На пр. 9 бая, 8 бая, 7 бая и т. н. т. до едно бая.

6. Баяние за вѣтъръ.[1]

Баячката баба зема едно яйце въ десната си ржка и го завърта на трижъ около главата на болния, като бае:

„Ако е дошло зло отъ дъявол, да иде по черен гарван и по черна мечка, дето ходьат по пусти гори, по пусти места; ако е дошло от хубавата и медена леличка, с мед ште го намажим, пчели с мед да го занесат по джрветата, по лозьата, по дрените, по крушите, по цветьата; ако е дошло от всички светци, да го нарине Божа майка, да го фжрли по цьа моли, по камене, по ввездите, дето неможе човьак да иде, пиле да кацне и дивьач да живее“.

Понеже завъртването на яйцето става три пжти, то и баснята се нарежда три пжти.

Слѣдъ това баячката счупва яйцето на едната страна, ожулва корята също отъ едната страна, изсипва бѣлтъка и жълтъка и намазва болния членъ на болния човѣкъ. На непразнената чурупка пробива съ игла двѣ малки дупчици, прѣзъ които се прѣкарва нишка така, че чурупката да виси на нишката. Тая чурупка се дава на болния, да отиде съ нея на край и да се испикае въ нея прѣзъ прѣчупената страна. Напълнената съ пикочь чурупка се закача за нишката на куминътъ въ кжщата на болния, за да се кади на димътъ до тогава, до гдѣто изсѣхне пикочьта и прѣгниятъ нишкитѣ. Като прогниятъ вече нишкитѣ и чурупката падне та се разбие, събиратъ парчетата отъ чурупката и ги хвърлятъ на нѣкой пжть.

7. Цѣрение кашлица и вкоренена болесть.

Когато се появи между дѣцата силна кашлица, извѣстна на много мѣста въ Тракия подъ името *вaякница*,[2] болнитѣ или кашличавитѣ дѣца ги цѣрятъ по този начинъ. Една жена изкопва и раскрива пръстьта подъ единъ коренъ на брѣстово дърво, колкото да се провре 12 годишно дѣте подъ една отъ жилитѣ на кореня. Когато вече пръстьта се изкопае и подъ жилата се приготви една полукржгла дупка, извѣстява се въ селото, та всички родители, които иматъ кашличави дѣца, да ги заведжтъ при дървото. Слѣдъ трикратното провиране на всѣко дѣте, находещитѣ се тамъ баби отрязватъ по една нишка отъ дрѣхитѣ имъ и ги завързватъ на брѣстовитѣ клонове. Въ замѣна на тѣзи отрязнати отъ дѣцата нишки, една баба завързва на шията на всѣко дѣте по една нишка отъ остатъкъ[3], на кросно, преждата на което е снована и навивана въ сжбота и тъкането е било започнято и свършено въ сжбота.

Провирането на всички дѣца отъ селото се извършва само въ единъ день, който трѣбва да бжде сжбота.

Освѣнъ дѣцата, провиратъ се и възрастни хора — мжже и жени — вмѣсто подъ брѣстова, подъ джбова жила и то когато страдатъ отъ нѣкоя продължителна болесть. И въ тоя случай провирането става трикратно и отъ дрѣхитѣ на болния се изрѣзва една нишка и се завързва на джба.

Отъ нѣкои села въ Хаджиелеско, женитѣ отиватъ и се провиратъ между два камени, находещи се въ мѣстностьта Хисаръ въ землището на Искаляръ, Хасковска околия. И тамо провирането се извършва по горесказания начинъ.

[1] Подъ думата *вѣтъръ* въ Хаджиелеско и въ Родопскитѣ мѣста е извѣстна болестьта ревматизъмъ.

[2] Магарешка кашлица.

[3] Оная часть отъ основата на тканието, която неможе да се изтъкне, се отрѣзва. Тѣзи нишки въ нѣкои съсѣдни на Хаджиелеско мѣстности се наричатъ *дрезници*. Тѣхъ послѣ ги навързватъ една до друга и тъкатъ торби.

Възрастнитѣ болни се провиратъ и прѣзъ вишкави и прѣзъ лозова пръчка. Опрѣдѣлява се едно лице да помогне на болния да се провре прѣзъ пръчката. Ако болниктъ е мѫжъ, ще му помага мѫжъ, а ако е жена — жена. Тогава провирането става по този начинъ. Помагачътъ или помагачката на болника, избира едно скрито мѣсто въ землището на съсѣдното село, но да е близо до границата на двѣтѣ села. Избира нѣкой храсталакъ, гдѣто рѣдко ходятъ хора. Въ избраното мѣсто трѣба да има дива шипка или кѫпина и помагачътъ за болния трѣба да избере една пръчка и да я раздѣли на двѣ. Едната половина отъ раздѣлената пръчка се отсича до земята и се хвърля, а на другата се подвива горниятъ край, който се забива въ земята и се образува единъ полукрѫгъ. Слѣдъ приготовлението на полукрѫга, лицето се връща въ селото и завежда болника, тъкмо при изгрѣването на слънцето, и го завежда на приготвеното мѣсто. Ако болника е жена, придружава ги и единъ мѫжъ, който се отдалечава малко на страна, щомъ приближатъ до мѣстото, за да не гледа какъ се извършва провирането.

Като отидатъ болниятъ и помагачътъ му на опрѣдѣленото мѣсто, първия си съблича дрѣхитѣ и голъ се провира на три пѫти подъ пръчката, а другарътъ му закача дрѣхитѣ по храстето. Слѣдъ провирането и двамата бѣгатъ отъ това мѣсто и като се отдалечатъ, болниятъ се облича въ други дрѣхи. Закачениѣ по храстето дрѣхи си оставатъ и не се зематъ отъ никого. Слѣдъ обличането, потеглюватъ за се връщатъ въ селото и ако болника е жена, тръгва заедно съ тѣхъ и отстранившия се понапрѣдъ мѫжъ. До пристигането въ селото, болниятъ трѣба да се провре и подъ конотя на нѣкое орало, оставено въ нива.

Въ нѣкои села, провирането се извършва и въ землището на сѫщото село и пръчката се носи отъ селото; обаче, избранната мѣстность трѣба да е храсталакъ.

8. Ръсение съ блага вода за урама.

Подъ „урама“ въ Хаджиелеско разбиратъ внезапно разболѣване, вслѣдствие сбиване на лицето отъ страна на *недѣвкитѣ* (русалкитѣ? и *водитѣ* самодивитѣ.) Заради това, тѣзи невидими сѫщества, като зли духове, се тачатъ отъ хората, за да небѫдатъ разсърдювани и да не ги *сбъсквашъ*. Бабитѣ приказватъ, че злитѣ духове незакачатъ човѣка, догдѣто небѫдатъ разгнѣвени; че тѣ се събирали по пладне, въ срѣднощь и по заходъ слънце по пепелищитѣ, сметитѣ и заради това майкитѣ запрѣщаватъ на дѣцата си, да играятъ въ уреченото време по пепелищитѣ. А мѫжетѣ, които ходятъ нощно време по селата и полетата, пушатъ цигари, за да се плашатъ злитѣ духове отъ огъня. Когато да тръгва нѣкой на пѫть, чака да пропѣятъ пѣтлитѣ и прогонятъ злитѣ духове, та да непадне пѫтникътъ въ урама.

Когато нѣкой *урадиса* на зло мѣсто, т. е. гдѣто сѫ играли недѣвкитѣ и водитѣ, домашнитѣ му размѣсватъ въ едно бѣло котле медъ съ вода, или шекеръ съ вода. Като се облажи водата, една жена я зима и отива на мѣстото, гдѣто се прѣдполага, че болниятъ е урадисалъ и съ босилкова китка поръсва мѣстото. Съ това се умилостивявали злитѣ духове. Послѣ ръсението, жената събира малко сметь отъ мѣстото и накадяватъ урадисалия.

Ако лицето е урадисало нощно време, тогава ръсението се извършва при разсъмуване.

9. Цѣрение трескана.

Тая болесть върлува най-много прѣзъ Августъ и Септемврий. Бабитѣ я лѣкуватъ по три начина: а) съ връзване, б) съ изваждане и в) съ кадене на мохамедански гробъ.

а) Вързането се извършва и отъ мѫже и отъ жени по този начинъ. Връзачътъ зема нѣколко нишки отъ памучна прежда и като ги осуче, завръзва три възела. При вързването на възлитѣ бае се една басня, която никой отъ връзачитѣ нерачи да изкаже. Осуканата и вързана съ възли тънка памучна връвь се завързва на рѫката на болния като гривна и той я носи нѣколко деня. Не замине ли трѣската, повтаря се вързването или пъкъ се прибѣгва къмъ втория начинъ цѣрение.

б) Изваждането. Бабичката-баба изважда на рѫката на трескавия единъ мѣхуръ, който уж съдържалъ трескината отрова. Мѣхурътъ се изважда ето какъ. Бабичката изважда цицата отъ едно яйце, и съ нея обвива на болния кутрия пръстъ[1]. Върху цицата се обвива едно тънко парцалче, което се завързва съ единъ конецъ, за да се не развива. Нѣкой пѫть яйчената цица, произвежда мѣхурче на кожата и тогава вече се мисли, че трескaта е извадена. Обаче въ много случаи, мѣхурче не се вдига, особенно комуто кожата е дебела. Непомогне ли и това цѣрение — защото въ повечето случаи и да изтѣче мѣхурче трескaта си слѣдва — прибѣгва се къмъ последния начинъ цѣрение на трескaта, или

в) Кадение на мохамедански гробъ. Трескавиятъ се завежда до нѣкой мохамедански гробъ и надъ гроба го накадяватъ съ свинска сланина.

Въ селата Бодурово, Дипсизъ Гьолъ, Буково, Каялии, Кара-Аланъ и Новаково, трескавитѣ сѫ кадили надъ цигански гробища, вѣроятно за това, че сѫ се бояли отъ Турцитѣ.

Прѣди да отиде болниятъ до гроба двама други занасятъ по-напрѣдъ, единиятъ въ една паница огънь, а другиятъ малко сланина. Поставятъ паницата съ огъня, близо до гроба нарѣзватъ сланината върху огъня и като се раздими добрѣ прѣмѣстватъ паницата на гроба и тогава трескавиятъ се навежда надъ паницата, за да се накади.

10. Цѣрение бодежъ.

Ако бодежътъ е въ гърбината, казва се *присѣкъ*, а ако е въ гърдитѣ *бодежъ*.

а) Който страда отъ *присѣкъ*, трѣбва сутрень прѣди изгрѣването на слънцето да го прѣкрачи на прага жена, която е раждала близнаци. Болниятъ лѣга на прага на кѫщната врата съ лицето си къмъ земята и жената го прѣкрачва три пѫти.

Ако бодежътъ е въ гърдитѣ, тогава той се цѣри съ боднуване болната часть на тѣлото съ единъ нарочно за тая цѣль направенъ желѣзенъ шишъ. Лицето, което ще бодне болника съ шиша трѣбва да е *женинецъ*. Кога боднува болния, женинецътъ го пита: „Шишъ ли искашъ или бодежъ?“ Болниятъ отговаря: „Не ща бодежъ, искамъ шишъ.“ Това се повторява три пѫти.

Шишътъ трѣбва да е направенъ отъ желѣзни парченца, отъ разни счупени сѣчива и покѫщнини, които да сѫ събирани отъ кѫща, въ която сѫ измрѣли всичкитѣ домашни.

б) За бодежъ има още единъ начинъ цѣрение. Турятъ въ една зелена паница студена вода; въ водата пускатъ чурупкитѣ отъ голѣмъ крилатъ охлювъ, отъ голѣмото рогче и отъ огнено рогче.[3] Отъ тая вода, болниятъ пие по три пѫти на день.

[1] Кой на която и да е рѫка.

[3] Охлюви, които се въдятъ въ Индийския Океанъ и Червеното Море. Чурупкитѣ отъ тия охлюви се донасятъ отъ хаджиитѣ отъ Мека и Ерусалимъ.

11. Цѣрение главоболъ.

Когато нѣкого боли половинъ глава, главоболието се нарича *зора*, защото утрѣнната зора ужъ внисела и произвождала тая болесть. Тая болесть цѣрьтъ така. Прѣди разсъмнуване, болниятъ зема три круха соль, излиза на срѣдъ двора и ги хвърля единъ по единъ срѣщу утренната звѣзда (зорницата), наговаряйки: „Зоря искамъ, глава не ща".

Въ нѣкои села (Кара-Аланъ, Козлукъ, Дипсизъ-Гьолъ, Бодурово Читакъ, Мюселимъ и Каялии) болниятъ отъ главоболъ отива въ черквата и я измита до половина.

12. Сѣчение далакъ.

Болниятъ отъ далакъ отива сутрень рано на гладно сърце при нѣкое лице, за да му сѣче далака. Сѣкачътъ го отвежда при дърварника, заповѣдва му да седне на *сячника*[1] и дава му едно дръвце за да го постави на корема си. Тогава сѣкачътъ зема брадва въ дѣсната си ржка ужъ да сѣче поставеното на далачения коремъ дръвце. Болниятъ го пита „Какво ще сѣчешъ?" — „Далакъ сѣча", отговаря сѣкачътъ". „Сѣчи та го отсѣчи", отговаря болниятъ. Сѣкачътъ въ това време удря съ острото на брадвата дървото на корема. Това се повтаря на три пжти, слѣдъ което болния си отива.

Има още единъ начинъ за сѣчение далакъ. Сѣкачътъ зема единъ остъръ бръсначъ и порѣзва ухото — долната часть — на болния, за да потече малко кръвь. Това трѣба да се извърши на гладно сърдце.

13. Рѣзание жълтеница (сараликъ).

Когато нѣкому пожълтѣе лицето, отива при единъ рѣзачъ, който съ единъ остъръ бръсначъ му рѣже сараликa по очитѣ[2].

14. Цѣрение струпи.

Цѣрители на струпи биватъ лица, които сж наблюдавали до море и сж пили морска вода съ хлътлатината, що се образува на ржката между голѣмия пръстъ и ржчната кость, кога се распериятъ пръститѣ.

При цѣрението на струпитѣ не се бае никаква басня. Като се яви болниятъ при цѣрителя, послѣдниятъ зема огнило и кремъкъ и всѣкнува къмъ болния на три пжти, така че по нѣкоя искра да падне на болното мѣсто. Слѣдъ всичко всѣкнуване цѣрительтъ духнува по лицето на болния. Въ това се състои всичкото цѣрение на струпитѣ.

Когато струпитѣ сж само въ устата, цѣрьтъ ги съ печена стипца а по нѣкой пжть съ мастило.

15. Цѣрение заушница (заушка).

Около болното мѣсто се направя кржгъ съ мастило, а вжтрѣ се написва единъ кръсть. Въ нѣкои села, вжтрѣ въ кржгътъ написватъ знакoвeтѣ Ис. Хр. Ни. Ка.

16. Цѣрение чепри (чубаци).

Чепритѣ се цѣрьтъ по два начина. По първия начинъ баячката баба зема въ дѣсната си ржка една ябълка и на три пжти обикаля съ нея болното мѣсто, като бае една басня съ съдържание, че който изяде

[1] Дървото, на което цѣпятъ и сѣкжтъ дърва.
[2] Съобщательтъ не е ималъ възможность да събере по-подробни свѣдения по цѣрението на тая болесть.

ябълката, на него да отиде чепрьтъ[1]. Ябълката се хвърля на пътя и вѣрватъ, който я намѣри и изяде, ще земе и болестьта съ себе си.

По втория начинъ, намиратъ въ кръсна конопя торь едно несклѣно зърно ечмикъ и съ него боднуватъ на трипъ върхътъ на чепрьтъ. Зърното тоже се хвърля на пътя.

17. Цѣрение брадавици.

Брадавицитѣ тоже цѣрятъ по два начина. Първо, налагатъ ги съ сварени билки или ги горятъ съ кожаль. Второ, когато брадавичовия види да сѫ се покачили двама на едно магаре, обръща се къмъ тѣхъ и изговаря: „моитѣ брадавици нека идѫтъ на васъ двамата“

18. Цѣрение кабусъ.

Цѣрительтъ удря болния на трипъ съ *Божигробска* или *Йорданска* прѫчка[2], и го пита: „кабусъ ли искашъ или прѫчка“ Болния отговаря: „Прѫчка искамъ не ща кабусъ“.

19. Гонение на дѣтинския плачъ.

Когато едно дѣте много плаче, майка му проважда едно невръстно момче или момиче, да донесе отъ три разни дървета по една клечка. Момчето или момичето туря клечкитѣ на огъня и щомъ се запали единия имъ край, изважда ги, зема въ дѣсната си рѫка едната гурѣлка, а въ лѣвата двѣтѣ и започнува да гони изъ кѫщи майката и дѣтето. Майката бѣга носещкъ дѣтето си и като обиколи нѣколко пъти, спира се и пита: „какво гонишъ“? „Плачъ гоня“ й се отговаря. — „Гони да го изгонишъ“, казва майката и пакъ бѣга съ дѣтето си. Слѣдъ трикратно гонение и бѣгание, момчето или момичето хвърля горѣлкитѣ отъ клечкитѣ на двора, за да изгаснатъ.

Гонението на плача се извършва и по слѣдния начинъ:

При изгрѣването на слънцето, майката зема дѣтето си и отива на отворено мѣсто, отъ гдѣто да се вижда изгрѣването на слънцето. Като се покаже слънцето, майката хваща детето съ двѣтѣ си рѫцѣ, повдига го къмъ слънцето и изговаря: „Дето ште плаче моето дете за слѫнцето, нека слѫнцето плаче за моето дете“. Това се извършва на три пѫти, както при изгрѣването, така и при захождането на слънцето.

Трети единъ начинъ гонение плачъ се извършва нощно време. Майката зема дѣтето си и излѣзва на двора или на такова мѣсто, отъ гдѣто да се вижда цѣлиятъ небосклонъ и гледа къмъ коя страна вънъ отъ селото има накладенъ огънь. Прѣдпочита се овчарски огънь. Щомъ съзре нѣкѫдѣ огънь сваля шапката на дѣтето, подава я къмъ огъня и изговаря на трипъ: „Нека офцетѣ блеятъ за моето дете, а не то за офцетѣ и овчаровия огънь“. Слѣдъ това майката си влиза въ кѫщи.

Споредъ расказването на баба Павловица Гърковска отъ с. Козъ-Бунаръ, въ по-напрѣшно време, майката слѣдъ извършването на горнето е закачала дѣтинската шапка на кѫщната стрѣха, за да прѣстои прѣзъ нощьта и сутреньта при изгрѣването на слънцето я сѫ земали и надѣвали на дѣтето.

За да изгонятъ плача отъ едно дѣте вършатъ още едно нѣщо. Майката зема дѣтето си и отива при нѣкоя дупка, прѣзъ която се е провирало или пакъ е стояло куче, и тя отъ едната страна провира дѣтето, а отъ

[1] И тая басня не е съобщена, по причина че бабичкитѣ баби държатъ баснитѣ си въ тайна.

[2] Тѣзи прѫчки ходжиитѣ си донесятъ отъ Йордановитѣ брѣгове.

другата страна го поема лице *левинецъ* и го подава на майката, за да го провре изново. Това се извършва на трижъ и вѣрватъ, че плачътъ отивалъ на кучето.

Въ селата Козъ-Бунаръ, Буково, Кара-Аланъ и Каялий, майката оставя дѣтинския повой на селския пѫть, за да прѣминатъ прѣзъ него говедата, кога се връщатъ отъ паша. Повоятъ се оставя на длъжъ по пѫтя, а не напрѣко.

Освѣнъ това, ако въ нѣкоя кѫща има гостянинъ, то за да не плаче дѣтето прѣзъ нощьта, когато да си отива гостянинътъ остави една нижка отъ дрѣхата си. Ако нѣкой гостянинъ забрави да остави нижка, бабата му казва: „Остави на дѣтето сънъ“

20 Сваряние дѣте

Болнитѣ и слабитѣ дѣца ги *сварятъ* по слѣдния начинъ, за да станатъ здрави и силни. Майка му свиква 10—20 души мѫже, жени и дѣца — по-долѣ отъ 10 души не бива да сѫ. Като да си отиватъ повиканитѣ, ако сѫ 40 души зиматъ по една клечка, ако сѫ 20 — по двѣ, ако сѫ 10 — по четире, и ги занасятъ на срѣдъ двора, гдѣто ще се вари дѣтето. Майката занася два вързопа огънь, поставя ги подъ клечкитѣ, тури и два камени, надъ които поставя единъ празенъ мѣдникъ. Слѣдъ това събличатъ дѣтето, турятъ го цѣло въ мѣдника и подклаждатъ огъня така, че само да дими безъ да пламне и се стопли мѣдника. Дѣтето държатъ въ мѣдника до 4—5 минути и слѣдъ като го извадятъ, майка му го окѫпва съ топла вода.

Варението на дѣцата трѣба да се върши въ сѫбота.

21. Тегление съ пѣсъкъ.

Слабитѣ дѣца теглятъ и съ пѣсъкъ, за да станатъ здрави и яки. Бащата прѣтегля дѣтето си съ кантаръ въ сѫботенъ день и колкото оки тегне, толкова оки сухъ пѣсъкъ събира и свързва въ една торба и го оставя на сухо мѣсто. Слѣдната сѫбота направятъ кѫлони, на които отъ едната страна турятъ дѣтето, а отъ другата — торбата съ пѣсъка. Ако натегне дѣтето, вѣрва се, че е почнало да се оправя, ако ли натегне пѣсъка, вѣрватъ противното и тогава прибѣгватъ до *сваряние*. Теглението съ пѣсъкъ се извършва и третята сѫбота.

Нѣкои си, вмѣсто съ пѣсъкъ, сравняватъ дѣтинската тежина съ кости.

22. Кѫпание съ куче или коте.

Слабитѣ дѣца кѫпятъ още и така. Окѫпватъ въ едно корито куче или коте и въ сѫщата вода окѫпватъ дѣтето. Нѣкои пъкъ едновременно турятъ въ коритото и дѣтето и животното и ги кѫпятъ заедно. Щото кучето или котето, като излѣзе отъ водата се отръсва, вѣрва се, че и дѣтето ще отръси отъ себе си болестьта или слабостьта.

23. Носение муска.

Като прѣдпазителна мѣрка противъ всѣкакви бѣди, нещастия и болести, селянетѣ носятъ на шиитѣ си *муски*. Муската е едно малко листче, на което се написва отъ свещенникъ или ходжа нѣкоя молитва и послѣ се свива и обшива въ една мушемина въ видъ на правиленъ тригълникъ и се носи на шията. Свещенницитѣ написватъ на листчето или „Спаси господи,“ или „Апостоли святии молите,“ или „Крестъ хранитель всея вселеннея“ или другъ нѣкой тропарь. Ходжитѣ написватъ нѣкои стихове отъ корана. Срѣщатъ се обаче и такива турски муски, които не съдържатъ никакво писмо, а сѫ само нашарени съ различни черти.

Нѣкои хора отдаватъ доста голѣмо значение на мускитѣ и затова вмѣсто въ триъгълни мушемчета, държатъ ги въ сребърни триъгълни кутийки, които иматъ скрипийка отъ едната страна, за да се туря и изважда муската.

Нѣкои хора, при нашиването му, въ муската турятъ и парченце отъ осветена владишка дрѣха при осветяване на новъ храмъ.

24. Извеждание на болестьта отъ едно село и завеждание въ друго.

Населението въ Хаджиелеската околия вѣрва, че *болестницата* може да се изведе отъ едно село и да се заведе въ друго. Вѣрватъ още, че болестницата може да се *посрѣщне* отдѣто още не е влѣзла въ селото и да се възвърне обратно въ селото, отъ гдѣто е идѣла.

Извеждането на болестьта отъ едно село и завеждането ѝ въ друго се извършва по заповѣдьта на нѣкоя врачка. Врачката поръчва на нѣкоя жена въ селото да направи една погача (пита) отъ чисто пшенично брашно и да я намаже съ медъ. На друга жена поръчва да направи една китка отъ добри цвѣтя, вързана съ вълненъ червенъ конецъ, на краищата на който се нанизва нѣкое рунче (пара). На трета жена поръчва да ошие една нова торба. Тѣзи нѣща се поръчватъ да ги направятъ нѣколко жени по икономически съображения.

Ако болестьта е само въ една кѫща въ селото и само отъ тая кѫща ще се завежда въ друго село, тогава всичко каквото е потрѣбно се натъкмява само отъ домакинята на речената кѫща.

Щомъ всичко бѫде готово, турятъ въ торбата погачата, китката и малко шекеръ, стафиди, орѣхи или ябълки. Торбата се дава на единъ селянинъ, който разбира отъ малко-малко врачуване и нощно време я занася въ селото, въ което ще завождатъ болестьта. Торбата се занася нощно време, защото ако видятъ селянитѣ, нападатъ оногова, който занася торбата [1].

Като стигне носачътъ на торбата до селото, отбива се въ една градина и окачва торбата о едно дърво или плетъ и бързо-бързо се връща назадъ въ селото си. Вѣрватъ, че който сутриньта намѣри торбата и я земе, съ нея заедно отнася въ кѫщата му и болестьта, донесена прѣзъ нощьта отъ другото село. Селянетѣ обаче знаятъ това и въ много случаи не откачватъ торбитѣ, като вѣрватъ, че болестьта тогава сама ще влѣзе въ селото и ще захване да върлува, отъ гдѣто мине.

25. Извеждание на болестьта отъ една кѫща и завеждание въ друга.

Това става приблизително по горѣказания начинъ, само че вмѣсто торба и погача врачката баба нанесва отъ заразената съ болесть кѫща една нова кърпа, въ която увиватъ три малки кравайчета намазани съ медъ, малко шекеръ или стафиди и една китка. Тѣзи нѣща се оставятъ при нѣкой кладенецъ или чешма, отъ гдѣто селянетѣ точатъ вода. Вѣрва се, че болестьта ще си избере друго нѣкое лице, измежду онѣзи, които точатъ вода и ще го слѣди до дома му, гдѣто го прихваща.

[1] Има единъ примѣръ. Прѣзъ 1883 год. отъ с. Кованъ-Бунаръ завеждали болестницата въ с. Прангя Конушка околия. Врачката баба Мара проводила Дѣдо Хубина да занесе торбата въ с. Прангя и да я закачи на една круша. Но какво се случва? — Тъкмо щѣлъ Дѣдо Хубинъ да закачва торбата, съзрѣли го селскитѣ пазачи, които слѣдѣли като го набили окачили му торбата на врата, закачили му китката на главата и така окичень развождали го изъ селото като мечка, за да го видятъ всичкитѣ селяне.

26. Посрѣщане болесчицата.

Болестьта може да се посрѣща, да се въблагодарява и умилостивява и да се възвраща тамъ, отъ дѣто е тръгнала. Врачкитѣ на сънѣ ужъ били прѣдизвѣстявани отъ болесчицата, че била въ намѣрение да влѣзе въ селото. Болесчицата откривала намѣрението си на нѣкоя врачка въ селото, ала не всѣкога, но само когато не била много разгнѣвена на селото. За да върнжтъ болестьта, врачкитѣ тръгватъ низъ селото и събиратъ отъ всѣка кжща милостиня. Милостинята се продава и съ паритѣ се купува курбанъ и се черкува вънъ отъ селото на срѣдъ самия пжть, прѣзъ който прѣдполагатъ, че щѣла да замине болесчицата.

Болесчицата приближавала до селото и слѣдъ като невидимо се нахранвала отъ курбана, бивала умилостивявана и се връщала назадъ.

Отъ Широка-Лжка (Колибакъ М. Сулища, Рупчоско).

Записалъ С. С. *Мирчуски*, прѣзъ 1883 год.

—

1. Баяние за уроки.

Излѣла е змия
Уд ѣвурову[1]) коренье,
Ут скьанувиту[2]) каманье:
С едно оку вогьаку[3]),
С другу оку огньаку;
Пукна ся вогьану
Угаси огньану.

Баилката се потретва и при всѣко избайване бабата на три пжти хухнува: „ху, ху, ху."

2. Баяние за виявица.

Каква штиш мамка?
Близнакува или виiавица? } Три пжти
Ни што виявица,
Близнакува майка што.

Да ти ульокне,
Кату льоку перу,
Кату чисту сребру,
Кату рожен клас.

3. Баяние за струпи.

Излезал е чорен чилек
Уградил е чорна кушерьа,
Накарал е чорну стаду,
Издуил е чорну млеку,
Нагустил е струпите и булешкитѣ
Да си идат.

4. Баяние за наместену сорце.

Уплашил са е (името на уплашения),
Уд волчу вiанье,
Ут кукошу креканье,
Уд гувьожду ржванье,
Уд мечкину ржванье,
Ут кучешту лаiанье
Ут кокьашту меканье,
Уд змиину фучанье,
Ут пилешту пiканье,
Ут чилешту рьуканье,
Ут коньску вриштѣнье,
Уд магарешту ревiанье,
И уд волче вiанье.
Сорце на месту, } Три пжти
Ангел на месту. }

5. Баяние за ермитикъ[4]).

Съ̀днал е (името на уплашения)
На покь на крастум юкъ,
Та си плаче и нарежда.
Уд де мино Госпудь и Света Бугурòдица,
Та пупiтаха (името):

[1]) Яворово. [2]) Стѣновитѣ. [3]) Водено.
[4]) Когато нѣкой се уплаши отъ нѣщо и почне да го боли глава, казватъ „фатил су е ермитик".

Защо плачиш (името)?
Какво да не плачем.
Фанала ма са ериетичаци,
Почудичици, мочуричица,
Глава ми пие,
Очи ми пие,
Сорце ми пие,
Мозак ми пие,
Жили ми смухте,
И ноги ми сече.
— Молчи (името)
Іа шта прувόди
Триста іунацж
С триста калоче,
И триста мумиж
С триста митлицж:
Іунацалж ште гу исекот с калочжна,
Мумицалж ште гу изметот с митлицжнж.
Та ште ти са учисти
И ште ти олькнж,
Кату чисту сребру,
Кату рожян клас,
Кату льоку перу.

6. Баяние за вода[1].

Баячката като постави едно кросно на корема на болния, лева брадва и сече една пръчка изговаряйщинъ на три пжти

Сеча вода, сеча суфре,
Сеча дерьвь[2], сеча стут.

7. Баяние за придаф[3].

Царьа си сина женьише,
Връу булешките іе каллесал,
И тебе іе с тех калеесал,
Да идеш на царьуви куначж
Пу царьуви гьувеци,
Да едеш и да пиеш.
Аку си чорна чарица
Пу чорна гора;
Аку си синьа синица,
Пу синьу нирье;
Аку си чирвена чирвиница,
Пу чирвена іабалка;
Аку си жолта жалтица,
Пу жолту цветье.

Тая баялка се изрежда три пжти, слѣдъ което баячката казва: „да побелісиш кату снек".

8. Баяние за добрино.

Добро добричко,
Сухи добриничку,
Пусьекла са Добра
На суху дорву,
Та цвили и плаче.
Де іа срьошна Света Бугуродица,
и свети Атанас,
Та пупитаха името на болния:
— Оти плачиш, оти цвилиш!
Името на болниятъ му казва:
— Как да не плача, как да не цвелья,
Га са пусекох на сухуну дорву
Та ми засохна здраваса нога.
Света Бугуродица хи казва:
— Молчи Добру Добричку,
Сухи дубриничку;
Немоі плачи, немоі цвили,
Че на і прувудила царьквата,
С льоку перу, с чисту сребру, с строк бусильак,
Да зьома нож да гу исеча,
Да зьома игла да гу испишка,
Да зьома метла да гу намета,
Да зьома брадва да гу надела,
Да та метна на царски порти,
Таму да іадеш, таму да пиеш,
Да пусниш (името) утсуха Добричка,
Ут суха Дубриничка.
Че него дaржи Света Бугуродица,
Че него е поп упел,
Че тоі е с корст карстосан
Че тоі е с мїру миросан!

(Бае се на трипъ).

[1] Когато нѣкому се подене вода въ корема.
[2] Тур. *дерть* = болесть.
[3] Когато струпитѣ придаватъ, т. е. плодьатъ се.

Отъ с. Чепеларе (Рупчоско).

Записалъ В. Кърстановъ.

—

1. Баяние за добрина[1].

Хубава дубрино,
Най-хубава ут сички,
Уд дубра майка, уд добар баща,
Уд дубри сестри, уд дубри братья!
Аку е бела, пу белу цвете;
Аку е синьа, пу синьу цвете;
Аку е жолта, пу жолту цвете;
Аку е червена, пу червену цвете;
Та да ульокне, кату льоку перу;
Да са учисти, кату чисту сребру;
Да са утресе, кату рожен клас;
Та да стане, кату машку детенце
На майчина сиска;
Кату младу ёгне на летну слонце.

2. Баяние на изместено сорце[2].

Наместилу са сорце
Ут пиленцту фòрканье,
Ут цукошки-и крèкуть,
Уд гувьожди рéвуть,
Ут коньо врáсак,
Ут конеку виштèнье,
Ут котенцту мяканье,
Ут кученцту лáянье,
Уд мечкину ревáнье,
Уд волькуву виенье,
Уд лесиче жефкание.
Слонце на борце, } Три пжти
Сорце на месту. }

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цѣпенковъ

—

1. Баячки (баяния) отъ баба Петра.

На баба Петра, кога ке ѝ дойдеше некоіа жена да ѝ баат на некоіе дете, ке го пречекаше со овие зборои: „Добре ми доіде, сестро! Како ти го викаат детенцето? Што му е желно? Да не ти е болно?" — „Коне ми го викаат, бабо Петро, туку ми е болно от уреци; ти са молям да му ѝ баиш," ке му речеше жената. Ке му речеше баба Петра: „Ете го Коне каі иди каі баба Петра, за да му забаи: кжрс на глая, кжрс на чело до три пати ке му направи со рака и го стрела[3] убая Богородица на пато, та го праша: каі ми оди, чедо Коне, вака невесело? Каі баба Петра одам Богородице мајко, за да ми забаит да оздравиам. Оти баба Петра имала сребрено метленце, со него ке ми ја наметі болеста, ке ми іа издува од кжра глаа до петици, од очи и образи, од уши и уста, од гжрло и іазик; од забі и маилец, од нагжрци[4] и небца, од под іадак и гжрклан, од джигер и сжрдце, од цревце и од рабче, од тило и од раменици, од плешки и полоіна[5], од слабиньe и бутоі, од цици и прасенца и петици, од раце и дланки, пжрсти и нокти; од нозье, од стапала, пжрсти и нокти; од уроци, што виделе лоши очи; од треска и огнен, од сите лоши нагазувачки. Да ми оздравеиш, чедо Коне, од живни болести и од сите зглобои; болести да излегат и како топка да се збери, да се откжрколи од некоа вишина на некаде удолнините, да се стори парче по парче; само да земат орли, врани и цжрните гаврани, да е разнесат по гори зелени, пусти пустелии, каі што човек непоідуат, каі што секира несечит, каі што овца неблеит, каі што петел непеит, каі што куче нелаит, така од Конета болеста да поідит

[1] Кога се разболѣе човѣкъ и му излѣзатъ прищы по лицето.
[2] Когато нѣкой се уплаши, вѣрватъ че му се измѣстило сърдцето.
[3] Срѣщнала. [4] [illegible]. [5] Кръсть.

и назат веке да се неврати. Поможи и ти, убаа Богородице, да му се одмини болеста од малечок Коета".

И ке му дувнаше три пати во лицето: „пуф, пуф, пуф" и ке го испратеше.

2. Баячка од баба Ивана

Споредъ марта ноќьта, во глуа доба, ке баит баба Ивана вака. Земат единъ конец отъ пусти ништи[1] од некоiа жена што е умрена и ке застани во двор и ке го вѫдвои конецо, та ке наслуша пѫрво, за да не троши или шуми некоi нешто, или некоi глас да се чуе. Тогаi не навѫрзуват конецот и не баит, чунки требало во глуа доба. Ако го вѫрзала и го баела, до пет iазлиа[2], да речиме, и уште за еден останало, не чинело баеньето, се распиувало; требало ништо да не чуi, тогаi баеньето би давало сапя. Кога ке зафатит да баит и да навѫрзуват, на секоi човек во кукьата, каi што му баит ке велит вака:

„Како што го вѫрзам iазолов на конецо од пустите ништи, така да се вѫрзат сите болести, што ке му идат оваа година, на старио Марка. Треска да не го фака: жолтица, прищ и шапкара, чума, буица[3], бодежи и ваоди во очите и ни една друга маѓиа".

Така ке вели баба Ивана за сите луге, што се во некоiа кукьа, каi што ке баит и ке го закопаат конецо пот прагот од вратата, за да го чекорат.

3. Баячки отъ баба Вона.

а) Каi баба Вона, кога ке iе однесеа некое дете урочено, му баеше во зелен вагаш[4], во вода. Ке клаеше три крушци[5] сол во водата и три угарки бер[illegible]ков и ке снимеше белег од детето и ке го вѫрлеше над водата. От кога ке го прекаѫрстеше три пати детето со бел[illegible] чело и ке фатеше да баит и да велит:

„Баба да ми ти бае, чедо, да ми ти понехае[6]; сета лоша болес да ти се одмини; синче, ти небоi се, во баба ти пули се; вода, што ти баит, за да те оздравит, за да те оздравит, во вода да истеча сите твои уроци, сол и вода да биди болеста. Од мене баенье, од Бога здравье".

Вагано со баената вода ке iе го дадеше на маiка iе, за да го намие три утринье детето прет сонце.

б) Кога ке iе донесеа некоi добиток, за да му баит баба Вона, ке земеше три крувци сол и ке го фатеше со рака от од копиулата еднот крувцец сол, та ке го прекаѫрстеше чело добитоко три пати и ке го вѫрлеше во огон. Ако пукнеше крувцецот сол, не беше урочен добитоко; ако чак не пукнеше, урочен бил. Така ке правеше со сите три крувци.

После ке земеше една сламка и ке iа фатеше со показалецо и малиот пѫрс, преку три пѫрсти та ке го преслачеше до три пати од каi главата каi опашката и од каi опашката каi главата.

в) Баба Вона знаеше и да наврзува и од треска. Ке го мереше човекот со еден бубакерен[7] конец, от теме до земи и ке го вѫрзеше на неколку глуже[8] во тросен конецо и ке го клаеше во една бочва, кога ке iа задноса и ке му речеше: „Аi синко, оди си со здравье; ке ми оздравеиш; ич не бери гаiле; ас ке iа задноiам треската во бочвата". Кога не беше времето, за бочви задносанье, му навѫрзуваше бубакерен конец на раците.

На еден луге му затвораше живо сребро[9] во лешник и му iа нарачуваше да си го носит во поiасот и никакво лошо од болес страна не ке можела да се приберит, чунки баба Вона му забаiала со лешникот.

[1] Нишчки. [2] Вѫзели. [3] Тежка болесть.
[4] Паница. [5] Грьнца. [6] Подобрье.
[7] Памученъ. [8] Вѫзели. [9] Живакъ.

„Во лешнико живо сребро,
На болниo здравье добро",

ке му речеше и ке си го испратеше.

4. Баячки отъ баба Тема.

Баба Тема знаеше да баит за од *нѐод*[1] во око кој што имаше. Знаеше и от црвеница[2]:

„Бајам ти, бѝдо, дуам ти нѐодо, да ти надуам болеста, да ти ја земам, од лук (чесан) здравье ти давам".

Тоа ке речеше и ке сожвакаше еден чесен лук и ке му дуаше во окото три девет пати[3]).

За црвеницата ке вжештеше[4]) кашијата[5]) и ке ја динеше во лицето на болниот:

„Бегај, црвеницо, от лицето от чоеко, оти со железо изгорено, ке ти го откорнам корено". За три пати така.

Баба Тема знаеше да врти решето, за да најди кој му украл нешто на некого. Ке земеше еден клинец (мъхъ на коньска петала), ама украден да бидит од налбатница, ке го закачеше во лубот[6]) од решетото и ке го кренеше[7]) на ноктите од двата показалца за крильата от клинецо и ке му кажеше неколку иминья на кого што го боли сърдце и ке фатеше да и реди и да вели:

„Решето, мешето,
Ако не ми кажиш правото
Кој го украде (названието на украдената вещь),
Да не е Коста?"

Ако се завърти решетото, тој ет; ако не се завърти, не ет тој. Тогај ке вели за сите со ред. Ако не се завърти за сите, други иминьа ке нарекат [illegible] дури да се завърти решетото. И така баба Тема ке го најдеше чоекот што го украл (гердано на пр.) ньоа.

Ако неможеше со вртенье решетото, да го најди, ке гореше от волк жили во огон и тој што го украл, ке се собереше од нозе и од раце, како што ке се соберат жилите. И така ке го сетеа кој го украл гердано.

Едни и тераше да се опулат со болното око во некоја дупка од глуж[8]), падиат от некоја штица[9]) чамова.

5. Баячки отъ баба Евда.

Баба Евда ке го натера болниот да меси еден колак леп от три семинья брашно, голем колку да се пропровира чоекот низ него, и ке го испечат во црепна[10]. Ке го земит баба Евда колакот и една кошула од болниот у себе и ке и чуа една ноќь во дворо нејзин, за да му заќуиуат на ѕвезди. После, другата ноќь, ке го земит болниот и ке го однесит на некоја раскърсница[11]), во време глуа доба[12]), ке го слечи[13]) болниот (припадничав), и ке го готурит со едно бардаче со вода, баена и таа на ѕвезди, и ке го проври три пати низ колако. После, ке го провриат низ кошулата баена два пати и трекио пат. Ке го облечит со таја кошула за да ја носи до 40 дни; а ветвата, што ке ја слечит, ке ја остаi на раскарсницата. На неја ке го клаат и колако згора и ке фатит да му баит и купат вака:

„Помоги му, Господи,
И си светци небесни,
И вие мои безстребреници;

[1] Пажина. [2]) Подутость тур. [illegible]. [3] Три пъти по деветь. [4]) Нажежи. [5]) Желѣзна лопата за огънь. [6]) *Лубъ* се вика кръглата дъска на решетото. [7]) Вдигнаше. [8]) Чепъ на дъска. [9] Дъска борова. [10] Пръстенъ сѫдъ за печенье хлѣбъ. [11]) Кръстопѫть. [12] Срѣдъ нощь. [13]) Съблече.

Да іа испратам болеста,
Од ова мачна душа,
Со колак и бардаче,
И со голем бакшиш кошуля,
Да си оди на тугьа тугина,
Преку девет мориньа,
И преку деведесет и девет планиньа
Да поіди дори во Тилимса,
Тамо да си напраі нова кукьа
Во другега чоека,
Доста веке го мачи овиі сиромаф
И мачен чоечец".

„Аі ми со здраве, брате, от[1]) ми си и земи го бардачето, та го окжрши и вака речи: „како што ке го окжршам бардачево, така да се здробит но мене болеста, ако непалезит". Оі ми си дома малчешки, легни си, спи си и утре здрав биди си".

6. Вражанье (гледанье, врачуванье) от Кирица.

Кириц Загорлиа беше торба екиям. Ф торбата носеше една кутиіа со толчен болиоч (лаікучка) и една раскапана гжрчка книга.

Се погодиф во Кадино село, за да венчам прет триесет години. И доіде но тіа кукьа и тоі на свадба. Се прикажа оти знаит да баит и да лекунат секакви болести. Простите селанки му се нагжрвалиа[2]), за да му гледат и да му вражат. Отвори раскапаната книга на покапаната антериа од бурноот (енфе) и дури му вража, десет и двасет пати што тжргна од ракаот от смолосаната антериа, за да брише пропуштените за гнасота жжреули, извапсани со бурноот.

От пжрвия му гледа на една чула от 28 год. стара. Му даде едно чакмаче и еден нишан от косата и іа праша, како а викаат. Чупа іа вікаа *Мелано*. Требно е да знаете, оти Кир Кириц не знаеше да зборуа убаво по бугарски. Сега завати да іе вража на простата Мелана вака:

„Хе е е Мелано, Мелано, ти си го имаш Мелано, ама хе е е Мелано, хубаво Мелано, ама хубаво кажмут хубаво, на кажи меланомено, згурьазмено, ке катарпамено, афоризмено[3]) слусеие на мене, Мелано Мелано, Меланомено ке катранизмено; арно големо арно, на ежаие (да пукнеш) го имаш на кжсмут Мелано Меланомено ке катраномено[4]), ержата сабавлан. кога го испадние од одаіото го сазис на хазна, ама не го знае, Мелано, да го откопис. На тоі село, Мелано, и от сито, сали ер колку помчава го лин, сито тебе ти сакат, да го земит на невесто, Мелано, го слусеие Мелано. сто ти го кази? Ха, ашериш Мелано меланомено, ке катраномено, ама ха, чеки тука да го видам но тоі нига, како ти го кажи. Ха а, тука, ти го кажи, Мелано меланомено ке катраномено, хеж салжи; ха іе, на а, каде го имеш едно душман, ногу лошо; ама Мелано, ногу лошо. Он ти направило хеж салам магиіа, за да неможиш да го ужениш, разбириш Мелано? Хе е, іважкларолеун на тоа душман, сто ти го зима на усеи; аллабеленавурун (ана тема на ехи) ти го прави магиіа да невада хаир, Мелано меланомено ке кратономено. Тоі ти го чини на усеи. На, ше, тука дека ти се кажи. На, на видис меланомено. Мене ма донеси Госпо за кжсмет на вас, за да ти излечам васото магиш. Ха, како го велис, Мелано? Го сакам да го имис сельамет. Здраво, салам, ем да го зимас ено баш моиче. Навьа ис ки те мулам, зере ти несакис сельамет. Ти Мелано меланомено жалиш пари? ено бешлжк; нежалиш здраві и арлиіа кжсметлиіа. Да го имас, ха, Мелано,

[1]) Оди, иди си. [2]) Начетваика. [3]) Трескава проклета и афоресана. [4]) Дори и до ние овие обором, со чакмачето туку преврстуаше книгата и туку вжртеше лисье.

како го правис? Ке давас еден бешлак, да ти напишам ено амалина да ти го распишам магија? Разбирас на тебе, али неразбирас, Мелано, мелапомеко, катранисмено, бугарско славо?"

„О о о, море стрико, ами оти лажеше и ти како сесунките", му рече Мелана, от кога се запнемеа и вати на страна. И ас смоечав на Мелана оти право рече, оти лажаше Кирац. Арно ама простите чуни и жени му се навартоа на Кирица, како овците на страгата. От кога и зборече сите лажовни збором, Кирац вати да велит на едни: „не ти се гледа; ак ти е ангело."

7. Кушанье од Ангелета Маагала

Ангеле Маагало, кога да му закушуање на неко приладничав[1]) чоек ке му напрешее едно колде на земи, со едно ноже со цярна рачка и ке го курдисаше чоекот встреде да седан. После ке земеше една кадија со трев и клаеше многу работи нищо, за да горат и да чадат. И ке го заваргеше околу на околу, три пати. На секое вартенье ке го почадеше под носо и ке речеше:

„Бегаите, надворештинье,
Од оваа мачна душа;
Оти секоаш ке ве чадам,
Со оваа лоша миризба;
Да поидите во гора зелена,
Каi Гьургьа сяновита
Пот таia сенка ладовна,
До таа вода студена,
Смилени китки да китите,
Венци на Гьургьа да праите.
Ако некито там да поидите,
Поидете во некоiа кукьа богата,
Тако пала[2] да праите,
И в душеци от перду да лежите."

Едни и носеше на некоi незнаен гроб ноќье во глуво доба, да му закупуа, да други му земаше кошулата и ja даваше му бачеше под водeница едни и плачее[3]), други носеше подупени[4]) камнье и непровираше. Едни и по некоа маска и провираше.

Ангеле Маагало знаеше да заклучат и заварзаци[5] дет се невеста. Ке го натераше дете да оди ноќье во некое гумно да провари една дупка со свардало во стежеро от кое е крај и ниe дупка да се намочат. Ете тоя било, непеадек ке се одварзе.

Друго, ке земеше девет клучен турки турки и ке го натераше болниот да поидит под бука во некоя пуста воденица за да и отклучит.

На други му велеше да појдат ноќье по дукьаните и да намочат девет клучен.

Ете многу баачки, врачавки и кушачки сум слушнал, од оваа овие, што пишувам, туку мислиф да се доста за читателот; чувал, други што ниав сет кеки. От секоа баба што суми се попраiала, се по нешто ми кажуала, да што си речов аi ке ja служам баба Тема, кога ми рече:

„Еiди море, Марко,
Дури невярзани пажр,
За да барaш лек:
Да кои како знаит,
Така ке ти баит."

[1]) Които пада отъ вълкашка болесть, в речено още *небодгинилло*.
[2]) Спокойствие. [3]) Вилешко. [4]) Продупчени. [5]) Които не могать да се сходьать.

3. Прикаски за зли духове, мъртъвци и др.

Отъ гр. Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цѣпенковъ.

—

1. Зерзевулот, коа го истерал Госпот од раіот.

Госпот го йстерал Зерзевулот со негоите ангели од раіот и и проклинал, да бидат цврни и темни, а седеньето да им биди во вечна мука. Зерзевуле од вечна мука го гледал раіот и му беше многу мака. Мака му беше и на негоите ангели, и многу пати му велеа: „ах што стори ти, Зерзевуле, што му греши на Госпот и не истера од раіот, та не тури во вечна на мука.“ Многу му било мака, дека така му велеле ангелите на Зерзевула.

Думал,[1]) цестал[2]) како да праи да и скроти, и издумал, та и натерал гяволите да направат и тие еден раі. Го направиа, го соградиа, се како што беше раіот отъ Госпот. Зедоа от сите дрвья и цвекинья што имаше во раіот од Госпот и тие нанасадиа. От кога го битисаа, му се окулн Зерзевул от сите порти и многу го бендиса. „Е дружило, видофте оти и ние можиме да направиме раі како што можи и Госпот; аі сега влегувате внатре. Йадете, пиіте от се што има внатре; од ништо не ви забранувам, како Господ што му забрануваше на човекот, што го кладе внатре да живеит со жената си; іас ви давам слобода, што ке ви текнит тоа да праите. Така кажувте на другето: кои што сака, нека си праи и нека повели[3]). Во раіот мои іаденье, пиянье, кеф теранье, колку да ви сакаат.

Помниаа неколку дни и чуіа една гласои од ангелите, што беа во раіот кога му пееа на Госпот. „Ах, бре маісторе Зерзевуле, му рекле гяволите, голема мака имаме, кога да слушаме онака да му пеат на Госпот ангелите. Зошто го направи раіот толку близу до раіот от Госпот? Бараі[4]) некое чаре, да не слушаме овие убави песни, што и пеат. Аман, бараі чаре, како да му се праит.“

Кога му слушал Зерзевул жалбите на гяволите, голема мака му падна и веднаш[5]) и собра пред него сите. „Слушате вамо, му рекол, вие мои ангели; ако сте ми верни слуги, сакам да ме послушате што ке ви речам. Заповед имате от мене Зерзевул, ваш главатар, и ве преколнувам во името мое и во коруната от двата рога, што ми се на главата, сега да направите една кула висока до небото, за да се качам и да го убиям Господа за да нема кому да пеат ангелите.“ — „Поклонети сме на твоето име и чест ти даиме на твоите рогои“. — „Честа чест веси, му рекол Зерзевул, и вам да ви никнат рогои, тие ви се венец на главите.“ И веднаш му никнале рогои.

Во три дна іа соѕидаа кулата и за утрото ке се качеше Зерзевул, за да го бие Господа. Се раздени утрото и по заповет божа, кулата се свиткала како обрач и неможел Зерзевул да влези внатре. Заповет дал да іа препраат. Іа препраиле до три пати и се така се праела. На четвжртио пат му іа оставил Госпот и тоі се окачил со сите гяволи и зел стрелата да вжрли на Бога. Едно іа вжрлил и се вратила, та го удрила по глаа и му іа откинала. Спискал, свресвал. На сите му паднало жал, и ватиле та сите си скжршиле по една нога и от тогаі останало да се вели у другето: *едноного*.

От кога видоа оти неможат, што да му направат на Госпот, фатиа да слегуаат от кулата. Заповедал Госпот и кулата со се них пропаднала на дно в земи и се сторила вечна мука, како голем казан полн со катран и писа[6]), да врет Зерзевул со негоите сите. Заврeле внатре и от тогаі и ден де-

[1]) Мислилъ. [2]) Смѣталъ. [3]) Заповѣда, дойде. [4]) Търси. [5]) Веднага, наведнажъ. [6]) Черна боя за писание желѣзо и мѣдни сѫдове.

неска врисле. А раю, што беа го насадиле со секакви дрвања и цвекиња, сите се претвориле на трње и глогье и бесплодни камење. И се отворила една пропаст, помеѓу рајот Господов и помеѓу трњливио раі од Зерае кула (или вечната гьолицка), што да летат да неможи да преиди ни од едната страна, ни од другата.

2. За фармасоните.

Веруат луге оти имало на зѐмьава фармасони, што потпишуале луге вод ниф. Тие му давале троа[1] пари на тоі, што ке се пот̀ишел и ке му го земеле лицето на една книга, да ке да го обесат на ѕидот. Парите тоі што и имал, ер каі што да и дае, пак назат ке му доіделе. Ако сака некоаш да се одречит чоекот от нивната тебабииа[2]), ке го сетат по лицото, што му го имале и ката ден се пулеле по сите лица, што имале земени потпишени. Ке го сетат лицето, чунки ке се приправело некако и веднаш ке го шибнат со един шиш ф срдце во книгата и ер каі сака да ет чоекот, ке си умрел. Велат за фармасоните гьоа не биле луге, ами гьаоли, за да и лажат лугето, да и носат во вечна.

Тука во Прилеп имало еден фурнаджия и анджиа што го викаа: Тале Алавантиіа. Гьоа тоі беше фармасон, чунки в црква ич не ѝдеше.

3. Гьаолот не знаел жените от каі го точат ножот.

Баба Ружа ми прикажа за гьаолот, оти незнаел се на векоф што правиле лугето, ако велаат светот оти знаел. Тоі незнаел жените от каі го точат ножот, што си сечат месо и кромит, кога да си готват манджа; чунки жените го точат от каі да му се вдаит: от стапчето, од грнето, от пирустиіата, от кациіата, од машата, от плочата, од вратата, од жабката,[3], от прагот и од наленот.

Многу пати ангелот го задевал гьаолот и му велел: „е де, коя знаиш се, бре гьаоле, кажи одошто го точат жените ножот?“ Ке се подумал, натѐмиаго гьаоло, гьоа да му кажит. Арно, ама нѐзнаел, за от каі да речит. Да речит од грнето; ами ако точит от стапчето, му е страф да не непододи и Ангело ке му се насмеит. И тоі коя се пукал, пукал, пукал, пукал, од лутинаке омодрел, ке оцрнел, ке се сторел, како некоі арап.

4. Чоекот што іа изьеде керка му од гьаолот како іаболко.

Еден чо̀ек многу лоьо̀ти правеше, ама мно̀го скриш̀но и се препра̀ваше на светец пред лу̀гето. Гьаолот за да го извадит на мѐгдан да го видат лу̀гето за по̀-здраво да ет за во вѐчната мука, еве како го на̀прави по лоши за да бѝди. Си па̀тувал чоекот од градот своі за во ѐдно сѐло и бѐше го ватил ѐден мно̀гу силен до̀ж на стрет пат. Гьаолот бѐше му се прѐставил, ич нена̀топен от дож, на лице чо̀ечко. Го глѐдат чо̀екот гьаола̀таго и се чу̀дит, о̀ти да не му се накврнати[4] алиштата бѝдејки и тоі пред него о̀деше по силнио дож. — Прииателе, му рече гьаолот, што се чудиш на мене, оти нѐ сум ка̀вкрлат од до̀ш; ко̀га да зна̀ит чоек ма̀ривет нетргат за ништо мѝка. — Што ма̀ривет имаш прииателе, ако не ми кажиш, му рече чо̀екот, и гьаоло нели тоа чекаше. — Марифето ет лесен, му рече гьаоло, ете ка̀ко да сто̀риш другаш. Ѐдно те ва̀ти некоі силен дож, слѐчи и за̀лиштата и сѐдни на ниф, дури да прѐврниш дождо и после облечи се, ете ти суи алиштата, и снагата како на̀ бања ома̀ена. Го врзал на̀ум чо̀екот гьаолцкото поученье. Утрото на враканье пак ти го ватило дош и се слекоа за да го обиди марі̀фето што му го казал добромѝслѐнио чоек, што го срел в фчерашнио ден. И слекол и останала у̀ните конѝлата, за да іа слечи.

[1]) Малко. [2]) Тур. дума — подданство. [3]) Мандало. [4])Накалени, намокрени.

Гьаолот, што та нежат „ни ора ни копа, само луге бжркат", одеденжум му по трага от чоекот, беше бил зад него и му и уграл алиштата. „Бре", си рекол со ум, „што ми се сторија алиштата"? Бара и тамо, бара и амо, и нема. Гьаолот се престорил, гьоа иди од далеку со керка си заедно и алиштата негои, каг му и поси. „Што така, пријателе", му рече гьаолот, „си гол? Зер твои сет оние алишта што му и грабнаф од волко? Ле ли се твои да ти и, и ти се молам, поджржи ја керка ми зарака, да пођам да си земам оружието, за да го убијам волко, оти сакаше да ми ја изеит керка ми".

Ја вати чоекот керка му од гьаолот и веднаш гьаолот го снема от пред него. При се што беше лош чоекот, по некоаш, кога да се виђеше вуало, ке речеше, „во име оца". И тогаі, кога му загина гьаолот от пред него, рекол: „во име оца", и веднаш керка му од гьаоло исчезна од раката му. И кога гледат в рака му останало полна раката от праф. Ја отвори и ја дувна ветрот. Фтаса гьаолот и го праша: „Море чоече, камо ми ја керка ми, што ја стори?" — „Праф и пепел се стори", му рече тоі, „и ветрот од рака ми го однесе". „Керко, керко", свика гьаолот. — „Еве сум, татко". И оте ја пред него. „На држи ја, пријателе, керка ми, оти таја ке ти бидит за домакинка". Пак го снема от пред него и керката го грабна за рака. Оденеж со нега малку, довол покраі море и ја фжрлил ф море чупата за да се удавит. Си тжргна уплашен да си оди и го фтасал гьаолот. „Чоече, му рекол, камо ја керка ми, што ја стори, ако не ми кажуш?" — „Се удаи, пријателе, ф море керка ти". „Керко, керко", викнал гьаолот. — „Еве сум татко" и застанала пред чоекот. „Држи ја, чоече, керка ми за рака, оти куртулија немаш од неа", му рече гьаолот и си отиде. „Думат, нечист чоек, како да је прант на гьаолцкава чупа, за да не ја носит дома, да го ујетраит од жената му и от свето. Му доде на ум за да ја удавит и да и умрит. Пжрвин ја терал со добро да си одит; таја ништо живо не се истанала[1]) од него. От како ја молил многу, наі после ја грабнал за гуша за да ја удаи. Стисекіжум ја гуша, туку чупата ја снемало[3]) и во раката му останало едно јаболко петрофко цжрвено како кжрф. Му се нонукал малку и одошто го бендисал, го јал.

Фтасал гьаолот и го прашал чоекот. „Камо ти ја керка ми, чоече?" „Керка ти си побегна, пријателе", му рече чоеко. „Керко, керко, кај си?" свикал гьаолот. „Еве сум, татко, ф срце у чоекот" викнала от срцето чоечко. „Седи, керко, внатре" је рекол гьаолот „и јас тоі сакам: ти однатре работи и јас од надвор, како да ет по-бжрго ке го донесиме кај нас."

Отъ с. Кара-Орманъ (Чирпанско).

Записалъ П. С. Бакаловъ

—

Припирня между дявола и едно момче.

Царьат на дьаволити, който са казова Антехрис, повикал еднж едно от неговити си по малки дьаволи и му заповедал да иди да са припира с едно малко момче, та да го измами в думити. Дьаволат, като утишал при момчето, казал му: „момченце, мажа ти родила". А момчето му казало: „тьа беше жела стрица". А дьаволат казал на момченцето: „добила тжкми две". А момчето му отговорило: „на тьа са надьаваше жела за две". Дьаволат казал: „момче, едното умрьало!" А момчето отговорило: „че ни е кучка да ги храни и двете". Дьаволат казал на момчето: „и другото дете умрьало!" А момчето му казало: „че брат за брата утина". Дьаволат пак казал на

1) Отпъшъ. 2) Хлъзнувала. 3) *Ја снемало* = невидена станала.

момчето, „башта ти заколи шерипиа вол за курбан на децата“. А момчето казало на дьаволат: „че два сиражтиньа без курбан побиват“. „Дьаволат пак казал на момчето: „ами кучито закльакло главата на курбана“. А момчето му казало: „че кучето аслж си посьагаше (имаши си тоаи адет).“ — „Ами башта ти зел клемніата от колата че убил кучито!“ А момчето казало на дьавола, „че тати аслж му са каниши да го убие.“ И дьаволат като нипожал да тжрпи вече хитрюто дете, тое час са пукнал, станал невидем, и побьагнал. А момчето си казало в себе: „чи азп удавам ли са на дьавола хеле!“ И то си утишию у тьах.

Слушана отъ Петка Генчевъ.

Отъ с. Върбница (Софийско).

Записалъ *Ст. Ватiовъ.*

Халата.

Имало одiл човок, разорел една ливада новина. Като ia раздапи, он пасади лозье. Това лозье, зашто беше новина местото, млогу раждаше, та не можеше да му одвие да гу обере. Като кара до некоia година, стана тоia човек с това лозье млогу богат.

Като се научи една хала, фана да му обира гроздьето: тамжн озрее гроздьето за бране, она доiде, обере гроздьето. Кара млогу години така. Купува човек, та го работи, та го копа; като да узрее гроздьето, таia доiде, обере го. Засиромаше човеко. Зима и чужди пари и па го работи и заборчи се. Таia хала се обира гроздьето. Тогаi он кату заборчи млогу, намисли да бега. И като побегна, оди, оди и отиде у едно село там замжркна. И отиде на едно место да спи. Попита едни човеци: „можем ли да преноштеваи?“ И они рекоа: „може“. Като седе на вечерто, тиia беа троица братьа и башта им беше жив. Тоi бил халата што обирал гроздьето. Като седнаа да вечераia, сичките седнаа на софрата, а нему надробиа четири ведра млеко башка. Они сичките с едно ведро се наручаа, а он четири наручаi сам. Наi-напрет му надробиа едно ведро зелен леп, после му надробиа две ведра цжрн леб, на-после му надробиа едно ведро аслж убав леб. Тогаi като се наручаа, он рече: „иди наточете вино од новото лозье.“ Като фанал да пиiет, фана да казуе на човеко, што му беше госто, каже: „брате, ти гледаш у мене и се давериш, каков сжм, ia сжм хала; тоia леб што дробихме цжрнио, кога фалат да оржт орачете зараи като падне магла ниско по нивите, това не е магла, но сжм самен ia: като се сложжм по земьата, та сметем по нивите житото што сеали орачите, та низ него има земьа, та затова е тоia леб цжрн; а тоia леп што е зеленио, него, ка цафта житата, тогаi ia сжм обирал житото, та за това е зелен лебо; а тоia, што е наi-убавио, него баш кога жжнат човеци, тогаi обирам. И това вино, што пиеме, сега това вино — има едни човек едно ново лозье, има у лозьето една круша, те стана млогу годин, ка обирам ia това лозье и тоia човек засиромаше и наi-после че се растури.“

А от синовете му едни рече: „да знае човеко, кога оде да го обираш да се качи у крушата да земе една пушка, че те утепа.“

И оньа човек като чу това и се вжрна па назаде че д-iде да го работи оште една година. Заима пари пак чужди и уработи лозьето пак, копа го. Като вече доiде да узрее лозьето, он взе една пушка, се там седи. Като доiде заман узре лозьето, те ти иде алата, че го обира пак. Ка се зададе сас едни облаци, с едни ветришта, сас едни грамотевки, сичките бегаа, у село, он не сте да бега. Халата се претвори на едни орел, та като

зафуча, та падна у крушата, та се затъкри крушата; толко силно падна. Што беше сабината на лозьето, като търгна пушката и ia утечи. Та като утепа халата у неговото лозье, колкото имаше берекет, оните две ката по берекет фана да ражда и за малко време човеко на стана богат.

Слушава отъ Вуте Ангелковъ.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

—

1. Врагоат (дяволътъ) и дреаноат.

(Помашка приказка.)

„Другопъ юга врагоат ходел като човек по земьоа-са, ан'нб[1]) про лётье видел дреноат че са расцафтьел пи-напреш, та си рековал на ie моат: „ха, iei сбзи свошка нии напрем ште да роди, чекаi да ie намамьа," та сьон'пал сае везньоа под нета, да го чека да роди и да го намами. Чекал, чекал, дошлб лето, врит овошки-те прецафтели, родили и сзрели и листе-то хми ьобило да жолтё и да окапова; дреноат штел и тоi да озре с други-те вашловшка, лекин оти останал врагоат нега да намами нии напрем, та останал нии сетьне да озрё. Врагоат видьел, че го намамил дреноат, та са расардйал и отьеиол та станал дьермонджие на ан'поа воденца[2]). Прес зимоата ле сiй имело на ан'поа барчйна борики, врагоат ги видьел че са зельеньот, та рекол: „ха, iеi наан дарвье сiсьо[3]) се зельеньот, чекаi да пода тех да ia измаме. Шта да ьье чекам под тех, до кога родьет, озрьот и окапет и тагава од земьота шта ги зберам." Отишоал под борики-те, чекал, чекал, врит дарвьето са листова, цвети, рада и озпра, и листето мо окагова борката ьье фсе седи зелёна, ньетоi цвети, ньетоi рада и врагоат и iеi сье седи под борики-те, да ги чека да мо родьет.

Слушава отъ Исмаилъ Хралупътъ изъ с. Изданецъ.

2. Труица братье уфчеарье и Жугланъ.

Труица братье уфчеарье пасли овце на адноа планина и ф адноа моагла, забоарьсали поатсат, та устанали адноа вечеар и ни моглй да си идат. На таа планина имаду адно деавулище — Жуглан[4]), саце гулеаму и страшну и с адну оку на челуту. Вечеаром Жугланищету утишьо ду уфчеарьете и ги запиталу: „оти сте устанали тува". Уфчеарьете ф тьовнуту ни могли да гу пуянасат, ами си викали, че iе чилеак, та му рекли: „забоарихаме поатьа ф моагла-са, та нимужихме да си идим и заноаряхме iеаi тува". Жугланищету хми реакло: „хайдете да ва водьа них моаана кулиба; тà iе iеаi тува утвоадь близу, та прикарайте сиа ноащ, да ни седите на кошрас". Уфчеарьете са зарадвали, чи нашли хубав чилеак да гичендисат, та тарнали с уфцете слеад негу. Варвеали, варвеали душли ф адно стеаньо[5]). Жугланищету махналу с адноата роака и адни гулеами камеансани вратица са утворили, и реакло на уфчеарьете: „сай сува iе моата кулиба;

[1]) *Ан'нб, сьбнни* частицата ' (запетая, кавичка) е турена за означение, че първата предъ нея съгласна и се произнася въ помашкия говоръ твърдо и лисова потрѣбнати ... Затова тя е поставена като замѣсто ъ, напр. вмѣсто *ананб, сьбнни* азъ употрѣбихъ кавичката.

[2]) *Водёнца* = воденица.

[3]) *Сьё* вмѣсто сега. У българитѣ *сегй* и въ нѣкои помашки села *сеаi*, но помацитѣ ... въ Ахъ-Челебийско ... произносятъ цѣлата ... като *сь*, ... е по ...

[4]) *Жуглан* е името на чудовище, което ходи нощѣ и живѣе въ стръмнитѣ канари. Съ това име казватъ и на човѣкъ съ грозна външностъ, като на уморъ или присмѣхъ.

[5]) *Стеанье* = стръмни канари, каменисто мѣсто.

фкарвте уфцете напреш, че флезвите и вие". Уфчеарете са пушубеалеандісали малку, ала ни могли да са сеатеат хубаве, та фкарали уфцете, че флеали и тие. Ага флеали вътре, Жуглаништету пак махналу с адноата роака и вратинтата са затвориле. Пештеарята била мlогу гулеама и ималу и оган на адин край накладен. Ага дуйли ду оганеат, тугава уфчеарьете видеали Жуглаништету голу гольничичку, с адно оку, страшна страхута, и тугава чеак са сеатили на какво меасту са дуйли, та са іеаще исплашили. Жуглаништету хми реакло: „нимойте да ви іе хич страх; вие са раструсените, сзабуйте царвулеате и са пасните на реахат соіа вечер". Ве черсали и душло време да леагат. Уфчеарьете са фтресли ут страх, ала не имйлу какво да правеат, та си реакли: „каквоту Госпут даде сига, такова ште да іе" и легнали та заспали. Адинин уфчеар бил хем страшливо, хем іуреаклиіа, та не заспанал, ами си сторил адноа малка дупчица и гльоадал пуд ямеат, да іи ште зва пеакну да прави Жуглаништету. Е, ну среаде ноши Жуглаништету станалу пульоачна, поналу оганеат іеаще гулеам, че зелу адин гулеам шиш та гу турилу на оганеат. Ага са нажежал шишеат, и пучеарвенеал уд нажежвану, утишло ду адиниіа заспал уфчеар, та на свинат гу стиснолу на шиата та гу удавилу, че гу напреалу на шишеат и гу турилу на оганеат да гу пече. Ага са испекал, извадилу гу и гу турилу на адин край, та пе си турилу пак шишеат да са нажежа на оганеат. Уфчареат дету не спал, видеал какво ште да прави Жуглаништету с теах, та са уплашил млогу и мислил, как ли ште да може да са куртулиса боаре той, ага доде и ду негу реадат. Жуглаништету испеклу и другиіа уфчеар и пак нажежлу шишеат, та че ставалу да удави и разбудениіа уфчеар. Уфчеареат га видеал какна іе работата, рипнал из вадноши, грабнал шишеат и гу жежурал[1] Жуглаништетуму ф укоту, та му гу издеграл и Жуглаништету усліапилу, разрипалу са, развикалу[2] са и зелу да бара и да тражи уфчеареат, пак уфчеареат са скрил ф уфцете. Цала нош Жуглаништету траселу уфчеареат, ала било слеапу, та ни моглу да гу найде и реакло: „іа ти ште каза утре, ага са сваме; іа та ште наіа тугава". Утриноата Жуглаништету станалу утворилу вратата и зелу да испоада уфцете адноа пу адноа, та да ниможе да избеага уфчеареат. Пак уфчеареат са скрил пуд курмеат на адин гулеам увен, фатил му са за плеата и унеат гу навлечкал удвана, та Жуглаништету нимоглу да гу фане. Ага си излеал уфчеареат та са куртулисал, изрукал са на Жуглаништету: „фати ли ми кудельеее!" Жуглаништету ут іеат, пукналу и умреалу".

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

3. Адин деавул и адин чилеак.

На адноа барчина имало адин деавул, та льу кутриту чилеак миновал пріе там, заддал гу. Никутри са на наимал да мине и поатеат са утсеакал пак цареат давал млогу пари, кутриту са найсме и мине. Адин чилеак са найол, натуварил адин кон с каци и друг прашан, че товрнал. Ага гу виделали кумшиете му, зелии да му са карат: „ти си лут, та си товарнал пріа наіа барчина. Ни видиш ли чи льу кутриту мине и ни враща са никакаф". Чилеакат на слушал никуту и товрнал. Ага дубилижил ду вуаа меасту, ду кутриту синур деавулиш ходил, фанал та влеал ф адноата каца, састранил[3] са с другата, че са затворил и пуснал коньете сами да си вървеат. Наліеалу деавулиште, фатилу коньете, чи зелу да вика: „ей кон, ей

[1]) Жежурал = затъкналъ.
[2]) Развикалу = завикало.
[3]) Састранил = направилъ денковетѣ да равно уравновѣсилъ товаратъ.

два, ами чеака[1] де? Чеаче бе-е-е-е!" Рукалу, рукалу, нема ни чилеак ни ниишту. На сетне видеалу, чи нема чилеак, та си пусналу коньету. Ага си миноали ут другата страна, чилеака си излеал уд кацата и са нарукал деавулутуму. „Деавулат уд теат са пукнал и пеатеат ут туа сетне са пусвал; пак чилеакат, дету миноал, зеал парите уд царнат бакшиш."

Слушана отъ Кирияка Попкува въ с. Пещера.

4. Адин деавул на адноа льувада.

Адин деавул чувал[2] адноа льувада и никутри ни можеал да иде да пасе дубитакат си, или да пристъпа ф нея. Адноаш двамина јуреаклие стурили каулъ да идат да пасоат ф нея и да видеат, мок ли ще деавулат да хмя стори нещиу. Утишли ф льувадата, зварали коньете, че легнали в дьлоаш[3] нугине нах две страни, пак главине нах адноа страна, кату адин чилеак. Та пу среде ноаш, дупнал деавулищтену, убиграва хи ут туа, ут таа, глъоада адин чилеак пак с две глави. Ощипкавалу хи, пцовалу хи, ни можалу да хи уплаши. Тугава зеалу да хи убиграва[4] и да пеяв: „адин чилеак с две глави; адин чилеак с две глави!" Льудете ни моарднували уд ниишту. Ага пупеали пеатлите, деавулат ут теат пукнал, оти ни можил да хи неподи."

Слушана отъ Тана Кудуту въ с. Лепечово.

Отъ Горна-Баня (Софийско).

Записалъ Хр. П. Константиновъ.

Гьавол, макья и син.

Една макья дѐвала детето си на млогу занайти; но товѝ сѐ бегѝло и никакоф занаят не научило. Повела го пак да го дава на терзилък. Като се здало едно даждовито време, седнали да си отпочинат до един бунарь. Бабата, като била стара, кога да седне казала „ох леле". В бунаро имало един гьавол, който му било името „ох леле." Излезал гьаволо и запитал бабата: „каде си повѐла това дете?" Бабата казала: „давах го млогу пъти на занайт, се бега; сега че водим да го дадем на терзия." Гьаволо казал: дај го мене ја да го учим и след три години да дојдеш тѐка да го искаш. Бабата като незнаяла какво че го учи, дала го.

Гьаволо зел детето и го пуснал в бунаро. Малко го поучил па си отишъл. Ф стаята на гьаволо имало много детински глави. Жената на гьаволо казала на детето: „нечко какво те учи да слушаш и да прифаташ, но пред него на ништо да се не преправьаш: оти видиш ли тиа детински глави, се са от такива деца като тебе, што зима да ги учи и като се преправьат и могат да работьат като гьаволо, он каскандисува и ги убива, он се че те учи и че те бие с тиа камшик, што стоя тук."

И детето като земало мераклъка си, сичко слушало и запазило, а пред гьаволо нищо не направило. Гьаволо пред детето се преправьал на заец, лесица, говедо, куче и всекакви работи правил. Детето сичко пом-

[1] Чеака = човѣка. — Чеаче човече вавъ пад. Тия думи сѫ съкратени, нѣкакъ умалителни. Вѣрва се, че всички чудовища, таласъми, болѣсти и други суевѣрни одушевени тѣла, не могѫтъ да говорятъ както човѣкътъ, а му подражаватъ. Затова и всѣкога когато се заказватъ като тѣхни ужъ думи или нарѣчения, народътъ си ги искривява самъ по свое усмотрение, като че тѣ наистина тъй сѫ говорили.

[2] Чувал = вардилъ, пазилъ.

[3] В дьлоаш = въ дължина.

[4] Убиграва = обикали на около.

вило, но ништо неизвжршвало пред него; а кога било само, и то така правило. Земало занаато.

Като дошла трекьата година, дошла макьа му на бунаро и викнала „ох леле!“ Гьаволо като си знаiал името искокнал на бунаро. Детето като чуло на макьа си гласо и то искокнало. Гьаволо като видел че детето iе земало занаят, молил макьа му да го даде оште за половина година, за да го убие; но детето никак не кандисало и отишло с макьа си. Като пошли да си вжрна, видели од далек едни турски паша отивал на лоф. Детето казало на макьа си: „мале, iа че станем една хржтка, че искарам една лесица, че iа закарам право на пашата да iа убие; пашата че да иска да ме купи, а ти да искаш за мене ильада гроша; ама чуло од гжрбо ми да не даваш; оти ако дадеш чуло, нема веке да да ме видиш.“ Детето се направило на хржтка, искарало една лесица, закарало iа право на пашата и пашата iа убил. И бабата ет сгода това време на пжто. Пашата замолил бабата да му продаде хржтката. Бабата му казала: че ти iа продадем за ильадо гроша, ама чуло си не давам, защото имам у дома друга хржтка, та ми е потребен. Пашата у дал ильадо гроша и казал: земи си чуло, iа че й направим от свила чул.“ Бабата си земала парите и тржгнала.

Пашата земал хржтката и iа пуштил да му искарува лоф. Хржтката се грабнала през един чукарь, спаднала ф едно ниско место и се сторила пак на момче. Сретнал пашата момчето и питал го: „виде ли хржтка на патам да мине?“ — „Видох iа, псе тоiа и това чукарь загна вжлк.“ На това стигнало макьа си и отiждат си.

Когато дошле до пазаро, момчето казало на макьа си: „мале, iа че станем един кон многу хубаф ти да ме вжрвеш с една ремичка и да ме продадеш; та искаш за мен две ильади гроша, а сиджимката да непродаваш, оти ако iа продадеш нема да ме видиш“. Направило се на един зелен кон многу хубаф. Макьа му го завела на пазаро. Като видели коньо на пазаро, казале на садразамино че имало многу хубаф кон, та садразамино заповедал да го купьат. Купьале го за две ильади гроша. Бабата зела парите и пак казала, че ет недава сиджимката, защото iу требала, че имала и друг кон. „Тiие казале: нам не треба сиджимката, ние че му направим железен оглавник.“

Завели кончето, фанале му веднаж двамина сеизи и отделили му iахрле да го чуват многу хубаво. Оно чекало та заспали сите сеизи, па станало та упуштило сите коньье и бегало си. Сторило се пак на момче.

Другио пазар казало на макьа си: „мале, iа че станем един вол едар, сиф, голем: ти да ме водиш на пазаро и да искаш за мене пак ильадо гроша; iа сиджимката да ти дават и две ильади гроша, па да iа недаваш, оти ако iа дадеш нема да ме видиш. Сторило се детето на вол и макьа му като го завела на пазаро, дошол гьаволо що бил мастора му и питал бабата: „колко сакаш за тоiа вол?“ Бабата казала: ильадо гроша, ама сиджимката си не давам!“ Гьаволо казал: „и ильадо гроша че ти дадем за сиджимката.“ Бабата пак не кандисала. Тоi казал: две ильади, три ильади че дадем. Момчето като видело какво гьаволо че надделеiе макьа му с пари, направило се на заiак и бегало. Гьаволо като видел че бега момчето на заiак, тоi се справил на хржтка, за да го фане. Тогаi детето фжрлило просо пред гьаволо, а он учинил да не iе станало оно на просо, та се сторил на квачка с дваиесет пилци за да збере просото и да ильаде детето. Гьаволо збрал просото и мислил че немало веке момчето, а оно утекло. Тогаi видел гьаволо че момчето станало оте по-гьавол од него и од iад се пукнал като лешник.

Съобщена отъ Никола Стевчевъ.

Отъ Пиротъ.

Записалъ А. Вацовъ.

—

Гьавол и свиньар

Помози Бог, свиньарко! — „Дошжл си, рекжл он. — Одека си свиньарко? — Одека су на свиньете спашкете. — Мати ти две родила. — „Две ної Бог дал, две родила. — Једното умре. — Бог дал, Бог узел. — Умре и другото. — Брат по брата, та и двата. — Ништо ним задушу недадоше — Ништо незарадела, ништо недали. — Заклаше шареното вола. — Он се напажл, њег заклали. — Тебе ништо нечоставише. — Не сжм бил там, неоставили. — Оставили ти главуту. — Главжи човек главу једе. — Изела гьу шарената кучка. — Зла спастра — готова штета. — Кучкуту утепаше — Што тражила, тов найла. — Вжрльише гьу на буњиштето. — Она си там в жива лежеше. И гьаволжт пукжл; надревил га свиньаржт.

4. Приказки за черковни лица и явления.

Отъ Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цепенковъ.

—

1. Создание небото и земньата.

Кога ја нáправил Господ земньата, со пжрво била плóската. После направил небото и го клáл на зéмньата згóра како вжршник над црéпна[1]). Кога вíдел, сполáј му на Господ, земньата билá по гóлема од нéбото, „Дýмал, дýмал и издумал. Ја вáтил со óбете рáце земньата и ја притиснал от сите стрáни за да ја збéри, за да дóдит тжркáлеста. Ја притиснал од една страна, а од друга страна и го клал нéбото згора; дóшло тамам и го оставил како што си го глéдаме сега над нас. А пак сонцето, месечúната и звéздите и обéсил Гóспот за нéбото, како некои кандила за некој таван. И секогиш и пáлат ангéлите, како кандилопáлтите во цжрквата.

2. Пжрвото родуанье (ражданье) на веков (свѣтъть).

Жената и сите живóтинки женцки, кога ся родиле со пжрво, сите се родиле улóган[2]), како што ет денеска малкото дете. Сполај му на Бога, му и зел сите малечки родени, да речиме јагнето од óвцата, телето от крáвата и ждрéбето от кобúлата и другите, та и префжрлел преку една ричка[3]) и и благослови сите на нозе да застанат и да си проодат. И от тој сахат секое животинче, што се рагьа, на нозе си пагьа.

Пóсигна[4]) и од жената да је го земит детето, за да ѝ се го префжрли. Арно туку сирота жена го фчинчи[5]) со раце и некела да му го даит. Бре сполај му на Бога, тој тжргал, таја тжргал, неможеше да ѝ го отзи (не оти неможеше, туку сакаше сама таја да кáлдиса). Виде, и виде, ѝ го остаи и ја благослои: „Е, ај да си блаосóвена, ти жено; дека не ми го даде детето, за да ти го префжрлам, како на сите животинки, ти да го глeдаш од година поеке улоган; се в раце да го носиш, дури да ти прóодит.

[1]) Подница за печенье хлѣбъ.
[2]) Хроми. [3]) Малъкъ ридъ, рѣтлина.
[4]) Посѣгнж. [5]) Вчепка, хвана.

3. Господ со орачо.

Со първо чо́екот кога почнал да ора земньата, Господ помина покрај него пре́сторен на старец и застанал да му се пули, како да се чуди на ора́ньето. „Што туку ја мавташ¹ главата, старче?“ му рече орачот, „да ли не те бендисуат орањево мое?“ — „Туку-речи, синко, не ми бендисуат, кога се мачиш толку, и ти и волбите“, му рече Господ. „Ами ети така да ораш, от как ке заватиш браздата, назат празен се враќаш, пак отаде²) да заватиш; ами види, іас како ке ти кажем: от кај ке ја заватиш браздата, истерај іа до крај и отаде врати го плугот и изорај друга бразда; така по бързо ке іа изораш нивата и не ке се мачиш; обиди³) да ке видиш.“ Завати така орачо и му се виде по-колај и от тогај дендениска така си ораат.

По некој ден поминал Господ на друго лице, кај што ораше орачо и застана да му се пули. „Бре синко, ако не ми кажиш, кој те научи“, му рече Господ „вака да ораш . . . .“ — „Господ ме научи, бре брате; ка можи друг вака да ме научи?“, му рече чоекот на Бога. „Е, дека лесно Господ те научил вака да ораш“, му рече Господ, „тој ке ти го благосоит и семето, што ке го сеиш; од едно зърно, што ке посеиш нај-малку четириесет да ти пушти и, што е живо, от тебе да чека за да јади и да живеат.“

4. Господ кога шетал по земњава, видел жената, како ткаи и іа научи.

Една жена си ткаела во разбој⁴ платно и кога върлала сова̀лката од една страна на друга, се ке го скинела конецо. Дошол Господ како стар чоек, со бела брада како снег, и застанал да му се пули на жената и іе велел: „немој така, а душко, а жено, искинти го конецот, ами върли іа совалката од десно на лево и пак врати іа од лево на десно.“ Кога обишла⁵) жената, како што му кажа Господ, и се виде арно и си ткаела се така.

По некоі ден пак дошол Господ преправен на друг стар и іа прашал жената: „Кој те научи, жено, вака да ткаиш, да да не кинеш конците?“ — „Ами кој ке ме научи? Іас сум си се сама научила. Зер толку не ке знам; зер сум шута⁶ ти велиш, море старо?“ му рече жената. — „Ако лажиш“ му рече Господ „се едно⁷) да работиш и на рамо да не крениш; сета работа, што ке іа сработиш, под мишка саде да іма да крениш.“ И затоа жените сега што ке сработеле се под мишка го носат, а не на рамо да кренат, чунки и колнал Господ уште от старо време.

5 Моісе́а и ста̀рио сиромаф.

Си бил е́ден стар чоек мно́гу сиромаф и си имал неколку чу́пи, сите за іадење и за но́сење от куќа на̀двор (за мажење), а на ста̀рио занаа̀тот му бил дърварь. Дървата бидѐќи сиромах не можел се́ едно да о́ди да збира́т и да и про́даат, за да си ра́нит челадта со леба. Ватил да збира от по̀близу трње глогье и смреки за на грнчарете да му и продаат. Со́бери, чини колку да мо́жи да носи и тој пак се, чини, однесе и в гра́т да ѝ про́дава.

Како што си се́дел е́днаш и планина и се ду̀мал како ке ѝ носи собраните трње, еве ти го пророк Моісе́а, кај си о̀дел по планина, за да се молит Богу. Цел ник старио по̀ него и го молел да да го по̀чека малку да му ре́чи нешто. Го по̀чекал и старио со офкање големо, от тъпча́ньето му ре́кол: „ти се мулиш, пророче, моли се на Бога да ти ка́жи за мене, до кога вака ке се мачим, со трње на рамо да носам и со леп да не́можам да се на́ранам; мо́ли го нека ми на̀варти некоја по̀ лесна работа и да на

¹) Махашъ, клатишъ. ²) Оттамъ. ³) Опитай. ⁴) Станъ. ⁵) Опитала. ⁶) Шутъ = безрогъ, тукъ значи: безуменъ. ⁷) Непрѣстайно.

дам поеке пари". От како го ислушал Моисеа, му со такал за да му речи на Бога.

Отишол Моисеа на планината, му се молил на Бога и за сиромаіот и Госпот беше му рекал на старио джрвар богаство и рахатлак ке му дает на тоі век. Вжрасіким се вратил Моисеа при старио и му кажал, што му рекол Госпот.

По некое време, пак Моисеа ке одел при Бога, да се моли и поминал по крај старио, каі што си брал тжрнье. „Моисеа, Моисеа, постоі малку, нешту да ти речам". Застанал Моисеа. „Сега, кога ке одиш каі Бога, да се молиш многу заради мене и да му речиш, оти ке за на тоі век[1]) некьум, ами за на овоі век да ми дадит да поминам и со иманьето што ке имам, ке се го добивам и тоі век". Поде Моисеа, му се моли Боги и му се моли и за старио. „Аіде нека му биде богаството на овоі век на старио", му рекал Госпот на Моисеа. Поминал Моисеа каі старио и му кажал, како што му кажа гласо Господов.

Старио се благодарил на Бога и на Моісеа. Грабнал казмата[2]) и со сила голема жавал на еден голем тжрн да го откопит. Се откорнал тжрнот и се јавила една врата. Влегол старио внатре и што да види: цел безистен со секакви турлии пари и друзи бесцените работи. Си извади колку што сакаше пари и вати маистори, ти соградь един големи сарај на местото. Согради и един наі-големи двор. На четирите кьошеи направи четири кули, многу високи; на кулите кладе по еден чоек, за да гледат со дурбина и раце, што чоек ке иди, или ке варви покрај градо. Имало долу пот кулата чоек со холь да оди и да го врати виделио чоек у старио богаташ. Секоі што не го вратеа, старио ке го нагостеше со наі-убаво јастие и ке му наполнеше една шамиіа[3]) пари.

Доішло редо и Моисеа ке го вратит. И нему му ставил іаденье и пиенье. Моисеа многу се отимал[4]) да не іади и да не пие; арно, тоуку старио му рекол оти тоа му ет закон: небило возможно да неіади и пари да неземи. Видел не видел Моисеа, касмал малко и зел една шамиіа од наі-скапите джевагири и си излегол. Отоікум по пато Моисеа, до што[5] чоек нашол, му дал од джевагирите и отишол на планина при Бога да му се молит. От кога со намолим, му се плакал за старио, што го натерал со сила да іади и пари да земи. „Ако е кабил, Господи, му се молил Моісеа, земи му іа стоката от старио, што те молиф да му даиш, оти незнаі, како да іа држи и мене со сила ми даваше іаденье да ми расипи молитвата, што си іа носеф прет тебе" — „Моісеа, Моисеа, твоіата молитва, што іа принесуаш пред мене, било гладен, било сит, чинит токмо со милостиньата, што прави старио, што го обогатиф. Вистина, како што је такса старио, таіа и направи: и на овоі век ке помине и за на тоі век што беф му приготвил сето му стои". Госпот му рекол. Си замолкна Моісеа и му се поклони на Боги, та си отиде. И старио си помина со богаство на овоі век и раі најде на тоі век.

6. Давит и Соломон.

Коа царуал цар Давит водел деведесет и девет жени. Іа бендисал уште една, за да іа земи. Арно ама имала таіа маж и неможел ашикьари да іа земи, ами што ти направил тоі? Го зел мажот іе во своите сараи заедно да седат и да се гледат за рахат да си живеат, гьоа за Бог да прости ке и гледат. Вистина и гледал, ама и жената му на бжрго іа викаше при себе. За таіа работа потсетил Соломон син му и многу му падна мака. „Чекаі, беше си рекол, да го одучам татка од овоі ум." Измудрил един тертип како да му направи.

[1]) Оня свѣтъ. [2]) Копачката. [3]) Кърпа. [4]) Държалъ се, отказвалъ се. [5]) Колкото.

„Татко бре“ му вели една вечер „іже намудрив едно нешто, туку ми ет срам да ти речам.“ — „Вели, синко“, му рече тоі, „што ти е велéньето.“ — „Веленьето мое, татко“, му рече Соломон, „ет ова: еве денеска ет царството твое, во твоі те раце, каі го пóвелаш и го уредуваш, ама Госпот да чуа, да е глув земньа, што ке речам, дели еме со душа, може и да умриме и не ни се знаі умирачката, кои коги ке умриме, да затоа (уи си декол со умот, оти да ми даваш нимм, дури си жив ти, да царуям нее три дни, за да видам да ли можам да пóвелам, да ако гревам нешто, ти да ни го поправиш.“ — „Нека, синко“ му рече цар Давит, „еве од утре седни на столо и повелаі не три дни, ами три месеци.“

Сéдна Солóмон на царскио стол. Зéде ўадите в раце и по нéколку дни тоі веке е цар. Давіт си йди ката ден каі Соломóна, за да му кажуа, како да цaрyа. Еднаш беше се сóбрал голем мáалиц и беше се отворил зóр[1]), за кáча ет по-арно да прават чоек добрина (задужбина). Едни велеіа: дури е жив чоек да прави задужбина — со ниa беше Соломон: а други се зремея со Давида, чунки тоі велеше: бидуаат задужбина и по умирáчката. Вездеи туку речи што се препиньеа[2]). Веч рта што ти нáправи Пророк Соломон? Испрати луге за да гу земат цар Давида. Во таіа нокь беше многу темница. Прати четириесе души со четириесет фенери запалени и му рече за го земат со áджеле и фенерите беше му рéкол да и носат назат неколку чекори[3]).

Сторија така и го донéсоа прет Соломона изкалан, оплескан саде во кал. „Оти татко вака си се обацал во кал?“ — „Еда“ лу'еве што ми и прати нозде пред мене, а по мене, та неможеф да гледам, каі газам да зáтоа се óбацав.“ — „Ето така ет добриньето“, му рече Соломон на татка си „што ке му се прават по смрта после.“ — „Ами, зер за ова ме вика, бре синко“, му рече Давит „за да се изваликам?“ — „Едно затоа, татко, те викаф“ му рече Соломон, „и друго ке те прашам за еден сут, што ми доніоа сíнокьа за да пресудим и не ми текнуат утре, како да даам пресудбата, да за тоа те викав, за да те прашам да ми кажиш“. Бáрго бáрго натера Соломон да му измиат нозете и му рече: „Е татко, види сега оти напрет сакаше да одат фенéрите за да ти светат и да глéдаш каі газиш. Ете така треба дури е жив чóек да праит добриньe, за пред него да одат во раі божи и кога ке умрат, да му се нáідат. То веке така си ет татко и неможиш да рéчиш оти не ет тиа; ами за судов[4]) што ми е доден сега, ке те прашам да ми кажиш, каков крај да дам. Сíнокьа ми доіде еден сиромашец, ми се плака од еден многу бóгат чóек; сиромаіот си имал една овца и со неа си нахрател кукьата. Му іазидел богатиот што имал 90 овци и му іа зел, за да му са сторат сто овци. Му плакал и му са жалуал, за да не му іа земи; арно, ама каі сила, правина нема, му іа зел. Сега се молам, татко моі, да измислиш една пресудба што да има тежок канон за кои да чуе да се уплаши и друг да нéстори уште еднаш“. — „За таков чоек, синку Соломоне“, му рече Давит, „законот дават да се закопат четириесе стажни[5]) в земи и со камење да се óтепат внатре“. — „Мили ми татко“, му рече Соломон, „сам кои што зағьат нетреби да плачит; да и ти, татко мо, сам си се пресуди; ископаі си дупка 40 стажни и влези внатре, за да те прости Госпот за грео, што го чиниш со оваа жена, што му іа зеде од овоі маж, што го држиш овде во сараіте твои, за да со каменье да се óтепаш кабул не востринам.“ Многу се устрами тоі дека беше го сетил Соломон за таіа грешка. Си зеде царо очите в раце и си отиде, та ископа една дупка 40 стажни и си влезе внатре, вати да плачит и да жалит и да пеит песни божевни

[1]) Разговоръ. [2]) Пребирахѫ. [3]) Раскрачи.
[4]) Нима, белкимъ. [5]) Съдътъ. [6]) Стѫжкови

Во пэрвио ден и ноќь што пеіал, іспивал во псалтиро една кáтизма и така до четириесетте дни іспивал 40 катизми и на сéкоіа му растеше земьата од душата дури го изврли надвор.

Слушана отъ татка ми Коста М. Цѣпенковъ.

7. Христос со áнгелот нéгоф

Христос го пратил ангело неков, за да му земи душата на една жена на сирóмашка со пет машки деца. Влегол ангелот ф куќа каі жената. Іа гледат некóіата пиртал от партал[1]) во алаштата, дури месата іе се гледаа от скіната. Се нагжрвáлиле дéчиньата околу неа и тие ýгул[2]) гóли. Едно то вика: „наво", другото — „леб". Краіо сирота нéможи да му го најди. До óгништо беше сéднал еден гжргулив[3]) дедо. Беше клал две пеньушки и неколку вжглéнчиньа[4]). Туку дуваше со слабио си здиф[5]), за да го зàпалит и да се óгреит, ако беше лете, каі Пéтровден[6]). Беше си зáпалил чибýчето и туку тжргаше тутýнчок. Она за да стáни сиромав дедо, неможаше, дури не му пóдаде сная му рáка. Кинисал да оди полека лека, како нéкоіа желка преку угар. Тжргна тьоа каі врата да оди, каі пондяла[7]), от пусти очи, што не му глéдаа.

Се чуди áнгело на тоі стар, како да биди толку жиф и Христос го прати, за да му іа земи дýшата на маіка му на пет дробни деца без татко и да óстанат сираци и без татко и без маіка, да óстанат при еден дедо што не е вреден сам за себе, за да гледа пет дробни дечинья. Стóи ангело и се дума, како да прави. Си вели со умот: да не му земи дýшата на младáта и здравата жена, али на старнот, што дошол грбоу на врата. Дума, шести[8]), и после изодума, оти пó-мунасно ет старнот да умри óтошто вдóицата со пет деца. Тжргна ножот од ножница и му зеде душата от старио. Падна нá-плеќи[9]) умрен, како од веко да беше зáумрен. Се рáсчу по кóмшиите и сите го порадýваа и рекоа оти Госпот го помáлуе, ка да ýмри и да куртýлиси од голема старос, што беше и се мачеше старнот.

Ангело му іа óднесе от стáрио душата на Христа. „Оф, ангеле, ангеле моі", му рече, сполаи му, „зашто ми преступи зборот моі? Јели не те пратиф на сиромáшката жена, да му іа земиш душата, оти на старецов му іа зеде? Барго однеси іа на мéстото и земи му іа на вдоицата!" — Господи, немало ќéсуаі да іа умриш таіа вдóица, оти има пет дробни дéчинья и ќе останат како никоі никде; а пак на стáриот му беше жівотот здóдеан да гó-мунасно ет, тоі да умрит от таіа; ами[10]) пак пóвелата да іе твоіа; ели ме праќьаш да поідам.

Пóіде áнгело и му клáде душата на стáрио, а од жената му іа зеде. Умре сирота вдóица и кеі што чу на големо чудо стана и си рече, оти Христóс нéправо работел. Спи́скаа деца околу неа, кеі што виде сарцето од жал му премре. Многу му се нажали на ангело од децата, ама друг го пивела, нéмаше што да чини. Іа óднесе при Христа и му кажа áнгело за се, како што се створи. „Многу ти се нáжали", му рече Христос на áнгело, „за старецо и за петте малечки дéчинья, ангеле? Ама іас ќе ти дóкажам, оти моіте скрішни работи сет чудни; за тоа да те уверам, не оти ништо лошо іас нéправам, поіди на наі-високата плáнина и скáрши од наі-голéмата стена едно парче кáмен, от каі што никоі нéможи да се прíбери, и дóнеси го замо.

Поіде ангело и дóнесе, та го óкжлши на кжре на чéтири пáрчинья и еве ти внатре една жаба, каі што стоіала кáмено исколан токмо за неа.

1) Парцалъ. 2) Съвсемъ. 3) Гърбавъ. 4) Въгленчета. 5) Дъхъ. 6) Петровдень
7) Срѣщуположенъ срѣщу огнището краі въ стаята
8) Дума, шести = мисли, гледа. 9) На плещи, на гърба си. 10) Ала, ами.

Вати жа̀бата да скока и да се радуа́ рнеча, како сето да влегла. „Виде, ангеле“?, му рече Христос, „кой ја раньаше оваа жаба во ка̀мено?“ — „Ти Господи,“ му рече а̀нгело, „прости ме оти ти грѐшив“

— „Ете така да знаиш, уште еднаш да не грѐшиш. Ај поди кај оние петина чорбаджии и речи му во мислата да земат по едно од децата, што му ја умре майка му, за да и посинат и да се сторат богати. Поради них ке го гледат и старио, за да поживеит, ра̀ат, дури да му дојде дѐно“. И вистина така се сто́рило со децата.

Слушана отъ Перета Павгулета.

8. Свети Илија и наречици (орисници).

Кога о̀дел свети Илија по зѐмньава, му до́шол па̀то за да ло̀мики преку Стара-планина. Кога до̀шол на вжрф пла̀нината, фтасал три жени старе со диници на но́зете и со по едно стапче в ра̀це. „Со здравье, сестри, му рѐкол свети Илија, ако да̀ст Госпот, ка̀де ва̀ка сте се за̀пзеле, за да па̀туате?“ — „Здравье да имаш, старче“, тиа му одго̀вориле, „ако сакаш биди ни другар, кај што о̀диш ти и ние тамо о̀диме.“ — „Мпо у арно“, му рекол Св. Илија, и си тржгнале другарски да се патуват. Се чуди Св. Илија и сам себе си ве́ли: „Каква работа! Овие жѐни ста̀ри и тие како мѐне да ми рѐчат, кај што ке одам јас и тие ке о̀деле! За чудо, си рекол, ке кај што ке о̀дам, со пжрво нѐ ке му̀ кажам портата[1] да ві̀дам, да ли ке знаат вѝстина.“

Пообдиіа некој ден пат и прележале на одно́ ме́сто. Утрото ста̀нале за да патуват и дошле на некоја ві̀сока дру̀га пла̀нина. — Е е е! гле́даш, старче, онаа ві̀сока планина што је се бели стѐните от снег, та̀мо ет ку-кьата кај што ке одиме ние и ти“ тие му рекле. Се зачудил Св. Илија ка̀ко зна̀еа о̀ти тамо о̀дел и му погодиле старите. — Е, кога знаете, оти тамо ке о̀дам, колку дни ѝма до̀ тамо?“ — „До̀ тамо има 5—6 дни па̀т“ му рѐкле старите. Пак Св. Илија се чу̀ди на старичките. Оделе, оделе, и на̀й после стигнале кај планѝната со белите снѐгой и под нѐа ѝмало едно гра̀тче со мно̀гу манастири. Дошле до портата, кај што сакаше Св. Илија да влези и водиа̀ш ѝ сне́мало от прет нѐго, от ко́га му рекле: „се́ди со здравье Св. Илиа и но́кьеска ние ке ти до̀јдиме, за да свршиме една ра̀бота“

Клукнал на портата и ѝзлегол домаќино да види кој ет. — „Што клукаш, ста̀рче?“ му рѐкол домаќино. — „Гостин сум ти, пријателе“, му рекол Св. Илија. Бжрго бжрго се вратил до̀ма и је ка̀жуат на жѐната си, оти ѐден ста̀р чо̀ек сака да му бѝди го̀стин вѐчерва. Же́на̀та му му рѐкла на мажа си, за да не го прибира, чунки ја снебмело за да роди: на ку̀кьата му била са̀де една одаа, тука требало да ражда, да затоа и [illegible] за да чуе и да разбери [illegible] чоек, ами друга вечер нека дојдит. Му рече така сто̀пано. Арно ама, Св. Илија му се сто̀чнал ја ке му отворат, ја ча̀ре но̀ ет. Віде нѐвиде домаќино му о̀твори и го внѐсе во ѐдната одаа. Земе едно в̀ојление[2] и го о̀беси пред во одаіата, за да ја закрие жена̀та си.

По нѐкое време роди жѐната машко дѐте. На полноќь чу Св. Илија ѐдин збор, ка̀ко од жѐните што до̀чеше со нив. Едната рѐкла: „Е мѐри сестри, што кжсмет да му вжржеме на ова дете?“ Трекьата рѐкла: „кжсметот на ова дете што не мача, да ѝ пие от Цжрно-море, преку кај-старата планина до о̀ваа високаа Белостенска планина, нека му бѝди по сто̀ пари на ден“. Повторила другата: „Не, не, по сто̀ пари, ами ај нека му бѝди по пет грошои.“ Се ка̀ндисаа и така му го вжрзаа кжсмето.

Му се нажал и на Св. Илија и му викна: „Нѐмојте, сѐстри мои, толку малку кжсмет, чунки видете колку арен татку и мајка имат: при сѐ што

[1] Пжтнитѣ врата. [2] Постилка.

немая кај да се заварзат тие, ами и мене ке примаа и ке гостиа со што им дал Господ; ја за тоа треба да му привжрате кјсмет за да може ова дете да живеит со парат на старое и да му поможит на татка си и на мајка си“. Му привжрзале старичките кјсмет уште сто пари. Св. Илиа му се помолил и уште сто пари ја му се привжрзат, и тие кандисале и така му се вжрзало кјсмет десет грошеи. Се зачудил татко му на детето и незнаел каква чес да му стори на Св. Илиа. Утрото от како го благосол Св. Илиа детето, си ошол, кај што бил пратен од Бога.

От како пораснало детето и се ватило за работа, секи ден ке добиеше по 10 грошеи. Си рекло со умот: „іке со еден дукьан вадам по десет грошеи на ден, ами ако ватам уште еден, или два, колку поеке ке вадам?“ Нашол еден ортак и отворил и друк дукьан. Работиле шест месеци, една година, и преслагале[1] да видат што кьар навајле. Го оставил уште една година него и ватил друк ортак со друк дукьан и со него работало една година. Кога се преслагале и со него, ништо неправиле. Седит една вечер и се мислит, се јадукуат на сжрдце, боже недај, ке му се зборуат.

Приклука портата и излезе стариот му татко да отвори. Кога гледа старио Св. Илиа, што беше му дошол, кога му се родил син му, го пречека убао, го чести од мерата на двор[2]. Го испрашал ка бил, кај шетал толку години и ич не му дошол нагости. Тој му рекол, оти не му било шетањето саде, по земи, ами и по облаци. Детето при се што го пречекало Св. Илиа, арно ама мислата го мачи, заради дукьаните, оти да нема добие, толку години да работи. От како се поразговориа, го праша Св. Илиа: „А бре чедо, зашто си толку замислено? Али дека јас ти дојдоф на вечера, јали што? Кажи ми што ли имаш и іас како стар чоек, што сум видел и угорно и удолно[3], како паталец што сум, можам да ти најдам некое чаре.“ Му прикажало момчето нешто. Арно ама, за оти не доопиало со ортаците не му кажуат. „Право, право, кажи ми, му рекол Св. Илиа, а чедо; и срамот се од дода ти, оти іас овде ми беф нагости, кога се роди ти“.

И тогај му кажало момчето правото. „Ей да синко, му рекол Св. Илиа, тебе кјсметот ти беше наречен од наречниците, парво, петь гр. и после іас му се молиф и ти привжрзаа до десет гр. на ден; ја затоа ти зборуам да работиш во твојот дукьан и ке си вадиш што ти е наречено од наречниците. Десет дукьани да фаќаш бре синко, и іак десет гроша ке вадиш; ама ако неработиш и десетте ке ги изгубиш. Еве вака ти ет твоіата работа, затоа немој да се јадуаш, ами тераи си работата во твојот дукьан и ке си живееш многу арно.“ От како дозборуа Св. Илиа, веднага се изгуби от пред нив. Тогаи се зачудиа и поверуаа оти ет некој светец, и си рекоа помегьу татка си, за да ет Св. Илиа, чунки му велеше, оти не саде паземи шетал, ами и по облаци.

Утрото поде момчето и се делило со ортаците. От тој саат си работело во свеіот дукьан и кјсметот што му било наречен си го видел.

9. Светиіата со Господ што се здружиле.

Еден светија многу му се молел на Бога, за да бидат сите луге прави Господ. Еднаш му, му се престорил на чоек и седнал на еден пат, кај што се одило на еден манастир. Секој што поминаул за да оди на манастир, го помолуал Господ за да го кренат на рамо, за да го однесат на манастир, чунки беше болен Господ и стар престарен, пеш неможеше. Секого што но моли, никој неприима за да го носи. Светецо застапи за да се моли и Господ не му велеше нему за да го крене[4]. Се чуди и дури му се кажали оти мнозина помоли Господ и никој не го крена. „Старче,“ му рече све-

[1] Видѣли смѣтката. [2] Многу вѣрно. [3] И добро, и зло. [4] Вдигне.

тиіата, „ако сакаш ела качи ми се мене, за да те однесам на манастир.“ „Сполаі ти брате“, му рече Господ, „што ке ми сториш едно добро, за да ме однесеш на манастир“. Му се вкачи на рамо Господ и му се стори лесен[1]), како пердув[2] Гледаат калугерите од манастир, оти носит сила голема на рамо светиіата и излегоа со сите лити за да го пречекаат. Слезе Господ от светиіата и му рече: „Ей чоече, ти ми се молиш мене се едно, за да и направам права како тебе; арно ама како твоето сърдце ретко има. И за да познаиш какви луге, има на овоі век богати и сиромаси, да станиш и да поідиш во големио град, каі што седи крало и патрико, да застаниш на мосто, каі што ке вървят, кога ке одат во църква на велигден, да и поканувааш со една чаша вино и после ке поідиш в църква да поминиш помеѓу нив и да не му се поклонуваш — чунки сите луге што ке влезат в църква, първин ке се поклонат на крало и на патрико, после пред иконите“. Стори така светиіата, и от кога се непуцити светиіата, прати крало та го викнал светиіата и му рече. „А бре чоече, зошто неприпознаваш ти крал и патрик, кога влезе ф църква пресека[3]), за да се поклониш, како што сите, што ет адето?“ „Како неприпознавам, честити крале, крал и патрик? Іас припознавам, туку вие и патрико небевте ф църква; ти беше во големата банча до пак убаіте трендафили, ручаше от тие и от тие убави манџи; а патрико беше каі таіа лубовница, и ако неверуваш, прати во своі час да го наідиш, оти тамо ет“. Кога чу царо тие зборо, се зачуди на човекот, како му погодил, оти како да беше знаел, како што си мислеше крало до църквата, оти ручекс така ке го іадел помеѓу трендафилите. Станал сам крало и поідол во таіа кукьа, каі што му кажа светиіата и вистина го наіде патрико каі една бесчесна жена. Тогаі поверува крало, оти човекот бил светиіа.

Падиал крало на молба на светиіата, за да му кажит, како да угоди на Бога, за греоите што имал. Светиіата му рекол да раздава три товари пари во сиромаси. Крало го молил светиіата парите да и раздаит заедно со него, чунки незнаел крало на кои сиромаси да дава. Примал светиіата и товарил крало три товари пари, та търгнале заедно да и раздаат. Се направил крало тебдил и вървеіекьи по един сокак, стретиле един питач[4]), каі си седи на едно буниште и си викат: „дарувіте ме“. „Еве сиромаф“, му рече крало, „колку пари да му даиме?“ „Една пара ке му даиш, честити крале, оти ова не ет сиромав, ами скържав[5]). Ако сакаш да поверуваш, копаі под него и ке наідиш еден гърнец пари.“ Кога виде крало, — вистина еден гърнец пол со пари.

По друг сокак стретиіа една жена со парталан алишта[6]) и со неколку деца. Викат, искат: „дарувіте ми. Боже чуваі, брани.“ „Ха, еве сега“, рече крало, „еве сиромашка, на оваа колку пари да іе даам?“ „На оваа една пара да іе даиш, му рече светиіата, оти и оваа іет скържава, а не іет сиромашка.“ За да го увери кралатаго, поідоа дома каі жената и му наіде во іеден зид една мутка[7]) пари.

Поминаа во друг сокак и еве едно момче вьават еден коң, со една лина ариа и момчето со чиста промена. „Ха“, му рече светиіата на крало, „еве на овега да му даиш голема милостина.“ — „Бре аман,“ му рече крало, „на овега ли се дава милостина?“ Го запрел светиіата момчето и го пресьилал право да му кажи. Арно ама най-после кажало, оти биле многу богати и чесни търговци; арно туку и нагила голема штета и испаднале до толку, што домашните търпеле за леп и останале многу борчліі, да сега оди ф море да се удаі. Тогаі крало се зачуди и извади та му даде многу пари, за да се врати дома и пак да биди домакин чесен.

[1]) Леко. [2]) Перушина. [3]) Преди нѣколко врѣме. [4]) Просякъ. [5]) Скжперникъ. [6]) Скжсани дрехи. [7]) Стомна *мутка*, т. е. съ отвѣсни дръжки изъ отъ зимѣ.

Шета три дни и три ноки крало со светиіата по сите испаднати домакини чесни, што и било страм да пропитаат, умирале од глади домя затворени, и й подари со многу пари за да можат пак со напрѐжната сермиіе да потѐраат работа и да бидат домакини.

10. Св. Илиіа со пците.

Си бѝл ѐден цар, одѐшто кротоk, да дури бўдала бил. Колку луге да се вȁтея во лошотиіа, во тѐпачка[1] и во предȁвачка[2], туку ке му го донѐсеа, за да го пресуди и да го накажи со тѐпанье, или со друго нешто, нему ке му се нажѐлеше и ке го прѐстеше. Дева така и проштȁаше лошите луге, от ден нȁдея туку се множеа арȁмии (крадци) и тѐпачи. Нѐмаше нокь што да не со отѐпаат дѐсет, двȁесмина луге и да му се оплеват куките и дукьȁните на светот[3]). Во голема мȁка бил тоі народ, пропиште мало и големо од арамии. Молат Бога да се нестеми, оти вечерта секоі си мислеше, за да нѐдоідат у него арȁмиите. Едни се плачат на царо, друзи на Бога и наі-послѐжното беше ни помогнало.

Го пратил Господ Св. Илиіа за да клаі еден рет тамо. Си зеде намѐкеро со себе и му дошол каі царо. Зеде наим за да йзлези пред него. Дале, зеле збороі Св. Илиіа со царо и іа донесле работата, за три дни цар да биди Св. Илиіа, за да му іа умири царштината. Му дал царо столот за три дни да царуа Св. Илиіа, туку да види: али вистина ке умири тоі старец іабанджиіа. От кога седна Св. Илиіа на столо, дал абер по сѐта чаршиіа: никоі дукьанот, да не го затвора, оти со голема злоба ке го накажи новио цар, што ке царуа три дни. Инсано се чудат. „Каква работа ке бидит оваа, си велеле, што се заповѐдуа да не се зȁтвора чаршиіата; со затворена чȁршиіа не се живеит, да со отворена како ке не раздени[4]) од арамиіте; се ке ни плѐнат, Господ да ни е нȁ помош!“ Вистина така вѐлеле, ама нѐмаат што да чинат. Цар им заповѐдуал: каі сила, прȁвина нема[5]). И останіа дукьȁните отворени.

Кога разбраа арамиіте, оти чаршиіата се останала отворена, многу се зарадуале, оти не ке се мачат да кжршат дукьаните, ами отворени готови ке му биле за краденье.

От како се дало заповет от Св. Илиіа за чаршиіата да останит отворена се уплашил царо и се стори пишман; ама зборо му йзлегол од устата, а пак царски збор назад не се вракьа. Видел нѐвидел, закьутел, и што сака нека било, ке траіало за три дни.

Св. Илиіа се зȁнатил за работа. Го пуштил намѐкьаро каі касапниците за да го викни еден стар пес со четири очи[6]), за нешто да му речи. Пошол намекьаро и го нашол каі си лежи под еден пешкин. — „Слушаш, ти песу, му рекол намѐкьаро, здраво и живо имаш от Св. Илиіа да доідиш еден час до него, нешто те сакат за да ти речит“. — Арно, му рекол песо, и клал ногата предна на челю, за да покажи оти му се поклонуа на заповетта от Св. Илиіа. Го однесол песо пред Св. Илиіа и му се поклонил. „Знаеш што сум те викнал, верна слуго на стопана, али незнаш? — „Незнам“, рекол песо. — „Сум те викнал да поідиш за да и соберош доašто пес има во градов и да и наредиш по кьушињата, за да вардат до три ноки, без да каснат еден залак леп, и дешто арамиіа ке видат, на пȁрчинья да го сторат“. Му се поклони песо и со голема бжрзина и собра сите пци од градот и нареди по кьошињата. Та што туку се стемни арно, напалѐтоа арамиите по сокаците, за да пленуаат дукьȁните. Кога и позназа пците, оти

[1]) Убийство. [2]) Прѣдателство. [3]), *Светот* = народътъ, хората. [4]) Съвне. [5]) Където има сила, правда нѣма, т. е. силата не оставя да се търси правда. [6]) Т. е. кучета, които иматъ надъ очитѣ два бенка (дъмги), прилични на очи. Такива кучета, по народното вѣрване, можали да виждатъ и вампиритѣ.

тие беа арамии, едно пуштанье и сите на парчинья и искипаа. Утрото кога видоа граѓаните, се зачудиіа на марифетот од новио цар и сам старио цар се зачуди.

Го моли царо Св. Илиіа, за да заповеда и по друзите градои, и тамо да искинат арамиите. Го пушти Св. Илиіа песо и по друзите градои и и тамо така беше се сторило. По трекио ден Св. Илиіа от пред царо му загина[1]) Царо тогаі рекол, оти тоі чоек бил светец и од Бога пратен, за да му покаже, како сака да накажуа лошите, а не да и жали како напрет. И така си го попрані царо царството.

11. Чоекот што назре во раі и во вечна.[2])

Светците кога шетале по земи и кжрштавале луге, за да ї направат Рисьани, му кажуале на лугето, оти коі ке се кжрсти и ке остан од греот, во раі ке поіди, а коі не ке се кжрсти, во вечна ке оде.

Еден чоек сакал да се кжрсти. Арно, ама пжрво сакал да го види раіот и вечна, да после да се кжрсти. Така му велел на еден светија чоекот. На светецо многу му беше мило да се кжрсти тоі чоек, чунки беше разбрал арно за верата. Арно, ама неможел да го кандиса, дура не му покажи раіот и вечна. Голема мака му беше на светецо и му легна да се моли на Бога, за Господ да му кажи раіот и вечна. Молеікьум се му доіде глас од облаци да го земи чоекот и да поідат на планина, за да го видит раіот и вечна.

Го зеде и поідоа на вжрф планина и се уморііа. Седнаа под едно джрво за да се отморат и вати да го праша чоекот светецо, за какви луге има во раіот. Светецо му велел, оти от сите іазици има. Така разговараіікьум се и ватила дремка пот сенката на едно джрво. И веднаш се наидоа при раіо, како на сон. Доідоа близу до портата од раіо и светецо го помоли Св. Петра, за да отвори портата и да назри во раіо чоекот што го носел, за да види какви луге ке имат. „Нек и“, рекол Св. Петжр, и му отворил. Назрел во раіот што да види! Од убавина по убавина, полно луге, сѐ во бели алишта облечени и со венци на глава си шетаа низ раіот и со свирки си пееа. Се пулит чоекот и туку се думат и си вели со умо: „Какви лугье овие ке бидат? а чекаі да прашам да ли имат еврей!“ „Св. Петре! Ке те прашам нешто, ако ке ми кажиш: има евреи во раіов? Оти іас неможам да и видам. „Нема евреи, чоече, му рече Св. Петжр“. „Ами има ерменци?“ — „Нема ерменци.“ „Ами френци има?“ „Нема френци“ — „Ами англизи има?“ — „Нема англизи.“ „Ами има тальани“? „Нема тальани“. —, „Ами гжрци барем нема“? „И гжрци нема.“ „Ами кои така, што луге влегуаат овде, ако не ми кажиш? — „Овде влегуаат, приіателе, саде луге, што се Рисьани ас“, му рече св. Петжр.

Поідоа до вечна и тамо праша за какви луге има. Зерзевулот му кажал, оти во вечната мака имало от сите іазици и милети, саде немало Рисьани. Кога виде така чоекот, малку се позамислил и си рекол со умот, за да се кжрсти и да биди праф Рисьанин, за да си поіди во раіо еден саат по бжрго. Си тжргнаа да си бегаат отаде и веднаш се разбудија. Светецот му кажал, како што видел и чоекот му го кажал истото, и веднаш се кжрстил.

12. Тжрговецо со светецо.

Еден тжрговец купил едно момче, за слуга да му биди. Од денот што го купил ватило тжрговиіата се за назат да му оди. Еден ден како што терел со аршино, право на среде му се скжршил. Затворил маазата и си отишол от тоі град во друг за дура да му се попраат кжсметот. Іе кажал

[1]) Изгуби се. [2]) Вечна мака, адъ.

на жената си, оти ке бега и ќе го остаил момчето, за да му пригодуа во ку̀кьата што ќе треба и маазата да не ја о̀твара, ду̀ри не си дојди тој.

Отишол во ѐден град далечен и се главил при ѐден го̀сподар, за да му работи лозето со мно̀гуто о̀вошки. За ру̀гата[1] тој посакал да му отдели сто̀пано на лозото едно рѐмче[2] од лозето со дарвьата, што ке му ро̀ди нѐгоо да биди. Работил цѐлото лѐто и дошло во здреенье на грозьето и овошката. Како даде Го̀спот ѐден ден ѐден сілен град и са̀де во него̀ото рѐмче му го сто̀ли сето. Околу̀ него нѝгде град нѐпадна и нѝкому зѝан не му се стори, ами са̀мо нѐму. Сите се чу̀дея ка̀ква ра̀бота: да се заденги гра̀тта са̀де во ремчето од аргатино.

Дру̀гата го̀дина и дури до сѐдмата се та̀ка му се пра̀еше и виде оти касметот не му работи, ся ста̀на и си доіде до̀ма, та си о̀твори маа̀зата и по̀чна пак да си продава. От ко̀га отвори маазата, нестигна годѝната и пра̀ф и пѐпел се сто̀ри. Остана сиромаф стра̀ден за ѐдна корка лоп. Се соабо̀руа со жената за да го продаат слу̀гата и да се ра̀нат со па̀рите. Го панѐсол слу̀гата на̀пазар и го за̀ватил ѐден бо̀гат селанец и го ку̀вил.

Го зѐде селя̀нецо и го о̀днесе до̀ма му; од дома го однесе во ѐдно по̀ле и му ка̀жа ѐден го̀лем бу̀лук офци. — „Еве момче, му рѐкол, овоі булук офци сет мои; ката ден ке то̀араш млѐкото, сирѐньето и ма̀ста та заедно со овчарите ке ми го но̀сиш до̀ма; та̀іа ра̀бота ке ти бѝди твоіа“. Му се по̀клони мо̀мчето и му рече: „Господа̀ре моі, ѐден збор са̀кам да ти рѐчам, ама̀ а̀тар да не ти остани. Госпот да чу̀а о̀што ке рѐчам: ту̀ку да стѐчеле нѐкоіа си сі̀лна рѐка и да однѐсеше сиве офци со се ба̀чило, што би рекол ти?“ — „Море, аі глѐдаі си ра̀ботата бре мо̀мче; ѝч, бѝдуат то̀а што нѐбило? Каі ѝмало мѐсто од рѐка о̀вде да што ке стѐчело и о̀фците ке ми и о̀днесло?“ Си за̀молче слу̀гата, и си ра̀ботал неколку месеци.

Ѐден ден іасен от сите страни како бѐше се задале ѐдни силни о̀блаци, та ко̀га беше ти блѝкнало ѐден силен дош, како со ра̀кав да ту̀раа, стѐкле ѐдни силни рѐки, како нѐкои зѝдои и бѐле збрале о̀фци, офчаритжрло и се што ѝмаше стопанеко не се виде, каі вата сето праф и пепел. Кога разбра и виде богатио, многу жа̀ка му падна, о̀ти да му и заречит робот офците и да му и о̀днеси река, от каі што никоі неверуа. Се налути и го о̀днесе та го препро̀даде на ѐден ба̀кал.

Ба̀кало му рѐли на мо̀мчето: „момче, ѐне овоі ду̀кьан ет мої, со о̀ва сто̀ка ти го о̀стаам на твоіата ра̀ка; ама глѐдаі ва̀мо, ѐве ти две ока̀ници; со по-голѐмава ке ку̀пуваш, а со по-ма̀лата ке про̀даваш, оти така сѝнко, стока се пѐчали“. — „Аіно господаре, та̀ка се пѐчали, ама ба̀рго ке ѝстечи. Те молам да не ми се лу̀тиш, што ти рѐкоф и што ке ти рѐчам. Госпот да чу̀а, ту̀ку некоіа нокь дукьанов да пропадни в зѐми, што би ми рѐкол?“ — „Море аіде бре момче, глѐдаі си ра̀бота, тоа што нѐбило, нѝ ке биди, ни кажуаш“. Си за̀кьуте момчево и поработи некоі мѐсец. Ту̀ку една нокь зинала зѐмньа и го голтнала ду̀кьано. Кога ѝдат масторо и момчево да отво̀рат дукьано се чудат, оти го снемало дукьано. — Ах, си рѐкол бакалот и го зел момчето та го прѐпродал на еден ду̀овник.

Дуовнико, бидѐким ста̀рец, му трѐбаше за да му слу̀гуа момчето. Го о̀днесе дома и му кажа сите намети што ке му и чинеше. — „Сите намети ке ти и пра̀ам, ама ке те молам со са̀бота, от кога ке си лѐгниш, да ме пушташ да се пришетам троа“, му рекло момчето. Му дал изим ду̀овнико и сѐкоіа вечер на̀метот му го чинеше и во сабота вечер от одеше момчето. Неколку мѐсеци то̀ка оди момчето са̀бота вечер. Ду̀овникот се ду̀мал една сабота вечер и си рѐкол со у̀мо за да го ва̀рди каі оди, да не би одит по нѐкои лоши ра̀боти и да му донеси некоі голем срам.

[1]) *Руга*=цѣла плата. [2]) *Ремче* отъ ремикъ=нивица.

Ѐдна сабота вечер, што туку́ тргнало од вра́тата на двор, а по него ду́овнико; то̀а оди, тоі по него и колку за ѐден саат се наіде во една планина го́лема, близу до ѐдна чешма, при ѐдна цркева расту́рена. За́стана момчето прет црквата и се поклони. Кау́герот ту́ку седи та се чу́ди, како доіде на та́іа пла́нина ни видена ни чуена, чу́нки ту́ка околу него́іот грат та́ква планина нѐвидел, от кога бѐше се родил. Се за̀цкрил зад еден ка́мен дуовнико и гледат што ке пра̀ит момчето. Постбо́іало троа, ѐто ти у̀ште едно момче, каі дошло од друга страна и уште малку уште едно, се ставиле три момчинья; во лицата како ангѐлчинья му се глѐдале на ду̀овнико. От кога се здраву́але, пі̀днало на ли́цата и се покло̀ниле.

Во тоа време се поклону́але и дрвьата. Се за̀чудил дуовникот и си рѐкол со умо: „Лелех, іас грѐшен чоек, да заповедуам светец да ми слу́гуа“.

От кога се намолиле триве момчинья, сѐднале краі чѐшмата и се мало поразгоуо́риле. Во тоа време ду̀овнико за̀спал и от кога го огрѐіало сонце се разбудил. Глѐдал вамо тамо, нигде нѐможи да по́знам пато от каі дошол, за да си о̀ди. Тргна низ планина да оди, преку́-трупа[1]) и си вѐли со у̀мо, оти ке го іадат о̀рлите во тие пустѐлик; до каі што очи му глѐдаа се планинье му се глѐдаа. Одит и офкат. Ру́чек помина, у̀жина фта́са, лѐбец си нема да си кàснь, а страо му бѐше голем, за да не го цвеит некоі звер. Ето ти еден офчар каі оди да си залеи бу́карo вода от каі црквиштето от чѐшмата. — „Каі шѐташ, оче“, го прашал офчарот духовнико, „вака во оваа пустѐлина, от каі си прѐпаднал?“ — Оф бре чѐдо, ке ти кажам, ту́ку те молам, ако не ми даш еден залак леп да заголнам ду́ша. Извакл о́фчаро и му дал троа лѐп и му іа казал сѐта работа, како што би. — „Ел ди дуовниче, дѐдо ми но́коаш ми го ка́жуал, оти ет три дни скраіа. Ти за да можиш сам да си одиш преку о̀вие планинье, не кѐ можиш, ту́ку аі ѐла си со мене на ба̀чило и да сѐдиш до друга са̀бота, оти тогаі ке доідит пак света тро́ица, храмот на црквиштето, да ке вардиш да нева̀сниеш, и кога ке си о̀ди момчето от света троица, тргни му по траго и така вѐднаш ке си поідиш“.

Така нѐправи духо̀внико и си поіде дома. Зѐде момчето да му потура вода на духовнико да си мие раце, и духовнико нѐкеше вѐке, за да му слу́жи. Тога се сѐти момчето, оти дуовнико го познал, оти ет светиіа. Поіде во одаіа и се спружи[2]) спорет сонце и си умре.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

1. Троица братье и един старчеак[3]).

Троица братье тоарнали да казанъдисват надно. Ф поать ги стигнал адин старчеак и варвеал с теах. Тоі бил Госпуть, ала тиеа гу не пуанавали. Ага варвеали, варвеали, стигнали ду адноа чеашмьоа, запреали са, та пили и утпучинали. Адиніеа уд теах рекоал: „Ах, сига іеаі саіа чеашмьоа да теачеаше ракиіа, іеа вину, та шта да служеа за хаир фсеакеак, коіту мине прис соіа поать“. Льу каку си думал и чеашмьоа-та зоала да теаче вину, и тоі устанал да сиди да іа чува. Варвеали, варвеали други-те, стигнали на адноа барчина; там ималу млогу камеанье. Среадніеа брат реакоал: „сига да станеаха іеаі сеаіе камеанье офце, та шта да стореам мандра іеаі тува и шта да хранеам фсеакоак, коіту мине прис тува“. Ка-

[1]) *Прекутрупа* = по вѣтъ пѫтя. [2]) Простръ.

[3]) Тови е приказката, за която се споменува въ бѣлѣжката отъ редакцията къмъ статията „Славянскитѣ сказания за жертвуване собственно дѣте“ стр. 90

Редакцията.

меанье-те льу іеаі тугава станали офде, та и тоі устанал там. Малкиіа брат сас старчеака варвеали, варвеали и душли веачеароа ф адно селу. Ага чи малкиіа реакоал: „іеа пак ништу другу ништоа, ами да ми дадеаше Госпуть жеана на адно соарце да сме“. Ф тува селу имালу адноа мума, та утриноа-та штеали да іа веанчеават за аднек. Старчеака му реакоал: „іа шта ти наіда жеана на адно соарцеа да стеа, аку рачиш“. Тоі утишоал у таіа мума, та нашол братьеа-теа хи и хми реакоал: „сестра ви іеа касмет на теаі ноеа чилеак, да іеа дадетеа нему“. Тиеа са наружали старчкутуму и му реакли: „как штé да іе касмет другеаму уделеана[1]) ниввеаста; ти си лут, иди си уд дету си душоал“. Старчеака хми реакоал: „іеа ви казвам, чи іе касмет іеаі номува и виеа треава да пуслушеате. На, іеа шта да посадьа на двора с лоза, и ду утреа аку са фане, листеа, расцвеати и руди та узреа е гроздеа, чи да пувеарувате, чи іе тоаі“. Пусадил лозата и не ду утриноа-та, ами за адин сакат са и фанала и узреала и сичку. Тугава тиеа пувеарували, та іа дали тóмува чилеаку. Ага са уженили, чи било истина да са на адно соарцеа: какво-ту адинка викал и другиа пристанувал. Старчеака си утишоал и слеат неаква гудина са воарнал теаптил наі напреш прис гулеаминеа брат, дету бил устанал на чешмьоа-та. Ага душоал на чешмьоа-та, пуискал му да гу пуслужи. Пак тоі му реакоал: „аку имаш пари, чи да ти сипиа“. Тугава чишмьоа та си пак затекла вода, кату и напреш. Старчеака варвеал, варвеал и дошоал на мандра-та та нашоал среадниіа, пуискал и нему да гу нахрани и тоі му пуискал пари. Тугава и нагуви-теа офцеа станали камеанье, кату и напреш. Ага душоал ф селу-ту, приправил са на парталиф[2]), крастаф, харлиф[3]), да та іеа гнус да гу гльоадаш, чеа душьоал ф коашта-та на наі-малкиіа. Пучукал на врата-та и тиеа му утвориали. Ага флеал воатреа пуискал да му дадоат хлеабеац и хми реакоал: „молеам ви са, даітеа ми да прилижеа на двора с, чи ни пуэнавам никутреак ф сува селу“. Тиеа му реакли и двамина-та (и жеана-та и мажоа-т): „как штем да та уставим на двора-с? хаіда пак коашти, коашта-са іеа затува“ „Ала іеа ни соам за ф коашти, виштеа какоаф сам, дá си сам на дворас“ реакоал старчеака. Ала тиеа гу не уставили, ами гу фанели воатре, курдисали гу ф буджеака, и гу удгреали, та чеа гу запитали, какво да му стореат да коаснеа и аку има кулаі, чи и да му намажеат неакну снига-та, та да му умине. Старчеака хми реакоал: „моеа-са болька іеа лоша, туф ф сува селу неможеа са нá леак. Менеа са сичку примоачили и ми са реакли чи уд другу ниште іа ми умине, ами деатеа моаску да йспеавам, да гу наеам и скармоа на[4]) да са намажеам“. Ага чул тува мажоат, рукнал на жеаната: „Мари, че ми ниіеа имамеа. Тоарчи боарже извади деатеа-ву уд льулка-на, та гу тури да са испеаче ф цеаштоан, соіа чилеак да излеакувамеа, пак ниеа смеа млади та штим руди и другу деатеа“ Старчеака енкас тоаі правил, да хми испитува умоа. Пак тиеа имали адинчку деатеанцеа моаску, то хми било поарву-ту, ага били и двамина-та на адно соарце и іеацеа милужили. Ага реакли да пекоат деатеа-ту, старчеака не рачил, та че по сетнеа хи видеал, какви соарца имат, та пристанал. Жеана-та утишла ф друга-та коашта, пудпалила пеаштоа и фарлила деатеа-ту да са пеаче, та чеа са воарнала да прави друк изметь пу коашти. Ага пубилу малку, мажоат пруводил жеана-та да идеа да види фтасалу ли еа. Ага утишла, какво да види, деатеа-ту станалу на петнадеастеа гудини іунак,

[1]) *Удеалена*. Въ Ахъръ-Челебийско, когато отсѣкать сватбата за въ недѣлята, още въ сетъкъ отдѣлять момата съ сестрата въ отдѣлна стая, отъ която неможе да излѣзе до въ недѣля. Тогава каквото и да бива, неможе да мъ вземе, или да мъ дадать другиму.

[2]) *Парталиф*=скъсанъ, парцаливъ съ съдрани дрѣхи.

[3]) *Харлиф*=съ нечистота на косьта.

[4]) *Скармоа*=чорбата за печено месо.

сидеалу на стол ф пештоа и пеалу сребарна книнга. Старчеака льу іеаі тоіа сахат са загубил, тугава са сеатили, чи іеа бил Госпут. Пак дету тиіа били толкува милужливи, Госпут сторил да си имат кату испис син на пеатнадеастеа гудини, и хми дал гулеаму бугатетву.

Слушала отъ Добра Марйова въ Устово.

2. Св. Георги.

Дру́гуш га бил свеати Гьорги чилеак на зеамьо са имал двамина братье и тоі труйца. Свеаті Гьорги билъ еаца теафичеак[1], варнеал си пу Госпудьуф поат, пак бил уфчеар и еацеа сак, кату арела́нин. Тоі има́л еацеа ка́матна жеаня́, та бра́тье-теа му гу нина́видили ут іеат и троасили му кула́сат да гу загу́беат, та да устанеа жеаня́-та му теам.

На́блиау укулу́ теахну-ту сѐлу има́лу адноа ду́пка ф зеамьо́а та кату́ буна́рь, та ні́куі са ни наймал какво і́ма ф нѐгу, пак га мѐтьнсали будьнѐк, ни нализал ни сакаф ни жиф, ни умреал. На доа́ну-ту буна́рьуву има́лу два увни, адин чоарян и адин беал. Има́лу и двѐ ду́пки сас врата жѐлеални: адноата извіда́ла нах тьо́авна диньо́а, пак дру́га-та нах беала. Агá мѐтьнеали будьнѐка, аку́ падну́вал варх чоарнеа-т увѐн изнисал гу на чоарна-та диньоа и там гу уста́неал; пак ку падну́вал варх беальеа-т увѐн, чи гу нанисал на беала-та диньоа.

Адноаш свеати Гьорги, катѝ си па́сал уфчі́ци теа на́блиау укулу́ тоіа буна́рь, заспа́л пут адноа сеанка. Братьа-теа му утко́леа му троасили кула́неат и сига гу нашлі́. Тиеа зоали свеатѐк Гьоргьа пульоачка льоачка на саноа-т и гу бубо́тнали ф буна́реа-т. Чеак га па́днал на доану-ту, са разбу́дил свеати Гьорги и са хем уплашил, хем са сеатил, чи то́іа дуслу́к му іе сто́реан ут бра́тье-теа. Лахалу са та свеати Гьорги па́днал на чоарнеат увѐн и увѐнат гу изнел на чоарна диньоа.

На та́іа диньоа има́лу аді́н цар; ейчку-ту било́ чоарну: и льудеа, и живина, та и цо́реа-т бил чоарян. Свеати Гьорги и тук си нашоал чоарни о́фцеа и зоал да си пасѐ кату́ и напрѐш. Ду парьувні́а сари имаλу адноа чеашмьоа ут деалѐчеа дугѐдеана и на майка-та хи имал одноа ламьоа, та льу с льудье са хра́нила: аку́ найдила адин чилеак, чи адин день тѐкла чеашмьоата; два ку найдила ф деаньоат чи два деньа тѐкла вудоата, васпирала іеа ламьоата. Изеала диньоата льудьеа, та ці́реат вѐйкеа нимо́гал да найде чилеак да гу даде ламьѐтухи да гу изеадѐ, та да теаче вудоата, пак ні́дичьчку не има́лу ф таіа диньоа во́да, ут таіа бапка́. Ца́реа-т троасил, троасил да найдеа будьнѐк да гу изеаде ламьоа-та, нимужи́л да найдеа, та тугава прувodил даштеарьоата си да іеа изеаде, та да тѐкнеа вудоата. Друг кула́і нимогли да наідит ламьѐ-тухи и фсеак са страхо́вал да іеа пуглъоадьнеа, та нѐ дру́гу.

Ца́рьувата доаштеарьеа утишла дѐту майка-та чеашмѐ-тухи, да чеака да палсазá ламьоа-та, да іеа изеадѐ. Сьоаднала та́ еаі соаі пуд адно́ доарну и плачеа и чеака. Свеати Гьорги бил на о́кулу, та видеал мума-та чи сиди самичка пуд дарво-ту и плачеа, та утишоал та іеа наблинжил и іеа пупитал, заштох плачеа. Мума-та му исказала ейчку-ту и свеатѐму Гьоргьу са сми-лилу, та хи реакоал да іеа не страх, тоі штоа да пумоачи да іеа куртулиса. Мумата му заплакала и замолила са да са ни увійда, ами да сиді дѐну неіа. Свеатѐму Гьоргьу са присо́алу, та хи лѐгнал на ску́тат да пуспи и хи реакоал, га са зададе ламьоа-та да гу разбу́ди.

Свеати Гьорги заспал на ску́тат хи и пу адно вреамеа са зада́ла ламьоата и га видеали и свеатек Гьоргьа, реакла: „ха-а, іеа иштеах адьнѐк;

[1] „*Теафичеак*" отъ мѣстното прилагателно „*теафин*", което ще каже таенъ, мълчаливъ, но многознающъ човѣкъ.

как сига цвамина шта да іеам". Мума-та заплáкала, пак нé каідисувала да разбуди свеатек Гьоргеа. Та чи капнала адноа соалза ут учитеа хи варх лицея ту му и свеати Гьорги рипнал и видеал ламьоа-та, чи хи наближила. Свеати Гьорги занеачил мума-та зад гарбоат му, пак ламьéтухи пудáл кулеану-ту и хи реакоал: „іса видеам, нíеа сига ф твои рюаки сига, ами нѐ хубаву, еаш на ут кулеану-су напрéш, чи га іе мяак, та штеа да на ле еацеа страх". Ламьоа-та лáпнала свеатему Гьоргьу кулеану-ту и свеати Гьорги направил нугоите, та хи рахчоанил уста-та и ламьоа-та умрсала. Мума-та га видеала чи свеати Гьорги іеа куртулисал, реакла му, „ти нéнеа стана брат сига и еа га си ида у бубаіка, штеа да ма пита, как іоа ставала саіа рабута, та сам устанала жива и еа шта да му кажеам как моа куртулисеа, та штеа да та трюаси. Ами нéкаі да ти удреа ут карфтоа-е дангоа, та да та нóавам чи си ти, зеарса тоі штеа свика льу кóлку-су льудье íма ф саіа зéмьа" и зьоала та намóкрила плеасница ракоата си, та чеа му ал леапила ут ламьова-та коарф на гьусеат варх дрипи-теа му и си утишлá. И чеашмьоа-та ут тука сетьнеа ни арнисала; льу фсé си тéкла

Свеати Гьорги са удмáхнал ут там, та си утишоал с уфицѐ-теа. На адно меасту, пуд адно еацеа дибелу бучáште, свеати Гьорги сьоднал на сеанка да си пуутпучíнеа. Та чи видеал на воарх дарвó-ту имáлу адно гнеазду еацеа гулеаму и воатреа пíіали пильчковеа. Пак тó тунá гнеазду било на адно гулеаму пíлиатинитеа и кольчиш си навеадé пíлеанцеата ф гнеазду ту, найдала му ги адноа змиа, та нíкуга нимужилу да си искрáни пíлеанцеа-та, пак змиеа-та са наýчила да ги найда, та чеа да са скрíва, та пилеа-ту низнáеалу какво му хи адé. Свеати Гьорги катý си лижеáл пуд дарво-ту, чи льу видеал адно гулеаму змиíштеа чи са кáчи на дарвóту за нах гнеазду ну и пилеанцеата гу вíдеали, та са распíкали. Свеати Гьорги са еатил чи змиіата варви нах пилцѐтеа да ги адé, та льу адíгнал гéгата и прибíл змиата, та пáднала на куп ду букоат и свеати Гьорги си сидеал пуд дарвóту. Та душлу пíлеату, та видеалу свеатéк Гьоргьа пуд дарвоту, наважилу са и хоа хоа да са стрельнеа нах нéгу да гу прибиеа, (то реакли чи свеати Гьорги му найда пилцé-теа), и льу тамань да са фарлí, и пилцé-теа му запíкали: пи-пи-пи, и му кáзали, чи тоіа чиласк хи іе куртулисал и да нé прибíл змиа-та, штеала да хи наеадé. Та вíдеала маіка хми какво іе било рáбута-та, дупьлá ду свеатѐк Гьоргьа и му реаклá: „еаз сéлкува гудúни стáнува как навíдам пíлцеа и саіа змиіа фсé ми хи найда, пак ти да са заиаши и да ми стóриш сувá дубрó и да ма куртулисаш и сторише еас деаша, та нищтоа мок е нíшту да ти са íсплатеа. Молеам ти са, кáжи ми какво иштиш ут мéнеа?" „Нíшту ти ништоа, амí шта ти са молеам да си ма изнеадéш на беала-та диньоа, чи іеа ни соам ут саіа зéмьа" хи реакоал свеати Гьорги. „Бíва, нэаé та шта, ала беала-та диньо іе еацеа деалéчеа. Амí дá іе деалéчеа, ти íспеачи пет пешта хлеап, пет крáва салуви и напални адíн меах вода, та чеа ги донеаси и іоаля самíчеак на сува си меасту, та да си та изьнеадам", му реакло пíлеа-ту

Царьува-та даштеарьа га си са воарнала у думá хи, та іа вíдеал бубáику хи, збоаркал са и ла пупíтал: „чи какво іе саіа рáбута, доаштеарьу, та си íдиш жива, пак чеашмьоа-са си тиче." Тá му искáзала сичку-ту и цариат распрувóдил льудье да збоарат врут ходжитеа и да му хи дувеадоат, льу колку ту има ф земьоа-та му. Зорáли ги врут, удьвéли и свеатѐк Гьоргьа и га хи цареат заприреадал адин пу адин, мума-та пуанáла свеатѐк Гьоргьа, та гу кáзала бубáику си и му кáзала и дангоать на дрипитеа му ут ламьова-та коарф, та да назнаруа Тугáва цареат му са пуклунíл и гу пупитал: „ниш сигá, льу какво-ту иштиш и шта да ти дам?" — „Ништу ти ништоа, царьу, мéнеа си стига хаиреат, ами ми дай пет пéшта испéчеан хлеап, пет салуви крáви испéчеани и адин меах с вода" реакоал свеати

Гьорги Ца́реа-т му дал тува́, чеа му зада́вал и пари, ала́ свеати Гьорги нихтеал да хи зоамеа.

Свеати Гьорги зоал хлеабат, меасоту и меахоат с вудоата и утишоал пуд тува доарву, де́ту било гнеавдуту. Пилеату тугава му реакло: „За́качи ми сига на гарбоас хлеабас, меасосу, водоаса, та чеа ма іеахни и ти. Чеа га ти ре́каи: меахци, уд меасосу ми даваі да еам; га ти рѐкам: хлеабеац, уд хлеабас ми даваі, и га ти по́ништам вудица, даваі ми, ала ни моі пу млогу, чи ку са кра́ти дуде подим, лошу іе се́тьнеа, чи ништем да стигним на беала диньоа гла́дни". Свеати Гьорги сторил, каквоту му насоадилу пилеату, та чеа са пукачил и тоі на гарбоат му и пилеату фоаркналу ф о́блацитеа. Фоаркналу день, два, три, меасеаци и нидеали са минавали и то фоаркалу. Га му пуискувалу мьоасу, еа хлеап, еа вода, давал му свеати Гьорги, га і у адно время, кра́тилу са меасоту. Пилеату пуи́скалу мьоасу; не́ма. Свеатеж Гьоргьа било страх да ни пуста́неа, та да ни можеа да фоарка. та фатил та му удреазал ут худила́та на нугитеа си, ут средоата пу адноа парчоа, тек да ни іоа гладну, чеа му гу дал. Пилеату пузналу меасоту, чи си іе удреазал свеати Гьорги ут негувата снага, та хи не пугоалналу, ами хи испльулу. Затува сига, ут тука се́тьнеа льудеамитеам худилата на нугитеа са кату куритцеа изгалбати меажду поарстеатеа и пеатоата. Пу адно време си стигнали на беалата диньоа и пилеату уставилу свеатеж Гьоргьа и си са воарналу ф задна дирьа.

Свеати Гьорги тугава си душола у дума му и удьвел братьеатеа си ф адноа гора за дарва. Свеати Гьорги рахсеакал адно ста́ру бучиштеа ут воархат на долу, та са рахаиналу, та чеа нагуди́л братеатеа му да му́шнат ф цеапката му ракитеа, та да гу раздеальоат Га му́шнали ракитеа, свеати Гьорги пуснал пульвинитеа букуви, та си са слеапили и приштили ракитеа хни Ду тугава ракитеа льудеамитеам, викат, били, кату іунру́ци и ут тугава сетьнеа станали плеасници, каквису са сига́.

Слушана отъ Мирика Марковъ.

3. Попъ мори недоумрѣлитѣ.

Ф адно се́лу иналу адин поп не уд селу-ту си, ами бил душоал уд дру́гадеа и льудьетеа гу знаеали за поп. Тоіа поп фсе ага иналу умреалу да гу упеава, фсе са закльучеал ф чоарква-та самичеак да гу упеава и испоадал врут льудьетеа нах воан Адноаш било, дваш било, фсе тоаі правил и льудьетеа са чудили какоаф іе тоіа поп. Адин уфчеар реакоал: „чеакаітеа да видимеа какоаф еа соіа поп; іеа шта да стана на умреал, та ма одьнеаситеа ф чоркваа-на да видим, какво прави тоі с умреалитеа". Уфчеареат са приправил на умреал, турили гу ф нусильки и с плачувеа гу удьнели ф чоарквана. Попат пак испоадил вруть льудьетеа нах воан, чеа са закльучил самичеак да гу упеава. Зьоал кандилката и заубигравал гу и викал „еі чи га си умреал какво да ти сторел іеа? Да си не умирал; чи какво да ти сторел, га си умреал" Фсеакакву думал и пцовал гу. Уфчеариштеа-ту тугава льу рипналу уд нусилькитеа и нагреблу попиштеа-ту: „чеакаі да ти кажеа, соаі ли ти упеаваш умреали-сеа" Замоакнали са двамина-та, ала попиштеа-ту било по іеаку, та надьвилу уфчеареат, удавил гу та умреал, чеа си гу испьовалу пак ф нусилькитеа, чеа ага излеалу уд воан изрукалу са льудьеамитеам „Благусулве́ни христеанье, оштеа адноаш да ми стеа не дунели недумреали да ги упеавам, чи притьоаглих с еаі со́а умреал дуде гу нагудья да умре хубавеа". Тугава са сватьли льудьетеа, какоаф іе попат, та гу испо́ирали од селуту.

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

4. Попъ излъганъ отъ попадията си.

Аднему попу пупадеата била іеацеа штарвник, та фсе льу та́ изидала воархат[1]) праснику‹ф›[2]) и убилоагувала попатук, чи котеату гу изида. Адноаш било, дваш било, попат фсе зарицал пупадьеатухп да гу скрива и клучи, да гу ни находа котеату, и льу фсе не могал да іеаде праснику‹ф› воарх. Адноаш му са артак расоардилу, та зоал самичеак та си сварил прасникат, чеа гу удьнел та гу заклучил ф чоарквата, та утриноата, га излеазе уд льутьургіia, тугава да гу іеаде. Приа каштоа, турил отклучеатеа пуд воазлавницата, пак пупадьеата ага заспал попат, изкоакнала му пульоакичка отклучеатеа, чеа утишла ф чоарквана, та изеала воархан и наказала на куньуамата[3]) свеатему Ивану мустакитеа и пак си заклучила чоарквана и си турила отклучеатеа пуд попатук. Утриноата попат станал, зарадувал са артак, чи штеа адноаш да іеаде и тоі воарх, зьоал отклучеатеа и утишоал ф чоарква и льу правеа нах хаідимуну[4]) да льутьургиса нáдвеа[5]) натри, та ни агльодал кич пу куньуамитеа. Излеали уд льутьургіia, распреамеанил са и правеа нах харкумана[6]) утишоал, дену іеа бил скрил. Утхлупил іеа, какво да види! воархат пак изеадеан. Од балностеа попат са убоарнал нах куньуамитеа да са коарсти, та чи видеал свеатему Ивану мустакитеа намазани. Попат изва́дил куньуамата и у думану правеа ф оганеат іеа фарли́л, чеа реакоал пупадіеату хи: „уд сига да ми си не спумеановала свеатек Ивана, іеа свеаш да му запалиш іеа, зеарев тоі да ми изида воархат, пак іеа да збирам греах, чи котеану гу изида“. И фанал, та изгуреал куньуамата.

Слушана отъ Добра Марковъ въ Устово.

5. Госпуть и попъ.

Госпуть са фтасал[7]) аднеаму попу да даде един шиник пари ако испоади[8]) льутьургіia, ала да ни пумисли ништо дьуньофску.[9]) Попат са старпеал и нипумислил ништу другу, ами са намамил, та помислил: „шиникан с париnеа, да ли ште да іе сас купен или ра́ван?“ Затва Госпут му ни дал пари́неа.

Слушена отъ Ради Кехая въ с. Петково.

---

5. Прикаски изъ челядния и общественъ животъ.

Записалъ П. Р. Славейковъ.

1. Работницата

Некоія си работница жена все прела, мóтала, сновала, тъкала, и едвам за три години истъкала, та ошила на мъжа си един ръкав и му го пришила на ветата риза та му іа дала да іа облече. Тъа била турила да вари штир, и тоі штьал да тръгва на некаде, а тъа чакала да тръгне и като отиде

[1]) *Воарх*=смѣтаната на млѣкото. [2]) *Праснику‹ф›* изваръ на прѣсното млѣко
[3]) *Куньуама*=икона, изображение.
[4]) *Хаідиму*=олтарьтъ въ черквата.
[5]) *Надве натре*=криво лѣво.
[6]) *Харкума*=бакърчето.
[7]) Обѣщалъ.
[8]) Искара, извърши.
[9]) Свѣтовно, свѣтско. *Дьуньофску* е произв. отъ турската дума: *дьуньоа* (свѣтъ).

далеч хе, тогаз да го повика уж да го попита за нешто и той да махне с ржка уж да ѝ расправи, та да се преметне ржкава, а тья тогаз да види прилича ли му нов ржкав. И тжй като излезал той, та трьгнал и то заминал на далечко, тья му повикала: ржкавичe! Сичкото ли иjще да турья в чорбата? А той повикал: „сичкото, сичкото, да знаi душа, кога е благо iала“ и помахал с ржка да подтвърди, та са преметнал ржкава. А тья като видела да са белнал ржкава то било и драго и подумала: Боже, е боже, че каде било хубаво с нов ржкав, ште ли та сжм жива да му искарам и другиня ржкав.

2. Какви са джрпат като кучета.

Стари някои дьадо и баба оженили сина си да доведат снжха да им шета. Но те попаднали на една твърде халлал булка. Седнала в кжта и не мърда на никаде. Свекър и и свекърва и чакали, чакали да хване булката да шета и гледат че тья са не накання. Те земи та са наговорили. Стани ти, бабо, рекал дедо, да зèмеш менцата, да идеш за вода, пак аз на стана ужка да искам да ида да не ходиш ти, ша ти джрпам кобилицата, и дано тжй като фанем да са препирами, дано са осети булката да грабне кобилицата, та да иде тья на вода. Тжй и направили; ама като земи да са джрпат за кобилицата, уж кой да иде за вода, булката си стояла спокойно в кжта и ги гледала, а най-подир рекла: Ела Боже, мари стари хора, какви са джрпат като кучета. За туй сакисм много ли ум иска; един да иде днеска, па другия утре.

Отъ Софийско.

Записалъ Хр. П. Константиновъ.

—

Хитра снаха.

Един богат човек дал на сина си триста овна. Наредил го да зимува и напролет да му ги докара. Пак ги сака триста без да му даде пет пари. Сина бил ахмак, закарал ги на едно село, хванало снег и немал сос што да купи храна. Земал да плаче. Като го видела една мома, зашто плаче, попитала го: „зашто плачеш?“ Той у казал: „баща ми ми даде триста овна, триста ги сака напролет, а пари недаде да ги раним; ја нема со што да ги раним.“ Тья го научила: „земи пари на заем и нарани овните до пролет; напролет острижи вълната, продай ја и закарай на баща ти овните.“ Той направил така.

Като закарал напролет на бащата си овните бащата му му казал: „Кой те научи? Ф тебе това акъл немаше“. Той казал на бащата си: „научи ме една мома на това и това село.“ Бащата му казал: „чеш ли да ја зèмеш да идем да ја сакам? Он казал: Иди ја сакай че ја зèма. Като отишел бащата да иска момата, разгеле бащата у немало дома. Попитал момата: „каде је бащата ти?“ Момата казала: „ойдé на воденица.“ — „Чé ли да дойде скоро?“ попитал бащата. Она казала: „ако иде по кривите пжтища, че дойде скоро; ако иде по правите, че се забави“.

Подир малко дошол од воденицата и му дал момата, но да дойде со сватове. Кога дошол со сватовете и седнали у удялата лалайали цèтата. Свекоро излезнал да види кой замину. Като со върнал питале го: Кой Мина? Он им казал: мина нерода и води неплода и носи неница. Никой не се сетил што било това. Питаха се сите сватове: што е това. Никой незнас. Свекоро казал да питам момата знае ли. Она рекла: „знаја.“ —„Е што е минало момо?“ Она рекла „мииал е калугер, води ле мжска и е карала сол.“

На ӱтринта като свжршиле венчаваньето и тржгнале, казал свѐкоро: вие вжрвете, ја че седим тука да лови лоф и че ви стигнем, а вие да ме чекате при сухите пжтинята, што пуштаа вода. И като вжрвеха никої незнаіаше дека да го чѐкат. Като оідоха до лозьето невестата казала: чекаіте тука; свекро ми е заржчал тука да го чекаме. Попитале сватовете невестата: „он што че да работи там?“ Она им отказала: чо лови лоф и колкото фане че убие, колкото уточе че донесе.“ Слѣд малко врѐме, стигнал си свекоро и отидоха си.

Подир малко време іідуди фанале свекоро, закарали го у горета и засакале пари. Свекоро казал на аідуците: идете всички у дома и да кажете на снаха ми да ви уготвы, да ви напои, да ви нагости и да ви заведе в зимника, дето стоіа парите и да си земете, колкото сакате; и че ви молим да кажете на снаха ми: укучила ни се е кучката и упрасила пл се е свинкьата, та да тури кутраците под свинкьата а прасчиньата под кучката да ги разместн. Аідуците като се не сетиле што казвал свекоро, отишли и казали на снахата всичко какво ги нарел.л свекроо. Тья рекла: „всичко чо изважриш“. Земала тогаі уготвила, нарапила ги, напоила ги и им казала: „елате сега да ви дам и пари колкото сакате.“ Отворила зимнико. Они като лакоми за пари улезнале всичките. Снахата потеглила вратната, затворила ги и збрала сельането та им казали, те ви прасчиньата на кучката и кутраците на свинкьата. Зовват ги. Отеждат си тогаі сельането и пуштили свекро.

Слушаля отъ Никола Стоичевъ, въ с. Горня-Баня

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цѣпенковъ.

1. Крадачка (кражба) от терзиіа.

Некое време си имало еден терзиіа. На секої човек што да му скроел некое алиште[1]), со ке му ӱкрадел по едно парче от тоа, што да му скроіел. Една нокь, на сонот му се іавила една урӱгліца[2]) и за нéа изважрзано се што беше искрал до тої час, и како Ангел Божи да му рече: „Е терзио, терзио, гледаш таіа урӱглица? Се што висн на неа, ти си го ӱкрал от светот. И еве вáка на тої век, кога Господ ке и суди лугето, прет тебе ке бидит прéставен баірако за да си видиш се што си ӱкрал и тоа ке те пресуди и ке те ӱсрами прет сите луге, што ке бидит на сӱдот; туку ако сáкаш да се неусрамиш, арнсаі се от сега само“.

Кога се разбуди сиромаф терзиіа, многу уплашен и му кажи на калфите за се што беше му се рéкло. И му рече на калфите, за от тогаі нáпред, кога ке кроит нéкое алиште, ако фати да краде — зашчо ракота му беше ӱчена — да му нáумат за баірако, за да не краде; оти от кога го виде сонот, стори инет да се пóкаит.

„Дошло дéнот за да кроит нешто от скап кӱмаш и фатил да си бстана некое сидеде за себе. Калфите гледале, оти пак маісторот фати да краде, и фатиле да му наумуват и да му велат: „маісторе, баіракот!“ Тоі се чини гьоа неслуша. Пак му повтóриа: „маісторе, баіракот; маісторе баірако!“ Четвжрти пат му свикале арно: „маісторе, урӱглицата од ангело!“ Тої се се праирааше, како да неслушат и тоа што стори инет, от кумашот го ӱкраде и си биде. От како си отиде муштерн ата, му велат калфите: „оти, маісторе, пак украде? Дали ти наўмиваше за баірако, како што беше ни нарачал?“ Тої им рече, „е, бре калфи, као іупчето[3]) и іáкето[4]“. Зошто од

[1]) Дрѣхи. Въ Охридъ и Струга казватъ на дрѣхитѣ *ралиште*. [2]) Знаме, байракъ хоржгвица. [3]) Младо добиче. [4]) Яке.

овоі кумаш нѐмаше обѐсено на баірако, да от сѐга нако, бѐлким ке се пѐкаіам; вие кога ке ме гледате другош да зѐмам од другега, ви се молам само наумете ми за баірако, да ѝшала, ако ми продължи Господ живот, можи да се ѐрнисам. Еве, вака да знаите, им рече тераніата и пак си крадеше.

2. Дѣлътъ на разнитѣ народноста.

Кога делел Господ късмѐтите на лугето, со първо отишле турците при Бога, за да сакаат некоі дар од Бога. Господ от свое саканье им дал агалъкот Чуле бугарите оти Господ дава на милетите и отърчале за да земат и тие. „Что доідофте, вие бугари“ ін праша Господ, сполаі му. Ние, Господи, чуфме оти си дарувал милетите со дарої, та и нам да ни даруаш некоі дар, те молиме. - Е, што сакате да ве даруам? им рече Господ. — Ние сакаме да ни даруаш со агалък, рекоха бугарите. Агалъко им го дадоф на турците; друго нешто сакаіте, им рече Господ. Каква работа оваа работа си іа направил ти, Господи? Што си го дал агалъкот на други? Ние него сакаме, ако ет кабил да ни го даиш, рекоа му бугарите - Тоа, се стори, да сте ми блаосоени вие бугари, іас зборот назат не си го земам; туку іас дар ке ви дам вам: работата; идѐте ми со здраве, му рече Господ.

Чуя евреите. Ошле и тие при Бога. И праша Господ: што доідофте вие, евреи? — Доідофме, Господи, да ни даиш дар. — Што дар сакате? им рече Господ. Е, агалъкот го сакаме, му рекле евреите. — Агалъко го зедоа други. Каноф ѐсап си направил, Господи? Што си го дал на друзи? Лели ние го сакаме? рекле евреите. — Аіде есапите да сет ваши, им рече Господ.

Чуле Френците. И тие ошле при Бога да сакаат дар. И праша Господ: што доідофте, вие френци, при мене? Тие му рекоа: да ни даиш некоі дар. - Што дар сакате, им рече Господ. Е, агалъко го сакаме, Господи, му рекле френците. — Е, агалъко го зедоа друзи. — Каноф марифет си направил? Што си го дал на други, Господи? му рекле френците.

Аіде марифетот нека іет ваш, му рече Господ.

Доідоа егъупците при Бога. Што доідофте вие егъупци? и праша Господ. — Доідофме, Господи, да ни даіш некоі бакшиш, му рекоа егъупците.

Е, што бакшиш сакате да ви даам? му рече Господ. — Бакшиш сакаме. агалък. Е, агалъко го зедоа друзи, му рече Господ. Е, лели ние сме сиромаси, со тугъо ке си поминуаме, му рекле егъупците на Бога. — Аіде сиромаси да бидите и со тугъо да питате и да си живеете, му рече Господ.

Доідоа наі после и гърците при Бога. Што доідофте вие, гърци? и праша Господ. — Доідофме, Господи, да ни даиш нам еден дар от сите наі-голем, му рекоа гърците. — Што дар сакате да ви даам? им рече Господ. — Агалъкот го сакаме, му рекоа гърците. — Е, бре гърци! Многу доцна доідофте; сите бакшиши и раздадоф; за вас туку-речи не ке има што да ви подарам. Агалъко го зедоа турците, работата — бугарите, есапот евреите, марифетот френците, сиромашніата — егъупците Еве, за вас неостана што да ви даам, му рече Господ. — Коі беше што го направи тоі муаевирлък, за да не разберим ние, за по-бърго да доідиме, за да земиме некоі бакшиш? свикаа гърците налутено. — Еіде еіде, нелутете се, им рече Господ, и вам ке ви дам некоі бакшиш; не ве пуштам празни да си оіте. Аіде, нека іет муаевирлъко ваш, му рече Господ.

6. Прѣдания за лица и мѣста.

Отъ гр. Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цѣпенковъ.

1. Маркои кули и Кукул.

Марконте кули сет направени на краiот от левата страна на Златовърската планина; на свършекот от планината и пот планината или до планината от с. Варош. За тие изурнати денешни кули се прикажуа от стари, оти со голем зулум сет правени гьоа отъ Марка Кралета[1]) Еве како. собрал Марко мало големо луге, що имало в Прилепцко и и донесол да носат каменье, и наредил чоек до чоек от Маркои кули дури до другиот край на десната гранка от планината Кукул, за да подават каменье от рака на рака. На Кукул имало гьоа и тарапана што се сечело пари, чунки мновина нашли тамо по некiа обакърна антика, како и на Маркои кули. И сега се познава, оти како да се работело железни работи. чунки има каменье дупени како да стоiало накоална и други работи.

Помеѓу другите жени имало и доiници с мали деца, и тие требало да подаваат каменье, а децата им плакале сите што биле. Нашле една стара баба за да му и лулат и пошле та ia намолиле од Марка за да не носит бабата каменье, ами таа на сите да му и люла децата. Однаi ти го намолиле Марка, и ia простил и му донесле со стотинци деца в крошни[2]), му и курдисале пред баба да му и лулат. Кога ти нанила баба да ти люла, брате мило, душа в неа не останало, чунки многу деца и сакале да си цицнат боска. Арно, туку зулумот каi те оставт, брате, жена да си надоi дете, поочи по глаа удри да подават от рака на рака каменье. От како поминало многу дни, така и изумреле многу деца. На баба iе се нажалило и от сърдце сама себе се проколнала.

Старите велат, оти чоек не требит да се заречит и умирачка, или во друго нешто. оти Госпот, споляi му го послушуа чоека и му даат лошото што го сака. Така и сирота баба сама себе си се проколнала и се скамнила, та секоi да iа гледа, каi си седи клекната на Кукула скамнета. И за по големо чудо и скамнил Госпот сите дечинья што и лулала бабата и сите стоiат пред баба наредени, како што си биле в крошни со стотинци Секоi чоек кога вървит тука, по предание ке речит: „Лулаi, бабо, люла., скамнети деца.“ Велат стари, оти кога видел Марко, оти се скамнила баба и децата мали, ич не му се нажалило за да и пушти жените, ами пак и тераше за да подаваат каменье. От жал на доiницете, што им било за малките дечинья проколнале калето што го правел Марко, за да не траи многу години направата од калето, камен на камено да не останит, само името да му се славит и него да го нема.

За вiстина, каi се слави изурнатото кале и него го нема. На вратата от манастир св. Аранђела сет изображени Волкашин и син му Марко в владически одежди, и тоа само сос глаiте и до градите, а другото обрисано от дождеите.

Се велит от старите, оти во с. Варош имало в старо време 77 църкви; сите со зулум биле правени, и за тоа само неколку има здрави: св. Димитрiia, св. Никола, св. Петър, и света Пречиста. Една има урната и недоурната, а другите до 71 сет изурнати до само земи. На многу места ку-

[1]) На Крали Марко въ Прилѣпъ винаги казвать *Марко Крале*. Отъ тамъ форма *крале* е станала, види се, источнобългарската *крали*. *Редакцията.*
[2]) *Люлки.*

ципита има от зградените каменье и тули, на многу каменье имат изобразени светци, како за литика стоят и сега и отоа се познават, оти тука било имало некоаи цркви. Од десно от Варош и од лево има траги от куки, како да имало некоаи. Велат стари, оти град Прилеп бил от десно и от лево на с. Варош. Зад Маркови кули има село што се вика *Зајрад*, демек: задград било некоаш.

Стари Варошани и Прилепчани се страшат от потоп. Потопо ке бил от Маркови кули. Имат една бина, коіа што се гледат, от градо. Пжрвото лице ет многу водено и тука била стерната со водата на калето. От краіот на стерната течит малку вода и велат стари, оти тая стерна била страшна вода некоаи; туку іа затнале в старо време со многу арари бубакь[1]) и со големи држвья іа исковале; да от тоя стоела. Али некоаш, кога ке се скапел бубакьо и држвјата, ке се отпуштала стерна и ке го однесло пжрво Варош и после Прилеп и сето поле.

2. Село Манастирец.

„До село Манастирец имат еден манастир. Еве што се прикажуа за тоі манастир. Си било двајца брайкьа: едино го зафатил да го праит манастиро, а другио ковел от скраіа место една вода за да течит пред манастир и пре село. За малку работа останала рекаата за да доіде пред манастиро. Іа останал да течит пред една спила реката и пошол каі брата си за да види дали го направил манастиро. „Море што стори, брате бре, дали го направи манастиро, али неет уште?"

„Еве коі го праат, брате," му рекол тоі, „со Господ напред за бжрго ке го битисам, туку вие што сторивте со реката? Дали ке іа донесите со Господ по бжрго, али ке се забаите?"

„Их, брате, реката каі туку си ја водам, како некоја млада невестица."

И на тоі збор што рече, за чудо реката се налутила, зер дека іі останало ажр и пукнала спилата от другата страна, та си протекла, каі што на манастиро аир да види ништо селото.

Коі не верува за ова прикажуачка, нека поіди и нека віди.

3. Дреновскио манастир и Подлошкио.

Кога се праяле тие два манастира, се ставиле двата стопана и се прашале, еден други: „Како, како, приятеле, му рекол дреновскио, дали го направи манастирот барем здраф за да траит за век?" „Ех, го направиф со Господ напред, туку за толку здрав и іль не ке го направиф. Ами ти како, приятеле, го направивте вие барем трои по-арен от моіов?"

„Еі море, приятеле, што манастир іас сум ти направил, сам св. Илиіа да слези и неможи да го турнит."[2])

Зер беше го чул, стопаному на св. Илиіа, и оти се пофалил правачот на манастирот и за чуденье беше, та згжрмотело еднашка силно, што да можи и беше го удрило ровјата[3] прао преку среде, и от тогаі така стоит манастирот расцепен прао преку среде.

4. Скопцио мост на Вардар.

Кога се праіал старио мост во Скопье го праеле маістор и калфа. Маісторо го фатил от една краі, а калфата от другата страна. Го привтасале за да го вжржат и му рекол калфата на маісторо „Их, маісторе, што іако іас сум ти го направил половіната от моето, сам св. Илиіа да слези неможи да го турни: таков мак сум ти го направил, маісторе."

[1]) Памукъ. [2]) Събори. [3]) Гръмъ.

И тýку бéше се зáдало éден óблак, та како бéше вжрнало, вжрнало, и дóшол Вáрдар многу сѝлен, тýку бéше го откóрнал мѣ́сто от кáлфата и беше го прѣ́вжртел со пóдсете на ýгоре. За да се прикажува и ден дéнеска стоел.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *С. Н. Шишковъ.*

—

1. Прѣдание за Караджа войвода, споменуванъ устно и въсхваленъ въ народнитѣ пѣсни.

Нѣщо прѣди 100 и повече, може бити, години, въспѣванниятъ Караджа войвода е билъ родомъ отъ Ахъръ-Челебийско, но неизвѣстно отъ кое село. Въ първитѣ времена на животътъ си, той е билъ богатъ скотовъдецъ кехая и е ималъ подъ надзорътъ си 4.000 овци, отъ които половината сѫ били на една богата вдовица, българка, отъ с. Чепеларе. Прѣзъ една люта зима въ Гюмюрджунското поле, гдѣто мѣстнитѣ дребни добитъци зимоватъ земе на паша, по причина че не държалъ сеймѣнъ, Караджому измрѣли всичкитѣ овци. Вдовицата не искала и да знае за това, та стегнала Караджа за своитѣ овци. Той като не ималъ друго срѣдство за да ѝ заплати, испродалъ все що ималъ, па отъ ядъ и отчаянието, Караджа отишълъ въ Неврокопско, събралъ нѣщо около 20 момчета дружина и станалъ войвода, хайдутинъ изъ тукашнитѣ мѣста.

Въ това време въ Пашмаклъ живѣлъ единъ богатъ помакъ, Кара-Кадия, единъ отъ тогавашнитѣ деребеевци въ Ахъръ-Челебийско. Караджа се побратимилъ съ него (станали харатлищи) и за побратимството си подарилъ Кара-кехаыому една много добра, кременлия, пушка. Кара-кадия кой знае по какви причини, отъ фанатизъмъ ли къмъ такъвъ тогава българинъ войвода, или по други нѣкои причини, накаралъ единъ юначенъ помакъ, неговъ човѣкъ, тайно да прѣслѣдва Караджа и гдѣто го намѣри, да го убие. За да може по вѣрно да исполни дѣлото си, Кадията далъ помакътуму сѫщата пушка, която му била подарена отъ Караджа, като най-добра пушка.

Помакътъ като дирилъ Караджата изъ планинитѣ, едно време го сполетѣлъ въ една гора че спи. Помакътъ му гърмялъ отъ далече и избѣгалъ да не би да го уловятъ Караджовитѣ другари, но не сполучилъ да го убие. Караджа безъ да знае нѣщо за такова вѣроломство на побратимътъ му, позналъ своята си пушка по гърмежътъ и разбралъ каква е работата. Тогава за да си отмъсти, Караджата отишълъ на день на пладнина въ Пашмаклъ въ кѫщата на Кара-кадия, та му уловилъ двамата синове, завелъ ги въ гората и слѣдъ като зелъ доволно голѣмъ откупъ пари отъ баща имъ за тѣхъ, убилъ ги. Има и една юнашка пѣсень за Караджа войвода.

Много мѣстности, чешми, извори, пътища и др. сѫществуватъ на негово име днесь, като *Караджовъ баиръ, Караджови друмъ, Караджовц, Караджови вода* и пр. изъ Ахъръ-Челебийско и Рупчоско.

2. Прѣдание за изворитѣ на Бѣла и Черна рѣки въ Устово.

Сѣверната часть на Ахъръ-Челебийската кааза, която граничи съ Рупчоската околия, гдѣто е самата граница между Турция и Южна България, е ржтътъ планински, въ срѣдната часть на Родопитѣ, която е и водораздѣлната черта на двата улея, къмъ коритото Марично и срѣдния улей въ Родопитѣ, притоцитѣ на Арда къмъ истокъ. На 1 ½ часъ растояние въ северо-западна посока отъ селото Пашмаклъ се находя главния изворъ, отъ когото води началото си Черна-Рѣка, която тече къмъ истокъ прѣзъ

селата Пашмаклж, Горно и Долно Райково и Устово; подъ послѣдното се събира съ другата, Бѣла-Рѣка и двѣтѣ заедно образуватъ единъ отъ лѣвитѣ (най-първия) притоци на р Арда. Наричаната Бѣла-Рѣка, води началото си на $1\frac{1}{2}$ часъ разстояние въ сѣверозападна посока отъ Устово, въ мѣстностьта *Хупча*, гдѣто и самий изворъ на това мѣсто се именува така. Изворътъ е подъ самото бърдо *Сакáржа*, на върхътъ на което се намиратъ развалини на единъ древенъ манастирь. За тая мѣстность съществуватъ въ населението разни баснословни прѣдания. По коритото на Бѣла-Рѣка е главния пжть отъ Ксанти прѣзъ Устово, за Пловдивъ и Станимака. Насслението вѣрва, че и двѣтѣ казани по-горѣ *езерá*, извори, иматъ едно водно вмѣстилище, за което главното прѣдание е слѣдующето:

Дрýгуш укулý Пашмаклѝцку-ту езеару адѝн уфчѐар пàсал уфчѝци, нéгуви си, укулý трѝдеастеа билѝ. Вас пòдзимеа, агá душлò врéамеа дя са марльóат уфцѐ-теа уфчéареат си нé имàл кóчувеа да хи марльóат Адноа вýтрина уфчеареат льу вѝдел, чи ивлéал ут ѐзеару-ту адин чьóаран увéн, и адноа пу адноа примарлѝл врутъ уфчѝцитеа уфчéарьуви, та чеа си са скрил ф ѐзеару-ту. На прòлеатье-ту врутъ уфцѐ-теа са изѐагнили чòарни ѐагнеанцета. Прис лéату ту, адноа вýтриня пак ивлéал тòіа си чоаран увéн пу блеал и врутъ уфце-теа са шѝкнали с ѐагнеата-та нах езеару-ту. Уфчеареат нимужѝл да прифтàса да хи часпрѐ, амѝ си фарлѝл гегата да хи уплàши и да хи воарнеа. Ни мужѝл, и уфце-теа са загýбили ф езеару-ту, та чеа и гѐгата са лàхаі та пàдьни ф езеару-ту, та са и тá загýбила. Уфчеареат имáл алтоанкувеа, парици, та му били ф гегата тýрени. (Гегата іе билá бурмалиіа, воатреа прудýпчеана, та билá катý кеамѐрь, хич да ни іóа пòзнá, чи іе еаклеадѝсана). Уфчеарѐа-тук зувàли Стуéан и бил кóпеалеа; тоі устáнал вѝідеа нѝкакаф, нито òфцеа, нито парѝ да си кýпи дрýги, чеа отишьòл та са пазарѝл у адьнéк кеахеаіá ут Деарéкеа, да му пасé óвцеа.

Слеад гудѝна ли било, кугá било, адно мòмсачеанце ут Деарéкьеа, брàлу дарвá укулу дрýгу-су ѐзеару ф Хýпчеа и нашлó гегата исфарлéна. Зоалу и іеа удьнéлу мàіциму, пак мàіка му билá вдувѝчка, мéтнала іеа на таваìнат да са нахòда. Дѐ дг знáс тѝ какво́ іеа имáлу ф гéгата.

Баеá времеа, гудѝни, иаминоалу у тýка сѐтнеа и уфчéареат са лàхаі, та зàгади тува мòмеачеа, угланил са и са ужéнили. Адноаш затроасньі гéга и бáба му му казала, чи іна замѐтната на таваìнат адноа уткòлеашна туéага, уфчéарцка гéга, та іеа свалѝла и му іеа дàла. Льу га іеа зоал и пузнáл іеа. Искáзал кми каквá іе рàбута-та сас тàіа гéга, утвóрил іеа и си нашóал парѝци-теа. (Други казватъ, че тоя овчарь му се случило пжть прѣзъ Дере-кюй и прѣнощувалъ у тая вдовица, която му дала гегата за душата на умрѣлия си стопанъ. Овчарьтъ ж позналъ, извадилъ си паритѣ и половината далъ на вдовицата).

Слушана отъ Марина Марковъ въ Устово.

7. Басни (аполози).

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. И Шишковъ.*

—

1. Дивината на ловъ.

Адноаш са збрàли врут дивината[1]) и са споѝтували, коі уд тех ште да мòже да украдé брач да гу зготвеат и да са пушеановат[2]). Нѝкутри са

[1]) *Дѝвина* = дивечьтъ. [2]) *Пушенóват* = повеселжтъ.

ни наимал уд валькоат башка́, ала́ и тоі не приста́нувал самі́чеак да і́де, амі с ме̂чката да идат и двамината. Утишлі́ та укра́ли и гу агóтьвили, че гу ту̂рили да ври на адно̀ ме́сту, пак тію сто̀рили хо̀ру на адноа барчі́на, та че прувóдили лесі́цата да і́де да ві́ди увре́алу ли іе. Лесі́цата хóдила и ві́дела чи било̀ фтасалу, таче ага́ са воарила рекла хма чи ни іе увре̂алу оште. Ага́ пусиде́али ма̀личку, чи са нарукала: „о-о-і!“ „Коі та ру́ка, куміце?“, іеа запитали дру́гите, пак та рекла́: „У-у-ух, ух! Рудила ми іе куминцата, та ма ру̀кат да ида да карштáвам. Че̂каі да ида боаре да гу коарстеам, че га са воарва да адем тугáва“. Лесицата утишла́ на месоту, та прибра́ла вруть резните[1]), че са воарила. „Как гу коарсти кумице?“ іеа упитали; пак та хмя рекла́: „коарстих гу резнич приберич“ Пусиде̂ала оште ма̀личку и пак са нару́кала и рекла́: „у у у́, дано іеа ку̀чета; рудила ми іе и дру́гата куминца. че̂каіте оште ма̀личку да ида та гу коарстеа“ Лесицата отишла́ и несоарбала скармата, че ага са воарила, рекла̀ чи гу коарстила „скармле́ц думетáч“ Ага́ пусиде̂ала оште никутьку[2]), пак са нару́кала и рекла́: „іеі соаі сига́, рудила іе и дру́гана пу̀штина, че̂акаіте да ида да коарстеа и не́гу, іеа шта льоі сига да си до̀тарчеам“ Ага́ утишла̀, дуне̂ла казáнеат ху̀бавичку, че гу нахлу́пила и си са воарила. Ага́ іеа запитали: „как гу коарсти, кумицо?“ „Ех, нимоіте пита; коарстих гу казанчич на хлупач“. Тугáва рекли дру́гите: „хаідате сига́ да идим да аде́м, то би ште увре́лу ду сига́“, и тоарили. Ага́ душли, какво да видеат, кру́пка[3]) ни іе устапалу и казáнеат нахлу́пен. Запитали, коі гу іе изе̂л, никуі ни вика: іеа сам. Тугáва сторили, да сьоаднат и да са с . . . т вру̀тьчеали и коіту са у . . ò глáтку, то гу іе изе̂л. Наредили са адин ду друк, лесицата си назде́глу; ага́ чи са у . . . а та глáтку. Льу капу́ са у . . . ., ду не̂іа бил зáічеака, нару́кала са: „о-о-о! вижте какво има на ні́ іна барчина!“ И врут са вагльоадали, пак та боарику, боарику, зоала не̂хинуту си г . . у, та гу ту́рила зáічеатуму, пак не́гувуту зьоали и гу турила не̂хи си, че рекла́ дру́гем-тем: „о-о-о! зáічека гу и изе̂л“. Ага́ пугльоадили, чи наистина зáічеака са бил у . . . .т глáтку. Тугáва врут рекли, чи гу іе зáічека изе́л, та гу кле̂нали[4]) да гу стигнат. Фирили гу, фирили, нимужили да гу стигнат, зáічека привáрил, та са му́шнал ф адноа ду̀пка. Утишлі́ врут, ага́ ду́пката била̀ те̂сачка, та никутру ни мужилу да флеза́, ами нашлу адин кореан, та рекли да гу упинат[5]), сторилу хми са, чи іе зáічувата мужинка. Зáічеака хи видел, та зоал да ру́ка уд воатре: „ох си! утиде ми мужинката“, и тие упинали, упинали, ду́ри са искрнатилу кòренищету, та хи намамилу и уд там врут са наставрáньчили[6]) нис у̂рувищету на долу.

Слушана отъ Руса Йонкуна въ Устово.

2. Живинитеа на сиреан.

Другуш, кáзват, са збрали врут живинитеа на сиреан да са пушеанвоат. Калесали мрафкитеа, пак льу тиеа нихтеали да идат на сиреанат, ами си устáнали да си рабутеат, оти боариали да си пригутьвуват зимовините.

Дру́гитеа курдисали суфри на адноа пулеана, та готвили іеадьува и садьува́, льу колкуту тьурлии изйалу на свеатоа. Сьоаднали да адоат и га са нуиаеали, ужеадьнеали, пак си забурила да са зоамат вода ут напре́шка. Сига́ зоали да са здѹ́муват, коі ут теах наі ма́лечку іе правил наме́т, те

[1]) *Резни́* = мръвкитѣ, частитѣ на здробено месо.
[2]) *Ни́кутьку, никушку* = мъничко, малко.
[3]) *Кру́пка* = много малка частица.
[4]) *Кле́нали* = погнали го.
[5]) *Упи́нам* = теглять. „Зимова“ = човѣкъ опорить, тѣрсѧ, нарѧжть.
[6]) *Наставрáньчили* = единъ връхъ другъ са изтъркаляли.

нéгу, да пруводеат на вода. Спитували са, здýмували са и нашли мунасии жоальвата, неа да пруводеат на вода. И та какво да стори, нарамила боакалат и тоарнала, алá как варвеала, катý си варьви жоальва, пульоачка льоачка.

Утишлà жоалвата на вудоата, напоальнила боакалат и си тоарнала назать. Ништé ли са лáха, та еа срьоашнитеа мрáфкитеа, ут рáбута идеали іеацеа умурени, и еа пупиталие: „какво носиш, стричинку?" — Их, миличкитеа, имамеа спреан, та ма са пруводили да хми одьнеасам вода. „Жеанум, стричинку, идимеа ут жоатва, та смеа еацеа умурéни и зажеадьнеали; дьоа да та измолим да ни дадèш льу пу адьничка кáпчица да пилии, чи смеа замоаркнали, та нéма кугá да троасим вода", хи реакли мрáфкитеа Жоальвата хии дáла боакалат, и мрáфкитеа са насосали адноа чу адноа льу врут дéту били там. И наистина, льу пу адничка кáпчица пінала фсеака, алá тувá са без бруеа мрáфки, та за адин чеахчоак испрáзнили боакалат.

Жоальвата са воарнала пак изнуву да напоальни боакалат и льу тамáн гу напоальнила, ништé ли са лáха пýсту жоадну магареа да доіде на чучурят, та от жеадностеа тоакна боакалат, та са излеал вруть вудоата, та чеа льу ка штé вудоата, ами са строши и адноту даржеалеа на боакалат. Жоалвата, кату мужила, напоальнила пак боакалат ниибаштáни си тоарнала. Сигá адно са забáвила, та іеа било стрáх да хи са ни кàрат, другу да іеа ни срьоашнеа пак неаква сколупа[1]), та са гьол пу набарзàла. Пýста и беальоата, ут боарзанье припьоанува са ф адно кáмеан.а, та струшеава пароа-парчоа боакалат. Изблеадеала катý платну Госпудьову от страха и треасаштим душлá на пулеаната чеак слеат тра гудини. Ага іеа видеали, чи идеа бис боакал, пупитали іеа. „че ни какво стори боакалат?" — „С боарзанье рáбута іеаі солкува стáнуве", хии реальà тá.

Слушана отъ Василя Николовъ въ Устово.

3. Стар воальк.

Адно времеа адин стар воальк убикàлеал укулý адноа мáндра да моачи да излуви неакаф кеалеапир. Адноа офца излеала ут кушеареата и на адноа пулеана пàсла треава. Валькоат іеа излувил и іеа наближил, та хи реакоал „е-е-е! офцу, шта та іеам!" Уфцоата са уплáшила и фтресла òт страха, та чеа хи душло нà ìум, та му реакла: „іе видеа, чи штиш да ма адèш, ами хоа да сторим да ми дадеш изин боареа да са понàиграм на гиздаваса треавица, та и ти да ма пугльоадаш и да ми са пунарàдваш. „Бива", хи реакоал волькоат. Уфцоата пузарнпкала пу мáличку, пу мáличку, та чеа льу пузагльоадал ли са валькоат, рипнала льу колкуту мужила и нимужила и валькоат дудé нах туф, дудé нах там, да са сеати и фрипнала си ф кушеареата. Волькоат са кусил[2]) ут іеат, оти да му флезе самичка офца ф ракитеа, та чоа да гу измами.

Уд іеат, тоарнал приз адноа горя да нарьви. Га ф адно ýсудеа, нашоал адноа коза на адин доап чи аде листеа и желить. „Ха ха!, си реакоал тоі, уфцоана ма измáми, алá кòзаеа ниште да можеа." Козу'дьоа бларьжеа наближеаі ма, шта та еам", хи реакоал. Кóзата са кашла ф теасну и никакаф кулàі не имáлу да са куртулиса; та чеа хи душло никаквó си на іумоат, та му реаклá „е-е-е, жеанум воальчу, ти штиш да ма адеш, ф ракитеа ти сам, аки хоа да та намулеам да ми дадеш изин да пóдрипна на іеаі иоіа камеан и да ти поіеам, та и тебеа благу да са адé и іа да си са понàрадьвам на свеатоас, доде сам жива". Валькоат хи пристàнал. Кáмеанеат бил ф адноа ýсуда, ие в.лькоат, ами пилеа, ги реакоат, да ни можеа да

[1] *Сколуна* = бѣда нещастие
[2]) *Куси са ут нещо* = пука се отъ ядъ.

фоарнеа прис там. Козата пудрипнала кату́ деявул на ка́меанеат, ут каманеат прис у́судата на утвоадната стра́на и ут там си пубеагнала и та.

Валькоат сига́ о́штеа по́ іеа́цса са іеадо́сал и си тоарнал. Га еа соаі, на адноа пулеа́на вархлитеа́л адно́ му́леа чи па́слу сам само́ „Е-е-е, му́леа! Прими́рам о́д гладса, двапи ма измамеат, сига́ шта те́беа да іеа́м“, му реакоал валькоат „Іа́ сам упа́тилу, жеа́нум стри́ку воальчу, ут аді́н лош саібі́іа, ут нака́званье ма, ми іе сто́рил гарбоа-с кату́ дармо́нь¹), та сам и іеа́ бакти́сал ут живо́теа-с, га утко́леа гроасеам нга́каф кулі́і да са ко́ртулисам. Еа́ шта самі́чку да ти са на́гудеа да ма аде́ш, бі́рдаі сам и ра́ньуфку, ала́ да пруштя́ваш, амі́ не́кл бoарea да ти кажеам адно́ но́ву очеа́ра разпи́саха феарма́нье му́леатам соаи ут цареа-нук, та залеапі́ха и ме́неа аді́н уа́ат на пе́тала-са, пак гу ни узна́вам, какво́ пеаіе. Та чеа ре́каха, чи са за воалькувеа-теа феарма́нье-су“, му реакло му́леа-ту. „Набирни са да гу ви́деам“, реакоал валькоат. Му́леа-ту са избоарналу и пупудлі́гнувалу ту́ адноата, ту́ дру́га-та но́га Валькоат пугльоадал, пуфтлкал са и не нипузнава, та му забрукал гузде́теа и завикал: „Госпут іе дал на ста́ри воалькувеа млади еагнеата, на по млади по ста́рки офчі́ци; тува́ іе пе́тала, сува́ іе аді́н гос, два го́зда, три . . .“ Дуде́ валькоат са заглоадувал уаа́ть, му́леа-ту са пунабралу, пунабралу, та чеа льу с колку-ту куве́ть имал, му закатанчилу²), адна чифтлеамьо́а ф главоата и вальчі́штса са льу вра́тналу засаме́ну³) на деамьоа-та, и му́леа-ту си утишлу пу ра́бута.

Пу адно́ вреамеа валькоат са пу сажинал, станал и зол да са мисли за пати́лу-ту му и самі́чеак да си са ка́ра: „чи ми іа́ на́ідах офца, измамни ма, пубеа́гна ми, на́ідах ко́за, и та́ ма льу́хна⁴), тачеа ни сти́га то́, амі́ и адно́ доартаву му́леа да ма изма́ми и да ми разбиіе́ главоа-са Зашто́к ми беашеа ме́неа да ми пеаю́т и игра́сат, треабашеа ли ми феарма́нье да пеа́деам? Моі бубаі́ку ни бьоа ни хуружі́іа, ни кеати́пии, ала́ гла́дан ни умреа. Да и́ма сига́ аді́н да ма пеаре́, да ма пеаре́, та чеа да ми ни ка́лва о́ти“. Дуде́ си ду́мал еаі соаі валькот, чи льу мари́пвалу уфчеа́риштеа скри́ту ут храстье́-ту с адноа манеля⁵), та пу гарбоат му и валькоат е́іалмичка пубеа́гнал сас струше́ну ко́калье. „Какво́-ту троасих, таков и на́ідах“, си реакоал по се́тьнеа.

Слушана отъ сѣлянин.

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

—

1. Змиіата и Чкрапьата.

Паднале на ра́згоор змиіата и чкра́пьата (скорпиіата), и го до́неале ра́зго́орот до препиранье. Чкра́пьата му ве́ли на змиіата, о́ти та́іа ет многу ло́ша за лугето, а змиіата му ре́че, оти чкра́лите сет по́лоша от змиіте, — чунки ко́га ке го ужилу́ват не́кого чоека, со вжрвот от опашката не са́мо еднеж ке го ду́пнат, ами ко́лку пати ке оче́карат, то́лку и ке го ду́пнат во че́сото чоеко. „И не́ли се по́лоши скорпиіте?“ му ре́че змиіата. Чкра́пьата, от како се по́мисли ма́лку, му отговори на змиіата. „Ві́стина, многу пати го ду́пнуам чо́ека со опа́шката, чу́нки та́ков ми е и а́детот, а́ма е́дно ке не ви́ди чоекот, оти не сум го клу́кналь, е́днаж ке го иш лукьа со у́ста ме́стото и ке му оздравит, чу́нки не ке се у́плаши от ме́не, при

¹) *Дармонь* — много рѣдко, съ голѣми дупки решето, прѣзъ което прѣсѣватъ земляната, плевелитѣ и други излишни вещества въ житото.

²) *Закатанчилу* = лепнало му, ударило го вкъта.

³) *Засамень* = полумрътво, отъ болесть прѣкаралъ.

⁴) *Лъу́хна* = хитро измами ⁵) *Манела* = дебела тояга.

се што сум по зеѐрлиіа[1]) от тебе и при се што ке го клу̀кнам поеке пати, ама вие змиите едно криво запче ке му закачите на чоека и ке го у̀мрите, при се што ке ишмука местото, што сте му го ужилиле, чу̀нки чоекот многу ке се у̀плаши от вас, дека сте дѫлаи и големи и ви излогло името лошо помегьу лу̀гето".

От како се попрепирале басги време, іа донесле работата до опит

— „Ела, му рече чкрапіата на зминіата, да се скриеме во една ду̀пка, от некоіа врата и со пѫрво, кога ке доідит некоі чоек, за да отворит мандалото со рака, іас ке го клу̀кнам за рака и да видиш, али ке у̀мри чоекот, али не; после ти да клукниш[2]) дру̀гега — и да видиме како ке биди".

Сториіа та̀ка и се пикнаа (бутнаха) во е́дни дупки до манда̀лото. От е́дна гра̀динцка вра̀та дошол не́кої чоек за да отвори вра̀тата, бу̀цнал[3]) манда̀лото со ра̀ка и чкра̀пьата го клу̀кнала неколку па̀ти. „Аі натема̀ти, (проклета) чкра̀пьа" ре́кол и іа пласнал от ра̀ката до̀лу и без да іе се у̀плаши, ишмука[4]) ме́стото и ніиному ништо си о̀здраве. „Е́, виде? му ре́че чкра̀пьата на змиіата, о̀ти не у̀мре чо́екот; аі се́га да по̀ідеме во дру̀га вра̀та и ти да клу̀книш дру̀тега чоека, за да видиме али ке у̀мрит а̀ли не".

Пошле во е́дна дру̀га вра̀та и та̀мо змиіата клу̀кнала е́ден чоек за̀ рака, кога се превѫ́ртила от ра̀ката за да си отка̀чи за̀пчето прообе́сена[5]), ка̀ко нѐкое студено црѐво, и па̀днала на земи. Спискал чоекот от стра̀оите нѐзиниі до нѐбеси. „Ов! лѐле іас спроиаф, змиіа проклета ме клукна, болѐштина до сѫрце". Па̀дна чоекот и без да му тѐкнит за да шму̀книт мѐстото со у̀ста, по некої час му влѐзе стру̀ачката в сѫрдце и си у̀мре

„Е, посе́стримо змиіо а̀ли виде оти от тѐбе поеке лу̀ге умирaат, при се што со ѐдно запче и клу̀кнуаш, а од мене по малку и при се што многу пати и клу̀кнуам, ама чункім сум мала и цѫрна на вид, како рак, сѐкої нѐ се страши од мене, како што се страши от тѐбе, чу̀нки донѐкаде си колната и от Бога, за сѐкої што да те види, да се плаши и да вика со повик по тебе". Така му рѐкла чкрапьата на змиіата. Тогаі змиіата се у̀вери, оти вистина от страо нѐзин умирале лугето поеке, а не толку от клукнуа̀ньето.

2. Волко, Лисицата и Камилата.

Волко и лисицата се здружиле за да лоіат лов по пла̀нина. Шетале, шетале и ништо не могле да наідат за да уловат.

Слегле от планината в поле Оде́ікім по пат, нашле една зобница[6]) со леб полна. Ватил волко да іади, и лисицата му го грабна лебо от уста. „Што ми го грабаш, моря лисо, от уста лебо?" му рече волко

„Како што ти го грабам, бре волчко, лели сме ортаци (другари), што да наідиме брацки да си го делиме", му рече лиса.

Вати волко и го раздели лебо: троа му даде на лисицата, а поекето си го остаи за него. Се налути лиса и го кошна[7]) лебо от пред неа. „Бре, да зер толку малце ке ми даваш ти мене"? му рече налутена лиса. Се закараа лисицата и волкот, не можат да се спогодат. На тоя згора ето ти една камила му дошла „Іа стоіте, стоіте, да видам іас што се карате", му рекла камилата. От кога виде камилата оти волко делеше неправо и даде поиош за да го дели таіа лебо, ама и нее да и даат дол. Го зеде лисицата лебо, та го дели на сите троіца по такмо. Виде камилата оти и лисицата не прао го дели, го грабна таіа да го дели. „Нито волко, рекла камилата, го дели лебо прао, нито пак ти, кума лисо, іа чекаі: да го кренам угоре, да што ке ви падни тоа грабнете си".

[1]) Отровна. [2]) Да ужилишъ. [3]) Бутналъ. [4]) Иисмукалъ съ уста ужиленото. [5]) Прѣвисната. [6]) Конска торба. [7]) Ритна.

Го лапна оно леб в уста и іа крена главата на угоре на долгно врат и вати да си го іади лебо. Волко и лисицата останаа бели во очите[1]. Камилата іади си, тиа подголтнуі си и по некоіа трошка, што ке му паднеше от камилата от уста, волко и лисицата іа збираа, и на иса се тепаа. Бре рипаа, бре скакаа, за да и откинат некое парче леб от устата на камилата; арно, ама вратот от камилата іе беше долг, колку една топола. „Ето така друг печали, а друг ке іади", рекла лисицата.

8. Прикаски фантастически и смѣшни.

а) Фантастически.

Отъ Софийско.

Записалъ *Ст. Ватйовъ.*

1. Дѣца съ златна коса и сребърни зѫби.

Имàло един цар у един грат. Он заповедàл да нема видело у градо — да гаса виделото. И сичките го послушаа и не смеа видело да запалат. Па имаше две момѝ — тиа беа много богати. Като си седéа на чардако, тиа никак виделото не гàсеа. Царо прашташе неговите слуги да им кажат да угàсеа виделото. И тиа нестéа да ги послушат. Като казуваа слугите на царо защто ги не слушат — царо се расърдѝ. Самси станà и он дийде да им каже, да ли не че да го послушат. Като придé при чардаците, дека седеа момите, тиа си двете зборýваха. Старата думаше: „царо пратѝ да си угасиме виделото, а да знае да ме земе, да знае барѝ, че царица че да води". А младата казуваше: „тебе незнам да те земе, ама да знае царо мене да земе, да знае барем че царица че води, че му рóдим един син сас златна коса, сас сребърни зѫби". Царо, като̀ беше пошòл, чу што сборýват и се вѫрнà на назáт, а не сте да им се обажда; нѫ веднага прати негови човéци: „да идете да сакате по младата момá да іа сакате, царица че бѫде". И они отидóха. Като посакáха по младата мома, и онá веднѫга пристанáла царица да бѫде и на царо веднѫга нишан запратѝла. Сестрà іи се млогу расърдила, заштото везеха по младата сестра, везеха іи царица да бѫде.

Като поіде царицата тешка, та я се уплаши наистина да не рóди детé сас златна коса, сас сребърни зѫби. Штото беше бабата при царицата, таіа іи много имане заплашташе, като̀ да се добие детето, а она да го украдне, да тури кутре под неіа: „детето мене да даде"

Като̀ дошлò време, добила царицата и бабата украднà детето — а детето беше истина сас златна коса, сас златна коса, сас сребърни зѫби — и тогаіа турѝ кутрè под неіа.

Като видé царо, че му царицата кутре добѝла, везé та іа затвори, декато кокошките лежéа; четириесе дена леп и не дава, нито іи па вода даваше; даваше іи, колку сал да живéе. Тогаі се сбрaя негови човéци и му се молеа: „хаде белки од Бога станàло, да іи прóстиш сега". И царо іи тогаі простѝ. Тоі іа пуштѝ, дето беше затворена и па си станá царица. А бабата даде детето на сестрá іу. Таіа се чудом чудеше, какво да прави с детéто. Тіа везé та сковá един сандѫк, па турѝ детето у сандѫко, па го фѫрлѝ у морéто.

У морèто имаше едиá гòра, у горáта имаше една пештера. Там живéеше един посник. Като подухна един ветѫр низ морéто, закарá сандѫка

[1] Останалъ съ празни рѫцѣ.

код старецо и он фанà санджко сас детето. Дека живееше он, млогу имаше безцàни камене у таіа пештера. Посннко живееше от тиіа камене и като лижеше от безцàните камене и он си живееше. Като фана детето, и му даваше от тиіа камене и си изчувà детéто.

Като доде време, па поіде царицата тешка. Сестра ѝ, што беше, па застанà на таіа баба, што стоеше при царицата. Голема ѝ плата запла шташе, като да роди царицата, егá да украдне па детето. И бабата іа послушáла. Като доби царицата, тогаі добила момьáче и оно било сас златна коса и сребжрни зжби. И таіа па украдна детето и турила кутре па под неіа; детето апратила на сестра іу. Тогаі като видé царо, че зашто па кутре родила царицата, тоіа се млогу разсжрдй, веé, та іа затворй, дека кокошките лежéа. Четириесе дена іа држжá, нито ѝ леб давà, нито ѝ па вòда дава, само ѝ даваше колко да живее. Па се сжбраа негови човеци и се на царо молеа: „аіде, царо, па да ѝ простиме, белки од Бога дадено; трекніо пжт такá àко па стане, веднжг че іа погубиш, таіа неможе да іе царица". И тогаі царо ѝ па простй, па си опушти царицата, декато беше затворена и па іа опушти. И царицата вече друго детé немá да добие. Тиіа си ѝ двéте бéха.

А што беше сестра іу, таіа што везе детето, пак се чудеше кадé да го дéне. Сжщто се самà давéреше, че каквó рече сестра іу, че че да ражда сас златна коса сас сребжрни зжби, а оно йстина било. Тогаі па скова един санджк и турй детето па у санджко и го фжрлй у морето. Па духнà един ветжр занарà санджко при пештерата дето беше поснико. Тоі като видé санджко, он фана и него на морето и нему дава от безцаните камене. Като лижеше детето, и него си изчува. Тиіа децá като беа от царско колено и като лижеа от безцаните камене, за пет годйни станаа на двáесе годйни.

Тогаі поснико доідè му врéмето да се посвéти и они го окаха: „тате!" Тогаі он на децàта казуваше: „дéца, да ме слушате, што чем да ви кажем". Тоі като беше на Бога угодил, сам му Госпот казуваше, че са тиіа царски деца; нж са крàднати от царицата, та са фжрлени у морето а под неіа іе кутре тýрено и іе млогу мжка видéла. Тогаі старецо на децата казуваше: „деца, послушаите ме, што чем да ви кажем: виіе сте царски деца, нж сте били краднати и сте у морето фжрлени, под вашата маіка кутре іе турено, та она іе голема мжка видела; нж като іа че умрем, виіе немоі да се боите". И си бжркнá у десната пазува, та извадй един безцан камик и у камико кжрс и на детету думаше: „деца мои, да се прекржстите и да цалйвате тоіа кжрс и што намислите, Госпот че ви даде, че си оідете па на вашио грат и че намéрите вашио башта и вашата маіка".

И тогаі стала старецо у друга пештера и се посветй. Тогаі децáта, катó играіаха и се сетиа, та си двете продумаа: „нали рече тате, че че умрé и ни рече да се не боиме, а даиме да видеме". Като оідóа у другата пештера, посинко се посветйл и две кандила му горà над главáта и тиа се не боіáха, нж велéха та го закопàа. И тогаі рече мжжкото: „каквò ни учй тате?" Извадй безцанни камик, што имаше кжрс на него и се прекржсти и го цаливà и рече: „Боже мили, да ми дадеш един кон да исплıвам низ морето". И затом продума даде му Госпот един коньь се у злато облечен. Тогаі детето на сестра си думаше: „Тизе сéстро, немоі, да се боиш іа че излезнем да видим дека земья има, а тизе тука седи и іа че доідем и тебе че изведéм низ морето." И тогаі награ́бе от безцàните камени и сестра му го испрати. Самá останà у пештерата и па се не боіше.

Като пливна мжжкото с коньо у морето излезнá на едно скеле у сжштио грат, дето баштá му бил цар. И тоі не знаеше, че е тоіа грат. Като поідé низ тоіа грат и като седнá на едно место да прави обет и тоі пари немаше, ами извади един камик безцан та даде. Тиіа се почудиа сичките,

што че му назат повжрна, тоі се качи на коньо и си поіде преа градо́. Като светеше, като сжлнцето, тии се уплашиха, зашто им даде тоіа камик да не прави некоі напитіа, веднжж при царо утжрчаа и на царо казуваха. „Царо ле честити, един іунак изплива из морето и свети, като ясно сжлнце; коньа му сжс злато облечен, и косата му нему златна, а зжбите му сребжрни. И като прави обет, извади та ни даде тоіа камик, ниіа се почудихме, што назат да му вжрнем; нж он ни нищо не рече, нало си пхна коньо и си отиде.“ Царо се много зарадува и им продума: „у коіа е чаршиа д-иим да го видим, че мене ми беше казано да ми даде Господ таков син, а ми не даде сжщо, какво су казувате, нж баре нали іе дошжл, д-иим баре да го видим, та макжр, че не іе моі син, штогот че ми мине од жалбите, че іа си се жалим за таков син.“ И тогаі слезна царо от чардаците и самси поіде преа градо́ и го сретна у сокаците. Ка го виде, че свети, като сжлнцето, коньа му сас злато облечен, косата му нему златна, зжбите му сребжрни, тогаі си царо продума: „хеі Боже мили, мене беше казано, че таков син че ми се роди сас златна коса, сас сребжрни зжби; нали Господ не даде, нали бих жив та видох, сжщо како ми се казуваше, та макжр та не іе моі син.“ И го заведе у сараіето си и го поі и го гости, а не смеіа да го пита от коіа іе земьа и чиі іе син царев. Тоі го позна че іе от царско колено и го види, че че цар да бжде. И като си поіде детето, извади две шапи от каменето и ги даде на царо. Царо го тогаі попита: „тиа цала немаіа, што да ти дадем за них, ти моіш сичкио грат да ми земеш.“ А детето му каза: „Іа не сакам да ти земем градо́, нало да ми дадеш іедин сараі; имам си сестра, та чем да іа доведем и неіа, та да си имам готов сараі, ка доідем. Ниіе дека живееме, у нашио грат, нашата іе земьа се безцани камене.“ Тогаі се царо чудеше и си мислеше, зашто царщините сè знае, а нема земьа да знае сас безцано камене; това іе за чудо големо, кои знае од дека іе тоіа іунак и пот коіа земьа че да іе. Тогаі му царо думаше — срешта царевите сараіе имаше оште сараіе, други по добри от царевите — тогаі на детето казуваше: „аку да доідеш сас сестра ти у тиіа сараі да доідеш, тиіа че ти дадем за безцаните камене.“ И тогаі си отиде детето.

Като пливна па у морето, сичкиіо грат гледаше и царо го до там испрати и он се тогаі почуди и се пак уплаши, каков іе іунак тоіа. „И като рече да доіде у моіа грат, тоіа царството че ми земе.“ И оньа си заплива преа морето и отиде кот сестра си. И тогаі на сестра си казуваше, каже: „сестро, много били чинили пари нашите камене; у един грат отидох та код един цар идох, та му дадох две шжпи от каменето, а он се почуди и ми рече, зашто да му не земе сичкио грат за них. Па іа му саках само един сараі, че като заведем тебе, право там че д-идеме.“ Тогаі нагребе от каменето много и се качна сас сестра си. И като пливнаіа у морето и излезнаіа на скелето, веднаж па царо сторна хабжр, зашто па доде тоіа іунак и води мома сас него, сжщто на неговото лице и пак златна косата и сребжрни зжбите. Царо им тогаі думаше: „скороте да го сретнеме, че он ка поіде, каза ми, че си има сестра и то дека живееіа, нихната іе земьа се безцани камене, та че доде у нашио грат и че тука да живее срешта моите сараі“.

Сичкио го грат посретна и царицата излезна сас царо срешта да бжда. Като ги видела царицата и она продумала: „хе Боже мили, іа сжм си казувала, че чем да родим такова чедо сас златна коса, сас сребжрни зжби; нж ми Господ не даде мене, нж баре даде Господ да видох таквиа деца сас златна коса и сас сребжрни зжби, та макжр че не са мои синове.“ Они си отидоха право у сараіо. И като зарана излазаше мжжкото и си проіаздуваше коньа низ градо, та го поеше вода краі градо, сичкио се грат чу-

деше. Тогаі царо распратѝ писма, че не смееше да іде до го попита, зашто беше многу іунак да го пита от коіа іе земьа; а он распрати писма та сѫбрà кральовете и царовете и сива негови́с грат учените и главните му човеци.

Тогáі се зговóрıха и цáро им казу́ваше: „іа сѫм ви поклúкнал, сас каквó да ме научите; доидé един іунáк, низ морéто изпливувá, косáта му злáтна, зѫбі́те му сре́бѫрни и сестрá си довéде, сѫщто и она таквaіа: косата іу златна, и зѫбите іу сребѫрни. Коньа му сас злато облечен и тоі многу іунак. Тиіа са деца царски, ама се не знае, от коіа сѫ земьа; казу́ват, дека сѫ живеі́али, нихната земьа сѐ безцанни камене, та сѫм ви поклинкал да ідеме код него, нѫ какво че ми кажете, сас какво да го попитаме от коіа іе земьа?“ Кральовете и неговите човеци ду́махa. „цару честити, товà веднѫга не може да го попитаме, от коіа іе земьа, нáло можеме да му идеме на честито и веднѫга да го наречѐме, като на цар на место, да му кажеме. честито ти царство, че тоі като іе многу́ іунак, тоі може да іе дошѫл, че тизе си чуен, зашто деца немаш, като за наслéдник, царството да му дадéм. И може да му го дадем, ти вече остарéваш, и нема от такова царско колено царството да оставиш. Тоі, като го казуваш, такá сас златна коса, сас сребѫрни зѫби и коньа му сас злато облечен и като іе многу па іунак и като има безцанни камене, тоіа прилега за цар; сас таквaіа дума можеме да го попитаме и он тогаі че ни каже, от коіа іе земьа и зашто іе дошѫл, и нече се расѫрди; а инак туку́ веднѫг да го попитаме: от коіа си земьа, и може да се расѫрди и може нещто пакост да стори.

Като зговориха, и царо стана канѫ. И тогаі поідоа сичките да му ида на честито; нѫ царицата жалеше и ги попитаха: зашто многу ги бегендиса, та да иде па да ги види и на царо казуваше: „царо честити, прости ми и іа да ида сас вас.“ И они като продумаха, рекоха: „аіде нека иде сас нас, че многу жалеше од време за нейните си деца, нека да иде да ги погледа, та макар че не са нейни.“ И като оідоа сичките и царицата сас них, отидоха му на честито и веднѫг му продумал: „честито ти царство; че ниіа, какво што те гледаме, тизе си от царско колено и прилéга ти цар да бѫдеш, че какво че ти іе косата златна и зѫбите ти сребѫрни, коньа ти сас злато облечен, та сме ниіа дошле на честито и че те попитаме: „от коіа си земьа, на коі си цар син тизе, че зашто приличаш на царски син?“ И он им тогаі казуваше, „нели ме питате, да ви кажем: істина сѫм царски син, нало не знам от коі сѫм грат, ни па знам на коі сѫм цар; нас ни іе крадпала една баба та іе турала пот маіка ни кутрé, а нас са ни у сѫндѫк турили и са ни фѫрлили у морето и ни іе фѫрлила тетка ни, на маіка ни пó старата сестра. И тогаі ни духнал един ветѫр и ни закарал у една пещера; там имаше един посник; пещера іе се безцанни камени, и он ни учува сас безцанните камени. Нѫ като доиде време да се посвéти, тогаі ни каза: деца, іа че умрем, ама да се не боите, виіа сте царски деца, нѫ сте украднати, под маіка ви іе кутре ту́рано, и вие сте украднати и сте у морето фѫрлени и ми даде един безцан камик и на камико кѫрс и ми нареди да се прекрѫстим и да целивам кѫрсто и на Бога да се помолим, што сакам Господ че ми даде. И като се посвети посникo у друга пещера, две кандила му горéа и ниіа го закопахме, и, като целивах и кѫрсто и се помолих на Бога: даі ми, Боже един кон да изпливам из морето да видим на каде има земьа, и тоіа кон веднѫга доидé, низ морето исплива и іа го иахнàх и на тоіа град сѫм излел и сестра си изведòх и многу безцанни камене сѫм нагрéбѫл. Та ниіа сме от таіа земьа, а па друго место царство немаме, коі ни башта, не знаеме“.

Тогаі се сети царо и сичките негови човеци, че защо́ са тиіа него́вите деца́ и се зарадува́ и стана́ та го цалива и са приказа́: „вие сте мой деца, под вашата маіка кутрета нахсдиме и нам беше казано, че че ни даде Госпот такива деца сас златна коса, сас сребжрни зжби. И като си наіде царо децата, голема веселба започе́ да прави. А бабата, што ги беше украднала и тетка им, што ги беше у морето фжрлила, доде да ги затра́жи да ги испитат и они како се научи́ха, че са си дошли децата и сами рипа́ха у морето.

Та коі што чи́ни — се́ си за него́вата гла́ва.

Слушана отъ Вуче Ангелковъ изъ село Върбница (Софийско).

2. Царьтъ, щерка му и терзията.

Имало един цар. Он имал една́ че́рка, тиіа била многу іунак и ветрові́та, многу одила — за една нош идеше у друга ца̀рштина код една ца̀рски син и па се надза̀т вра̀шташе; през моро́то мину́ваше сжс кжрпата си. Като́ ін купу̀ваше башта́ ѝ обуштата ве̌чер, тиіа ги през ношта здереше и за̀ран здра́ни обуштата. До не́колко вре́ме така́ купува́ ѝ и іа не зна́е, каде́ иде. Тогаі фана да ре́ди човеци да іа ва́рда и коі може да іа фане, казу́ваше, зашто́ че му іа даде́; а като да не може да іа фане, сабахле че го гу́би. Многу човеци налазна́а да іа вардат и не може́а да іа фана, да іа знаіа де́ка иде. Коі ка варди о́д вечер, царо заран го погу́би. Тогаіа многу човеци изгуби́ и не може́а да іа фанат.

Наé се един терзия, рече: „чекаі іа че идем да іа вардим, іа да ме погу́би, іа да іа зема. И он беше многу іунак и бжрз. Като легна́ на пра́го, дека мину́ваше и таіа излеза́ поіде́ да го прекрокне и му продума́: „млодзина изедоа баштините ми тоа́та, добжр Госпот и за тебе“. Тогаі она́ като това́ продума́, он іи одреза́л сас ножиците од фистано, таіа го не усети; нж като вжрвеше многу силно, одиве и тоіа спроти неіа одеше, сал колку да го не види. Като приідо́а при мо́рето, она тури кжрпата — мина́ през морето, а он нема дека да мине. Като заслуша́ на едно место, кавга му се чу́е. И он като оде тамо, намери трица гьаволе. Тиіа се делили, да не може да се разделіа, та се караіа. И тогаіа караіа се за един фес и за едно решто́ сребжрно, за един топу̀з и за една златна іабжлка и за един тас златен и тоіа ги тогаі попита: „кажете ми, кое зашто е, іа че ви лесно разде́лим“. Они му тогаі ка̀зуваха: „тоіа фес да го ту̀риш на главата ти, ништо те не види, а тасо да ли неш и да наречеш, че се напжлни сас жжлтици, а топу̀зо да речеш: ра́зби таіа планина и он че іа разбие, а рештото: да се качиш на него, че минеш през морето“. „Чекаі іа че ви разде́лим лесно беше на едно место високо іа че фжрлем іабжлката, коі ва̀рне да іа земе негова че е“. И като фжрли іабжлката, колкото можѐ вече на надо́ло и беше местото на надолу, та она се ошто толку тжркаль̀а. Тиіа като затжрча̀а по іабжлката и се скара̀а пак, а тоіа се качи у решто́то и везе́ топу̀зо и фесо и тасо и тури фесо на главата си, стигна̀ мома̀та, заедно излезна̀а из морето. Она го не види.

Миня̀а през една го́ра, ништо не іа сече́ше. Он като откжрши едно́ стебло́ и гората се заехта и момата чека̀, доде́ се не умири гората, не смеа да мине през неіа. Като оідо́а кот царевиа син, улезна̀а у сараіете. Царевиа син попита мома́та: „Зашто се толко́ забави?“ Она му казуваше: „заехта гората, та не смеіа́х да минеи“ И тогаіа рече: „вали си дошла има време, аку си се забавила“. И тоіа седи при них, ама̀ го не вида. Седна̀а да вече́раіа, везе́а да пиіа ракиіа, като пиха сжс златна чаша. Като ли ца̀ревиа син и даде на момата, тоіа, што седеше при них, везе́ чашата испи ракиата, тури си чашата у джепо. Тражиа чашата, давериа

се и нема іа, нема; после като не намериа чашата, седна̀а да вечерат запиха винó. Па везоха сас златна чаша да пиіа. Като пи царевна син, наточи и ноі и остави чашата на совра̀та; оньа, като седеше, украдиа̀ испи и таіа чаша, испи винóто и тури чашата у джеп. Тиіа го не вида. Тие се чудиа. „каква е таіа рабóта, кои ни везе чашите?“ Тражиа ги и, като ги нема̀, махна̀а се. Като превечера̀а, везѐа да играіа сас златна іабжлка. Като се тжркоди іабжлката, тоіа іа везе, тури си іа у пазвата. Тогаі се даверел, какво да права. Царевна син рече. „іа имам оште една іабжлка.“ Като донесе оште една̀ іабжлка, фана̀а па да играіа. Като се тжркоди іабжлката, тоіа везе и неіа. Тиі си помислиа: таіа работа не е читава. Рече момата: „хаде да си идем сега, че ме сѐ вардат на врата̀та, додѐ не са стана̀ли да ме затеча̀.“ И като іа испрашташе, царевна син думаше: „не іадосваі се, аку са се загубили чашите, на іу̀тро доіди по-рано.“

И тогаі си поідѐ момата и оньа си поіде сас неіа. Мина̀а през гора̀та, оідо̀а при морето. Она тури кжрпата, мина̀ през морето, и он тури рештото, и он мина през морето. Тогаі он стана пред неіа и варна тьа та оідѐ на портите, дека іа вардеше и легна̀ та спи там и таіа го па прекрокна̀ и му продума̀: „иноданна изедоха баштините ми теета и тебе че изеда̀“ и са улезна̀ у сараете и легна̀ да спи.

Като се сжвна̀ло, стана царо да види да ли іе здрала па обу̀штата. Като гя видѐ, таіа си па здрала. Тогаі рече на терзиіата „на ли ти казувам сношти, че че земем и тебе главàта, а каш чечо іа фанеш.“ Тогаі он рече: „іа сам іа фана̀л“ И она рече „дека са ме фанал?“ Рече: „какво не сам те фанал, хóкни, царо, твои човеци, нека гледат да ли не сжм іа фанал.“ Тогаі царо хокна̀ неговите си човеци и тогаі го питу̀ваше: „какво си іа фанал, казуі“. Он думаше на момата: „Знаеш ли сношти ка ме прекрокна, кога рече: „иноданна изедоха баштините ми теета, дос̀жр Госпот и за тебека.“ А іа ти одрезах од фистано, аку не веруеш, те парчѐто.“ Тогаі като извади парчето, истина от фистано. После іа па пита: „знаеш ли ка мина̀хме през морето іа сѐ с тебе идех, та като настана̀хме през гора̀та, іа като отскжршиx од гората едно стеблo и гората заехта сичката, ти един сахат стоіа̀, та не смеіа̀ да минеш; а̀ку не веруете, оте и стеблото.“ Извади и стеблото. Тогаі думаше па на момата: „знаеш ли ка отидѐ код царевна син у тоіа град и у тоіа, он те пита, зашто се забави, а ти рече: горята заехта, та не смеіах да минем. Като седнахте да вечерате, нали зехте да служите ракиіа сас златна чаша. Като пи царевна син и даде тебе, іаз зех чашата; аку не веруете, те ча̀шата. После като повечера̀хте, фана̀хте да пиете вино; като пи царскио син и даде тебе, іа зех и онаіа чаша, те и неіа, аку не веруете. После фанахте да играете сас златна іабжлка; като тжркодихте іабжлката, іа іа везах и віе іа многу тражихте и се расжрди царевна зет, та донесе оште една іабжлка. Като фанахте да играете, іа везах и неіа; аку не веруете, те и таіа іабжлка.“

Като им даде шес нишанѐ што зел през ношта̀ од неіа: един нишан от фистаню, други нишан малата чаша, трекю нишан винската чаша, четвжртию нишан стеблото од горатя, петио нишан, па златна іабжлка, шести нишан па оште една златка іабжлка и тогаі поверуваха, зашто іа е истина фанал. Тогаі рекоа: „на ли беше обрекжл момата, кої фане, да му іа дадѐш“.

Тогаі се царо чу̀деше, какво̀ че даде черка си на тако̀в ахмак, (глупав). Па дека седеше тоіа цар, имаше срешта палата му една планина, та не можеше слжнцето да му грее у палато. Тогаі се сети та му казува: „че ти дадѐм мувлѐт четириісе дена да разбиеш таіа планина, и тогаіа може мома да ти дадем; аку да не можеш да іа разбиеш, че ти земем главата“. Тогаі

онва като стана не иде да разбива планината, нж си оди по градо на гезме[1]. Като приближава вече дните, царо си духа: „още малко че те изеда моите тцета“. Той като дойде три дена ваадето вече, он отиде царо напротив каза: „царо честити, каде да стегаме за свадба“. Царо му думаше: „нека се мине още три дни, па ја че ти кажем свадба, нали чеше планината да разбиваш“. А он му каже: „още два дни нема да ја разбивам, трекио ден че ја разбием“. И си оди още два дни по градо. Трекио ден на вечерта като нареди топузо, каза на топузо: „дур се съвни да сравниш тая планина се; штом угрее сълнцето, право у царевите палати да огрее“. Тогаи топузо като одвечер фана да бие планината и през ношта ја се уравни.

Като спеше царо и мислеше да кока джелати да му земе главата и като стана та погледа, сълнцето му у палата огреало. Тоја се почуди тогаи, каква работа, толко сърчено за една нощ сравни планината. Тогаи он дойде, та на царо казува: „Цару честити, ка да стегаме за свадба, планината сравних“. Царо му думаше: „че ти дадем мома, аку мож да ми раниш три месеци војната, зоб да даваш, леб да даваш, дрехи да им даваш, аилък да им плащаш, што потреба за тија три месеци, се ти че даваш и тогаи чем мома да ти дадем“. А он тогаи продума: „до три годин можем да ја раним, а не до три месеци“. Като везе тасо, фана да нарича за пари и за един ден една одаја жълтици насипа с тасо. Тогаи накупи на војната руба на сичките, какво сака, сичките војна му премени и ги ранеше най-болье. Царо един ден не можеше да ги рани, както тоја заман ги ранеше; тогаја на сичките аилъците двојно заплати. Като се минало три месеца, он им остави рана още за шес месеца да руча војната му.

Тогаи се събраа на царо, што бея по главните човеци и му казаха, защо „че му дадеш момата; што му каза и той ти свърши“. И царо тогаи му каза: „че ти дадем мома, ама ја съм цар, ја че свадба да правим голема, да идеш да натовариш девет мъжки имане и че ти дадем момата“. И он стана та отиде у една одаја дето седеше, зе златнио тас. Като нарича за жълтици една одаја напълни па натовари девет мъжки и закара на царо. Царо тогаи нема какво, даде му момата.

Направиа свадба и ја води една година, две, стана царев зет; нж таја се мислеше, какво да направи да земе царскио син. Млогу пъти питува, какво толко сърчено пари спечали. Нж тоја не сте да ѝ каже. Като се ходиа две години време и тоја ѝ каза: „нали питаш, че ти кажем: ја кога те фанах, таја нощ намерих три гяволе на край морето, та ми дадоа един тас, сас него јазека печалим пари“. Таја, като ѝ каза, она гледа та украдне тасо и да бега. И украдна тасот и бега.

Штом ја нема, сабахле царо го фана и го затвори и му казуваше, защо „сакам черка си от тебе, или главата че ти земем“. Държа го четиресе дена затворен и тогаи го пушти и го питаше: „или че најдеш черка ми, или че окам джелати да ти земат главата“. Тогаи той казуваше: „пусти ми три дена да одим по земьата и че ја намерим“. Он му рече: „девет дена че ти простим, не три дена, сал да ја намериш, тука да ја докараш“. И он тогаи като стана, везе топузо и си туря фесо и везе рештото. Като ойде при морето, качи се и мина през морето. Ка отиде тамо код царскио син и она тамо; нж он беше турил фесо та го не виде. Тогаи рече он на топузо: „да земеш царскио син три пъти да го удариш и да го утепаш, тогаи да заберещ царевата черка до дома, се да я биеш и да ја закараме дома“. Като везе топузо, като забра царевио син, като го удри три пъти и го утепа и забра царевата черка, та ја караше и се ја биеше и ја закараха на царскио дом. Като ја закара царскио зет и рече: „те ти, царо, черка ти“.

[1] На расходка.

Тогаі царо ін заповеда. „штом побегнеш оште еднжж, дека да те наіде моіа зет, главата че ти земе“. И тогаі си стана на царо зет до века. Нема да бега черка му

Расказана отъ сѫщия.

с) Смѣшни.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ*.

—

1. Будалоа.

Адін чилеак имал двамина сінувеа; адиньеа бил млогу будалоа, пак по-гулеамьеа бил еацеа хітар. Ага умреал бубаіку хми, устанали хми две коашти, аднoа нова, пак не воаршеана, друга стара, ала січькадеа увоаршеана, друга стара, ала січкадеа увоаршеана. Имали и аднoа крава, и адно вольчеа. Ут бубаіка хми имали веnеаіеат січкуту да си разделльот пу барабар, да ни надьминова колкуту книи неакву, ни нах аднетук, ни нах другеатук.

Нейса, ага льу пугребли бубаіка хми, и разделили си иманеату: хи треат зьол старата увоаршеана коашта и кравата, пак будалоуту дал новата льу четри дуварьеа и вольчеату. Веачеароат, будалоата нахранил волчеату, чеа легнал ду негу, та са пригоанали. Прис наштоа вольчеату за пришівеалу и мласкалу[1], сас устата, пак будалоата міслилу чи вольчеату му са криві[2], та му рукалу: „штиої ми ся криві жеареа льоі сига тя закольувам“ и вольчеату си льу мласкалу. Будалоата му рукалу, пцовалу, наі сетнеа гу и бахталу, и вольчеату пак си прижівеалу. Артак му ся расоардилу, та фаналу, та гу заколілу, удрілу гу и меасотъ уднелу еаі сіп, ф адін байрь, віделу аднoа паньчьуга[3] чи са чеарньаіса, та реакло чи іе поп. Фаринлу му меасоту и реакло паньчугеату хи: „попеа, ду утреа тя чеакам за парісеа; утреа шта да доіда да си ми платиш меасосу.“ Вутрииоата гу запітал брат му: „де ти іе кравата, бре?“ — Остави са, цала нош ми са іе кривила. Моачих іа моачих да ма пуанава за ступанин нимужих, та іа заколих и меасоту хи прудадах на адін поп ф байроан; утреа шта да йдам да си ми плати,“ реаклоа будалоата.

Другьеа ден, оште ф тьоавни зори, будалоата утишло и заискалу паньчугеату хи паритеа; пак паньчуга нитў са пумоардувала ут меастуту. „Бреа, попеа! даі си ми парицисеа, лошу штеа да станеа“ викалу, пак паньчугата ништу ни вика. Расоардилу му са, та зьоал адно доарву, завартеал гу ф паньчугата, и паньчужиштеа са искроатилу ут кореанеат. Га паднала паньчугата, чи са пуказалу адно казаништеа алтоанеа ф кореанеат хи. „Поареан нихтеа да ми ги дадеш сас хубаву, леаким сига хи дадеа врьут“ реакло будалоата и нарамилу казанеат с паритеа и хи уднелу у дума му, та чеа утишло у брата му и му реакло: „акеи поп било беа братеа! Молих гу и молих с хубаву да си ми хи даде, нихтеа, ами ги пудсеядашеа пут газоан. Хелеа ми са расоарди, та му дадоах адин кьутек и зьоах му хи врьут.“ Ага утишьол брат му у дума му, чи видеал поалну казаништеа алтоанеа и іумоат му ся ванел ф теах.

Слушана отъ Куртювица Хубанкуска въ с. Левочово.

[1] *Млáскала* = движи устнитѣ си и челюститѣ си съ шумъ, като че яде нѣщо.

[2] *Криви* = Ако нѣкой за присмѣхъ се прѣструва въ движенията си, или въ говорътъ на другиго, казватъ че му са *криви*.

[3] *Паньчуга* = гнила или суха часть, коренътъ отъ изсъхнало дърво.

2. Двама лъжци.

Ф адно се́лу имѝлу адин хиневе́тин чилеак, та гичиньме́кя му бил да лоажеа льудье́те. Адноаш туварил адин тувар треаски на адно магареа и тоарнил на дру́гу се́лу да лоажеа и да хи прудава за іабальки. Ф поат срьоашнал дру́геак чилеака, ут другу селу, и тоі кату́ не́гу лоагал и карал адин тувар шума, да іа пру̀да̀ва за воална. Сига се нианасат адин друк, та са изиамили и двамината, та си трампили туварьеату адиньеа дал треаскитеа за іабальки дру́геату му, пак дру́гьеа му дал шумата за воална. Ага сторили пазарлъ̀к, чи и двамината вѝдеали туварьеату чиса са излоагали адин дру̀к. Закарали са тугава адин друк и ве́ кеа ду бахтаница гу дукарали, нимужили да са згудьоат. И адиньа си искал іабалькитеа, и другьеа си искал воалната и най сетнеа видеали чи и двамината са кабахаттьлиеа, та са згудили и са аду́мали, да станат уртаци и на адно̀ да лоажат и каквоту испоадьеат, да гу деальоат пу барабарь.

Утишли сига ф адно се́лу, флеали ф адин дьукеань, имилу млогу льудьеа, селцкиеат поп бил там. Пак тоіа поп бил адин акси чилеак. Здравовали ги льудье́теа и ги запитал неакву нову имали пу теахнуту. Адиньеа реакоал: „іа видеах адноа фудеаница, ут веатеароат са вартеашеа, ала ни флизах воатреа да іа видеам." Дру́гьеа реакоал: „іа ни видеах фудеаницата, леаким видеах адно брашниву палеа, нализашеа уд нѐіа." Утишли ф друк дьукеань и там адиньеа реакоал: „іа видеах адьнеи киреажнеи са слусниха облаци, та ги фдигнаха ф облацитеа сас мулеатата вадноаш." Другьеа реакоал: „іа ни видеах киражнеатеа, га хи фдигнаха облацитеа, ами видеах самарьувитеа доаски га падаха ут небону." Попат хи видеал какви аланьжиеа, та хи пазарил за аргатьеа да му пасоат волувеатеа, варвоантим и да му таркалеат гувноту, та чеа га нимужили да му правеат тоіа изме́ть, своарзал хи ф адин чувал на саноат и хи фарлил ф адѝн бунарь.

Слушана отъ Куртювица Хубянкуска въ с. Левочово.

3. Шопье ф Стамбол.

Адни шопьеа адноашь уткарали ф Стамбол овцеа и увни да хи прудават, пак не били ходили и другуш. Адноа вечеарь пупинали, та си испуааспали врьу', пак адни хайдутеа прий ноштоа по̀дитеа, хми окрадитеа льу врьу' уфце́теа. Вутриноата станали шопьеатеа, пугльодали, не́ма ни адноа овца. Троасили ги туф, там, не́ма ги; сеатили са тііа, хми украли уфцеатеа, та флеали и воатреа ф Стамбол да хи троасеат, таман било икиньдиа и хожувеатеа са пукачили на минареатеа да рукат. Шопьеатеа не били видьували жеамии и минаре́, чи ф теахнуту не́ма, та са льу васпреали ду адноа минароа и зару̀кали хожьутуму: „ту́рцки попеа-ев-саі! каму наши овьни?" и хожеата нищу ги чьуеа, ами си льу ру̀ка: „аллах итьбер, аллах итьбе-е-ерь!" Шопеатеа ниандеат какво вика, ами реакли, чи хожата ру̀ка за уфце́теа пипе́рь, та си реакли: „а беа братку! не видитеа ли, наши овьни са заколили и приставили да варьот, та попас и за пиперь ру̀ка. Хайдатеа да си идим, какѐ да хи троасим, тііа ги са нареадили, пак дуде́ да хи найдим, чи щат да ги изеадоат," и са разувили[1]) да хи троасеат. Сига тиеа са загльодали ф минароата, та іа льу убиграали да хи са чьудеат и думали си адин друк. „а беа братку! как гу са изваргулу́щили![2]) Остави как гу са изваргулу́штили, ами как гу са васправушчили?[3])" хми ду́мал друк.

Слушана отъ Гела Ясула въ с. Долно-Дерекюю

[1]) *Разувили* = оставили се отъ мисъльта да ги търсятъ, прѣстанали.

[2]) *Изваргулушчили* = или „*изваргулили*" т. е. овалили за да стане обло, изоблили

[3]) *Васправушчили* = въсправили право. Тия думи съ притурката слогъ *уш* нѣма въ говорътъ. Притурката е за подражание и присмѣхъ на говорътъ на шопетѣ.

9. Пословици.

Отъ Пиротъ.

(Слушани отъ Симеонка П. Милякова въ 1885 год.

Записалъ *Любомиръ Вацовъ*

---

1. Крушка под крушку пада.
2. Сѫг суну́[1]) сѫг сове́лькьа[2]) нема.
3. Па́рен кiшу дува.
4. Кога́ iе змиiа́ iе́ла, он се боiи́ и од гу́штера
5. Вол се вѫрзу́iе за́ рог, чове́к — за iезик.
6. Беле́ па́ре за црни́ дни
7. На паре́те: добро́ iу́тро! на паре́те: добро вечер!
8. Од лоше — лоше, без лоше — по́ лоше.
9. Како́ ме о́кнеш[3]), тека́ ти се одазове́м.
10. Што неiе́ мило те́бе, неправи́ га дру́гому.
11. Ми смо деца́ од ста́ри льугье.
12. С вѫрзанога рѫка лов се не лови.
13. Зло куче ни кошчи́ну[4]) гло́дже, ни гьу другому дава.
14. Бог дава, ама у кошару ненака́руiе.
15. Оте́ло[5]) се и од цигански ара́ч.
16. Никому ништо непра́iим, што се укра́дне у мен се нађе — па́ лоше!
17. Гладна коко́шка про́со сѫньуiе.
18. Кара́ли се ти́чичи[6]) за чуждо просо.
19. Невикаi[7]) на чужда гробилата: брани́ си му́iе[8]) пред своiете очи.
20. Замину́л ми брат, остал ми кома́т.
21. Кови́ железото, догде́ iе жешко.
22. Од старо дѫрво обруч се невиiе.
23. Зло лѫжено дође, мучно си отиде.
24. Невиди греду́ту, види игլу́ту.
25. Гледаi му памет, крoi му ка́пу.
26. Сproти гла́ву и брич[9]).
27. Подѫрш ми, курво, копилето, дим[10]) да се посмеiе́м на другу́ту.
28. По[11]) лоше време слѫнце огрева.
29. Род рода нера́ни: тешко то́му, коi га нема.
30. Брат за брата, сиренье за паре
31. Тебе думам, черко: ти се сечаi, снао.
32. Што ли мисли камилата, што ли камила́рът
33. Коi тражи ро́гове, изгу́би и ушiти.
34. Ти га караш у раi, оно́ иде у ва́рош.
35. Коi што тражи, он си га и нађе.
36. Како́ дошло, тека́ и отишло́
37. Вода́ донела, вода однела.
38. Куде́ iе вода текла, пак че потече
39. Свака коза́ за своi крак виси.
40. Каквоi му верата, таквоi му вечерата.
41. Лѫжата iе дебела а кратка, пра̀вицата тѫнка а дѫлга.
42. На навладену вурницу гльнь малко требе.

[1]) *Сѫг суну* = сега подкъртли. (*Суни се, та си узми лебец* = посѣгни, та си земи хлѣбецъ). [2]) *Совелькьа* = свалка. [3]) *Окнеш* = викнешъ. [4]) *Кошчина* = кость. [5]) *Отело* отънимало. [6]) *Тичичи* = врабци. (Казва се и врабац). [7]) *Викоm* = плачешъ. [8]) *Муiе* = мухи. *Муа* = мука. [9]) *Брич* = бръсначъ. [10]) *Дим* = да отида. [11]) *По* = слѣдъ. *Узб по пет паре окупу* = взехъ по петь пари ската.

43. Іезикъ кости нема, ама кости трóши
44. Зла реч. како зла стрелá.
45. Од пóвише главá неболѝ.
46. Много збор[1]) на пáнаіир.
47. У панаіир „помагаі Бог“! Коі да те чуіе?
48. Лани баба пърдѣла, сѫг засмърдѣло.
49. Од влакнó руно (станьуіе).
50. Комкѣл, попе, низ дупкѣл: сваки сѫм пржание напразнувала[2]).
51. Мелье, мелье какó празна воденѝца.
52. Коі се рано стедаа, доцна поóди[3]).
53. Рано ручаі, немаі се; млад се женѝ, некаі се.
54. Льуто се руча, смърдльиво нйкъга.
55. Аква га льульква залльульала, такваі га и домльульала.
56. На одсечену главу лек нема.
57. Луд од пиіанога бега.
58. Кьел, кьел — па се напел.
59. Нестело куче сáло па се облизáло.
60. Врéви[4]) си, што ни шета с масло да га неіеду.
61. Видело се цѝганче у покровжц[5]) па реклó кантàн и.
62. Лозье нече молѝтву, нелó сака мотѝку.
63. Гладна мечка оро неигра.е.
64. Неіé какó знаіеш, ама како мóжеш.
65. Испрўжуі си ногъете сиротѝ цжргуту.
66. Сироти свеца́ и тжвньан.
67. Коі слуша, он окуша[6]).
68. Ти му кажеш кóсено, оно — стрижено.
69. Напѐл се какó попàрена вжшкá
70. Прекриіено млекó мачке нелóчу
71. Сваки іе кука, а неіе лопáта
72. Потѝшльиву женў вжшкье гьу іедў.
73. Подсмеіáла се кука на криво джрно.
74. Познава се времето од сабале.
75. Гледаі на Бога; просѝ зá Бога.
76. Пенил, непенил — пáре сжм дал
77. Кóви желéзото, догдé іе жешко.
78. Кжда се превжрну колáта — пўтове тріета.
79. Какó имаш шўгу[7]), да имаш и нокти — нешто би било.
80. Врана на врану очи невади.
81. Невидó апр од очѝти, та одй[8]) трепкьете[9]) ли.
82. Таврата ме япиньа, голочáта сжпѝньа[10]).
83. Поклáньаі се лўдому, какó светóму.
84. Вардѝ се од потѝл (потиі) ўгльен
85. Коі ниско гледа, високó види.
86. Коіа кокошка много затака, малечко іаіцé снесе.
87. Од Бога іе све добрó, од човéци лоше.
88. Што работиш Бог види.
89. Бог дал, Бог узел.
90. Джнжс бил, іутре небил.
91. Гужи негоньея бега.
92. Огжнь сжс сламу се негаси.

[1]) *Збор* = разговоръ. [2]) Значи: комкай ме, попе, презъ дупка, защото съмъ безработна та не съмъ се прѣжѣвала. [3]) *Доцна пооди* = късно похажда. [4]) *Времи* = говоръ. [5]) *Покровжц* = чул. [6]) *Окуша* = вкуса. [7]) *Шуга* = краста. [8]) *Одй* = отъ. [9]) *Трепк.* = клепки. [10]) *Сжпиньа* = сгъва.

93. Добрá реч иде далéко, лоша нóдалеко.
94. Нужда закон изменьава.
95. Зáлуду работи, залуду неседі.
96. Рекло куче да налоче море, да га омурдари.
97. Свак се бііо да добіие.
98. Има срам, какò у вжлкá сжлзе.
99 Кждá види коньà — болу га ногье.
100. Кжда иде кьиша, на кокошкьете се вода не сипуіе.
101. И миш[1]) пакос[2]) праіл.
102. Коіе дете млого бабе бáбу, оно кьилаво излази.
103. Мáажн[3]) како тераеж[4]).
104. Маджиіете се вачаіу[5] како чичжк[6]) за іаіце.
105. Зминче се у пазуку нетура.
106. Наступи решето и оно сжрце има.
107. Піiане сжлзе Бог непр іма.
108. Кжда мреш, нериташ.
109. Ем умира, ем у гжрне надзира.
110. Луд изида два качамáка, тиа пóлуд коі му дава.
111 Петиi вpáга до прáга.
112. Немала си баба врага, та си купила прàсе, да воі[7]) гжртки.
113. Вжрзан поп мирно село.
114. Што требе дóма у цжркву неиде.
115. Свакн джн леп на добжр джн слеп.
116. На делвик велиик на празник попàра.
117. Тжрпйло има, давйло нема.
118. Бої се од мечкьете па се бої и од мечетиата
119. Би лудо — оно пóлудо, би паметно — оно пòпàметно.
120. Ем шутó, ем бодè.
121. Рекли на кучето, кучето — на опàшкуту.
122. На кьоравити штжрци и Бог гньèздела праіи.
123. Разбира какò магàре у кантàр.
124. Прилега (приличе) му како на кочину катанжц[8]).
125. Кудè сви турци тува и гòли Асàн.
126. Вжлк домазлжк недржи.
127. И од броіено вжлк носи.
128. Бежанова мажьа невика, нело Стоянова.
129. Два ручкà[9]) се некараіу, два се али караіу
130. Сарп оцжт на кьупжт си докундисуіе.
131. Нèзван дошжл, непòштен си ошжл[10])
132. Зван дому несýди.
133. Итра мачка у празжн кòвчег нема што да чини.
134. Вжрбòво угльенье — и зèтньова рана'
135. Зет родиина — и магàре стока.
136. На чиіà се кòла возиш, ньему пèсжн че поеш.
137. Нашжл миш дупку за себе, алачи тикву по себе.
138. Додумиш калугерье и усреду мèсо іедý.
139. Неіе бельа од турците, нело од потурньаците.
140. Неградй се с аржн плот, нело с арнъги комшиіу.
141. С лжжицу те закусуіе с држжкуту ти òчи вади.
142. Коі види вжлка и òка и неòка, кої га невиди, он се и одèре.

[1]) *Миш* = мишка. [2]) *Пакос* = вредя (пакость). [3]) *Мазжн* = мазенъ, гладъкъ. [4]) *Тераеж* = тараленъ. [5]) *Вачаiу* = хващать. [6]) *Чичжк* = бутрак, репеи, лепкачъ. [7]) *Вої* = й. [8]) Катанжц = куфаръ. [9]) *Ручжк* = обѣдъ: мн. числ. *ручкове*. [10]) *Непòштен си ошжл* = непочетенъ си отишълъ.

143. Чуждото іаіцѐ іе с два жълткѝ.
144. Скýпога дваш боли.
145. Кждѝ зарипа свраката, онѝ се и надене.
146. Кои пита, нескита.
147. Тупанжт іе голѐм, ама іе празжн.
148. Свжрча се дома како пра на тупáн.
149. Две се рибе пекле: іедна другу неверуіе.
150. Аржи конь се и под лош покровжц се познава.
151. Непитаі старога, нело патилога.
152. Пȁтило усрéд бега.
153. Процжтело како лица на пожáр.
154. Поваркал како жельжа преа угáр.
155. Слага глáву како гуска у ан.
156. Доброто се заборавльа, а зло — никжда.
157. Од злога дължника и кош плева.
158. Живýіу си браіньата како рáци у торбý.
159. Кротко іагнье две матере сиса.
160. Два ѣстра кáмика брашно немельу.

Отъ Панагюрище.

Записалъ *Г. Панчевъ.*

1. Вжрти са като пате в решето. — Казватъ за слисанъ човѣкъ.
2. Гаргата не поште бивола да е опоскан, ами го поште да са наеде.
3. Изьала му е котка салото. — Казватъ за угриженъ и умълчанъ човѣкъ, безъ да има важни причини за да бжде такъвъ.
4. Кои пита, тои не пипа.
5. Мухата не бьага от медж[1]), ами бьага от динж[2]).
6. Надува са като куче во фасул. — Казватъ за оня, който се много гордѣе.
7. Нама ми е в клин[3]) или в ржкав. — Казватъ за такъвъ, който иска, отъ нѣкого, да му даде нѣщо или да му направи нѣкоя услуга, безъ да му дължи това.
8. Преварьа, като пжрле маікьа си.
9. Сее му на корена просо. (На нещо си). — Казватъ за такъвъ, който се втурачи въ нѣщо си и всѣкога приказва за него.
10. Сее на чуждо гувно[4]) скивале[5]). — Казватъ за оня, който се меси въ чуждитѣ работи.
11. Ходи като кихавица.
12. Ходи като прозьавка.
13. Хубавата іабулка свинья огризва.
14. Хубав, като прасе ф помпа.
15. Шава, като вжрбов клин.
16. Іала гжска лет и пила гжска вода. — Казватъ за оня, който върши все едно и сжщо нѣщо и мисли, че върши разни работи.

---

[1]) *Медж* вмѣсто *медъта*. — [2]) *Динж* вмѣсто *динъта*. — [3]) Клинъ на дрѣха.
[4]) *Гувно* вмѣсто *гумно* (харманъ). — [5]) *Скивале* наричатъ плѣвата, която се набира по повърхностьта на житото, когато го прѣсѣватъ съ решето.

10. Гатанки.

Отъ Дебърско.

Записалъ В. Николовъ

1 Сите турци во зелено, сам цар во царвено. (Глогъ).
2 Осушен, досушен, три девет кожушен. (Кромидъ).
3 Фи у горе, фи у долу, сви глава, неовисаі. (Искра отъ огънь).
4 Кинисала куса Календина, да ми одит на гости; іа пресрети препечен кула. — Коде одиш, кусо Календино? — Іа ке ида у тебе на гости. (Искра въ ожакъ).
5 Цжрвено мало царьа от коньа сеневат. (Поготка = ягода).
6 Жжлти правци в тинья лежит. (Зелки)
7 Напжрчам го, вдуям го. (Чорапъ).
8 Сето внатра, главата надвор. (Бруть=гвоздь).
9 Кусо мече дрен тресет. (Чешалка=четка).
10 Вуко вунья годичкашо, вуньа му се киботеше. (Катанецъ=куфаръ).
11 Коде лежит цжрвен пес, тамо трева не растет. (Огънь.
12 Денья пушчено, нокья напреку (Резе на врата).
13 Копам дупка до колена. (Скорня или ботуши).
14 Джлго, джлго, како іоже, да е іоже, не е іоже, праокат, праскат, како мачка, да е мачка, не е мачка; уши тулит, како зоек, да е зоек, не е зоек. (Копина=кжпиня).
15 Вар варосано, зис зиадосано, ни зирка, ни прозирка. (Яйце).
16 Калинино вино, масленино масло во една бжчва стоит, а не се мешает. (Жълтъкъ и бѣлтъкъ на яйцето).
17 Сиво прасе по рид пасет. (Чешелъ=гребенъ).
18 Болен неолен, наплот навален (Тиква).
19 Іа удри, іа тжлчи, това чини: талили! талили! (Сукало=чекрѫкъ).
20 Урдено меше по поле се тжркалат. (Могла).
21 Егьуптин се топорит, егьупка се чекорит. (Сахъ и черепна).
22 Цвитит цвитка зад пенушка. (Сокай).
23 Викат Вида от голема рида: подайте ми го шандалото, бандалото, да пошанда, да кобанда, пак кьа ви го донеса. (Сито).
24 Викат Вида от голема рида: повейте ме, не ме страх от кучиньата, тук ми е страх от кокошките. (Глиста).
25 Хвжрли му и алипчата, хвати му се за доброто. (Цабланъ=кочанъ отъ кукурузъ)
26 Си имах девица бракьа, и двайцата слепи; дури бее слепи, ми бее мили; се опулие, ми отмилее. (Ошинци или цървули).
27 Кусо прасе по рид пасет. (Бричъ).
28 Свинья одит изгора, свиньи терат пред кеа. (Чешланье).
29 Джлга Неда сенка немат. (Рѣка).
30 Кусо мече плешчи печет. (Гърне на огънь).
31 Виено, плетено, на судни моки кладено. (Синжиръ).
32 Уш! магаре в кошара, ушите му не влагает. (Свърделъ).
33 А-дардан татко, а-дардана маіка, шеберести деца. (Вършелка)
34 Льута кучка в кланик лежит. (Киселина=оцетъ).
35 Калеш татко, калеш маіка и дечинья калешчинья (Грахъ).
36 Шар шарено, вез вевано, на джрво е тафралиіа. (Знаме).
37 Посегнах в дупка, извадих егьупка. (Солка).
38 Висит висулка на трепетулка така ти песна, дай ми да косна. (Грозье на лоза).

39 Си имах една сестрица; кој помини баци іа; и а поминах си іа бацих. (Стомна).
40 Жжлта дуньа Деспина, роди сіна маімуна; болен неолен, на плот на валеи. (Тиква).
41 Іа го маана, това се кревит. (Кантаръ).
42 Затворих, заклъучих, дома наідох арамиа. (Сълнце).
43 Си имах едно магаренце, сето сенце ми го іаеде, и нишчо не ми остави. (Вила).
44 Сив кон жрана, се море смжрана. (Вѣтъръ).
45 Цжря каугер плешчи печет. (Черепъ).
46 Чуро море преплівало, ни чуре се удавило, ни море се мотило. (Паякъ).
47 Наі-слатко, наі-благо на софра се искпават. (Сонъ).
48 Околу цжрква дечинья. (Мрвзули—жрвзулци, шушулки отъ ледъ).
49 Тир, тир свиреше, Мара му играше. (Чекрѣкъ).
50 Пжлна камара тесличкн. (Уста со зжби).
51 Цжрвено висит, оштраво се мислит. (Мачка по месо).
52 Пжлна кукьа дечинья. (Тиква со семето іе).
53 Смок свирит, ламьи играт, блазе си му, кој іа имат. (Воденица).
54 Една девоіка два арапа іа глешает, десет души іа распашуват и іа мамшуват. (Снага човечка).
55 Пушчиле се петима бракьа, го хватиле Кузукана царьа, го хвжрлиле в Алтумана града. (Пжрсти на роцето со хлѣбъ).
56 Нарочуват џуцубая: како зноет лъубовьан, да доет да не видит (Разбои).
57 Пушчила се сама лика девоіка, хватила ми арнаута Тута, го хвжрлила в Алтумана града. (Котка со мишка).
58 Клукна орел на планина, го дочуе пиеиците, капжрчие опанците. (Камбана).
59 Четири ми четирьаци, пето шесто лумбураци, седмої осмо лопатаца, деветото размаалче. (Крава).
60 Петима бракьа, един омбар правит. (Игли и чорабъ).
61 Помегьу две сестрици имат един рид: деньа и ноќьа тжрчает, пак неможет да се видит. (Очитѣ со носотъ).
62 Ни ткано, ни предено, прѣку греди префжрлено. (Кожухъ).
63 Ефенди, фенди буклиа, тегни, под стреіа легни (Пѣтелъ).
64 Два орла се тепаст, бели пени пушчает (Гребени со вълни).
65 Ката колец жунжелец, а на среде песнопоец. (Звънецъ)
66 Цжрно, цжрно како катран, ама скокат како шеітан. (Бълха)
67 Фжрк кучка из леска. (Ткаячка).
68 Пушчи спица поморе, по спицата лумбата, по лумбата трумбата, се по море одеше, а не се даваше. (Дива тиква [кратуна] по вода).
69 Мотовило вило, зад гора си било, зад врата се скрило. (Овчарска тояга).
70 Викат сока от осока: подаіте ми го моего Стоіка; кьа му дада четири тжрно-сливи. (Кравата по телето).
71 На вжрх бука власеника. (Коснитѣ на человѣка).
72 Іоже до іоже дори в Цари-град (Мрави).
73 На срет бука две іабжлка. (Цицкитѣ на жена).
74 Чук, чук, бел-чук, цжрно море талтар. (Пищолъ).
75 На сред море огон горит. (Кандило).
76 Чудна ми чудна девоіка, на чуден камен седеше чудна ми песна пееше. (Пчела).
77 На вжрх бука застжлка. (Калпакъ на глава).
78 Честа горица, под горица полица, под полица вит гаітан, под вит гаітан вжрцала, под зжрцала мжрцала, под мжрцала пастра. (Човѣчка глава).

79 Пжлна плѐнна со сла́ма; сла́мата изгоре, плѐмната о̀стана. (Фурна).
80 На сѐкое ричле и плочле. (Нокти отъ пърсти).
81 Две змии се готвее, и двѐте на еднуш прекинувае. (Ножици).
82 Се ткаа, се преди, се голи пак голи. (Роце).
83 На сред море качунка. (Пжпътъ).
84 Една баба со три влакна на говот (Столъ).

11. Скоропоговорки.

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

1. Снесла страчка[1]) на прачка,[2]) дванаесет іаіца.

Поминав	зедов	едно	и	го	изедов
„	„	две	„	и	„
„	„	три	„	„	„
„	„	четири	„	„	„
„	„	пет	„	„	„
„	„	шест	„	„	„
„	„	седум	„	„	„
„	„	осум	„	„	„
„	„	девет	„	„	„
„	„	десет	„	„	„
„	„	единаесет	„	„	„
„	„	дванаесет	„	„	„

2. Мравьалник цжрн мравльалник (3).
3. Кантар катран тегнит (3).
4. Каче скрсиренарче (3).
5. Пепел пот поклопка (3).
6. Расол лош расол. (3)
7. Плетвар[3]) бел плетвар, (3)
8. Мара мала, Мара голема
9. Лажичник и солинарник обесени сет на тланик.
10. Цжрно пжрче, цжрно роже цжрн тжрн гризеше.
11. Мое цжрно пжрче, мое цжрно роже, негриан ми мое цжрно тжрче.
12. Поминав тарунари,[4]) остана мал тарунарчиньа.
13. Клукнахме, потклукнахме, потклукнувахме.
14. Гарван моджр (син) клун.
15. Іадов пет педи дебела погача, за малечка миниала (умраза).
16. Потплуснат зелник го изедов во делник.
17. Носи, гжрбелко прегжрбен, кжрблото.[5])
18. Поминав вне попов лака, тополов изостред кол држжеф в рака.
19. Лимон кисел на тжрнов корен вѝсел.
20. Гжргуле[6]) мое сол соларниче.

---

[1]) Сврачка. [2]) Пржчка.
[3]) Название на едно село 2 часа на истокъ отъ Прилѣпъ. [4]) Кржгъ, на който се меси хлѣбътъ.
[5]) Малка каца долу тѣсна, отгорѣ широка. [6]) Кратунка.

12. Дѣтски залъгалки, игри и др.

а) Залъгалки.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

1.

Ра́ствури, Ке́рму, врата́-на,
Та испади теалцé-неа,
Чи згъоапихмеа[1]) кунцé-неа.
Ра́страси[2]) ба́бу зéльника-и,
Да ви́димеа што́ има:
Деадуви-неа царву́леа
С козинеави сука́рье.

Слушана отъ Недаля Савова въ Устово

2.

Теантеану момеа, Теантеану,
Напрéла ли си вреатéну?
Пуеала ли си капиньки
Фаф попуви-неа падиньки?

Слушана отъ Муда С. Машерюва въ Устово.

3.

Кольу, Кольу кулеалец,
Воартин котеа за кунец.
Откараі гу ф дольнеа-и краі,
Да видимеа кoі іе крал,
Попу коапита путкупал,
Каца маслу умутал[3]),
Меах сѝренньe натапта́л.

Слушана отъ Андонъ Ю. Чешмеджиевъ въ Устово.

4.

Съоднал старчеак на чу́чка[4]),
Ду веалена бу́чка,
Да си куве иглички.
Заштох му са иглички?
Да си шиiе турбичка.
Заштох му іе турбичка?
Да си збира желатьчеак.
Заштох му іе желатьчеак?
Да си храни свинеанцеа.
Заштох му іе свинеанцеа?
Да си храни бабичка.
Заштох му іе бабичка?
Да му руди деачинки.
Заштох му са деачинки?
Да му збират клечици.
Заштох му са клечици?
Да си вари кашица.
Заштох му іе кашица?
Да си храни деачинки.
Заштох му са деачинки?
Да му поштат[5]) брадица.
Заштох му іе брадица?
Да гу слага[6]) снашица.
Заштох му іе снашица?
Да му вари чурбица.

Слушана отъ Никола Анастасовъ въ с. Долно-Дереклюю.

5. Кога слънцето залѣзе въ облакъ.

Огреаіни ми слоанчицеа,
Да ти кажеа маічица,
Ф openxoва лу́спица[7]),
Ф кучеаньува[8]) вельчица.
Шту́ правеашеа маічица?
На беал камеань сидеашеа,
Две деачинки даржеашеа,
Адно-ту беа пувиту,
Другу-ту беа развиту.

Слушана отъ Пантелеимонъ Стоевъ въ Устово.

[1]) *Згъоапихмеа*=заголемихме, набърчкахме. [2]) *Ра́страси*=растръси, по стръси го.
[3]) *Умутал*=лакомо изялъ, смелъ го до шушка.
[4]) *Чучка* казвать когато сѣди съ кръстосани нозе, като чужинца.
[5]) *Поштат*=когато нѣкой си разгърнова дрѣхитѣ на себе си, или другиму за да трѣби въшкитѣ, или бълхитѣ, казвать: *поштиме се, пушаке гу* и пр.
[6]) *Слага*=отдава му почеть, има му честьта.
[7]) *Лусница*=чурлюката отъ орѣхъ. [8]) *Кучеань*=рѣва.

6. Кога махатъ крачката на дѣте.

Туп, туп, тупавичка,
Ти си моеа ступаничка;
Мели, мели, фудеаничка,
Ти си моа глапеаничка.

Слушана отъ Тодора Кисьова въ с. Чокманово.

7.

Каде, Воилчу,
С ку́цу магареа?
Ти гу туварееш,
То са таркалеа;
Майка му преаде
Сини шеалвареа[1],
Кака му плеате
Сини журапеа.

Слушана отъ Мария Стоева въ Устово

8. Кога падне зѫбъ на нѣкое дѣте.

Штарбулатка латка,
Голабова ду́пка,
Донеаситеа гзарнеа,
Да варимеа шуплеа,
Да густимеа штоарбьи[2].

Слушана отъ Ташю Куцуту въ Левочово.

9. Кога хвърка щъркельтъ.

Леиле́к[3]) бубеале́к[4]),
Клиа-мана жувеалек,
Печи пита да аде́ш,
Леа ку менеа ни даде́ш,
Утреа вѐчеар да умре́ш.

Слушана отъ Анастасъ А. Чашмеджиевъ въ Устово.

10. При поправяние свирка.

Свири, свири, пискуньу,
Ага пода на паазрь,
Шта ти купеа ноф самарь.
Тебеа ноф менеа стар.

Слушана отъ Христо Дечевъ въ Устово.

11.

Мару, Мару мараиниш,
Обарни са, та са виш,
Каконе си балтамиш[5]).

Слушана отъ Хараламино Ивановъ въ Устово.

12.

Кустадинеа диву свинеа,
Фдигни уши, брусни[6]) круши,
Та нахрани дѐвеат дущи,
Да и майци ти да накуси,
Да хи види благи ли са.

Слушана отъ Попъ Янковица въ Горно-Райково

13.

Коста, Коста карица,
Шту ти баба нарица?
— Нарица ми убрица,
Сребаринка паничка,
С пуалатена лажичка,
Поальничичка с чурбичка,
За деадува дупичка.

Слушана отъ Никола Анастасовъ въ с. Долно-Дереккю.

14. Като играятъ съ едната нога.

Куц, куц Маринеа,
Провуди баба ти да ринеа,
На коаштата на куминеа,
Да уринеа пари-неа.

Слушана отъ Илия Симовъ въ Левочово.

[1]) *Шеалвареа*=потури, връхни мъжки вълнени гащи.
[2]) *Штоарбьу* казватъ на човѣкъ безъ зѫби. *Защарбеля*=останалъ безъ зѫби
[3]) Съ това ние казватъ щъркельтъ. [4]) *Бубеалек* иде бубулечки, иначе „*бабулики*"
[5]) *Балтамиш*=дърварь, укорно име
[6]) *Брусни*=смъкни, отбруси отъ дървото плодове. Инакъ удри наведнажъ.

15.

Зоан Мару, зоан кальу[1],
Шту ти гора заннеаша?
Заiу тоапан чукашеа,
Мечка пита плéштеашеа,
Воальку сина жеnеашеа
За мечкина даштеареа.

Слушана отъ Стана Кирикова въ Устово.

16.

Дроан дроан деавулеа,
Дроан деавуличку,
Утидеа маiка му
Нах фудеаничка
С крива магаричка;
Да доiдеа, да доiдеа,
Горку да ми доiдеа.

Слушана отъ стара Белювица въ Устово.

17. Прѣсмивало на драпаво дѣте.

Таралеш тоапан чукаше,
Жоалта сагупка галеашеа.

Слушана отъ Дойньа Стоева въ Устово.

18. Дѣтинско прѣсмивало, когато шептжтъ нѣщо.

Шририли мирили
На тикла марудьници.[2])

Слушана отъ Никола Щиновъ въ Устово.

19 Дѣтинска пѣсница, когато намѣрьжтъ охлювъ.

Пусни ми пачу"рóгувеа
Чéтеари пачу пéтеари

Слушана отъ Христи Дечевъ въ Устово.

20. Дѣтинско прѣсмивало на турчинъ.

Турчинеа бурчинеа,
Деалаi доаски, печи воашки.

Слушана отъ Дука Колюва въ с. Бостина.

б) Дѣтински игри.

Отъ Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

—

1. Слатко месо.

Слаткотó месо се игра така. Ќе се ỏдберат една дружина од деца и едно от помегьу децата ќе лежит за бабинá душа, а друго ќе го вардит. Тоi што ќе лежит, ќе седнит на-земи или на трева в кжрс коаье. И тоi, што ќе го варди, ќе клаi рака на седнáтио за бабина душа на глаата му и ќе застанит, та ќе викнит: „аiде де, коi сака слатко месо, аiте муштèриi стари, нóсете пари, да ви продаам слаткó месо“. Сета дружина ќе се нагжрвилат околу слаткотó месо и секоi пазари, за колко пари óката ќе им се даат. Тек чиф, ќе уддисат цената и секоi от купуáчите ќе посéкаат месо, коi од глáва, коi од рáка, коi од нóга, коi от плèшка и од друго место. И така, от како ќе се изнапáзарат, секоi от каi што сака ќе си пресечи месо с едно мавнуванье с рака слаткото месо и ако го боли, ама ќе траит

[1]) *Кальу* е умалително отъ калецъ, отъ калцуни
[2]) *Марудьник* ед. ч. печени колачета на намежена плоча.

чунки за бабина душа лежит. С пжрво и ако удри некого с нога, не се слагна, чунки нерекол уште „слагам". Што туку рече „слагам", и секоі ке се варди за да не го удри с нога. И така ке го запашкаат едни отаде, друзи отаде. Едни пати други го шапжрдисуваат, тики тешко на слаткото месо; ке го скинат от кьутек. А пак едни пати се погодуват браначот ербап, тики не е чаре де можат да каснат от слаткото месо и бжрго ке удри некого другига. Сега што туку удри вардачот и ке стани лежачот, тоі ке биде вардач, на тоі што го удриша. Пжрвиот вардач едни пати биідуат квачка. Него и ако го удрит не се слага. Едни пати квачката ке го заснит вардачот, друк — ке го грабнит за рака и ке го отмит од глаата на сладкото месо и ке го йстаит по на страна, после от кога ке останит без вардач. Кога ке му се пуштат другите да го биіат со тупаници, туку така пукот ке одит от смеа[1]). Сиромаф вардач ке се отимат от што можит, за да поідит при слаткото месо. Ако видит слаткото месо оти неможит да се отмит от квачката, ке станит и ке му поідит до него за да клаі ракатa на вардатот на глаата и да удрит на купуачите. Што туку удрит некого и ке станит слаткото месо, за да го вардит. И така се свжршуат дури да му се здодеит на децата.

2. Кош капа.[2])

Кош капа се игра така. В една дружина деца, ке се наідит едно, што да си іа клаі капата, за да іа вардит за бабина душа. Ке се напраит едно колце бележано на земи, колку едно решето, и ке іа клаіт капата. Среде околу колце ке се вжртит и ке си іа бранит капата, за да не му іа кошват. Сите ке тжрчаат и ке се бранат за да не и удрит со нога. Удруаньето биідуат, за да држит едната нога до белешка и со другата до каі ке досигнит, до тамо да удрит некого. Никоі нема право да іа грабит со раце, ами со нога да іа кошнит. Што туку іа кошнит некоі, ако му се погоди, сите ке тжрчаат по неіа за да іа кошкаат; а пак вардачот ке тжрчит за да іа фатит. Што туку іа фати во раце, ке вжрли со неіа за да удрит некого. Ако удрит, удрениот ке лежи, а пак ако неудрит, пак тоі ке си лежит, за да си іа вардит капата.

3. Царео бунииште.

Царео бунииште се игра така. Од еден куп деца собрани ке се вкачи едно на вжрф бунииште и ке викни: „іас сум цар на буништево, іас сум цар на буништево". Кога ке чуіат друзите деца, каі се воцарило на вжрф буниште, ке му се пуштат от сите страни на буништето за да го турнат. Тоа ке се бранит с колку да можит да и туркат[3]) од вжрф буништето и што туку се допри некоіе по-іако и веднаш ке го турнит и ке го истжркалил у долу. Така праеікьум іа доигрýаат играчката дури да му се здодеит.

4. Слепото коло со ортома.

Слепото коло се игра така. Ке се вжрзат двата краіа од ортомата и ке влезат сите внатре, ке му вжрзат на едно дете очите за бабина душа и ке тжрчат по ортома слепеікьум[4]) за да фати некоіе дете. Што туку се загнит тоі, сите ке бегаат нис коло околу ортомата молчеікьум. Тоі што му вжрзале очите само демнит[5]) и слушат по тжрчаньето на друзите. Што туку фатит некого, и нему ке му и вжрзат очите, а другиот ке бидит квачка околу него.

[1]) Ще се пукать отъ смѣхъ.
[2]) Ритни шапка.
[3]) Блъска, сваля
[4]) Слѣпешкомъ. [5]) Дебне.

5. Мижитáтарка.

Сите деца што ке играат, ке клаат еден да мижит на некое определено место и друзите че се искриат. Што туку му викнит некоі: „доста" и тоі ке тæрчат за да и бæрат. Тоі ке барат на една страна, а друзи од друга страна ке дотæрчат на бележаното место и секоі треба да плукнит[1]) на местото. Ако удрит лежачот со рака на пато тæрчаікьум за на нишано да плукнит некое от децата, тоі ке лежит.

6. Чими чимичаіре.

Децата ке се фатат два и два другари. Од двоікп ке има една двоіка, што се викаат *башáрні*[2]). Тие ке пречекýаат двоіките со деца и ке им покажýаат на башарите два пæрста за факьанье. Тие двете деца си фатиле од двата пæрста едниот, едниот пæрст показалец, а другиот средниот. Башаріте ке неанаат коі пæрс фатил и така едниот од башаріте ке ватит коі да ет от пæрстите и коі си го назначил фатениот пæрст, тоі ке си поідит каі тоі башарпиа што го фатил тоі пæрст; а другиот ке си застанит от каі другио башарніа. Сите двоіки ке се наразделат едни от каі едниот башарніа, а друзи от каі другио башарніа. Сега се сторна два тарафа, секоі тараф с по еден башарніа.

В оваа играчка небидуат за да лежат за бабинà душа, ами с Госпот кому ке поможит. Ке се земит едно парче грáмида и ке се наплукнит од едната страна, та ке речат едните: „суо", друзите: „водено". И така ке іа вæрлат на угоре силно и ке викаат сите, колку им гæрло течи: „суо, суо, суо", а друзите: „водено, водено, водено!" и на чие ке паднит на лице тие ке ььáваат на друзите. После ке направат едно место на тæркало и паднатата страна ке се наведат, како коньчинья и друзите ке им се качат. Башарніата ке почнит да галати[3]) нешто за да вели така: „е, другари, іавнафте сите; гледаіте само што ке велам іас; слушаіте: чими чимичаіре, ана баба аіре, аічин, маічин . . . ., ирина, бирана . . . , од лисица опашка . . . ". И ке фатит да го судит башарніата другио башарніа и да му вели: „е, море Петко, е, море душко, тебе татко ти те пракьаше на занаат, ти неодеше; те пракьаше на даскал, кога беше мал, ти неодеше. „Море, оди сиичe бре", ти велеше татко „оти на старос амал ке бидиш, како магаре ке те тоараат;" и вистина, бре Петче, еве каі се стори магаре; іас каі те ььáам; ете клетвата от татка ти каі те нати . . . . . стоі, не туку мæрдаі". И ке му и затни очите с едната рака. Со дрýгата ке го почука по теме и ке му свика: чими чимичаіре . . . . И ке му забележи од пæрстите неколку и ке му речи: „колку сет". Ако погоди, сета дружина ке искриват самарат и ке и одфæрлат іавнатите од ниф; а пак ако непогодат, секоі ке размени магаренцето од едното на другото, околу на околу дури да погоди некоі од ниф. Ако неможат бæрго да погодат, ке фатат да им се биіат шега горните на долните и ке им велат: „море, викаіте еден самарджиіа, бре бракьа, за да им затегнит садно[4]) на магариньава, оти каі туку се ребрат[5]) от тоарот.

7. Подаі камче.

Ке се соберат едни куп деца. Едно по-старо от помегьу децата, што го мæрзи да тæрчат ке седни по-краі некоі зит на некоі камен и ке и собери околу него децата. Секое ке дæржи обете раце дланка со дланка затворени. И после тоі, што седи, ке земит едно камче по мегьу своите дланки и со рет на секое ке му го подава ф раце без да види друго некое. И што

[1]) Плюйте. [2]) Тур. значи главатари. [3]) Да говори глупави думи. [4]) Рана. [5]) Плашатъ

туку го земит некое веднаш ке сторит с пжрво гъоа ке бега. Ке подлажуа дури еднаш да побегни до определеното место, как што си рекли. Сега подаачот на камчето ке и пращат сите деца, кої што сака да си речит. После тоі, што побегнала с камчето, си стои и чекат да доідит и да го вьаннит, за да го однесит дури каі подаачот, и тоі ке му го даит камчето и пак ке подаат после така. От кога ке и пращат подавачот сите деца, кое што сакат да си нагоди, едно ке речит: „іас сакам кочніа“, други — „петел“, третио „заіак“, четвжртиот „курешница“,[1] петио „крастав пес“, шестиот „конче“ и другите, кої што ке му текнит. Подаачот ке му и гагьат[2]) на тоі што побегнал с камчето така: „еі море Мирче, слушаі вамо! Што сакаш? Али кочніа, али петел, али заіак, али курешница?“ Тоа, от кога ке испуша сите овие, кое ке си бендиса, тоа ке си речит. Да речиме, „курешница сакам“, ке речит и ке поідит тоа што си рекло „сакам курешница“ за да го вьавнит отаде, дури до подаачо да го носи.

8. Прескачулица.

Една дружина од деца ке се наредат еден танец едно до друго, колку на поеден чекор,[3]) поведени како мостея со прекжрстени раце. Испжрво едно ке се опри с двете раце на подуината[4]) на секое дете и така ке и прерипат сите до краі. На краіо и тоі ке си легнит. Пжрвото, што остана, тоа ке станит и ке и прерипа сите до краі, и тоа ке си легнит на краіо. Така ке се испоредат сите дури да им се здодеи.

9. Амбар с топка

Една дружина деца ке забележат едно тжркало, колку едно гумно на земьата и едно дете ке се турит фереде за да лежи за бабина душа. Друаите деца ке се истаат по отускраіа и ке іа скриіат топката пот пола. Секое дете ке си држжит раката гъоа іа има топката и ке доідат сите околу бележаното гумно и секое ке намаа на тоа што е фстрет коло. Тоі ке се ребри, чунки незнаі у кого е топката, ке го плашат, ке му намавнат с рака, дури му доідит нарачно на тоі што іа има топката, за да вжрлит и да го удрит. Ако го удрит, арно; ако не го удрит, ке си лежит тоі фстреде и на него така ке маваат. Секоі, што можит да іа улови топката, има право да удри на тоі, што лежи фстреде.

10. Со стомна в раце.

Ке се наредат едно коло деца наседнати и ке се исфатат на другари. Секоі својот другар ке си го знаи и требит за да се бранат еден други. С пжрво ке се земит стомната од едната двојка и едно ке іа крени в раце. Другарот негоф ке прашат еден, коі да сака, вака: „оти да іа држжит стомната овоі бре?“ Другарот на тоі што се прашат, требно е тоі да одгоорит вака: „ами коі да іа држжи бре?“ Пжрвиот ке рече за некого: „нека іа држжит оноі, зер е мал во вратот?“ Другарот на вториот, што се праша, и тоі требно е да си го бранит другарот си, и тоі вака ке му одгоара: „ами оти тоі да іа држжи бре?“ — „Ами коі бре? „— “Нека іа држжи оноі бре“, ке речит за трекио или за пжрвио. Така ке се праша секого и секоі, што се праша, ке молчит, а другарот му ке отгоорат и ке бранит. Ако некоі от прашените отгоорит, тоі си іа зема веке стомната, и другарот негоф ке почнит да прашат некого. А пак ако се итри сите за да можат да одгоорат, како што ет редот, тешко на тоі што іа зеде стомната с пжрво за бабина душа. Ке се скини држжеіньум.

[1] Кокошe лайно. [2] Отговаря.
[3]) Раскрачъ. [4]) Кръстъ.

11. Куса магарица.

Ке застанит едно дете по краі некоі зит просто и ке легнит некое дете за бабинà душа со глаѕта ф скутат на тоа, што е просто, за гьои зоп ке му даат на тоа што лежит. Треби да не гледат с очи. Другите деца ке го ньавaт едно по едно молчаікьум и ке го прашат тоа, што му дава зоп: „Кoi ет? Кoi те ньава?" Кусата магарица ке велит за некого по име. Ако погоди тоа ке лежи, ако не погоди, другото ке лежит пак.

12. Кутур капа.

Колку деца ке нмат за да играат, секое ке си имат по едно кусо стапче. С пжрво едно ке удрит со стапчето со вжрвот в зéми колку да можит и до каі ке поідит стапчето тамо ке стоит. Сите колку што сет деца, ке вжрлат со стапчиньата кутуркапа и кoi ке останит наі-близу од вжрлачката, тоі ке лежит. Леженьето ке бидит вака. Детето што ке лежи, ке удрит со стапчето кутуркапата и от каі што ке удрит со стапчето, ке се поредат сите други деца; а пак коі што ке застанит стапчето, ке си іа клаит капата и со рет секое ке вжрлат за да му іа удрит. Ако іа удрит, пак ке куцкат и пак ке си іа клаит, за да му іа біiат. На едни му се погодуа, за да му іа дупнат и от тоа после излегуа „играчка плачка." Ако не му іа удри никоі, от пжрвин ке закутýркаат со стапчиньата дури да пàдиит некоі.

13. Куцана со чевли.

Куцана со чевли се игра многу и малцина. Секое од децата ке си наредат чевлите едно до друго, на по една нога скрiaiа. Ке почнит едно од децата за да куцка околу наредените чевли, околу на околу до три пати и еднаш ке и прескочит сите чевли над нив, дури да ги прескочи сите со рет по мегьу чевли. Што туку и прерипа до краі сите, ама беа да се окжрсит с ногата или да задигнит некоі от чевлите. Свжршил работа и ке си седнит на страна. Кoi ке неможит така да іа истера работата, нему ке се скрiiат чевлите и ке се пуштит за да си и барат и сите другите деца ке одат по него и ке му викаат: „Квачко, квачко, ти загина пилето; бари си го, квачко!"

14. Со копиле.

Ке поседнат на широко тжркало деца и ке направат едно клиште како дете рудче.[1] Еден од децата ке тжрчат за бабинà душа околу на околу по децата, а пак децата ке вжрлаат копилето од дете на дете с голема бжранна и тоа, што тжрчат, ке се пèчали[2] да го вати и да го отми од некое дете и от кое ке го отми, тоа ке си лежи за бабинà душа. Демек ке тжрчат за и тоа да го отмит. И ке му викат на тоа што ке тжрчи: „джрш си, жено, копилево, джрш си, жено, копилево."

13. Народни обичаи.

Правни обичаи.

Отъ Хаджиеллесно.

Записалъ *Ал. Поповъ.*

1. Отнасяние на нашия селянинъ спрямо съсѣда си и на жителитѣ отъ едно село къмъ друго.

По насъ селянитѣ гледатъ да живѣятъ въ съгласие, особенно за грѣхота се счита, да се каратъ двама съсѣди единъ съ другъ. Ако случайно

[1] Пелениче. [2] Труди, мжчи

нѣкакви причини и обстоятелства прѣдизвикатъ крамола помежду двама или повече съсѣди, другитѣ съсѣди прѣбъркватъ да ги спогодѭтъ. Въ спогодбата често се слушатъ думитѣ: *„комшии (съсѣди), така да се карате е грѣхота отъ Бога и срамота отъ хората, така не прилича на комшии и комшулукъ така да се върши; утрѣ какъ ще се срѣщнете и да си раздадете комать"*.

Съсѣдитѣ се спогаждатъ и крамолата прѣстава и се забравя.

Помежду братия става крамола, повечето пѫти, когато дѣлѭтъ имущество, което имъ остава въ наслѣдство послѣ смъртьта на баща имъ, но и тѣхъ комшиитѣ имъ ги спогадатъ, като раздѣлѭтъ бащиното имъ имущество всѣкиму по колкото се пада. Когато братието покажѫтъ упорство противъ своитѣ комшии, тогава взема намѣса и кметството и старшинския съвѣтъ за спогодяването имъ по миролюбивъ начинъ.

Тѫжба, повдигнѫта отъ братъ противъ брата, да даземе намѣса сѫдилището да имъ раздѣли бащиното имущество, е много рѣдъкъ случай. И въ цѣлата ни околия отъ освобождението ни насамъ, на-да-ли въ околийското или гражданското окрѫж. сѫдилище е постѫпило поне едно дѣло.

Женитѣ обикновенно вдигатъ повече крамола, отколкото мѫжетѣ и често ставатъ причина за скарвание братъ съ брата или съсѣдъ съ съсѣда.

Отъ казаното ни до тукъ се вижда, че помежду нашитѣ селяни се почита съсѣдството и помежду тѣхъ царува извѣстна любовь. Обаче не е такова отнасянието на едно село къмъ друго съсѣдно и не е такъвъ селянинътъ въ отнасянието си къмъ селянина отъ съсѣднитѣ села. Селянитѣ отъ едно село съ селянитѣ отъ друго постоянно се каратъ и токоречи постоянно се намиратъ въ расправа. Ний ще споменемъ, че само отъ освобождението ни всѣко село има да е похарчило по двѣстѣ тур. лири по процесси, повдигнѫти отъ едно село къмъ друго. Напр. Бодровци противъ Сосамци (Хасковска околия). За единъ процесъ и двѣтѣ общини има да похарчихѫ по сто т. л. Дипенз-Гьоль противъ Мосаджикларъ и Буково сѫ похарчили повече отъ 150 т. л. Козлукъ противъ Кара-Аланъ, Кара-Аланъ противъ Карджиларъ и Козлукъ въ тѣзи расприи сѫ похарчили повече отъ по 300 т. лири. Послѣ Кетенликъ съ Иваково, Коабунаръ съ Дерекьой, Дервентъ (Енимахла) съ Дерекьой, Хаджи-Елесъ съ Бадарлий (Конушска околия), Татарево съ Конушъ (Конушка околия), Каялий съ Караджалово и пр. Всички тѣзи разправи, до колкото узнахъ, сѫ прѣдизвиквани отъ завистъ или по причина на селски интереси, но тѣ все сѫ се водѣли съ такава распаленность, щото всѣко село е гледало да разсипва материялно противната си страна, при всичко че спорното дѣло не отговаря за прахосаното количество пари. Слушахъ да се оплаква Кара-Аланскиятъ кметъ и нѣкои селяни отъ сѫщото село за спорътъ имъ съ с. Карджиларъ, който споръ се отнася за нѣкой си лѣсъ, че колкото пари сѫ похарчили по адвокати и сѫдилища за речения споръ бихѫ си купили съ тѣхъ два такива лѣсове, а като запитахъ до колко може да сѫ похарчили, отговори ми се, че похарчили до 300 т. л. и още не билъ рѣшенъ спорътъ имъ. Ако прѣсмѣтнемъ, че и Карджиларъ е похарчило до толкова, ще се увѣримъ, че нашитѣ селяни не живѣѭтъ въ съгласие и любовь съ съсѣднитѣ си села.

2. Дѣлба.

Подъ име дѣлба ний разбираме дѣлението на бащино имущество помежду синоветѣ и дъщеритѣ послѣ смъртьта му на бащата.

Дѣлението на бащиното имущество помежду братие по насъ се извършва по равно, нъ все съ крамола. Рѣдкость е, щото братие да се не скаратъ, когато раздѣлятъ бащиното си имущество.

Селянитѣ знаѭтъ, че сестрата има равно право съ братието си отъ бащиното ѝ притежание, но па въ дѣлението на сестрата се не дава по равно дѣлъ, а много малка часть, т. е. една нива и нѣкой добитъкъ отъ живата стока.

Дѣлението на бащиното имущество бива всѣкога слѣдъ смъртьта, но има и такива случаи, щото бащата още докле е живъ, отдѣля дѣлътъ на най-голѣмия си синъ, купува му единъ чифтъ (паръ) волове, направи му кѫща, орало, коли и пр. Останѫлото имущество задържа за себе си, което послѣ смъртьта му ще раздѣлѭтъ другитѣ му синове. Освѣнъ горниятъ случай, нѣкой пѫть бащата още прѣзъ животътъ си раздѣля имуществото си на синоветѣ си, като остави за себе си твърдѣ малка часть. Послѣ дѣлението си всѣкой отъ синоветѣ му си направя особна кѫща, а бащата остава да живѣе при най-малкия си синъ. Въ такъвъ случай, т. е. когато бащата още въ животътъ си раздѣли имуществото на синоветѣ си, слѣдъ смъртьта му, дѣлътъ, когото е задържалъ за себе си, остава у сина му, въ чиято кѫща е живѣлъ послѣ раздѣлението. Този синъ, като взима бащиния си дѣлъ, длъженъ е да харчи отъ себе си за погрѣбението на усопшия си баща и за поменъ[1]).

Ако майката е жива послѣ смъртьта на мѫжа си, и тя остава да живѣе въ домътъ на най-малкия си синъ.

Когато бащата не е раздѣлилъ имуществото на синоветѣ си прѣзъ живота си, послѣ смъртьта му като го дѣлѭтъ, оставятъ една малка часть на майка си, която часть остава на синътъ, у когото умре[2])

Патриархалностьта у насъ все да се губи, особенно отъ освобождението ни. За да се избѣгва ужъ отъ военната служба, бащитѣ сѫ почнѫли да дѣлѭтъ своитѣ синове още прѣзъ живота си.

По нашитѣ села бащата е господарь на всичкото си имущество. Отъ синоветѣ му никой нѣма свое имущество, а всички работѭтъ изобщо.

Слѣдъ оженванието на синоветѣ му, женитѣ имъ иматъ по нѣщо свое имущество, било движимо или недвижимо, находеще се въ дѣдовото ѝ (мѫжовиятъ баща) имущество. Послѣ смъртьта на бащата, то остава недѣлимо и си принадлежи на своята господарка. Това имущество се състои въ разни подарки и вивъ (оброкъ), дадени още на свадбата, както за това ще кажемъ въ свадбенскитѣ обичаи, и отъ имущество, купено отъ кепинътъ[3]) Това имущество мѫжътъ може да продава и замѣнява съ съгласието на жената си; може да го продаде и безъ съгласието ѝ, но продажбата се счита противозаконна. Нашитѣ селяни знаѭтъ това, но пакъ съ това имущество постѫпватъ, както си щѫтъ, даже ако е и противъ волята

[1]) Подъ име поменъ се разбира правение хлѣбъ за усопшия, плащание за служба (литургия) и парастасъ.

[2]) Такъва часть по насъ се казва *старнина*, защото служи за прѣхраната въ старость. Който баща или майка нѣма такъво имущество, казва се, че тѣ нѣматъ старнина.

„*Петко не щѣше да гледи баща си или майка си да отиджтъ въ другитѣ си синове ако да имахѫ старнина*“, казватъ селянитѣ.

Старнина бива и въ пари.

„*Баба Мария има старнина въ парици, но тѣ ще останатъ у най-малкия ѝ синъ*“.

Такива разговори се често случватъ помежду селянитѣ.

[3]) Кепинъ се нарича жълтици, които се даватъ на жената отъ мѫжътъ, още когато се сгодѭтъ. Тѣзи жълтици ги дава бащата на синътъ си, който отъ своя страна ги дава на годеницата си.

Даванието жълтици по този начинъ се счита като законъ.

Жълтицитѣ се нижѫтъ наредъ и се носѭтъ на шията като гердание или на главата като вѣнецъ и защото се нанизватъ наредъ, казватъ се още и *нанизъ*.

на жена му, защото жената не смѣе да поднига тѫжба прѣдъ сѫдилище за оспоряване на правото си. Когато жената е втора, тогава мѫжьтъ не може тъй рѣшително да се располага съ имуществото на жената си.

Подирь смъртьта на жената имуществото остава на синоветѣ и дъщеритѣ и, а ако нѣма наслѣдници остава притежание на мѫжьтъ, безъ да претендиратъ братието ѝ[1]).

Нивитѣ, ливадитѣ, градинитѣ и юртътъ се дѣлятъ отъ братята на равни части и послѣ хвъргатъ жребие, коя часть на кого ще се падне. Покѫщнината или се оцѣнява съ пари и послѣ са уравнява равносмѣтка парично или отъ общото имущество се купува и на другитѣ братие подобна покѫщнина. На пр. Петко зелъ единъ столъ, а на неговитѣ братие, нема столове; тогава столътъ се оцѣнява съ пари и Петко дава на своитѣ брати, каквото имъ се пада — или Петко зелъ столъ, трѣбва отъ обществото да се купи и на неговитѣ братие, или повече пари по за единъ столъ. Често въ дѣлението на покѫщнина и сѫдове една вещь се заменява съ друга. На пр. Петко зелъ столъ, а на Ивана и Стояна, като нема столове, дава имъ се единъ бакѫръ повече.

Отъ живата стока овцетѣ се дѣлятъ поравно, а едриятъ добитъкъ се оцѣнява съ пари и послѣ, като се направи равносмѣтка единъ зима волъ, другъ крава, а на трети се дава пари и пр.

Освѣнъ жълтицитѣ подъ името жежик се наричатъ и единъ видъ пари, състоящи отъ турски алтълъци и австрийски цванци и крайцери. Тѣ се нижатъ на гайтанъ и гайтаньтъ на плитчитѣ, та руповетѣ висятъ на долѣ и като се чукатъ по търба издаватъ тропотъ.

Носенното на рупове въ нѣкои села отъ околията ни е вече вдигнато, но въ нѣкои като въ Буково, Караалан, Ковлукъ и отъ часть въ Ковъ-Бунарь си сѫществува.

[1]) Колкото и да се мѫчихъ да испитамъ отъ по-старитѣ селяни: случвало ли се е нѣкой пѫть жена да повдигне процесъ противъ мѫжьтъ си за подобно имущество и сѫдилището да ли е признавало такъво имущество за законно на жената, все ми се е отговарало, че тѣ сѫ тъй запомнили както е днесъ.